

159360

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ ve EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
ESKİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI**

**HAYRETÎ'NİN MESNEVÎLERİ
İNCELEME-METİN**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
NAZİFE EŞGÜNOĞLU**

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. İ. HAKKI AKSOYAK

ANKARA 2005

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE
JÜRİ ÜYELERİNİN KABUL VE ONAY SAYFASI

Nazife EŞGÜNOĞLU'na ait “Hayrettî'nin Mesnevileri
İnceleme-Metin” adlı çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve
Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Yüksek Lisans tezi
olarak kabul edilmiştir.

(İmza)
Başkan
Prof. Dr. Ahmet MERMER

(İmza)
Üye
Doç. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK(Danışman)

(İmza)
Üye
Yrd. Doç. Dr. Mustafa TATCI

ÖN SÖZ

Hayretî Mehmet Çelebi, XVI. yüzyılın divân şairlerindendir. Bilinen eserleri Divanı, Yenice ve Belgrat Şehrengizleridir. Hayretî döneminde Divanı ile meşhur olmuş ancak dönemin mesnevi yazma geleneğinden geri kalmayarak ömrünün son dönemlerinde mesnevilerini de kaleme almıştır. Çalışmamızın konusunu Hayretî'ye ait bu üç mesnevi oluşturmaktadır. Mesneviler içerisinde daha önceden incelenmiş olan şehrengizler de yer almaktadır.

Çalışmamızı mesnevi inceleme yöntemine uygun olarak, iki bölüme ayırdık. Birinci bölümde; şairin hayatı, eserleri, edebî kişiliği ile Hayretî'nin mesnevileri hakkında genel bilgiler vermeye çalıştık. Biçim ve içerik incelemesini oluşturan bu bölümden sonra, sonucu değerlendirdik. Bibliyografya ile birinci bölümü bitirdik. İkinci bölümü ise, çalışmamızın asıl amacını oluşturan; Bahâristan, Nâme-i Hayretî ve Mahabbetnâme mesnevilerinin metin kısmına ayırdık.

Birinci bölümde metinden örnekler gösterdiğimiz beyitlerin sonunda hangi mesneviden alıntı yaptığımızı belirtmek için mesnevilerin baş harflerini ve kaç numaralı beyit olduğunu parantez içerisinde gösterdik. (M-123) Mahabbetnâme'nin 123. beyiti gibi. Mesnevilerin elimizde iki ayrı nüshası vardır. Bunlardan biri Topkapı Sarayı Müzesi'nde H. 1137 numarada kayıtlı olan mesneviler; diğeri ise, Ankara Millî Kütüphanesi Yz. A. 802/3'de kayıtlı olan mesnevilerdir. Esas alınan Topkapı Sarayı nüshasıdır ki, dipnotta Millî Kütüphane nüshasıyla aralarındaki farkları yazdık. Nüsha farklarını; nüshalarda olmayan kelimeleri parantez içerisinde bir boşlukla ve karşılığı olan kelimeleri ise, iki nokta üst üstden sonra belirttik. Aynı mısradaki olan farklılıkları, bir taksim (/) işareti ile ikinci mısradaki olan farklılıkları ise iki taksim (//) işareti ile gösterdik. Mesnevilerde yer alan, Hayretî'nin Divanı'ndan alınan manzumelerle aralarındaki farklılıkları Topkapı Sarayı nüshasını esas alarak dipnotta göstermeye çalıştık.

Metin içerisinde yaptığımız düzeltme ve eklemeleri, köşeli parantezle, Topkapı Sarayı nüshası metninde yer alan boşluklara tek yıldız, Hayretî Divanı'ndan alınan şiirlerin başlangıç ve bitiş kısımlarına ise iki yıldız işareti koyduk. Mesnevilerin ve metnin içerisinde yer alan beyitlerin yazımında transkribeli yazı karakterini kullandık. Çalışmamızı metinde geçen kişi, yer ve eser adlarından oluşan bir indeksle sonlandırdık.

Hayretî'nin mesnevileri üzerine çalışmamı öneren hocam Doç.Dr. İ. Hakkı Aksoyak'a yardım ve katkılarından dolayı teşekkür ederim. Çalışmamı hazırlarken düzeltmelerimde kısıtlı zamanını bana ayıran iş arkadaşım Çetin Kurt'a, sevgili eşim Ahmet Coştu'ya sonsuz teşekkür eder ve hatalarımdan dolayı şimdiden özür dilerim.

Nazife EŞGÜNOĞLU(COŞTU)
Ankara 2005

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	IV
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR	VIII

I. BÖLÜM:

1. HAYRETÎ, HAYATİ-ESERLERİ-EDEBÎ KİŞİLİĞİ

A. Hayatı	1
B. Eserleri	7
C. Edebî Kişiliği	9

2. MESNEVİLER

A.Eserler Hakkında Genel Bilgiler	15
1. Eserlerin Yazılışı ve İstinsahı ile İlgili Bilgiler	21
2. Vezin	23
3. Kafiye	24
4. Beyit Sayısı	26
5. İmlâ Özellikleri	26
6. Dili ve Anlatımı	33
7. Nüshası	41
B.Eserlerin İçeriği	44

Bahâristan

1. Başlangıç Bölümü	44
2. Konunun İşlendiği Bölüm	46

Nâme-i Hayretî

1. Başlangıç Bölümü	50
2. Konunun İşlendiği Bölüm	53
3. Sonuç Bölümü	56

Mahabbetnâme

1. Başlangıç Bölümü.....	56
2. Konunun İşlendiği Bölüm.....	58
3. Sonuç Bölümü.....	67
SONUÇ	69
BİBLİYOGRAFYA	72
II. BÖLÜM: HAYRETÎ'NİN MESNEVİLERİ	
METİN	76
ÖZET	219
ABSTRACT	220
METİN İNDEKSİ	221

KISALTMALAR

a.g.e.	adı geçen eser.
a.g.m.	adı geçen makale.
AKM	Atatürk Kùltür Merkezi
B	Bahâristan
bkz.	bakınız
C.	Cilt
ev.	Çeviren
D	Divan
H.	Hicrî
Haz.	Hazırlayan
M	Mahabbetnâme
M.	Milâdî
MK	Millî Kùtùphane
N	Nâme-i Hayretî
nr.	Numara
S.	Sayı
s.	Sayfa
SBF	Sosyal Bilimler Fakùltesi
TDV	Tùrkiye Diyanet Vakfı
TS	Topkapı Sarayı
TTK	Tùrk Tarih Kurumu
Yz.	Yazma

I. BÖLÜM

1. HAYRETÎ, HAYATI-ESERLERİ-EDEBÎ KİŞİLİĞİ

A. Hayatı

Hayretî'nin asıl adı Mehmed'dir¹. Kaynaklarda adı Hayretî Mehmed Çelebi², Mehmed Hayretî Çelebi³, Hayretî⁴, Mehmed Şah⁵ ve Baba Hayretî Gülşenî⁶ olarak da geçer. Âşık Çelebi'nin "Rûmilinde şu'arâ vü zûrefâ menşei", Hasan Çelebi'nin "Kân-ı belâgat ve eş'âr ve madenî şu'arâ" olarak nitelendirdikleri Vardar Yenice'sindendir. "Yenice-i Vardar(Giannitsa) bugün Yunanistan'da Selânîk'in batısında bir kasabadır⁷." Evliya Çelebi ise, Yenice adı ile birkaç şehrin olduğunu ve Vardar Yenice'sinin "hepsinden gelişmiş"⁸ olduğunu haber vermektedir. Şairin ne zaman doğduğu, nasıl bir eğitim aldığı hakkında kayıtlarda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Hayretî'nin "Çelebi"⁹ ünvanını kullanıyor olması, O'nun iyi bir eğitim aldığını göstermektedir. Hayretî muhtemeldir ki eğitimi, biraderi Yusuf Sine-çâk gibi önce Gülşenî¹⁰, sonra Mevlevî tarikatına

¹, Âşık Çelebi, Meşâ'irü's-şu'arâ İnceleme Tenkitli Metin (Haz. Filiz Kılıç), Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 1994, C. I, s. 317.

² Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmanî, Matba-i Âmire, İstanbul 1311, s. 263.

³ İnehânzâde Mehmet Nâil, Tuhfe-i Nâilî, 1949, C. I, s. 234.

⁴ Gelibolulu Âli, Kühû'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı (Haz. Mustafa İsen), Ankara 1994, s. 208; Kınalızade Hasan Çelebi, Tezkiretü's-şu'arâ (Haz. İbrahim Kutluk), Ankara 1978, C. I, s. 315; Beyânî Tezkiresi İnceleme-Tenkitli Metin (Haz. Aysun Sungurhan), Ankara 1994, s. 42; Sehi Bey, Hest Bihişt (Haz. Günay Kut), Harvard 1978 s. 1209; Latîfî Tezkiretü's-şu'arâ (Haz. Rıdvan Canım), AKM Yayınları, Ankara 2000, s.240.

⁵ Hayretî, Divân, Tenkitli Basım (Haz. Mehmed Çavuşoğlu, M. Ali, Tanyeri), İstanbul 1981, s. X.

⁶ M. Tahir Bursalı, Osmanlı Müellifleri I-II-III (Haz. Ahmet Remzi Akyürek), Ankara 2000, s. 80.

⁷ Pars Tuğlacı, Osmanlı Şehirleri, Milliyet Yayınları, İstanbul 1985, s.407.

⁸ Zillioğlu Evliyâ Çelebi, Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi (Haz. Mûmin Çevik), Üçdal Neşriyat, İstanbul 1985, s.27.

⁹ Mehmet İpşirli, "Çelebi", İA (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları), İstanbul 1993, C. 8, s. 259.

¹⁰ Süreyya, a.g.e., s. 263.

girerek tamamlamıştır. Şair, bir gazelinde Şeyh İbrahim Gülşenî'den himmet istemektedir.

Gülşen-i vasl ola bâr-ı hecr iken ser-menzilün
Hayretî ger himmet ide sana Sultan Gülşenî¹

Hayretî'nin eserleri göz önüne alınarak hayatı hakkında bir takım bilgilere ulaşılabilir. Ancak şairin hayattan yakınmaları dışında çok fazla bilgiye ulaşılmamaktadır. Kaynaklardaki bilgiler ise birbirlerinin tekrarı niteliğindedir. Nâme-i Hayretî adlı mesnevisinde şair, Bâkî'ye seslenerek yazdığı bendi beğenisine sunmuştur. Hayretî'nin daha yeni yetme bir şaire şiiri hakkında fikir danışması ve onayını almak isteyişi oldukça ilginçtir. Kaynaklar Hayretî'nin vefat tarihini 1534-1535 olarak göstermektedir. Bâkî ise 1526-1600 yılları arasında yaşamıştır. Hayretî'nin mesnevilerini hayatının son zamanlarında yazdığı düşünülse dahi Bâkî'yi zikretmesi mümkün değildir. Bâkî'nin, şairin vefat tarihinde henüz dokuz yaşında olduğu göz önüne alındığında, Bâkî mahlaslı başka bir şairin aynı yüzyılda yaşama ihtimalini akla getirir. Beyitte geçen Bâkî mahlaslı şair kimdir? sorusunun cevabı her iki şairin yaşadığı dönemi tespit etmemizi kolaylaştıracaktır.

Bu yuvadan uçırdı devr ânı
Geçdi âhîr anuñ da devrânı (N-182)

Bâkî ne diye işbu bende 'aceb
K'olmaya ol şudâ' -ı şâha sebeb (N-183)

Hayretî mahlasının da gösterdiği üzere melamî meşrep ve kalender bir kişiliğe sahiptir. Eserlerinde bu yaşayışın izlerini görmek mümkündür.

Kalendersin bugün saña ne gamdur
Okursın şi' r-i eşk dâ'im nağamdur (B-284)

Düzetdüm ben de bir bezm-i melâmet
Şarâbum zehr nuqlüm derd ü miñnet (B-373)

¹ Çavuşoğlu, a.g.e., s. 397.

Uruñ bize melâmet taşını kim
Ne kılsalar bize lâyıklaruz biz (M-239)

Latîfî, “Abdâl-nakş dervîş-meşreb ve muhibb-i handân ve caferî-mezhep kimesnedür.¹” derken; Beyânî, “Şîf-mezhepdür diyü gamz²” edildiğini belirtmektedir. Hayretî de Caferî ve Hüseyinî olduğunu mesnevilerinin içinde yer verdiği şehrengizindeki şu beyitleriyle söylemektedir.

Gönül ne Halvetî oldı ne Zihni
Hüseyini göricek oldı Hüseyinî (N-244)

Didüm ben de şorarşañ Ca‘feriyem
Anuñ abdâlıyam hâk-ı deriyem (N-426)

Şairin Şîf-mezhep olmasında mesleğinin de büyük payı vardır. Hayretî “Yahyalı, Mihâilli ve Turhânlı³” beğlerine bağlı bir sipahîdir. Âşık Çelebi, “Levend-meşreb, ulvî-mezhep, sipahî-hırfet” diyerek, şairin sipahî olduğundan bahsetmektedir. Ancak Âşık Çelebi’nin Alevî şairlere karşı takındığı tavır göz önüne alınırsa Hayretî’yi övüp “ulvî-mezhep” deyişi düşündürücüdür. “Alevî-mezhep” demek daha uygundur. Hayretî akıncı beylerinin yanında bir askerdir. Mesleğinin askerlik olduğuna dair izlere eserlerinde de rastlanmaktadır. Aşağıdaki beyitlerde levent, çâker ifadeleri bulunmaktadır.

Benüm şûhum benüm nâzûk efendüm
Gönüller kapmağa çâpûk efendüm (N-16)

Yuvam yurdum belürsüz bir levendem
Terahhüm idicek bir derdmendem (N-38)

Bu dergâhuñ kadîmî çâkeridür
Bu bâbuñ eskiden hâk-i deridür (N-63)

¹ Latîfî, a.g.e., s.240.

² Beyânî, a.g.e., s.42.

³ Âlî, a.g.e., s.208.

Hayretî hayatının bir döneminde İstanbul'a gelmiş ve vezir-i azam İbrahim Paşa'ya bir şiirini vermeyi başarmıştır. Fakat kaç yaşında İstanbul'a gelip, ne kadar kaldığı hakkında kaynaklarda kesin bir bilgi yoktur. Tezkirelerin birbirlerinden rivayetle naklettikleri şu hadise dikkat çekicidir: "Menkûldür ki vezîr İbrâhîm paşa mezbûrî ilerü çekmek bârî zeâmet pâyesine çıkarup mahsûd-ı akrân itmek kaskına bir gün Hayâlî Bege sormuş. Hem-şehrûn olan Hayretîyi nice bilürsin diyu suâl eylemiş. Mezbûr dahi medh yüzünden kadh idüp bir himmeti bülend mîr u vezîr sohbetinden nefretle uzlet-pesend fakîrdür ki bu yakında nazm itdüğü eşârından işbu matlaı hüsn-i hâline şâhid-i dil-pezîrdür diyu haber virmiş. Yanî ki

Min nazmihî Ne Süleymâna esîriz ne Selîmûn kûlıyuz
Kimse bilmez bir şâh-ı kerîmûn kûlıyuz

nev-güftesini okımış. Mezbûr Paşa ki terbiyet-i bulegâda bir mukalled ü galat-bahşâ devletlü idi. Matla-ı mezbûrdan reng-pezîr olmuş. Hayretînün hüsn-i terbiyetinden ferâgatla dil-gîr olmuş. Küllîce ragbet ü iltifât ümîdinde iken bir bi-hâsıl tîmârla behremend olmuş."¹ çağdaşı ve hemşehrisi Hayâlî Bey'in, şairin istikbaline set çektiğini göstermektedir. Hayâlî için "dünya malına ve ikbaline hiç kıymet vermezdi²." denmesine rağmen ".... Hayretî'ye zeamet vermek isteyen İbrahim Paşa'ya caydırıcı sözler söylemekten çekinmemiştir."³

Hayretî'nin bu hadiseden sonra umduğu himmeti görememesi üzerine, Âşık Çelebi Rum illerine gittiğini nakletmektedir. Yenice, Belgrat ve Üsküp şehirlerinde bulunduğunu şehrengizlerinden ve divanındaki şiirlerinden anlamaktayız.

Yeñice şehrini şimdi huşûşâ
Görürse reşk ider Firdevs-i 'alâ (N-204)

Anuñ eyyâm-ı 'adlinde Beligrâd
Olupdur şimdi bir hoş şehr-i âbâd (N-323)

¹ Âlî, a.g.e., s. 208.

² Hayâlî Divanı, (Haz. A. Nihat Tarlan), Ankara 1992, s. 15.

³ Cemal Kurnaz, Hayâlî Bey Divanı'nın Tahlili, İstanbul 1996, s.30.

Hayretî'nün başına Üsküp şehrin tār idüp
Gözleri yaşını Vardar itme lutf it gitme gel (245-5)¹

Hayretî mesnevilerinde her zaman “hecr ilinde” çektiklerinden bahseder. Şair, sevgilinin özlemini işlediği şiirlerinde dahi vatanına duyduğu özleme yer vermiştir. Şair, divanında bulunan ve Mahabbetnâme adlı mesnevisinde de yer verdiği gazelinde Vardar'ı görme isteğini şöyle dile getirir.

Yaşı gözümüñ eylemedin ‘ âlemi deryâ
Kan aglayarak bir dahı Vardârı görem mi (M-427)

Hayretî imparatorluğun ihtişamlı dönemlerinde yaşamış fakat nimetlerinden faydalanamamış bir şairdir. Uç beylerinin himayesinde ve İstanbul’dan uzakta olması bunun sebeplerindendir. Bunun yanında rint meşrep ve onun kimseye boyun eğmeyen mizacı da etkindir.

Yüri ‘ âlemde dâ ’im ‘ âşıkâne
Baş egme merdseñ Zâl-i cihâne (N-305)

Er iseñ bir gedâ-yı bî-niyâz ol
Baş egme her le ’ime ser-firâz ol (N-315)

Buna rağmen O da diğer şairler gibi padişahın lütfunu dilemektedir. Şu beyitlerinde Hz. Süleyman’ın kıssasına telmihle Kanunî Sultan Süleyman’ın yardımını istemektedir.

Nazar kıl cân göziyle âftâba
Ne vech ile şeref virür türâba (M-257)

Kelâm it dimedi mûra Süleymân
‘ Atâ itmez mi hiç mûra Süleymân (M-258)

Diyemezem kim olayın yârânuñ
Olayın bende hizmetkârı anuñ (M-259)

¹ Çavuşoğlu, a.g.e., s. 284.

Şairin kaç yaşına kadar yaşadığı bilinmemektedir. Ancak yaşının ilerlediği dönemde remed adı verilen bir göz hastalığına tutulmuş ve gözleri kör olmuştur. Hayretî sergüzeştini anlattığı Nâme-i Hayretî’inde hastalığından şöyle bahseder.

Tabībā derdmendüm eyle tīmār
Koma ğam pisterinde ĥaste vü zār (N-258)

Benüm vādī-i ğamda bī-kes ü ĥiṣ
Ġarīb ü ĥaste vü dervīṣ ü dil-rīṣ (N-259)

Beyābān-ı belāda ĥaste vü zār
Yol azdum ħaldum uṣda mūnis ü yār (N-260)

Eger luṭfuñ baña olmazsa hem-rāh
Şaşurdum yolu güm-rāh oldum ey māh (N-261)

Ki zīrā ‘ayn-ı cānumda remed var
Yolumda nice yüz biñ dürlü sed var (N-262)

Şair, ömrünün son dönemlerinde âmâ olmuş ve yoksul bir hayat yaşamıştır. Gözle ilgili her unsurda Hayretî, âmâlğından bahseder. Nergisin geçtiği beyitler dahi şaire âmâlğını hatırlatır. Mahabbetnâme adlı mesnevisinde de gözünden çok çektiğini anlatmaktadır.

Göñülden çekdüğüñ miḥnetden ağla
Gözünden gördüğüñ zaḥmetden ağla (M-98)

Yine âmâlğından bahsettiği bir beyitte gözlerinin cihanı hiç görmeyeceğinden bahseder.

Şu ‘aynuñ kim müdām aḳmaya ‘aynı
Maḥaldur görmese hergiz cihānı (MK-M-219)

Öyle ki, Latîfî¹ tezkiresinde, şairin değneği olmadan birkaç adım dahi yürüyemediğinden bahsederek halkın alay konusu olduğunu

¹ Latîfî, a.g.e., s. 240.

anlatan bir fıkra yer verir. Hasan Çelebi, Hayretî'nin “didâr-ı şâhid-i ma'nâyâ nâzır”, “mir'ât-ı cemâl-i hakîkate kâsır” olmak “mahbûb ve matlûbını mukarrin-i ağıâr görmeğe ihtiyâr” etmemek için âmâ olduğunu ve “şâhid-i vâhid-i hakîkîye ikilik nazarını itdügiçün dîdesini gözünden gönlünden” çıkardığını yani Hayretî'nin, sevgilinin gerçek güzelliğini görmek ve ağıârla bir olduğunu görmemek için âmâ olduğunu rivayet etmektedir. Şair âmâ olduktan bir yıl sonra tezkirelerin ifadesiyle “Bâde sene¹” “Akıbet sene isnâ ve erbâin ve tisamie hududunda rihlet eylemiş. Kendü inşâ itdigü zaviye haziresinde defnine vasiyet itmiş²”tir.

Nail Tuman, “Hayretî ah devrân göçdi, mısra vefatına tarihdür³” der. Kaynaklarda (H. 941/M. 1535) senesinde vefat ettiği belirtilen şairin, Sicill-i Osmânî⁴ ve Osmanlı Müellifleri'nde⁵ Südlüce'de medfun olduğu söyleniyorsa da, Âşık Çelebi, Latîfî ve Âlî'nin tezkireleri mezarının Vardar Yenice'sindeki zaviyesinde medfun olduğunda hem-fikirdir.

B. Eserleri

Hayretî hakkında bilgi veren kaynaklar, şairin mesnevilerinden bahsetmemektedir. Tezkireler şairin divanı olduğunu haber verir ki, elde olan tek eseri divanı değildir. Bundan şairin döneminde divanıyla şöhet bulduğu, diğer eserlerinin ise divanı kadar değer görmediği anlaşılmaktadır. Öyle ki, Gelibolulu Âlî Kühü'l-Ahbâr'da, Hayretî'nin Divanı'ndan “Dîvânı dahi, ol diyâr halkının tecrübeleri üzre Dîvân-ı Hâfız gibi kâşif-râz ve herkesün hasb-i hâinden haber virmekle hâtır-sâz ve hîn-i istihârelerinde dil-nevâz ü beşâret-perdâz idügi müttefi kun ‘aleyh-i hullândur⁶.” şeklinde bahsetmektedir. Anlaşılan Hayretî'nin Divanı tefe'ül için kullanılmaktadır. Latîfî, “Ol esnâ-i nâsda eşârının şöhet ve dîvanının beyne'l-enâm bi't-tamâm

¹ Hasan Çelebi, a.g.e., s. 315.

² Âlî, a.g.e., s. 208.

³ Tuman, a.g.e. C.I, s. 234.

⁴ Süreyya, a.g.e., s. 263.

⁵ M. Tahir, a.g.e., s. 80.

⁶ Âlî, a.g.e., s. 208.

itibâr u ragbeti vardır.¹” demekle şairin şöhretinin zamanına kadar devam ettiğini, divanının halk arasında rağbet gördüğünü ifade eder.

Hayretî Bahâristan mesnevisinde divanını şu beyitle güle benzetir.

Gazeller okuyup dîvân-ı gülden
Alırsın gerd-i endüh[1] gönülden (B-271)

Mehmed Çavuşoğlu ve M. Ali Tanyeri yedi nüsha üzerinde çalışarak Hayretî Divanı’nın tenkitli basımını hazırlamışlardır. “XVI. Yüzyılın geniş hacimli, mürettep divanlarından biri²” olan Divanı; yirmi bir kaside, otuz beş musammat, bir müstezat, dört yüz seksen yedi gazel ve yedi kıtadan müteşekkildir.

Hayretî’nin Divanı, Yenice ve Belgrat olmak üzere iki şehrengizi vardır. Çalıştığımız mesnevilerin içinde de yer aldıkları için şehrengizlerden kısaca söz edelim. Hayretî’nin, Yenice mahbuplarını anlattığı Yenice Şehrengizi, Nâme-i Hayretî adlı mesnevisinin bir bölümünü oluşturur. “Mefâilün Mefâilün Feülün” vezniyle yazılmış olan şehrengizin başlığı mesnevide, “Der-zikr-i Kemâlât-ı Evsâf-ı Mahbûb-ı Hod”dur. Yetmiş üç beyitten oluşan eser bir nevrüziye ile başlar. Şairin dostlarının bu şehrin güzellerini anlatmasını istemeleri üzerine, eseri kaleme aldığını gösteren bir Sebeb-i Telif bölümü vardır ki, şu beyitle başlar:

Didi bir yâr-ı nâzûk hûb-güftâr
Bi-hamdi’llah ki söze kudretüñ var (N-198)

On üç beyit boyunca devam eden bölüm, aşağıdaki beyit ile son bulur ve on güzelin vasıfları meslekleriyle ilgili kelimelerle tevriyeli anlatılır.

Cevâbından didi ey yâr-i nâzûk
İralum boynumuzdan oldı çün yük (N-211)

Şehrengizde, Yenice şehrinin sosyal yaşamı hakkında pek bilgi verilmemektedir. Sadece mahbupların meslekleri ve bazı özelliklerine yer verilerek eser bitirilmektedir.

¹ Latîfî, a.g.e., s. 241.

² Mustafa Tatcı, “Hayretî”, İA (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları), İstanbul 1993, C.17, s. 61.

Şairin Belgrat mahbuplarını anlattığı “Belgrad Şehrengizi” de Nâme-i Hayretî adlı mesnevisinde yer almaktadır. Eser “Mefâîlün Mefâîlün Feûlün” vezniyle yazılmış ve iki yüz elli dokuz beyittir. Eser şairin hasb-ı halini anlattığı “Der-vasf-ı Hasb-ı Hâl-i Hod” başlığı ile başlamaktadır. Şairin hal tercümesi, münacat bölümlerinden sonra sebeb-i telif yer almaktadır. Şair, eserini dostlarının ısrarı üzerine kaleme aldığını, güzellerin vasfedildiği bir mektubu açıp okuduğunu söylemesi üzerine yirmi dört mahbubu bir bir vasfetmeye başlar. Hayretî memduhundan “kân-ı ihsân, mîr ü husrev” olarak bahseder ve onun zamanında Belgrat şehrinin mamur olduğunu söyler.

Anuñ eyyâm-ı ‘adlinde Beligrâd

Olupdur şimdi bir hoş şehr-i âbâd (N-323)

İki şehrengiz de Mehmet Çavuşoğlu tarafından yayımlanmıştır.¹

Hayretî’nin Divanı ve Şehrengizlerinden başka üç eseri daha vardır; Topkapı Saray Müzesi Kütüphanesi’nde (Hazine, nr. 1137) ve Millî Kütüphane’de (Yz. A. 802/3) kayıtlı bir mecmuada mesnevileri bulunmaktadır. Topkapı Saray Müzesi Kütüphanesi’nde Bahâristan, Nâme-i Hayretî ve Mahabbetnâme adlı üç mesnevisi, Millî Kütüphane’de ise Kitâb-ı Şehrengîz-i Zübdetü’l-Eş’âr-ı Hayretî Efendi-Sergüzeşt-i Hod Mukaddime-i Makâle ve Mahabbetnâme adlı eserleri bulunmaktadır. Mesneviler daha sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak ele alınacağı için burada sadece isimlerini vermekle yetiniyoruz.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi’nde, “Hayretî’nin Topkapı Sarayı MR. Nu 534’te bulunan Şarkı Defteri’nde gazelleri bulunmaktadır.”² kaydı mevcuttur. Ancak şarkı defteri olarak zikredilen eser aslında bir münşaattır.

C. Edebî Kişiliği

¹ Mehmet Çavuşoğlu, “Hayretî’nin Yenice Şehrengîzi”, Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1975-1976, S. 4-5, s. 80-100.; “Hayretî’nin Belgrad Şehrengîzi”, Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1973-1971, S. 2-3, s. 325-326.

² Harun Tolasa, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, İstanbul 1981, C. IV s. 182.

Hayretî Mehmet Çelebi, XVI. Yüzyılda Vardar Yenicesinden geniş imparatorluk sınırlarına sesini duyurmayı başarmış divan şairlerimizdendir. Döneminde divanı ile tanınmış; mesnevilerinden çok fazla söz edilmemiştir. Buna rağmen tezkireciler, onun şairliğinden övgüyle bahsetmişlerdir.

Hayretî'nin çağdaşlarından biri olan Sehî Bey, Heşt Behişt adlı tezkiresinde şairin edebî kişiliğini; “Âşıkâne sözleri ve hoş-âyende gazelleri var. Haylî nazma mâlikdür¹.” sözleriyle övmektedir.

Gelibolulu Âlî, Hayretî'nin Yahyalı Beyleri, Mihailli ve Turhanlı ümerâsının meclislerine dahil olmasını “imdâd-ı ömre bâ'is hâlet ve şeref-i sohbeti pîrâye-i 'işret bilürlerdi.” demekle şairin meclislerde aranan bir şair olduğundan bahseder. Âlî, Hayretî'nin nazmı hakkında, “hoş-âyende sözleri vardır. Rûzgârın fenâsına müte'allik çokça me'ânî-i garîbe nazm itmışdür. Ekseri pesend ü tahsîne sezâvârdur².” der.

Âşık Çelebi ise, şairi “sâde-dil, ışk-pîşe vü 'ıyş-san'at” bir kimse olarak niteler. “Şiirinde selâset ü edâsında cezâlet var çâşnidâr u hem-vârdur. Eyü ma'nâlar ana dest virmüşdür.” diyerek şiirinde akıcılık ve edasında pürüzsüzlüğünün olduğunu anlatır. Şairin sade olan şiirlerinin de ya “lutf-ı edâdan” ya da “sûziş ü sûrişden veya 'uzlet-i mâ-sivâdan³” yani edasına bahşedilen akıcılık ve yakıcılıktan ya da her şeyden uzak yalnızlığından kaynaklandığını belirtir. Hayretî'nin gözünün ömrünün sonlarında kör olmasından bahseden Çelebi, şairin gözünün “ayn-ı şiir⁴” yani şiirin kaynağı veya gözü olarak gördüğünden, ömür kasidesinin şah beytine erince, şiirin “âhir sözi” olduğundan bahseder. Bundan şairin gözlerinin kör olmasından sonra dahi şiirler yazdığını anlamaktayız. Belki bu son sözleri şairin hasb-i halini de içinde bulunduran mesnevileridir.

Kınalızade Hasan Çelebi, Tezkiretü's-şuarâ'sında; “Nâmı Hakka ki, şuarâ-yı Rûm içinde kemâl-i belâgat ile ma'lûm ve mevsûm sâhib-i dîvân fâ'ikü'l-akrân nâdirü'd-devrân şâ'ir-i pür-'unvândur. Şiirinde selâset ve edâsında melâhat nihâyetdedür. Sâde olan eş'ârı dahı 'ışkdan hâli ve 'ârî olmaduğı nazar-ı erbâb-ı kemâl ve basar-ı

¹ Sehî Bey, a.g.e., s. 295.

² Âlî, a.g.e., s. 208.

³ Âşık Çelebi, a.g.e., s. 317.

⁴ Âşık Çelebi, a.g.e., s. 318.

basîreti ashâb-ı makâlden müstetir ve mütevârî degüldür¹.” demekle Hayretî’nin Rum şairleri içinde belagatının bilindiğinden, divan sahibi olduğundan, şiirinin akıcılığının ve edasının güzelliğinin nihayetinden, şiirlerinin açık ve anlaşılır olduğundan bahseder.

Tezkirelerin değerlendirmelerine bakıldığında, şairin edebî kişiliğinden bahsederken birbirlerinin sözlerini âdeta yineledikleri görülür. Bu da Hayretî’nin döneminde başarılı bir şair olduğunu ortaya koyar. O, döneminde her ne kadar değeri bilinmese de şiir sahasında sözü geçen bir şairdir.

Latîfî de diğer tezkireciler gibi şairin sade gazellerine, insan tabiatına hoş gelen lirik şiirlerine değinir. Beyânî, Hasan Çelebi’nin ifadesi ile şairin “kemâl-i belâgatla mevsûm²”, şiirlerinin çoğunun “hayâl-âmîz sâdesi dahî âşıkâne” olduğundan bahseder.

Fuat Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi adlı eserinde XVI. Yüzyılın değerlendirmesini yaparken bu devri, Türk edebiyatının “Altın Devri” olarak nitelendirir. Bu Altın Devir içerisinde yazar, Hayretî’den “Şiirlerinde Rumeli şehirlerinin hususiyetlerini ve serbest aşklarını açık ve laübali bir tarzda terennüm eden Hayretî, çok orijinal bir şairdir³” der.

Harun Tolasa, Sehi, Latîfî, ve Âşık Çelebi’nin Vardar Yenicesinden “mecnâ-ı şuarâ, menbât-i şuarâ, mâ’den-i zurefâ, mâ’den-i şuarâ-yı belâgat, şâ’ir ve zurefâ menşei⁴” gibi ortak ifadelerle bahsettiklerini nakleder. Mustafa İsen de, bu şehirde yetişen şairlerin ortak özelliklerini şöyle sıralar: “Şekle ait titizlikten uzak ser-azad tavırlar, samimi ve derinliği olan bir ruh, hep yükseklerde gezen, kayıt tanımayan aldırılmaz bir tutum, onların başlıca özelliğidir. İşte tüm Yeniceli şairleri kuşatan atmosferin kaynağını buradaki ocak, yani tasavvufî gelenek sağlıyordu⁵.” Hayretî de belirtilen bu ocak ve tasavvufî gelenek içerisinde yerini almıştır. Ancak şiirlerine bakıldığında Hayretî’nin mutasavvıf bir şair değil, tasavvuf neşvesini kendi üslûbu ile harmanlayarak şiirlerinde kullanan bir şair olduğu

¹ Kınalızade Hasan Çelebi, a.g.e., C.I, s.314, 315.

² Beyânî, a.g.e., s. 42.

³ Fuat Köprülü, Türk Edebiyatı Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara 2003, s. 397.

⁴ Harun Tolasa, Sehi, Latîfî, ve Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir 1983, s. 32.

⁵ Mustafa İsen, “Kültür Tarihimizden Portreler Usulü” Ötelerden Bir Ses, Akçağ Yayınları, Ankara 1997, s. 268.

görülür. İsen, “divan edebiyatında tasavvuf iki farklı özellik taşıyan şairler elinde değişik hususiyetler gösterir; Hallac-ı Mansur, Nesimî ve İbrahim Hakkı gibi tasavvufî hayatı bizzat yaşayan şairler birinci grubu temsil ederler. Bunlar aynı zamanda şeyh veya mürşittirler. Bir başka ifadeyle, önce mutasavvıf oluşları, sonra şairlikleri gelir. İkinci gruba giren şairler, tasavvufun zengin terim, mecaz ve alegori dünyasından yararlanmaktadırlar. Ayrıca tasavvuf diğer konular yanında ilhama son derece uygun gelen bir konudur da. İkinci gruptaki şairler için şiir ve sanat, ön sırada yer alır¹.” Hayretî’nin eserleri incelendiğinde bu kategoride ikinci grup şairler arasındadır. “Tasavvuf O’nda estetik bir unsur değil, bir hayat tarzıdır².” O’nun şiirlerinde tasavvuf, “zengin terim mecaz ve alegori dünyası” ile yerini almaktadır. Bu yönüyle bakıldığında, Hayretî ne bir mutasavvıf ne de bir şeyhtir.

Hayretî kaynaklara göre biraderi Yusuf Sîne-çâk gibi önce Gülşenî tarikatına intisap etmiştir. “Fakat Sîne-çâk daha sonra mevlevî olduğu halde, Hayretî galip bir ihtimalle Bektaşî tarikatine intisap etmiştir³” Eserlerinde Bektaşî tarikatının adaplarına yer veren Hayretî, divanında Gülşenî Şeyhi Şeyh Gülşenî’den de hürmetle bahseder.

Gülşen-i vasl ola har-ı hecr iken ser-menzilün

Hayretî ger himmet ede sana Sultan Gülşenî (424)⁴

“Birçok tarikatın adap ve erkanında bulunan benzerlikler Mevlevîlik ile Gülşenîlik arasında çok daha açık olarak görülür⁵.” Gülşenîlik ve Bektaşîlik de zamanla birbirlerinden etkilenmiş ve benzerlikler görülmeye başlamıştır. Mustafa Kara, “Benzerlikler, bu tarikatların zaman zaman gördüğü tepkilerde de açığa çıkmaktadır.” demektedir ki; XVI. yüzyılda buna şahit olunmuştur. Gülşenîlik de Bektaşîlik gibi halk ve saray çevresinde tepki görmüştür.

Hayretî, Bektaşî olmasına rağmen eserlerine na’t-ı şerif ve dört halifeyi metih ile başlar. Sonra on iki imam ve diğer Bektaşî

¹ İsen, a.g.e., s. 209.

² Mustafa Tatcı, Hayretî’nin Dinî-Tasvufî Dünyası, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998, s. 7.

³ Çavuşoğlu, a.g.e., s. XIV.

⁴ Çavuşoğlu, a.g.e., s. 397.

⁵ Mustafa Kara, “Gülşeniyye”, İA (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları), İstanbul 1996, C. 14, s. 257.

dedelerini zikreder. Mustafa Tatcı, “Bu hususiyet, Rumeli kültür coğrafyası içinde yetişen pek çok Bektaşî şairinde görülür.¹” demektedir. Vardar Yenicesi’nde yetişen şairlerin hemen hemen aynı özellikler göstermesini, şairlerin ilk eğitimlerini burada oluşan tasavvuf ortamı içersinde almalarına dayandırabiliriz.

Eserlerinde kalender olduğunu dile getiren şair, kalenderîlerin özelliklerini de eserlerine taşımıştır.

Giyersin bir nemed olursun abdâl
Fırâk ile geçinürsin geçer sâl (B-275)

Kalendersin bugün saña ne ğamdur
Okursın şi’r-i eşk dâ’im nağamdur (B-284)

Düşeydi gönlüme ger ol kara hâl
Yağardum cânda dağ olurdum abdâl (M-396)

Ahmet Yaşar Ocak, kalenderî isminin “hangi zümreye mensup olurlarsa olsunlar²” genel bir terim olduğundan bahsederek; Hayretî’yi de Kalenderî şairler içerisinde zikreder.

Abdûlbaki Gölpınarlı, Hayretî’nin Hurûfî³ olduğuna değinmiştir ki, Hayretî ile Hurûfiliğin temsilcisi Usulî hemşehri ve çağdaşlarıdır. Ayrıca Usulî, inaç ve memleket ortaklığı bulunan şair Hayretî’den kendi divanında şöyle bahseder.

Harim-i yare varırken eğer vadî-i hayretde
Bilirsın Hayretî-i vâlih u hayrâna aşk eyle Usulî (116)⁴

Bununla birlikte “Hurûfilik bir çok tarikat müntesipleri üzerinde müessir olmuştur⁵.” Yine aynı eserde Hurûfiliğin asıl Anadolu’da intişar etmiş olan Bektaşîlik, Babaîlik, Kalenderîlik gibi batınî tarikatlar üzerinde etkisi olduğundan bahsedilmektedir.

¹ Tatcı, a.g.m., s. 61.

² Ahmet Yaşar Ocak, Osmanlı İmparatorluğu’nda Marjinal Sûfilik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar), Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999, s. 104.

³ Abdûlbaki Gölpınarlı, Hurûfilik Metinleri Katologu, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1973, s. 30.

⁴ Usulî Divanı, (Haz.Mustafa İsen), Akçağ Yayınları, Ankara 1990, s. 212.

⁵ Agah Sırrı Levend, Divan Edebiyatı, Enderun Kitabevi, İstanbul 1984, s. 62.

Köprülü, “Anadolu’da ve Rumeli’de pek çok tesadüf edilen heterodoxe tarikatlara mensup dervişler arasında Hurûfî propagandacıları da pek çoktu¹.” demekle XV. ve XVI. yüzyıllarda imparatorluk sınırlarında Hurûfliğin yayıldığını ifade etmektedir.

Hayretî eserlerinde bu inanç sisteminin değerlerini, şiirlerine yansıtmıştır. Hurûflik’te var olan insan sûretini harflerle çizme sanatını şu beyitte görmek mümkündür.

Kaşın nûn u dehânın mîm eyle
Gözini şad u zülfini cim eyle (M-112)

Hayretî de pek çok şair gibi kendinden önceki şairlerden ve onların eserlerinden etkilenmiştir. Şair mesnevilerinde tevriyeli olarak Nizâmî’den ve Gülşen-i Râz’den bahseder.

Oğursın Gülşen-i Râzı ser-â-ser
Maḥabbetnâme-yi itmîşsin ez-ber (B-269)

Nizâmî sözlerüñüñ dürr-i meknûn
Fesânıyla oğursun siḥr-i efsûn (B-272)

Bazı şairler hem kendi çağlarında hem de çağlar ötesi zamanlarda dahi yankı uyandırmayı başarmışlardır. Yunus Emre ve Fuzulî bunlardandır. Hayretî, hemen hemen bütün şairlerin etkilendiği ince mazmun ve geniş hayal dünyasına sahip Fuzulî’den izler taşımaktadır. Fuzulî’nin “su” redifli na’t-ı şerifi ile Hayretî’nin mesnevilerinde yer alan şu beyit Fuzulî’yi hatırlatacak niteliktedir. Fuzulî’nin;

Dest-busi ârzüsiyle ger ölsem dostlar
Kûze eylen toprağım sunun anınla yâre su (K 3-32)²

Hayretî’nin;
Yâd-ı la’liyle ölürsem sāgar eylen toprağım
Anı tahmîr itmege üstüme yârân ağlasun (M-402)

¹ Köprülü, a.g.e., s.374.

² Fuzulî Divanı, (Haz. Kenan Akyüz, Süheyl Beken, Sedit Yüksel, Müjgan Cunbur), Akçağ yayınları, Ankara 2000, s. 32.

Şu beyit adetâ Yunus'un aksi şeklindedir.
Cânum fedâ yoluna eyâ şâh-ı enbiyâ
Baña seni gerek seni ne cân ne ser gerek (M-62)

Yunus'un;
İşkun aldı benden beni bana seni gerek seni
Ben yanarım düni günü bana seni gerek seni (381-1)¹

Hayretî'nin eserlerinde yaşadığı dönemin ihtişamını, debdebe ve şaşasını gösteren kelimelere rastlanmaz. Bu durum, mesleğinin leventlik oluşunun ve seçtiği hayat tarzının şiirlerindeki tezahürüdür.

Şair, mesnevilerinde mahlasına yakın anlamlardaki kelimelere sık sık yer verir. "Hayran, ser-mest, mest, vâlih" gibi kelimeleri çoğu zaman eserlerinde birbiri ardınca kullanmıştır.

Hemân-dem ben dahı ser-mest ü hayrân
Döküben dîdeden yaş yirine kan (M-381)

Giderdüm vâlih ü hayrân u dil-teng
İderdüm durmayup kendüm ile ceng (M-388)

Düşeydi gönlüme ol iki ser-hoş
Olurdum vâlih ü ser-mest ü med-hüş (M-395)

Giderdüm vâlih ü ser-mest ü mevzûn
Ne gün firaķ idebilürdüm ne ħod-dûn (M-414)

Hayretî, mesnevilerinde hasb-i halinden sıkça bahsetmesine rağmen şiirlerinde kendini övdüğü fahriyelerine çok az rastlanır. Şair, mesnevilerinde kendinden daima hoş sözler söyleyen bülbül olarak bahseder.

2. MESNEVİLER

A. Eserler Hakkında Genel Bilgiler

¹ Yûnus Emre Divanı, (Haz. Mustafa Tatcı), Akçağ Yayınları, Ankara 1998, s. 332.

Tezkirelerde Hayretî Mehmet Çelebi'nin divanı hakkında bilgiler bulmak mümkün iken, mesnevileri hakkında hiçbir bilgi yoktur. Hayretî mesnevileri içersinde eserleri ile ilgili küçük bilgiler vermektedir. Bahâristan adlı mesnevisindeki bir gazel¹ içerisinde Bahâristan'dan, gazelin devamındaki beyitlerde ise Mahabbetnâme ve Divanı'ndan bahsetmektedir.

Cân ile şâkird olup üstâd-ı 'ışka gül gibi
Gel Bahâristân okuyalum sebağdaş ol baña (B-264)

Okursın Gülşen-i Râzı ser-â-ser
Maḥabbet-nâme'i itmişsin ezber (B-269)

Gazeller okuyup dīvân-ı gülden
Alırsın gerd-i endūh[1] gönülden (B-271)

Hayretî mesnevilerini yazarken konuyla ilgili olan bölümlerde divanındaki şiirlerinden alıntılar yapmıştır. Ayrılık, eğlence, dost gibi kelimelerin geçtiği beyitlerden sonra aynı kelime ve konuların işlendiği şiirlerle mesnevilerine devam etmiştir. İsmail Ünver, mesnevilerin giriş bölümlerinde yalnız mesnevi nazım şekliyle yazılmış kısımların olmadığını “bu başlıklar altında “kaside, kıta, tercî bend²” gibi nazım şekillerinin kullanıldığını belirtmiştir ki, Mahabbetnâme’de bu örnekleri görmek mümkündür. Mahabbetnâme adlı mesnevinin giriş bölümünde yer alan na‘t-ı şerif divanda yoktur. Topkapı Sarayı nüshasında “Tercî Bend Der-Na‘t-ı Seyyidü’l-Mürselîn” başlığı ile yer alan na‘t, Millî Kütüphane nüshasında “Der-na‘t-ı Server-i Kâ’inât Aleyhi’s-salâvât” başlığı ile yer alır. Topkapı Sarayı nüshasında vasıta beyitleri ilk bent dışında diğer dört bentin sonunda tekrarlanmazken, Millî Kütüphane nüshasında her beş bentin sonunda tekrarlanmıştır. Divanda olmayan ancak Mahabbetnâme’de var olan tercî bend 35a-27. beyitle başlayıp 36a-62. beyitle son bulmaktadır. Tercî Bend;

(Tercî Bend Der-Na‘t-ı Seyyidü’l-Mürselîn)

¹ Çavuşoğlu, a.g.e., s. 140.

² İsmail Ünver, “Mesnevi”, Türk Dili Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), S.415-417 (Temmuz-Ağustos-Eylül 1986) s. 437.

Mef'ûlü Fâ' ilâtü Mefâ'îlü Fâ' ilün

I

Ey server-i vilâyet-i dîn şâh Muştafâ
Ve'y reh-nümâ-yı ehl-i yakîn mâh Muştafâ

Kim sevmeye seni ki kamu mümkünât u halk
İtdi maḥabbetüñle çün Allah Muştafâ

Ṭoḡru varur bulunmaya mülk-i ḥaḳîḳate
Şer' üñ gibi cihânda daḡı râh Muştafâ

Nûr-ı şerî' atüñ kime oldu ise delîl
Zulmetde ḳalup olmaya güm-râh Muştafâ

Bir kez işâret itmeñ ile oldu iki şaḳ
Engüşt-i mu' cizâtuñ ile mâh Muştafâ

Zulmetde ḳalmaya aña Ḥaḳ ola reh-nümâ
Her kim ki ola şer' üñe hem-râh Muştafâ

'İlm-i ledünni öger ne keşf ola aña râz
Her dil ki medḥüñ okıya her gâh Muştafâ

Ey şâh-ı dîn-i kıble vü imân Muştafâ
Ehl-i yakîne Raḥmet ü Raḥmân Muştafâ

II

Ey Vâzı' -i şerî' at-ı sultân-ı enbiyâ
Ve'y Şâfi' -i kıyâmet ü ve'y şâh-ı aşfiyâ

Mü'min midür seni şu ki cân ile sevmeye
Sen nûr-ı pâka çünki ḥabîbüm didi Ḥudâ

Levlāka didi Hākuña ey nūr-ı pāk -ı Hāk
Şānuñda nāzil oldı hem āyāt-i *tā* vü *hā*

Ebrūlaruña dāl durur *nūn ve'l-kalem*
Alnuñ ruḥuñ işāret[i] *ve's-şems ve'd-ḍuḥā*

Ḥūn-ı şefā' atüñe cihān ḥalkı ser-be-ser
Muḥtācdur ḳamusı eger şāh eger gedā

Ehl-i şefā' atüñi ḳaçan ḥat[ı]r idüben
İhsānlar eyleyüp diyesin *amennā şallā*

Muḥtāc u ac u ben daḥı dervişinüm senüñ
Maḥrūm eylemek bizi anda degül revā

Ey şāh-ı dīn-i ḳible vü imān Muşţafā
Ehl-i yakīne Raḥmet ü Raḥmān Muşţafā

III

Ey mü'min-i muvaḥḥid eyā ḡarḳ-ı baḥr-ı zāt
Nūr-ı Muḥammed ile vücūd oldı her şıfāt

Gel Muşţafāya cān u gönülden maḥabbet it
Sevmekdür anı mü'mine a' māl-i şālīḥāt

Sev Muşţafāyı cān ile şer' ile 'āmil ol
Cehl āteşinden ister iseñ bulasın necāt

Gel ḥubb-ı Muşţafā ile yu gerden-i dilüñ
K'anuñ yüzi şuyına yaradıldı kâ'ināt

Tiğ-i maḥabbetine düşüp cān viren anuñ
Terk eyleyüp fenāyı bulur sermed-i ḥayāt

Şer'î mu' allimi kime ta' lîm kılmasa
Bu dîn-i bisât içre olur ol hemîşe mât

Merdânlar içinde muhânnes degül midür
Meydân-ı şer' içinde şu kim sürmemişdür at

Ey şâh-ı dîn-i kıble vü imân Muşafâ
Ehl-i yakîne Rahmet ü Rahmân Muşafâ

IV

İşigi tozı kuhl-i sa' âdet degül midür
İki cihânda efser-i devlet degül midür

Cân ile nice sevmiyeyin Muşafâyı ben
Sultân-ı dîn şâh-ı şefâ' at degül midür

Kime şefâ' at itse olur nârdan emîn
Maḥbûb-ı Hakk künc-i emânet degül midür

Gâflet şebinden ümmete olmağ için ḥalâş
Şer'î delîl nûr-ı hidâyet degül midür

Her bir yıkık gönülde ki ola maḥabbeti
Ma' nâda cümleden ol ' imârat degül midür

Cân ile Muşafânuñ işigi gedâsı ol
Bi'llâh âsitân-ı sa' âdet degül midür

Sen Muşafâyı cân ile her kim ki sevmeye
Merdûd-ı Hakk lâyıḳ-ı lâ' net degül midür

Ey şâh-ı dîn-i kıble vü imân Muşafâ
Ehl-i yakîne Rahmet ü Rahmân Muşafâ

V

Ser virmege yolına anuñ server er gerek
Cân oynamaya erde be-ğâyet hüner gerek

Kim aldamaya işbu fenâ rûbehi anı
Dîn pişesinde mü'min olan şîr-i ner gerek

Yoldaşuñ eyle kendüñe şer'î Muhammedî
Bu dîn yolında sâlik olana hâzer gerek

Serkeşlik itme yüz yire sür güneş tek dilâ
Bâb-ı Hudâya girmeye kaddi kemer gerek

Medh-i Rasûle çünki nihâyet bulunmadı
Uzatma Hayretî sözi söz muhtaşar gerek

Rûz-i Hudâda işbu günahkâr ümmete
'Ayn-ı şefâ' at ile hemân bir nazâr gerek

Cânum fedâ yolına eyâ şâh-ı enbiyâ
Baña seni gerek seni ne cân ne ser gerek

Ey şâh-ı dîn-i kıble vü imân Muştafâ
Ehl-i yakîne Raḥmet ü Raḥmân Muştafâ

Hayretî'nin divanında olmayan bir gazeli, mesnevileri içerisinde yer almaktadır. "Görindi" redifli gazel, mesnevide âşığın sevgilisini bir aydır görmediğini anlattığı bir bölümden sonra, uzaktan da olsa sevgilisini görmesi üzerine yazılmıştır. Gazel, Topkapı Sarayı nüshasında başlangıç ve bitiş kısmında boşluklarla yer alırken, Millî Kütüphane nüshasında "gazel" başlığı ile yer alır. Beş beyitlik gazel, mesnevi ile aynı vezinde yazılmıştır. Gazel, 52a-561. beyitle başlar ve yine aynı varakta 565. beyitle son bulur. Gazel;

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ulün

Yine ey mürde cismüm cān görindi
Devāsuz derdime dermān görindi

Halāş olam gibi ğam zülmetinden
Ki ya' nī pertev-i rahmān görindi

Çün ol gencīne-i taḥkīka irdüm
Bu 'ālem baña bir vīrān görindi

Çü daḳdı boynıma zencīr-i ' ışkı
Vücūdum baña bir zindān görindi

Yine hışm ile miskīn Ḥayretīye
Bu gün ol ḥazret-i sultān görindi

Mesnevileri konularına göre gruplara ayıran İsmail Ünver'in bu gruplandırması içersinde Hayretî'nin mesnevilerini değerlendirecek olursak, Nâme-i Hayretî; "Şairlerin gördükleri, yaşadıkları, olayları anlatan, toplum hayatından kesitler veren; kişileri, meslekleri, düşünleri ve belli yöreleri tasvir eden mesneviler."¹ olarak ifade edilen dördüncü grupta yer almaktadır. Bahâristan mesnevisi içerik olarak, tam bir anlam bütünlüğü göstermemekle beraber Mahabbetnâme'nin yer alabileceği üçüncü gruba dahil edilebilir. Üçüncü grup, "Sanat yönü ön planda olan, okuyucunun edebî zevkine hitap eden, ana çizgisi aşk ve macera olan mesneviler."² dir.

1. Eserlerin Yazılışı ve İstinsahı ile İlgili Bilgiler

Hayretî'nin mesnevilerinin yazım tarihi hakkında elimizde kesin bilgiler bulunmamaktadır. Mesnevilerin elimizde iki ayrı nüshası vardır. Bunlardan biri Topkapı Sarayı Müzesi'nde H. 1137 numarada kayıtlı olan mesneviler; diğeri ise, Millî Kütüphane Yz. A.

¹ İsmail Ünver, a.g.m. , s. 443.

² İsmail Ünver, a.g.m. , s. 441.

802/3'de kayıtlı olan mesnevilerdir. Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki eserin zahriyye (1a) yaprağında yer yer üzeri karalanmış üç tarih bulunmaktadır. İlk tarih, "binyüzaltmışbeş senesi Şabanü'l muazzamın yirmi altıncı günü Kozlu Ağası'nın azl olup ve ertesi salı günü divanda katl olup ve hazinedarı Süleymanı dahi katl itmişlerdir." ifadesinin olduğu yerde 264 hüve ve H.1165/M.1751 tarihinin olduğu yerdir. Hemen altında karalanmış H.1113/M.1704 tarihi vardır. Bu tarihin karşısında da karalanmış olarak aynı tarih yer almaktadır. İç kapağında ve sayfanın ortasında bir temellük kaydı daha vardır. H.1123/M.1714 Sâhib-i kitâb El-Hacı Hasan Efendi Kâtib-i mührhâne-i 'Âmire ifadesinin üst tarafında Sâhib-i kitâb Seyyid Muhammad Ali Müsellimü'l-bâdî H.1164/M.1750 ifadesi ve tarihi yer almaktadır. Bu temellük kayıtları, şairin 1535 tarihinde vefat ettiği göz önüne alınırsa şairin ölümünden iki yüz yıl sonraya ait kayıtlardır.

Topkapı Sarayı Müzesi'ndeki nüshada Nâme-i Hayretî adlı mesnevinin bittiği beyitin sonunda (N-502) "lam, tamet Hayretî" kelimeleri ve bunların altında H.958/M.1551 tarihi vardır.

Millî Kütüphane nüshasının kim tarafından istinsah edildiğine dair herhangi bir kayda rastlamadık. Fakat şairin mesnevilerinde sık sık saçının sakalının ağarmasından, belinin ikiye bükülmesinden ve gözlerinin âmâlığından bahsediyor olması mesnevilerini ömrünün ahir döneminde yazdığına işaret eder.

İki bükildi kıddüm bâr-ı ğamda

Etegüm alımazam nâr-ı ğamdan (N-42)

Zebûn itdi belüm bükdi benüm 'ışk

Yüzüm şuyın yire dökdi benüm 'ışk (N-51)

Bu hizmetde ağarmışdur şakalı

Bu vâdide döküpdür per ü bâli (N-65)

2. Vezin

Mesneviler heceze bahrinin kısa kalıplarından "Mefâîlün Mefâîlün Feûlün" kalıbı ile yazılmıştır. Bu vezin mesnevilerde en çok kullanılan vezinlerdendir. İsmail Ünver, "Aruzun hangi bahrinden

olursa olsun mesnevide daima kısa kalıplar kullanılmıştır¹.” demektedir. Hayretî’nin mesnevilerinde de kısa kalıplar kullanılmıştır. Mesnevilerin arasında yer alan manzumeler farklı aruz kalıplarında yazılmışlardır ki, bu kalıpları şu şekilde gösterebiliriz. Bahâristan’da kullanılan vezinler:

Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Fe‘ ülün
Mef‘ ülü Fâ‘ ilätü Mefâ‘ ilü Fâ‘ ilün
Fâ‘ ilätün Fâ‘ ilätün Fâ‘ ilätün Fâ‘ ilün
Mef‘ ülü Mefâ‘ ilü Mefâ‘ ilü Fe‘ ülün

Nâme-i Hayretî’de kullanılan vezinler:
Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Fe‘ ülün
Feilätün Me‘ fâilün Feilün

Mahabbetnâme’de kullanılan vezinler:
Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Fe‘ ülün
Müfte‘ ilün Müfte‘ ilün Fâ‘ ilün
Mef‘ ülü Fâ‘ ilätü Mefâ‘ ilü Fa‘ ilün
Fâ‘ ilätün Fâ‘ ilätün Fâ‘ iätün Fâ‘ ilün
Mef‘ ülü Mefâ‘ ilü Mefâ‘ ilü Fe‘ ülün
Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün Mefâ‘ ilün

Mesnevilerin bazı beyitlerinde vezin tutarsızlıkları görülmektedir. Bu beyitler şunlardır:

Benüm şimdi yetişmiş tâze virdüm
Dil almağda dil-berüm şîr-i merdüm (N-11)

Dilüm kulağum ‘ışkla güş eyler oldı
Dil ü cân ‘ışk ile hoş eyler oldı (N-56)

Ba‘ de luţf idüp çü mihr-i münîr
Komayup bir ğubârı yirde haķîr (N-108)

¹ Ünver, a.g.m. s. 430.

Gözümnden ref' kıl şüret hicâbın

Müyesser kıl ma'ânî feth-i bâbın (M-79)

Mesnevilerde pek çok vezin problemiyle karşılaştığı görülür. Vezin tutarsızlıklarının çok olması şairin aruzu kullanmakta eksiklikleri olduğunu düşündürebileceği gibi istinsah edenin de dikkatsiz davrandığını düşündürebilir.

3- Kafiye

Mesnevilerde her çeşit kafiye kullanılmıştır. Fakat bazı beyitlerde hiç kafiye yoktur. Bu beyitler şunlardır:

Vücûdumdur benüm bir kaçrece âb

Hîç anda buluna mı güher-i pâk (N-381)

Bu yolda baña Hızır olmazsa yoldaş

Helâk oldum benüm çün dutsun il yas (N-463)

Aşağıdaki beytin ilk mısrasının sonu “dağ” ile bitirilmiş ancak hata farkedilerek “gayın” harfinin üst tarafına “şın” harfi eklenmiştir.

Eger güş ide anı ahenin daş

Gide kendin ola mest-i med-hüş (M-249)

Hayretî kelimelerle adetâ oynamıştır. Mısra sonlarındaki kelimelerin biri diğer mısranın son kelimesinin içinde yer almasına “tunç”¹ kafiye denir. Hayretî’nin mesnevilerinde bu tür kafiye sıklıkla rastlanmaktadır.²

Geçüp her mâ-cerâdan yuyuban el

Cihândan fâriğ ol gel ‘âşık ol gel (B-30)

Dirîğâ işimüz ten beslemekdür

Ne dirse nefis-i şümü eslemekdür (B-35)

¹ Cem Dilçin, Örneklerle Türk Şiiri Bilgisi, Türk Dil Kurumu, Ankara 2000, s. 89.

² Konuyla ilgili diğer örnek beyitler şunlardır: B- 242, B-255, N-396, M-485, M-547, M-732.

Kişi kendü vücûdın olsa ‘ârif
Añâ ma‘ lûm olur cümle ma‘ ârif (B-40)

Eger her bir nefesde itmeseñ âh
Tarîķinde olursan rîv-i gümrah (B-151)

Benefşe gibi kej idüp külâhı
İder bülbül gibi her gonce âhı (B-195)

Şair divanında sıkça kullandığı tecnis sanatını mesnevilerinde de kullanmaktadır. Cinas da bir çeşit kelime oynudur. Hayretî kelime ve eklerle bir yap boz oyunu gibi oynayarak sanatlar kurmaktadır. “Cinas yapılan kelimelerin şekilleri ve sesleri birbirinin tamamen aynı ise cinas tam olur¹.” Hayretî genellikle tam cinas olabilecek kelimelerle bu sanatı kullanmıştır.²

Olar şevk ile içdükçe tolular
Benüm başuma yağardı tolular (B-369)

Eşiğün gülşen-i bağ-ı İremdür
Bu gönlüm mürği sa‘ y ile iremdür (B- 383)

Elâ zâğ u zağan bülbül yirini
İraqlardan baķa bülbül yirini (B-386)

Hemen hemen her varakta Hayretî’nin cinas kullandığını görebiliriz. Hayretî cinaslarını farklı dillerdeki aynı yazılan kelimelerle de oluşturmuştur. Yâd, âl gibi

Niçün ben âşnâ ikeñ olam yad
Niçün yıllar geçe olunmayam yâd (B-389)

¹ E.J.W. Gibb, Osmanlı Şiir Tarihine Giriş, Tercüme: A. Cüneyt Köksal, Köksal Yayıncılık, İstanbul 1999, s. 113.

² Konu ile ilgili örnek beyitler şunlardır: B-389, N-118, N-155, M-416, M-93, M-224, M-263, M-320, M-376, M-410, M-422, M-439, M-444, M-465, M-468, M-477, M-501, M-518, M-671, M-696.

4- Beyit Sayısı:

Hayretî'nin elimizde üç ayrı mesnevisi bulunmaktadır. Bahâristan tek nüsha olup 420 beyitlik bir mesnevidir. Beyitlerden sonraki varakta beş satırlık silik mensur bir bölüm vardır. Nâme-i Hayretî iki nüshadır ki, içerisinde Belgrat ve Yenice Şehrengizleri yer almaktadır. Topkapı Sarayı nüshasında 502 beyitle son bulmakta iken, Millî Kütüphane nüshasında bu mesnevi 590 beyittir. Hayretî'nin diğer şehrengizleri ve hatime bölümü de bu nüshada yer aldığı için ortalama doksan beyitlik bir fark görülmektedir. Mahabbetnâme Topkapı Sarayı nüshasında 762 beyitken, Millî Kütüphane nüshasında 747 beyittir.

Nüshalar arasındaki beyit sayılarının farklılıklar göstermesi, bazı beyitlerin iki kez bazı beyitlerinse hiç yazılmamış olmasından kaynaklanmaktadır.

5- İmlâ Özellikleri:

Mesneviler imlâ hataları yönünden incelendiğinde hem aynı nüshada hem de nüshalar arasında bir kelimenin pek çok şekilde yazıldığı görülecektir. Hayretî'nin mesnevilerini incelemek için esas aldığımız Topkapı Sarayı nüshasında da Millî Kütüphane nüshasında da yazımla ilgili problemlerin olduğu görülmektedir. "Sahra" kelimesi aynı varakta iki ayrı şekilde yazılmıştır. İlk beyitte "sin"le yazılan kelime, ikinci beyitte "sad"la yazılmıştır.

Felek şahrâsına geldi bir aslân
Kevâkib oldı zevkinden perişân (M-150)

Bu şahrâ-yı felekde oldılar kim
Bu şehbâzı göricek cümle encüm (M-152)

Müstensih "sakka" kelimesini önce "sad"la, sonra altına "sin"le yazmıştır. Saka, su dağıtan anlamında olup "sin"le yazılmaktadır. Eser sanki önce yazılmış sonra yazım yanlışları düzeltilmiş intibasını vermektedir.

Gelüp ferâş olup bād urdı cüzü
Olup sakqâ bulanlar sepeler şu (B-171)

“İkdām” çalışma, gayret etme anlamlarına gelen kelime; “İktām” gizleme, saklama anlamına gelen kelime şeklinde yazılmıştır. Beyit bütünlüğüne uygunluk gösteren “çalışma, gayret gösterme” anlamına gelen kelimeyi metinde kullanmayı uygun gördük.

Hele biñ dürlü itdüm cehd ü iqdām
Durup ol reh-güzârda kıldum ârām (M-556)

Nüshada “ha” ile yazılması gereken kelimeler “hı” ile yazılmıştır. Yazımında yanlışlık olan bu kelimeler günlük hayatta en çok kullanılan kelimeler olmaları hasebiyle müstensih kelimeleri konuşulduğu gibi yazmıştır. ¹“Hürşîd, hâver, haste, haber, hayâl, hâme, handân, dırâht, huşûşâ, dahı, hürmen, halâş, hoş, hâne, hizmet, ihtilat, hâtır, hurrem, hâk, hûb, haft, hâş, Hızır, hûşe, baht, hâlâyık, hırâmân, ihtiyar, hûy, yahûd, hû, haz, telh, hamûş, hışm, haâtâ, hayât, bahş ve hûmâr” gibi kelimelerden bazı örnekler verelim:

Yine yir yir dırahtuñ sâyebânı
Müzeyyen eyledi şahñ-ı cihânı (N-187)

Hevâ cāmından eyle anı huşyâr
Heves ẖâbından eyle qalbi bî-dâr (N-281)
Anı gördüm ki bir serv-i hırâmân
Gelüp uğradı yanumdan şitâbân (M-174)

Degüldür lîk tenhâ ol melek hû
Anıyla bile seyr eylerdi âhû (M-567)

Şarâb-ı cevri egerçi mürdür ey yâr
Vefâ cāmında vardur lîk humâr (M-722)

¹ Konu ile ilgili diğer örnek beyitler şunlardır: N-204, N-233, N-274, N-294, N-296, N-319, N-331, N-400, N-401, N-405, N-462, M-119, M-147, M-171, M-184, M-188, M-198, M-285, M-296, M-300, M-552, M-572, M-580, M-624, M-636, M-686, M-702, M-713.

Müstensihin “ha” ve “hı” ile yazılan kelimelerin yazımına dikkat etmediği ya da bu kelimelerin hangi harf ile yazıldığını bilmediği görülmektedir. “ha” ile yazılması gereken bazı kelimeler “hı” ile yazılmıştır. “hārīk” kelimesi Arapça ateş anlamında bir isimdir ve “ha” ile yazılır. Metinde yanlış yazılmıştır.

Tenī ġarḳ-ı āb u cān[ı] nār-ı hārīk
Hārḳ-i ‘āda degül mi yāne ġarīk (N-146)

“hı” ile yazılması gereken bazı kelimeler ise doğru yazılmıştır. Bunlar; seher-ḥız, ḥilāt, ḥ‘āb, ḥûb, aşır-ḥ‘ān, ḥıred, ḥām, ber-ḥûrdâr, ḥûban, ḥazân, Ḥudâ’dır.

Beni şol gözi açuḳlardan eyle
Seḥer-ḥız it uyanuḳlardan eyle (N-292)

Biçüp her birine bir tāze ḥil‘ at
Birer üslûb ile tā vire şûret (N-371)

İlahî dilerüm ol ḳadd-i şimşād
Ḥazāndan serv gibi ola āzād (M-749)

Topkapı Sarayı nüshasında “c” ve “ç” harflerinin birbirinin yerine kullanılmasına nadiren rastlanmaktadır. Aşağıya aldığımız beyitlerdeki avuç ve naḥçir kelimeleri gibi.

Bir avuç toprağı insān idersin
Ma‘ ānī mülküne sulṭān idersin (M-10)

Bu sevdāda gezerken ben o naḥçir
Bir iki silkenüben oldu bir şir (M-142)

Millî Kütüphane nüshasında bu harflerin kelime ve eklerin kullanımında karışık olarak kullanıldıkları tespit edilmiştir.¹

¹ Konu ile ilgili diğer örnek beyitler şunlardır: N-68, N- 84, N-88, N-94, M-641, M- 302.

Belî her serve var niçe hevâdâr
Velî yok nuṭṭı ider bir bûlbûl-i zâr (N- 207)

Yanında çün benüm bir zerreden kem
Niçün kaçır ki ol gün yüzlü bilsem (M-303)

Mesnevilerin yazımında karşılaşılan yazımla ilgili problemler, hem aynı nüshada hem de nüshalar arasında aynı kelimelerde farklı ya da yanlış yazımlar şeklinde görülmektedir. Esas aldığımız Topkapı Sarayı nüshasında ‘acep ve nispet kelimelerinde bu problem karşımıza çıkmaktadır. ‘Acep kelimesi bazen ‘aceb bazen ise ‘acep şeklinde yazılmıştır. Metinde ‘aceb olarak yazıldı. Nispet kelimesi Arapça aslında nisbet olmasına rağmen eserde nispet olarak yazıldığı için yazımına sadık kalındı.

Mesnevileri yazarken esas aldığımız nüshada terkip ve iyelik eklerini birbirinden ayırmak için bir harf kullanılmazken; Millî Kütüphane nüshasında “ye” harfi kullanılmıştır.

Mu’ânîd olma anı şöyle bilgil
İnen maḳbûl dutmaz ‘akl[ı] kâmil (M-672)

Yukarıdaki beyitteki “akl[ı] kâmil” hareke ve harf kullanılmadığı için “akl-ı kâmil” şeklinde de okunabilir. Bu tür okuma hataları harekeli metinlerden istinsah edilen hemen her eserde görülebilir. Ancak mesnevilerin iki nüshasının olması yazımdan kaynaklanan okuma hatalarını en aza indirmiştir.

Ṭolu her kûşesi ḡonce dehenler
Yüzi gül ḳâmet[i] serv-i çemenler (N-205)

Leb-i şîrîni anda mîve-i ter
Nihâl-i ḳâmet[i] bir şâḥ-ı nevber (N-479)

Ayaḡı toz[ı] aşḥâb-ı şafânuñ
İşiḡi kelb[i] erbâb-ı vefânuñ (N-497)

Mesnevilerde atıv vavlarının değişik şekillerde yazıldığını görmekteyiz. Metinde atıf vavları bazen ötre ile yazılmış.¹

Ḥudāyā ḥalk-ı çerḥ u zemīnsin
Ḥudāvend-i cihān cān āferīnsin (B-1)

Beni ‘ışkuñ ocāğunda kebāb it
Şarāb-ı şevḳ ile mest ü ḥarāb it (B- 65)

Alup yanına bir niçe ḥas u ḥār
İderdi ol yüzi gül seyr-i gülzār (B-361)

Bazen vav harfi ile yazılmış.²
İki ḥarf ile urduñ dehre bünyād
Cihānı kāf u nūndan kılduñ ābād (B-4)

Didi ey bāğ-ı hicrānuñ hezārı
İşüñdür gice gündüz āh u zārı (B-242)

Bu yol sālİKleri olur sebük-bār
Ururlar cān u baş terkinı yek-bār (B-345)

Iraklardan ben olam bülbul-i zār
Niçün her ḥār ü ḥas ola saña yār (B-393)

Bazen de vav harfi kullanılmadan yazılmışlardır.³
Ölürlerdi yoğ ol diseñ yine kim
Ḳamu ḥurşid u ḥāver māh u encüm (B-5)

¹ Konuyla ilgili diğer örnek beyitler şunlardır: B-8, B-10, B-42, B-45, B-68, B-75, B-112, B-113, B-126, B-170, B-185, B-197, B-338, B-360...

² Konuyla ilgili diğer örnek beyitler şunlardır: B-12, B-34, B-50, B-57, B-60, B-71, B-87, B-88, B-102, B-127, B-136, B-180, B-186, B-187, B-203, B-222, B-248, B-254, B-285, B-331, B-337, B-339, B-341, B-343, B-347, B-358, B-368, B-373, B-374, B-404...

³ Konuyla ilgili diğer örnek beyitler şunlardır: B-2, B-6, B-198, B-203, N-17, M-91, M-319, M-382, M-640, M-738...

ılırlardı dem-â-dem ‘ayş ü ‘ışret
Cefâdan eylemişlerdi ferâgat (B-213)

Biraz yatdum o yerde mest ü hayrân
Yine cem‘ oldu çün ‘aıl perişân (M-599)

Atıf vavlarının üç ayrı şekilde metinde yer aldığı göz önüne alındığında eserin harekeli bir metinden istinsah edildiği düşünülür. Bunun yanında müstensihin dikkatsizliği de imlâdaki problemlerin çokluğundan anlaşılmaktadır.

Mesnevîde “hemze” ile yazılan kelimelerin büyük çoğunluğu hemzesiz yazılmıştır. Konuşma diline yerleşmiş yabancı kelimeler söylendiği şekliyle metinde yer almıştır.¹ Dâyim, dâyimâ, sûval, zâyid, mâyl, kâinat, hâyil, lâvübâli, fâyik gibi

Dem-â-dem dökmez ise gözlerüñ yaş
Çi insân ü çi civân ü çi bir taş (B-50)

Niçün sen serv olasın ğayra mâ’il
Irâqlardan idem ben yaşımı seyl (B-392)

Gözüm yaşı olup gözüme hâ’il
Ne yol fark eyledüm irâq ne menzil (M-602)

Konuşma dilinde sık kullanılmayan kelimeler Arapça aslı ile yazılmıştır: Te’sir, mesâ’il gibi.

Kim itmedi bu âhum odı te’sîr
Benüm yakdı tenüm itdi kara yir (B-405)

İdüben göz yaşı gibi mesâ’il
Şunarsın kimine sitem helâhil (M-21).

¹ Konuyla ilgili diğer örnek beyitler şunlardır: B-201, B-331, N-277, M-82, M-442.

Bazı kelimelerin sonlarındaki “hemze”ler konulmamış, bazı kelimelerde aslında “ayın”la yazılırken “hemze” ile yazılmıştır. Ba‘ iş kelimesi gibi.

Pîrehen nûkhetini nûr eyler
Niçe gam-gîn bâ ‘iş-i huzûr eyler (N-152)

Açuban her nefesde dest-i recâ’
İdelüm cân u dilden istida‘ â’ (N-150)

Edeb kı̇nı mürüvet ma‘ denidür
Hayâ’ ehli vü ‘ismet maḥzenidür (N-216)

Bir iki lü’lü’ cām-ı ergüvânı
Şanuram ‘aql-ı evvel rûḥ-ı şâni (N-269)

Bir metinde bu kadar çok yazım problemiyle karşılaşmış olmasını müstensihinin dikkatsizliğine ve eğitim seviyesinin düşüklüğüne bağlayabiliriz. Fikret Turan bu durumu, “Osmanlı imlâsı hiçbir zaman tam anlamıyla gerçek bir standarta kavuşmamış, ikili hatta üçlü leksik ve morfolojik şekiller Osmanlı yazısında sık sık görülmüştür. Bu gerçeğin nedenleri arasında Osmanlı Türkçesinin çok geniş bir coğrafi alanda kullanılması ve imlâ kurallarını düzenleyen bir otoritenin yokluğu sayılabilir.”¹ ifadeleriyle açıklamaktadır. Ayrıca bu problemin XVI. Yüzyılda “okuma yazma faaliyetlerinin sadece Arapça ve Farsça’yı çok iyi bilen ulema tarafından değil de orta düzeyde eğitim almış geniş kesimler tarafından da yürütülmesi”² sebeplerine bağlamaktadır.

6. Dili ve Anlatımı

Hayretî’nin dili ve anlatımı hakkındaki ilk bilgileri tezkirelerden öğrenmekteyiz. Âşık Çelebiden başlayarak Hayretî hakkında kaynaklık eden tezkireler, onun dilinin sade oluşunda aynı

¹ Fikret Turan, “Şeyhülislam Ebussuud’un İmlâ Kuralları: Onaltıncı Yüzyılda Osmanlı İmlâsında yerleşme Eğilimleri ve Bir Tepki”, İlmî Araştırmalar, İstanbul 2000, s. 221, 222.

² Turan, a.g.m., s.222.

görüştendirler. Hasan Çelebi, “Sade olan eşârı dahi çâşni-dâr-ı yek-dest ve hem-vâr olup¹” ifadeleriyle dilinin sadeliğinden bahsetmektedir.

Hayretî’nin “hoş-ayânde gazelleri²” dahi sade ince hayal ve mazmunlardan âri, sanat gösterme endişesinden uzak, zevk ve duygularını ifadelendirışı abartısız kelimelerden örülü bir dil anlayışına sahiptir. Şairin mesnevilerinde ise bu tür kaygıların hiçbirine rastlanmaz. Hayretî’nin duygu ve düşünceleri yaşantısı gibi sade, pervasız, âşıkâne ve rintçe kelimelerde kendini göstermektedir. Mesnevilerin beyitleri arasında dolaşırken adetâ bir aşk hastasının iniltilerini duymak mümkündür. Aşklarını, hüznü ve sevinçlerini sade, lirik, açık ve anlaşılır kelimelere nakşeden Hayretî, şiirlerini Rumeli’nin mahallî kelime, deyim ve atasözleriyle süslemiştir. Çavuşoğlu’nun şehrengizler için kullandığı sanat bakımından, “Hayretî’nin ününe yakıştırılamayacak kadar düşüktür.³” ifadesi şairin mesnevileri için de kullanılabilir. Mesnevileri, divan edebiyatının sanat inceliklerini yansıtmamakla beraber Eski Anadolu Türkçesinin dil zenginliklerini barındırması bakımından önemlidir. XVI. yüzyılda Osmanlı’nın geniş bir sahaya hakim olması dilde birliğin sağlanmasını geciktirmiş, ek ve köklerdeki değişiklikler her sahada farklılık göstermiştir. Bu farklılıkları ve değişiklikleri Hayretî’nin mesnevilerinde görmek mümkündür. Ayrıca mesneviler harekeli metinlerden harekesiz metinlere geçerken yaşanan problemleri de sergileyen bir geçiş dönemi eseri olması sebebiyle de önem taşımaktadır.

XVI. yüzyılda Hayretî’nin mesnevilerinde kullandığı dönemi yansıtan bazı kelime, deyim ve atasözleri şunlardır:

Depret:-

Dil-i âyîne sen eyle mücellâ

Dilin *depret* anı kıl murğ-i gūyâ (B-69)

Esle:-

¹ Hasan Çelebi, a.g.e., s.314.

² Sehi Bey, a.g.e., s. 295.

³ Mehmet Çavuşoğlu, Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1975-1976, S. 4-5, s. 85.

Dirîgâ işimüz ten beslemekdür
Ne dirse nefs şûmı *eslemekdür* (B-35)

Key:
Şular kim kendöziyle âşnâdur
Tarîk-i ‘ışka gitmek *key* hâfâdur (M-679)

Uc:
Virüpdür ‘ışk *ucundan* niceler baş
Döker bu ‘ışk elinden niceler yaş (M-664)

Öküş:
Dirdi gâyet *öküş* belâsı büyük
Za‘ ifden oldu câmı kendüye yük (N-130)

Sındur-:
Urup *sındurma* ümidüm çenâğın
Münevver eyle imânum çerâğın (B-96)

Yören-:
Yörenmesün anuñ göñline tek gam
Yürisin guşşalu kılsun o hurrem (M-325)

Deyimler şunlardır:
Bağrına taş bas-:
Iraklardan *başam* ben *bağruma daş*
Niçün nâşiler ola saña yoldaş (B-394)

Baş eğ-:
Yüri ‘âlemde dâ’im ‘âşıkâne
Baş egme merdseñ Zâl-i cihâne (N-305)

Başa çık-:
Çıkacak başlarına hâlet-i mül
Birâzdan soñra her zâğ oldu bülbül (B-365)

Baş indür-:

Ne ‘avretdür bu gün meydānda dünyā
Erenler aña *baş indüre* hāşā (N-306)

El-me ‘mûru-ı ma ‘zûr.

Dimekdür çâresi oldukça maḳdûr
Dimişlerdür ki *el-me ‘mûru ma ‘zûr* (N-398)

El yu-:

Ki her bir mâcerâdan *yuyuban el*
Cünûn iline gitdüm bağlayup bel (N-249)

Göğüs döy-:

Kimisi âh ider kimi çalar nây
Kimi *göğüs dögüp* derd ile dir vây (B-191)

Gönülden çıkma-:

Gönülden çıkmamaḳdur anca maḳşûd
Ya maḳbûl olavuz şāhum ya merdûd (N-70)

Dimezem aña eyle vaşl ile şād

Çıkmamaḳdur gönülden anca murād (N-169)

Gönle düş-:

Düşeydi gönlüme ol serv-ķāmet
Turuban yine eylerdüm iķāmet (M-485)

Gûş dut-:

Şular kim olurlar ‘ışķ ile ser-ḥoş
Cihān ğavġālarına *dutmadı gûş* (B-141)

Didi yine ḥired gel olma bî-hûş

Naşîhatdür sözüm cān ile *dut gûş* (M-659)

Harf at:-

Çemenler *harf atar* bāğ-ı cihāna
Şular ta' n eyler ırmağ-ı cināna (B-188)

İçi yağı yak:-

Bu âteşden uyarmışdur çerâğın
Bu bezm içre *yağupdur içi yağın* (N-66)

İş başa var:-

Ki zîrâ 'ışkına *iş başa varmaz*
Hâkikat yolın özidür oñarmaz (B-158)

Öge düş:-

Öğüme düşse nâ-gâh alnı mâhı
Delil olur bulurdum yine rāhı (M-489)

Atasözü veya atasözü hükmündeki söyleyişler şunlardır:

Kişi çok söyledikçe çok yanılır.
Meşeldür Hayretî meşhûr añılur
Kişi çok söyledükçe çok yañılur (N-256)

Ölüm devasız derde düşmekten yeğdir.

Diyen işbu sözi dimiş ne gökçek
Devāsuz derde düşmekden yeg ölmek (B-415)

Varını verenler el olmaz.

Meşeldür eskiden ey serv-i azād
Virenler olmamışdur varını yad (N-399)

Hayretî tasvirlerinde oldukça başarılıdır. Onun elinde kelimeler bir tabloda yerini alan renkler gibidir. Her kelime tabloya ayrı bir renk ve canlılık kazandırır. Bahâristan mesnevisinde şairin baharı anlattığı bir bölüm vardır. Şair adetâ muhayyelemizde yeme içme meclisinin kurulup eğlenildiğini şöyle anlatır:

Turup ben dağı ser-gerdân u hayrân
Varup kıldum bahâristân[1] seyrân (B-185)

Cihân gelmiş kamu cûş ü hurûşa
İderler ‘ayş ü ‘işret kûşe kûşe (B-186)

‘Aceb cûş u hurûş-ı eyyâm olmuş
‘Acâyib ‘ayş u nûş-ı eyyâm olmuş (B-187)

Çemenler harf atar bâğ-ı cihâna
Şular ta‘n eyler ırmağ-ı cinâna (B-188)

Oturmuş kûşe kûşe ehl-i diller
Okurlar şevk ile tâze gazeller (B-189)

Kimisi şi‘r okur kimi çalar sâz
Uyup olmuş biri birine dem-sâz (B-190)

Kimisi âh ider kimi çalar nây
Kimi göğüs dögüp derd ile dir vâý (B-191),

Çalarlar sâz u eylerler terâne
Okurlar hoş gazeller ‘âşıkâne (B-192)

Mesnevilerde dinî tasavvufî öğelere yer verilmektedir. Hayretî’nin eserlerinde tasavvufa ait ortak motiflere rastlanmaktadır. Ahmet Yaşar Ocak, menkıbelerde tesbit ettiği inanç motiflerini şu şekilde maddelendirmiştir, bunlardan bazıları şunlardır:

1. Anâsır-ı Erbaa (Dört unsur)¹
2. Ateş kültü
3. Ağaç kültü
4. Su kültü

¹Ahmet Yaşar Ocak, Türk Tarihinin Kaynağı Olarak Bektaşî Menâkıbnâme (Vilâyetnâme)’lerinin Mahiyeti, XIX. Türk Tarih Kongresi, 21-25 Eylül 1981, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989, C. III, s. 1245

Hayretî'nin eserlerinde su, ateş,ağaç motifleri yer almaktadır ve aşağıdaki beyitte yaradılışın dört ögesi anâsır-ı erbanın birlikte anıldığı görülmektedir.

Tenüñde hâk u başuñda hevâ var
Gözüñde âb u içüñde yanar var (B-248)

Tin ve Yasin surelerini zikreden şair “Ya Muhammed sen olmasaydın sen, felekleri yaratmazdım ben¹” anlamındaki “Levlâke levlâk lemâ halekte'l-eflâk” kudsi hadisini hatırlatan “Levlâke²” bölümünü farklı şekillerde iktibâs ederek birkaç beyitte tekrarlamaktadır.

Dehânın açmış encîr kuşu miskîn
Okurdu durmayup ‘âyat-i ve't-tîn (M-161)

Dutuban elde gül-i evrâk rengîn
Okurdu bülbül anda şanki Yâsîn (M-163)

Senüñ şânuñda nâzil oldu *Levlâk*
Senüñ bir pâredür kaşruñda eflâk (B-103)

Nice vaşf olına ol şûret-i pâk
Dimişdür Hâk anuñ hakkında *Levlâk* (M-71)

Allah'ın âlemi “kûn³” emriyle yaratmasını şu beyitle anlatmaktadır:

İki harf ile urduñ dehre bünyâd
Cihânı kâf u nûndan kılduñ âbâd (B-4)

Şair bazı kelimeleri vezne uygun olarak üç kez tekrarlamıştır ki, bunlar anlamı pekiştirme görevi görmektedir. Tekrar edilen

¹ Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Marifet Yayınları, İstanbul 1999, s. 336

² Ahmet Serdaroğlu, Zayıf Hadisleri Öğrenme Metodu Aliyyü'l-karî, İlim yayınları, Ankara 1986.

³ Hayrettin Karaman, Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli, (Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları), Ankara 2004, 36-82.

kelimeler bir muhavere esnasında kişinin haklılığını ispatlamak için sesini yükseltmesini anımsatır niteliktedir.

Başında ‘âşıkun tâc-ı sa’ âdet
Maḥabbetdür maḥabbetdür maḥabbet (M-644)

Baḥa dīvāneyem itmeñ naşîḥat
Ḥamâkatdür ḥamâkatdür ḥamâkat (M-658)

Göñülden ‘âşık olana nedâmet
Sa’ âdetdür sa’ âdetdür sa’ âdet (M-667)

Hayretî’nin mesnevilerindeki hikâyeler belli bir kompozisyona göre anlatılmamıştır. Hemen her mesnevinin herhangi bir bölümünde övgü, dua ve hal tercümesi şeklinde devam eden bir anlatımın olduğu görülmektedir.

Hikâyelerde giriş, gelişme ve sonuç bölümlerini gösteren kesin çizgiler olmadığı gibi olay örgüsünü oluşturan kahramanlar ve onların yaşadığı yer isimleri de yoktur. Hikâyelerde geçen kişiler; “derviş, şahs-ı bî-derd, lâ’übâli, yârân, yâr-ı çâlâk” ve yer adları ise “kûy-ı yâr, gurbet, diyar” gibi muğlak isimlerle zikredilmektedir. Hikâyeler ikinci tekil şahsa hitap edilerek anlatılmaktadır. Hikâyeler anlatılırken olaylar isimleri tam olarak verilmeyen kişiler tarafından anlatıldığı gibi, yer yer mesnevinin ana kahramanı da olan şair tarafından da anlatılır. Yani eser anlatıcılar -kahramanlar- ve şair -âşık-tarafından anlatılmaktadır. Mesneviler, şairin hasb-i halleri dışında hep iki kişilik konuşmalar şeklinde kurgulanmıştır. Nitekim “didim, didi; sual, cevap” kelimelerinin yer aldığı beyitlerde bu durumu görmek mümkündür. Mahabbetnâme’nin sonunda yer alan akılla gönlün muhaverelele buna örnektir.

Eger cân kulağını dutasın bâz
Saḥa keşf eyleyeyin yine bir râz (M-127)

Diyeyin yine bir esrâr-ı pinhân
İşitmekle olasıñ mest ü ḥayrân (M-128)

Saḥa şerḥ eyleyeyin vaşf-ı ḥâlüm
Za’ ifüm olduğı deñlü mecâlüm (M-129)

Didi ey bâğ-ı hicrānuñ hezārı
İşüñdür gice gündüz āh u zārı (B-242)

Didi hālūñ nedür ‘āşık-ı zār
Didüm oldum ğam-ı ‘ışka giriftār (B-305)

Didi kim itdi yirüñ kûşe-i ğam
Didüm ol serv-i hūbān-ı ‘ālem (B-306)

Mesnevilerdeki hikâyelerin anlatımında geçmiş zaman ekleri kullanılmaktadır. Konunun akışı içersinde görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi kiplerine de yer verilmektedir.

Her edebî eser döneminin dili hakkında bilgi veren bir kaynak özelliği gösterdiği gibi gelenek ve görenekleri açısından da bir kaynaktır. Bu yönüyle edebî metinler Türk dili ve folklorüne hizmet etmektedir. Hayretî’nin eserlerinde yaşadığı dönemin kültür unsurlarını yansıtan pek çok öge bulunur. Nevruz gününde nasıl eğlenildiği şöyle anlatılır.

Gelüp ferâş olup bād urdı cāzū
Olup sakķā bulanlar sepeler şu (B-172)

Kurup aķ ħaymeler yir yir ağaçlar
Cihān yüzine virdi zīb ü zīver (B-172)

Avcılık beyitlere şöyle yansır.
Şikār olma şikār it şāhbāz ol
Hemīşe serv gibi serv-firāz ol (N-94)

Dest-bāz yani el oyunu şöyle anlatılır.
Irāqlardan idem ben saña niyāzı
Sen illerle idesin dest-bāzı (B-396)

Delilerin zincirle bağlanması şöyle ifade edilir.

Begüm dīvāneyem ben bağlamalu
Ululara atuban aqlamalu (N-34)

Bu gün d v ne-i zenc r-i ‘    am
Güzel   hum n   an-ı t r-i ‘    am (N-36)

Sevgilinin kırmızı  al omuzuna attığı ve beyaz, nur rengine sarık takd  ı anlatılır.

 ek p   k eyledüm derd ile c mem
Getürdüm yirlere urdum ‘ im mem (B-396)

Giy ben egnine bir  l c me
Başına n rdan urmı  im me (M-558)

 alınıp söylenen musiki alet ve makamları beyitlerde şöyle geçer.

 d p ta r r bir bir  ekl-i   h 
Ney   defle donat ol bezm-g h  (M-122)

Burup  anb r gibi  ula um  am
 nildi   red rdi ba a her dem (N-340)

Geh    ve ide g h  o  eh n z
Geh ola b selikden ide     z (M-690)

7. Nüshası

Hayret ’nin mesnevilerinin iki nüshası elimizde bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi’nde, Hazine nr.1137’de kayıtlıdır. Bu    mesnevinin adları Bah ristan, N me-i Hayret  ve Mahabbetn me’dir. Bah ristan mesnevisi gazelle bittikten sonra boş bir varak ve be  satırlık bir nesir bulunmaktadır. N me-i Hayret  17b’den 34a’ya kadar süren varaklar arasındadır. Mesnevinin bittiği yerde H.958/M.1551 tarihi vardır. Mahabbetn me 34b’den 58a’ya kadar olan varakları kapsamaktadır.

Mesnevilerin ikinci nüshası Millî Kütüphane'de Yz. A. 802/3 numarada kayıtlı olup istinsah tarihi ve müstensihi hakkında bir bilgi yoktur. (bkz. s.22) Nüsha 197*125-134*68mm. 17st. ta'lik, krem rengi filigranlı, kırmızı cetvelli, sırtı kırmızı meşin ebru kaplı mukavva ciltlidir. Bu nüshada Bahâristan mesnevisi yoktur. Nâme-i Hayretî'nin sonunda da "Şehrengîz-i Dîger Hayretî Efendi" başlığı ile doksan beyitlik bir şehrengiz vardır. Nâme-i Hayretî 1b'den 20a'ya kadardır. Mahabbetnâme 20b'den 43b'ye kadar olup "ilahi dilerem" yazılı bir payendesi vardır. Bu da metnin eksik olduğunu gösterir.

Millî Kütüphane nüshasında kelime ve eklerin günümüz Türkçesine daha yakın özelliklerde yazılması nüshanın Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki nüshadan sonra yazıldığını gösterir.

Bişir-pişir:

Ciger kanıdur ol bezmüñ şarâbı
Cigerden *bişirürler* hem kebâbı (M-421)

Ciger kanıdur ol bezmüñ şarâbı
Cigerden *pişirürler* hem kebâbı (MK-422)

Bend-pend:

Anuñ *bendi* ile olmayup 'âmil
Cevâbından düşmüş ol merd-i kâmil (M-280)

Anuñ *pendi* ile olmayup 'âmil
Cevâbından düşmüş ol merd-i kâmil (MK-283)

Yohsa-yoksa:

Görinmez oldı ol şîrîn şemâyil
Gözüm yaşı mı oldı *yohsa* hâyil (M-313)

Görinmez oldı ol şîrîn şemâyil
Gözüm yaşı mı oldı *yoksa* hâ'il (MK-317)

Birazer-birader:

Mülâyim olmasa serd olsa dil-ber
Anı terk eyler 'âkıl ey *birâzer* (M-691)

Mülâyim olmasa serd olsa dil-ber
Anı terk eyler ‘âkıll ey *birâder* (MK-690)

-dur-durur :
Ki ‘ârifler katunda ‘ışık *durur* hağ
Ne bilsün n’idüğün anı her ahmağ (M-705)

Ki ‘ârifler katunda ‘ışık *dur* hağ
Ne bilsün n’idüğün anı her ahmağ (MK-704)

Dime vuşlat *durur* maşşüd-ı âşık
Zihî devlet görürse cevre lâyığ (M-723)

Dime vuşlat *dur* maşşüd-ı âşık
Zihî devlet görürse cevre lâyığ (MK-722)

“Bilmen”, “doğısardur” kelimelerindeki ekler Eski Türkçe dönemine ait eklerdir. Eski Anadolu Türkçesinde kullanılmaya devam edilmiş olan -iser, -ısar geniş ve gelecek zaman ekleri Topkapı Sarayı nüshasında Eski Türkçe dönemindeki şekliyle kullanılırken, Millî Kütüphane nüshasında “bilmem” ve “doğar idi” şeklinde kullanılmıştır.

Dir idüm şems-i bahtum *doğısardur*
Velî bilmen ne yüzden *doğısardur* (M-566)

Dir idüm şems-i bahtum *doğar idi*
Velî bilmem ne yüzden *doğar idi* (MK-564)

Esas aldığımız nüshada diğer nüshaya göre daha çok sahh kaydı bulunmaktadır. Millî Kütüphane nüshasında aşağıdaki beyitte “emirüm” der-kenarı ve 41b’de silik iki beyit dışında der-kenara ve sahh kayıtlarına rastlanmaz.

Göğü zeyn eyledi envâr-ı encüm
Yiri nakş eyledi ezhâr-ı merdüm (B-7)

Esas nüshada yer alan sahh kayıtları ve der-kenarlar şunlardır: B-112 vahın¹, zahın; B-161 Deniz yanında onun katreden kim, Denizinden onun kim katreden kim; B-170 nevrüz, pirüz; B-260 olupdur, dolupdur; B-281 halvetine, külbesine; N-16 levendüm, efendüm; N-55; N-56; N-84; M- 298ol nigarı, reh-güzarı; M-307 berna, M-546 gülzar,sahra.

B.Eserlerin İçeriği

Bahâristan

1.Başlangıç Bölümü

Şair, Bahâristan mesnevisine bir tevhid ile başlar. Huda'nın "çerh ü zemini" yaratmasından, dünyayı iki harf ile kaf ve nun (kün) harfleriyle âbâd etmesinden, her şeye yok ol dese yok olacağından söz eder. Şair, "Allah kimini ilim ile yüceltirken kimini ilim ile seçkin yaratır; kimini mâşuk kimini âşık ederek aleme fer verir" dedikten sonra, tabiatın güzelliklerini anlatır. Cihanın halini gör kendine gel, böylece vücudundan haberdar ol gibi nasihatlarla yaratılanlardan insanın kendini bilmesi istenir. Beden zindanından insanın kurtulması anlatılır ki, bu beyitlerde tasavvufî öğeler ön plana çıkar.

Şair; melekten üstün iken şeytan olma, sultan iken kapıcı olma, evin hazine dervişsin sen, tabip iken niçin yaralısın sen, her şeyden elini çek âşık ol, dert ehli devayı terk eder, teni beslediğin yeter can besleyen ol, kölelikten kurtul baş ol, dedikten sonra nefesine yönelerek döğünmeye başlar. Beden bendinde kaldığından, özünü bilmediğinden, sürekli gaflette olduğundan bahsederek Allah'a niyazda bulunur. Münacat bölümü Hayretî'nin mahlasının da geçtiği iki beyitle tamamlanır. Şair münacattan na' ta geçeceğini, şu beyit ile haber verir:

Dilinden dūr idüp sehv ü ıhātâyı

Müeyesser eyle medh-i Muştafâyı (B-70)

¹ İlk yazılanlar, sahh olan kelimelerdir.

Şair daha sonra divanında da yer alan bir kasideyi zikreder. Kasidenin konusu Peygamber Efendimize ve Çâr-ı Yâr'a övgüdür. Dört halifenin özelliklerinden şöyle bahsedilir.

Şiddîkdür biri ki saña yâr-ı gâr olup
Şoñında oldu râfi‘ -i dîn dâfi‘ -i belâ (B-85)

Fârûkdur birisi dañı ‘adl u dâd olup
Şer‘ ünle virdi rûy-ı cihâna fer ü bihâ (B-86)

‘Osmân ki ‘ilm ü hilm ile zeyn eyleyüp özin
Bir şâh idi ki anuñ idi milket-i hayâ’ (B-87)

Deryâ-yı ‘ilm biri ‘Alîyyün velî idi
Hırşîd-i hel etâ vü meh-i burc-i lâ-fetâ (B-88)

Kasidenin 21. beytinden sonra da mesnevide Peygamber Efendimize övgüye devam edilir. Şair, Peygamber Efendimizin şefaatiyle nice âsiyi ateşten kurtaracağından, onlara yardımcı olacağından, alemlerin rahmeti olduğundan bahsederek onun şefaatine erişme isteğini anlatır. Peygamberimizin yüzü, boyu, saçı; aya, güneşe, güle, serviye, geceye benzetilerek övgülerde bulunulur. “Sen olmasaydın alemleri yaratmazdım” kutsi hadisinden sonra, Hz. Muhammet’i daha çocukken takip eden ve gölgelendiren buluta değinilir. Şair, “O’nun methini etmek güçtür bilmem ben günahkar edebildim mi?” diyerek dilinin O’nun sınırsız güzelliklerini anlatmaktaki acizliğinden bahsederek, nâtın bittiğini haber verir.

Anuñ kim medñin itdi kendü cebbâr
Ne vallâh o ki bilem ben günahkâr (B-108)

Anuñ kim diye Hâk hakkında *Levlâk*
Ne vallâh o ki bile bir avuc hâk (B-109)

Zebânum medñin itmekde zebûndur
Ki zîrâ hadd ü imkândan berûndur (B-110)

Ne medhine anuñ var hadd u gāyet
Ne fi'l-cümle sözümde var belāgat (B-111)

Öyküdür kim kişi bilüp günāhın
Komaya her nefeste āh u vāhın (B-112)

Mesnevilerde her bölüm olmasa bile sebep-i teliflere genellikle bir yer ayrılır. Bahâristan'da da adını belirtmeden şair bir "Sebeb-i Telif" yazmıştır. Şair kendini, mana bağının bülbülü, sözünü de mana ırmağının suyu olarak nitelendirir. Dostları şairden, sözünü lütfederek baharı getirmesini, can ve dil alemini lale bahçesi etmesini, bir hikaye söylemesini, mana güllerinden gülistan etmesini, mana bahçesini mana çiçekleriyle süslemesini, vezinli ve parlak sözleriyle can bülbülüne taze gülbahçesi düzmesini, hal ehlinin yeme içme meclisini kurmasını isterler. Yine şairden, aşktan haber vermesini yani denizde katreden anlatmasını, aşkın efsanesini büyü ile okuyup akılları mest etmesini isterler. Şairin dostları aşkı ve aşkın hallerini bilmek istediklerini dile getirirler.

Bu arada sebep-i telif içersinde eserin adının "Bahâristan" olduğu haber verilir.

İden bir küşesinde nūş-ı cāmı
Bahâristānı seyr itsün tamāmı(B-123)

Buraya kadar olan giriş bölümü şu şekilde başlıklandırılabilir:

1. Tevhit
2. Münacat
3. Na' t
4. Na' tın içerisinde yer alan kaside ile Medh-i Cihâr- yâr
5. Sebeb-i Telif

2.Konunun İşlendiği Bölüm

Bahâristan'da asıl konu, aşkın hallerinin anlatılması ile başlar. Bu bölümde şair, aşk ve aşkın kendini ne hale getirdiğini ve baharı anlatır. Ancak konunun işlenişi bir plan dahilinde değildir. Konular

arasındaki geçişler mesnevilerin hepsinde bir şiirle sağlanır. Bu şiirlerin çoğunu gazeller oluşturur.

Şair, aşk abdalı; cihanın şahı, aşk gözü; inayet çeşmesi, hidayet eşmesidir. Kendinden âgâh olanlar taç takıp şah olurlar, birlik ankası onunla bulunur, kanaat kafi onunla kâfidir. Ayını, şını, kafi bilenler aşkın binde bir vasıflarını dahi diyemezler, aşkın nişanı sözle olmaz, hal ehli olmayan aşkın dilini bilemez, dert ehline aşk derdi devadır, diyerek aşkı anlatır.

Şair, tarikat ihtiyarı olmak, hakikat yoluna girmek için âşık olmak gerektiğinden bahsederek; insanların aşkı ne kadar anlatsalar da denizde bir damlayı dahi anlatamadıklarını belirtir. Aşkı anlatmanın ve yaşamının ne kadar zor olduğunun anlatıldığı “ışk” redifli bir gazele yer verilir.

Şaire, “Ey aşk gülşenin bülbülü, söz kadehini sunup bülbülleri mest et” denmesi üzerine, şair bir nevruz gününü anlatmaya başlar. Şair, aşkın kadehinin şevk şarabıyla dolduğundan; aşkın eğlencesinin geldiğinden; uğurlu vakit, mübarek saat ve nevruzun eriştiğinden; ak çadırların kurulup cihanın süslendiğinden; gülden, yaseminden, çiçeklerden, goncadan, menekşeden, şakayıktan, laleden, nergisten bülbülün her zaman şiir ve kaside okuduğundan bahsederek bir nevruz gününün portresini çizer.

Turup ben dağı ser-gerdân u hayrân

Varup kıldum Bahâristân[1] seyrân (B-185)

Hayretî baharı seyrettiğini, herkesin zevk ü sefada olduğunu, gönül ehlinin grup grup oturup taze gazeller okuduğunu, kiminin şiir okuyup kiminin saz çaldığını, kiminin göğsünü döğüp kiminin ağladığını, gamdan azad olduklarını, kiminin yanında sevgilileriyle sarılıp dolaştıklarını, bu arada kendinin de yarin boyunu seyrederek melali def ettiğini söyler. Zevk ve sefa meclisini anlatırken şair birden kendine yönelmekte; ben müptela, ben bela-keş, cefalar câmı ile sarhoşum, ne yarım, ne dert ortağım, ne ağlayanım, ne yananım var, dostum yarım hep gam, gözyaşımın pınar, laleazar oldu, yediğim kan, içtiğim gussa idi, tanburum cengim, defim; gam, dert, bela idi, öyle ki bu halimi gören ummân, ebr-i bârân bana acır ve her zaman ağlardı gibi ifadelerle hasb-i halini anlatır. Âşığın bu halini seyreden “mürg-i hoş-âvâz”ın sohbetine bir gazelle geçilir.

Âşık, perişan halde dururken, ah u figan ile hoş nameler söyleyen kuş, yani derviş kılıklı biri âşığa şunları söyler: Ey hicran

bağının bülbülü; işin gece gündüz inlemektir; gel ey benim gibi avare miskin, ayrılık elinden yaralı, gülünün eteğini hara, kavuşmayı ağyara vermiş; niçin mihnet köşesi yerin, niçin bela dikenini eşyan, teninde toprak, başında hava, gözünde yaş, içinde ateş var; benim gibi derviş olmuşsun, ayrılık şarabını birlikte içerdik; cihan giyindi sen çıplak, herkes güler sen ağlayarak gezersin; âlem taze gül gibi açıldı seni gam soldurdu; gülün damenini dikene mi verdi de böyle yakını yırtıp gezersin; her gün derdin artar, halin değişir, benim gibi figan edip yüreğin kan dolar; derviş, beri gel benimle haldaş, gam yolunda yoldaş ol dedikten sonra hal dili ile bir şiir söyler.

Şair, “Ey mürğ-i seherhiz” diyerek dervişe; sözün can papağanına şeker yemiş gibi geldi, baştan başa gül bahçesinin sırlarını okursun, anlaşılan Mahabbetnâme’yi ezberlemişsin, aşkın sırlarını söyleyerek gönülden gussayı açarsın, divan-ı güliden gazeller okuyup gönülden keder tozlarını alırsın, inci sözlerini aşk sihriyle okursun, eğer şevk ateşi sende olmasaydı sözünden zerrece zevk alınmazdı, eğer muhabbet kokusu olmasaydı sözlerin bu kadar nitelik kazanmazdı, eğer gerçek âşık değilsen bir nemed giyersin abdal olur, bir yıl ayrılıkla geçinir, firkat zehri içer sonra dönersin, vuslat sakisi sana şerbet sunar. Bahar erişir, güneş doğar, gamdan kurtulur, sevgiliyle buluşur, sohbetine teklifsiz gider, vefa bezminde içki içer, şiirler okur, şarkılar söyler, vuslatla ah ve nale edersin, sen sevgiliyi görmeyince susar, unutursun, anlaşılan âşıkların (âşıklığın) sesini kolay duymuşsun, muhabbetten nasipsizsin, diyerek dervişe seslenir. Şair, “mürğ-i seher-hiz” dediği derviş kıyafetli âşığın aslında gerçek âşık olmadığını söyler. Asıl âşığın kendi olduğunu vuslatın ne olduğunu bilmediğini, sevgiliyi yılda bir kez görse ağyarın taş vurduğunu hicr iline sürüldüğünü âşıkla hem-hal olmanın ateşte yanmak olduğunu, zikreder. Âşık halini izah ettikten sonra beş beyitlik gazel boyunca “mürğ-i seherhiz”le yoldaş olamayacaklarını anlatır.

Âşık, söz tükenip her şeyden uzaklaşınca sevgilinin hayali aklıma düştü, mihnet köşesinde beni yalnız koymadı, bin lütufla beni teselli etti, demektedir. Sevgilinin hayali âşığa, neden ağladığını sorar. Sevgilinin hayalinin soruları ve bu soruların cevapları verildikten sonra âşık, hayale; ben fakiri hoş tutarsın, gamlı gönlün ortağı olursun, gam vadisinde kalsam Hızır gibi yetişirsin, ne kadar gam artsa gönlüm seninle açılır, gönlüm perişan olduğunda dostum olursun, sevgiliyi yıllarca görmesem onun yadigarı olursun, virane gönlüm seninle

eğlenir demektedir. Âşık bu hayalin gelmesiyle dahi mutlu olur. Yarın hayalinin âşığın tek eğlencesi olduğunu anlatan beş beyitlik bir gazelden sonra Mecnun ile birinin muhaveresi vardır. Şair Mecnuna ait bir hikâyeyi rivayet ederek yarın hayalinin âşıkları teselli ettiğini anlatır.

Mecnun’a biri; daima tenhadasın, ne dostun ne yarın var, ne de gam ortağın, kim bu tenhada dostun, gönlün kiminle eğlenir, gam yolunda yoldaşın kimdir, cihanın içinde bir evbaşın bulunmaz mı, bu gurbette dert ortağın kim, daima yersiz, kimsesiz gezersin adem değil misin, suallerini yöneltir. Mecnun cevap olarak şunları söyler; bana sevgilinin hayali daima bir lütûf ile teselliye gelir, aşk denizini bilenler dostlarını el bilir, ehl-i derdin ilinde de gurbette de dostu dert olur, aşk yolunun azığı gamdır, bu yol yolcusuna elemidir, gamının azığı bu yoldan gayri yerde yenmeyen tükenmez bir azıktır, bu yol salikleri canı başı terk edenlerdir, cevaplarını verir.

Beş beyitlik “geç gönül” redifli bir gazel vardır. Şair, sözünü tamamladığında sevgilinin ansızın yüzünü gördüğünü, nice hâs u hârı yanına alıp gülbahçesini seyrettiğini, kargalarla bostanda dolaştığını, meclis kurup bade içip yakalarını yırtıklarını, şarabın başlarına çıktığını, her bir karganın bülbül kesildiğini, gülşeni naralarla doldurduklarını söyler. Âşık, onların bezm-i sefada, kendinin bela bezminde müptela olduğundan, cefa zehrini yiyecek edinip “ah u nale” ettiğinden, onlar içtikçe başına tolular yağdığından, muratsız âşığa feleğin kan yutturduğundan bahseder. Sevgili ağyarla meclis kurup, şevkle içip eğlenirken âşık da kendine has bir melamet meclisi kurar.

Âşık, gayret sakisinden içki içip, sarhoş olup “ah u nale” ettiğinden, çekip yakasını yırttığından, sarığını yerlere attığından, uzaktan sevgiliyi görüp yanındaymış gibi halini anlatarak ağladığından bahseder. Sevgilinin ondan habersiz deminde zevkinde olduğundan şikayet ederek, uzaktan da olsa sevgilinin yüzünü, saçını, dudağını, sözünü över. Eşiğinin İrem bağı olduğunu fakat kendi gibi inleyen bülbülü reddedip eşiğini otun çöpün tuttuğunu söyleyerek sevgiliye; Ey gönül süsleyen, zag u zaganı gülistana alıp bülbül-i güyayı sürmen reva mıdır, diye hitap eder. Âşık, sürekli ağyarla yarın neden birlikte olup kendinin ıraklarda olduğunu sorgular ve ağyarı “zag, gayr, hâr u hâs, yad, el, kelb-i bed-hû, hâr-ı na-pâk, diken” gibi isimlerle niteler.

Âşık, sevgiliye kendini ne hale getirdiğini anlatır: Boyumu iki bükütün yay ettin, gözyaşımı akıttın derya ettin, gül yanakların hile ile kanlı yaşımından renk aldın, saçını anarak ağlasam elbisem siyahlara boyanır, kaşının hayalini düşünmekten hayale, boyunu anmaktan dala döndüm, benim işim ah edip inlemektir, senin gönlün demire benzer ki ahımın ateşi tesir etmedi benim tenim kara yer oldu, aşk havası varlığını savurdu, kaşın cismimi nur etti, der.

Diyen işbu sözi dimiş ne gökçek

Devâsuz derde düşmekden yeg ölmek (B-415)

Bu beyitten sonra beş beyitlik “aňa” redifli bir gazel vardır. Mesnevi bu gazelle son bulur. Mesnevide asıl konunun işlendiği bölümü başlıklar halinde sıralamak mümkün değildir; fakat şair, konular arasındaki ilişkileri gazellerle kurmuştur. Mesnevide altı gazel vardır ki, her gazel kendinden önceki bölümün özeti şeklindedir. Buna göre, konunun işlendiği bölümü şöyle başlıklandırabiliriz.

1. Bahar tasviri ve aşkın halleri
2. Mürg-i hoş elhanın yoldaş olmak istemesi
3. Âşığın “mürg-i seherhize” cevabı
4. Sevgilinin hayaliyle sohbet
5. Mecnun ile aşkı bilmeyen birinin sohbeti
6. Sevgilinin ağyarla bir, âşıktan uzak olması

Bahâristan mesnevisinin sonuç bölümü yoktur. Mesnevinin sonunu belileyen “Devâsuz derde düşmekten yeg ölmek” darb-ı meseli ve bunu açıklayan bir gazeldir.

Nâme-i Hayretî

1. Başlangıç Bölümü

Hayretî medhiye ile başladığı mesnevisini muhtemeldir ki, kendinden genç bir beye yazmıştır. Bunu medhiye bölümünde bahsettiği “delûkanlu begüm taze civanum” demesinden anlamaktayız. Medhiye iki beyitlik dua ile bitirilir. Kaynaklar Hayteti’nin sık sık âşık olduğunu ve bu aşklardan dolayı da sürekli ıstırap çektiğinden bahsederler ki, Name-i Hayretî ser-â-pâ bu ıstıraplarla örülüdür.

“Duadan sonra ey yâr-i güzünüm” ile başlayan beyitten sonra şair, sorarsan bu gam ateşinden dert ve elem dalgalarında boğulandan; gam ve gussa ocağı külhanlar bucağı öksüzünden; ayrılık çölünün başıboşundan gam meclisinin mumunun pervanesinden; hicr ateşine yanmış müptelasından yani çaresiz Hayretî’den diyerek kendini nitelendirir. Daha sonra bu kadar çok derde düşâr olan âşığın cümle deryalar mürekkep olsa halinin yazılamayacağından, cümle bitkiler kalem olsa mahşer gününe kadar adının ancak kaleme alınacağından, gussasının oranı, kıssasının payanı, halini demeye liyakatının, söz söylemeye kuvvetinin olmadığından bahseder. Hayretî, giriş bölümünde methettiği beyine hitaben durumunu izah eder.

Mesnevileri boyunca ayrılık acısından dem vuran Hayretî, kendini gülünden ayrı düşmüş bir bülbüle benzetir. Halini arz ettiği beyitlerde Hayretî, aynı zamanda mesleğinin leventlik olduğunu da belirtir. Bu kederli halimi bir kafır bile görse bana acır ve esirger diyerek methettiği beyin hamiliğini ister.

Hayretî, yaşayan değil öldüğünü, sonbaharı görmüş yıpranmış olduğunu, vücudunun zayıflıktan kıla döndüğünü, boyunun ikiye büküldüğünü, belalar ordusunun başına üşüşüğünü söyler ve yalvaran bir eda ile Allah’tan yardım diler.

İlâhî senden olmazsa ‘inâyet

Mükedder oldu ahvâlüm be-ğayet (N-44)

Aşkın halden hale koyduğu âşık durumundan memnundur. Gözyaşı ve gamının artmasını diler, tek eğlencesinin bunlar olduğunu söyler. Yine aşkın kendini ne hallere düşürdüğünden bahsettikten sonra âşık, aşkın ne olduğunu bulmaya çalışır.

‘ Aceb şahrâ-yı bî-pâyânmış ‘ışk

‘ Aceb deryâ ‘aceb ‘ummânmış ‘ışk (N-59)

Âşığın hoş yaradılışlı sevgilisinden muradı, yüzünü göstermese de hallerini bilmesini, bir köşeye atılmış kölemiz demesini, bu kapının eski bir kulu, bu bağın, gülzarın bülbülü olduğunu, bu hizmette sakalını ağırtıp bu vadide içi yağın döktüğünü, bu mumun eskiden pervanesi, bu köyün hayliden divanesi, kinsiz bir köpeği olduğunu, bilmesini arzulamaktadır.

Hayretî bunca hizmete karşılık tek maksudunun, gönülden çıkmamak olduğunu ya kabul edileceği ya da red edileceğini belirtir. “Ayda yılda bir kez anılmak tek muradım ve Huda’dan tek niyazım

budur.” dedikten sonra sevgiliye duada bulunan âşık; kandil ışığı olan yüzün kötü gözlerden uzak olsun, taze güllerine zarar gelmesin, kötü yel sümbüllerine esmesin, ben ah ve nale ettikçe senin goncan açılsın, gülün sonbahar rüzgarından emin olsun, der. Dua beyitlerinden sonra, Mısra-yı Sani ve Mısra-yı Evvel başlıkları ile duaya devam edilir.

Âşık hasb-i halini anlatmaya başlar. Âşık sevgilinin yokluğuyla mesut olduğunu, firkatinde visalini ansa cennet bağının cehennem olduğunu, zülfünü ansa yılan vurmuş gibi feryad ettiğini, kaşlarını hayal etse boyunun üzüntüsünden hilale döndüğünü, yanaklarını ansa gülşenin ateşe benzediğini, dudağını ansa dünyanın başına dar geldiğini, çene çukuru aklına düşse teninin canına zindan köşesi olduğunu, ince belini hayal etse hasta gönlünün kılca kaldığını, eşigini ansa ahının gökte yol ettiğini, itlerinden birini ansa yoldaş diye feryad ettiğini, derdinin büyük canının ise kendine yük olacak kadar zayıf olduğunu anlatır. Âşık, aşkın kendini ne hallere düşürdüğünden bahsetmeye devam eder. Ah ve nalesi tek dostu, gam yemek tek azığıdır; derdini bir soranı halini bir bilen yoktur; ne geceyi ne gündüzü bilir; özüne hayrandır, yaradılış sırrını anlamaz; gecesini sabaha gündüzü akşama kadar böyledir. Düşün bile matemle aynıdır. Ne kârı ne zararı, ne ateşi ne dumanı, ne yabancıyı ne tanıdığı bilir yani bildiği hiçbir şeyi bilmez. Mecnun bile âşığa öğüt verir ve deli diye ayağını bağlar.

Âşığın hali anlatılmaz, türlü türlü hali olur ki; şerh etmeye kimsenin mecali olmaz. Onun için o ihsan veren sahipten “dest-i reca” ile “can u dilden” isteyelim diyerek şair, niyaza başlar. Hz. Yakup’un gözlerini, Yusuf’un gömleğinin kokusuyla açılmasından bahseder ki, şairin gözlerinin âmâ olduğu düşünüldüğünde, bu örneği veriyor olması oldukça manidardır. Âşık, duayı şu beyitle sonlandırır

Bu du’ âya şu kim diye âmin

Her belâdan Hâk itsün anı emîn (N-165)

Hayretî memduhuna seslenerek; senden ey şah muradım bu eski kulını anman, senin söğmen bile ögmektir, ifadesiyle tecrit sanatı yaparak şair, kendinden “ana” diye bahseder. Âşığın tek dileği sevgilinin gönlünden uzak olmamaktır. Yanında hizmetkar olarak bile değil itleriyle birlikte sayılmayı istemektedir. Âşık sevgilinin şunları; sürekli ağlayan bir âşıktı, şarap içmeden aşk şarabıyla gönlü dolu idi, esrar almadan önce dudağı sırlarla şaşkın ve sıkıntılı idi, fidanımdan yemiş toplamamıştı, yiğitliği can yakardı, aşk ve şarapla canına dağ

yandırıp ateşiyle meşaleyi yakmıştı, nice gün bağımnda bülbül idi ve bunların hepsi aciz kölen, zayıf kulun, eşiğinin köpeği Hayretî'dir, demesini istemektedir.

Nâme-i Hayretî mesnevisinin giriş bölümü olarak düşündüğümüz bölüm aslında mesnevinin kendisidir. Bu bölümü diğer bölümlerin yani şehrengizlerin mukaddimesi şeklinde ele almak gerekir. Yenice şehrengizinin başladığı yere kadar olan bölüm şu şekilde özetlenebilir:

1. Memduha methiye
2. Şairin hasb-i hali
3. Kıymetinin bilinmemesi ve hâmi arayışı
4. Dua

2.Konunun İşlendiği Bölüm

“Der-zikr-i kemâlât-ı evsâf-ı mahbûb-ı Hod” başlığı altında baharı anlatan bir bahariyye ve sebep-i telif beyitleri bulunur. Hoş sözlü nazık bir yar şaire, Allah’a şükür ki, düzgün parlak sözler söylemeye kudretin var, efsanelerden geçip bize sihirli sözler oku dedikten sonra şair baharın geldiğinden, gülbahçesinin bülbülünün kendisi olduğundan, coşma günü, muhabbet mevsiminde Yenice şehrini cennet bahçesi Firdevs görse kıskanacağından bahseder. Her köşesinin gonca ağızlı gül yüzlü güzellerle dolu olduğunu fakat bir bülbül-i güyaları olmadığını söyler. Şair, gönül alan güzelleri çoktur fakat bunlardan on tanesi gönül eğlendirendir, bülbülün konuşma zamanıdır, gül can kulağıyla dinlesin demektedir. Şair konuşan papağan gibi on mahbubun sıfatlarını yazmanın boynuna yük olduğunu, bu yükü atmak için de şehrengizi yazdığını söyler.

On mahbubun (Sipahizade Mustafa, İbrahim Çelebi, Husrev Çelebi, İbrahim Ağa, Yusuf Çelebi, Murad Ağa, Derzi Mustafa Çelebi, Alemşah Çelebi, Halvacı Mehmed Çelebi, Huseyn Ağa) vasıflarını belirtir.Ancak Huseyn Ağa'yı zikrederken “Huseyn Ağa Mahbûb-ı Hayretî-i Şeydâ” başlığını kullanır ki, Hüseyin'in kendi öz canı olduğunu, onunla zinde, hayattta olduğunu söyler. Ne Halvetî, ne Zihnî olduğunu, Hüseyin'i görünce Hüseyinî olduğunu söylemesi şarin Alevî olduğunu bir kez daha teyit etmektedir. “Hüseyinin aşkından zillet-i dünyayı lezzet, mihnet-i muhabbet gördüm, her maceradan el yuyup cünun iline gittim, şeyda mı divane mi olduğumu bilmedim.”

demektedir. Sözümde sınırsız kötülükler vardır, buna karşılık sınırsız özrümü kabul edin; ben neyim ki inci gibi sözler nazmeyleyeyim; kişi bildiğini söyler, ben ne bilirim ki inciler söyleyeyim, diyerek şairce mütevaciliğini sergiler. Hüner ehli eğer özrünü kabul ederse, kara yazılı namının temizleneceği belirtmekte ve sözü kısa tutması gerektiğinden bahsederek hasb-i haline geçmektedir.

Şair “Der-vasf-ı Hasb-ı Hâl-i Hod” başlığı altında, gam yatağında hasta olduğunu, gam vadisinde kimsesiz, garip, yaralı, bela çölünde hasta, dolsuz ve inleyen olduğunu söyler. Eğer lütfedip yolunu gösteren olmazsa yolunu şaşıracağını, yüz binlerce derdi varken bir de can gözünde remed hastalığı olduğunu haber verir. Şair gaflette kaldığından, meyhaneler yolunda olduğundan, tek dayanağının bade olduğundan, güzelleri zikretmek derdi, mey ve mahbubun canı olduğundan bahseder. Şair sevgilinin kaşının, boynunun, saçının kendinden geçirdiğini söylerken bütün bu hevaları aşk sandığını, bunların “nefs-i gaddar, nefs-i gümrah”ın kişiyi kul etmekten başka bir şey olmadıklarını anlatır. Sonra “Ey şah” inayet eyle, Rabbinden “İlahi merhamet kıl” diyerek niyazda bulunur. Rabbinden heva içkisinden, heves uykusundan kurtarmasını, can kuşunu azad etmesini, hırs derdinde komamasını, alçak dünyayı sevdirmemesini, ehl-i dertten etmesini, erenler zümresine katmasını, mert edip namert etmemesini, aşk ateşine yandırmasını, gaflet girdabından, uykusundan halas etmesini ister. Niyazını “meded Ya Rab” diyerek daha etkin hale getirir. Gönlüne seslenen şair, eğer âşık ise ehl-i derd ve merd olmasını, âşıkane olup yaşlı cihana baş eğmemesini, muhabbet asitanında bir toz, sevgi eşğinde toprak olmasını, gözünün yaşını silmemesini, kadeh gibi devamlı dolu olmasını, canın aşk ateşi ile yanmasını, evini gamın yağmalamasını, yanlış yola gitmemesi ve edep dışına çıkmamasını, uzlet nişin olup kibir ve kinden uzak olmasını ister.

Şair, memduhunu methe başlarken “kerim, mir ü husrev” ifadelerini kullanır. Ona ait günlerinde Belgrat şehrinin bayındır olduğundan, şehrin bey ve ağalarla dolu olduğundan, savaşta aslan kesildiklerinden, başlarının meydanlarda top olduklarından kin ve hileden uzak, sevgi kölesi, zevk ve eğlencede olduklarından bahseder. Daha sonra yine kendi acizliğinden, kimsesizliğinden anlatır. İnsanların zevk içinde oluşlarını “mest ü hayran” seyrederken biri şaire halini sorar ve halinden haberler alır. Şair yanına gelen yârânların ondan övgüyle “mülk-i kelamın miri, bülbul-i bostan-ı dil,

tuti-i Hindistan-ı dil” yani söz ülkesinin padişahı, gönül bahçesinin bülbülü, gönül Hindistan’ının papağanı olduğunu söylemeleri üzerine eserini yazmaya karar verdiğini ifade eder. Dostları şairden; Çin mülküne ateş erişmesini, Arapdan Acemden söylemesini, şehre ateş bırakan güzelleri vafsetmesini isterler. Cevap olarak şair, sözlerinin yoluna revan olmasını ancak hastalığından, acizliğinden, her şarkı söyleyenin Davut olamayacağından bahseder ki, sonunda “varını verenlerin el olmadığını ” belirterek şehrengizi yazmayı kabul eder. Şaire biri üstünden çıkarıp bir mektup verir ve şair, nameyi açtığında ay yüzlülerin namlarının yazılı olduğunu görür.

Mehammed Ağa, Balî Çelebi, Nesimi Çelebi, Memi Çelebi, Cafer Çelebi, Haydar Ağa, Abdurrahman Ağa, Süleyman Ağa, Hasan Ağa, Ali Balî, Balî Çelebi, Rahmi Çelebi, Ferhad Ağa, Mahmud Ağa, Behram Çelebi, Hüdaverdi, İlyas Ağa, Husrev Çelebi, Haydar Ağa, Piri Çelebi, Tübcüzâde Mustafa Ağa, İshak Çelebi, Husrev ve Pervane gibi kişileri meslekleriyle tanıttıktan sonra Tetimme-i Makale bölümünde şair “Hayretî-i mest ü şeydâ” diyerek kendinden bahseder. Güzelleri methettiğini artık sözü tamam etme vakti geldiğini söyleyerek mesnevisini bitirir.

Millî Kütüphane’deki nüshada ise “Diger Şehrengiz-i Hayretî Efendi” adlı bir başlıkla şehrengizlere devam edilmektedir. Çavuşoğlu, bu şehrengizi “Yenice Şehrengizi’ne Ek¹” başlığı adı altında yayımlamıştır ve şehrengizde yer alan güzellerin Yenice Şehrengizi’nde yer alan güzellerin aynısı olduğunu fakat bu sefer şairin güzelleri övmek yerine hicvettiğinden bahseder. Şair “Fasl-ı nevruzu” anlatır ki Hayretî, bu şehrengizini de bir nevrüz günü yazmıştır. Kutlu bir saat uğurlu bir günde herkes zevk ü sefada iken âşık, kan ağlar, gözyaşı döker, şehrin güzellerini boyu arar, dudağı şekerlerini öğüp maceram şöyle oldu diyerek eseri yazma sebebini anlatır. Dostları şaire, gelerek birer güzele tutkun olduklarını onların vafsinı anlatmasını isterler. Şair her iki şehrengiz için de aynı sebepleri göstererek eserini kaleme aldığını söyler.

Şair, şehrin güzelliklerini söyleyeceğini, kimsenin gönlünü yıkıp yapmayacağını, ne ise halleri onları, bir bir anlatacağını belirten bir beyitten sonra “Makale-i Ulu” başlığı ile beş beyitlik bir bölümde, adını demem dediği bir güzele sitem de bulunur ve onun da aşk derdine düşmesini diler.

¹ Çavuşoğlu, a.g.m., s. 91.

Hayretî, Seydizâde İbrahim, Murad Çelebi, Helvacı Mehmed, Derzi Mustafa isimleriyle şehrin dört güzelini zemmederek hatime başlığı ile sonuç bölümüne geçer. Nâme-i Hayretî'nin gelişme bölümünü şehrengizler oluşturmaktadır. Buna göre gelişme bölümünü şu başlıklar altında özetleyebiliriz:

1. Şairin hasb-i hali
2. Yenice Şehrengizi'nin sebep-i telif bölümü
3. Yenice Şehrengizi
4. Şairin hasb-i hali
5. Belgrat Şehrengizi'nin sebep-i telif bölümü
6. Belgrat Şehrengizi
7. Yenice Şehrengizi'ne ek olan "Diğer Şehrengiz-i Hayretî Efendi"

3.Sonuç Bölümü

Giriş ve gelişme bölümleri belli olmayan eser şehrengizlere mukaddime niteliğindeki bir methiye ile başlar, şehrengizlerle devam eder ve yine şehrengizlere sonuç oluşturacak bir hatime ile son bulur.

Mesnevilerin hiçbirinde bir "Hatime" bölümü yoktur. Ancak şehrengizlerin sonunda Hatime başlığı ile sonucu belirten bir bölüm bulunur. Nâme-i Hayretî'nin sonuç bölümünde yer alan hatime şehrengizlerin bittiğini gösteren bir bölümdür. Şair güzellere gönül vermemek gerektiğini ve onları meth etmekle zemmetmenin bir olduğunu anlatarak eseri bitirir.

Mahabbetnâme

1.Başlangıç Bölümü

Mahabbetnâme Allah'ın vasıflarının anlatılacağına dair "Der-vasf-ı Cenâb-ı Bârî ez-Celâle" adlı bir başlık ve besmele ile başlar. Şâir, bir geçiş beyiti ile peygamber efendimize na'ta geçeceğini haber verir. Topkapı Sarayı nüshası'nda "Tercî Bend Der- Na't-ı Seyyidü'l-Mürselin", Millî Kütüphane nüshasında ise; Der-na't-ı Server-i Kâ'inât-ı Aleyhi's-salâvât" başlığı ile na'ta geçilir. Beş bentlik Tercî bentten sonra "Hasb-i Hâl-i Hod" başlığı ile peygamberimizin bir yetim olarak dünyaya geldiğinden, O olmasa alemin yaratılmayacağından, ayı ikiye ayırmasından, Hz. İsa'nın dahi O'nun

dinine girmek için gökte can verdiğinden, “tevhid-i Hüda” ve “na‘t-ı Mustafa”nın anlatılmasının imkanı olmadığından bahsedilir. Çâr-yârın, iki imamın, ashabı ve evladı için denilerek münacaatta bulunulur. Hayretî, mesnevileri boyunca devam eden anlatımını burada da gösterir. Bir yalvarış yakarıştan sonra istekte bulunur. Gönül gözünün açılmasını, mana kapılarının fethini, gerçek âşık olmayı, aşk sultanına kul, aşk bahçesinde bülbül olmayı ister. Şâir, aşk ile akli eser boyunca karşılaştırır ancak daima aşk taraftarıdır.

Topkapı Sarayı nüshasında “Sebeb-i Te’lif” başlığı ile eserin yazılışı ile ilgili bilgi verilirken, Millî Kütüphane nüshasında “Der-vasf-ı Halet-i Işk” başlığı yer alır. Şâir, birilerinin ondan aşk hocasının kitabını şerh etmesini, söz camından sunmasını istemeleri üzerine eserini kaleme aldığını anlatır.

Hayretî’nin şiirlerinde aşkın zilletlerinden ve lezzetlerinden bahsedilir. Bazen şükür bazen şikayette bulunulur.

Ciger kanından it anuñ midâdın

Maḥabbet-nâme қо hem anuñ adın (M-102)

Şair, eserinin adını Mahabbetnâme koyduğunu belirttikten sonra, muhabbetin âşığın canına can, gönül derdine derman, kalbe yol olduğunu, kulu şah ettiğini söyler. “Muhabbet olmasa olmazdı âlem” beytiyle “Habibim sen olmasaydın âlemleri yaratmazdım.” Kudsi hadisine iktibas edilerek âlemin yaratılış sebebinin sevgi olduğunu ve bütün bildiğinin de bu olduğunu ifade eder. Şair eserinin adını Mahabbetnâme koyduğunu ve niçin muhabbet olduğunu açıkladıktan sonra, eserine bir sûret verir. Hatlarını bir sevgiliye; alfabesini sevgilinin güzellik unsurlarına benzetir. Böylece kağıt berk-i semenvar, hattı çemenvar; okuyan bülbül; kalem rakkas; beyitlerin manası şarap; duyan mest-i sarhoş; şair saki olur. Şair eserini över, onu okuyanın rahatlayıp yakasını yırtacağını haber verir.

Eserin giriş bölümünde, kesin çizgilerle geçişler bulunmamakla beraber, bir mesnevinin gelişme bölümüne kadar olan unsurlar Mahabbetnâme’de yer alır. Ancak hemen hemen her bölümde şairin yalvarış ve yakarışlarını duymak mümkündür. Mahabbetnâme’nin giriş bölümü şu başlıklardan meydana gelmektedir:

1. Besmele
2. Tevhit
3. Münacaat

4. Na‘ t
5. Mucizat (Doğumu ve Ayı İkiye Ayırması)
6. Medh-i Cihâr Yâr
7. Sebeb-i Te‘lif

2.Konunun İşlendiği Bölüm

Mahabbetnâme, her bölümünün farklı başlıklandırıldığı bir mesnevidir. Bir bütün olarak ele alındığında bir çok hikâyeden oluşmuş gibi görünen eserin aslında bir tek aşk hikâyesini konu aldığı görülür. Buna göre Mahabbetnâme sekiz hikâyeden oluşur.

I. Hikâye: Hikâye âşığın işitmekle “mest ü hayran” olunacağını söylediği bir sırıla başlar. Âşık vasf-ı halini yani başından geçen sergüzeştini anlatmaya başlar. Herkesin uykuya daldığı, gökte kandillerin asıldığı, köhne cihanın süslendiği Kadir gecesı gibi bir gecede âşık da uykuya dalar. Rüyasında düşte bir sahraya vardığını söyleyerek düşünüyü şöyle anlatır: Hatsız hudutsuz bir sahrayı seyrederken ansızın bir ahu gördüm. Bu avın vahşi olmadığını gördüm. Avlamak istedim, ne yaptım sa vaslına çare bulamadım. Bana birçok hileler etti. Bazen durdu bazen gitti. Ben onu yakalama sevdasında gezerken ahu silkelenip aslana döndü, üzerime yürüdü. Avlamak istedim ama avlandım. İlaç ararken zehre, safa isterken cefaya düştüm. Kurtulmak istedim fakat kurtulmak için hiçbir çare bulamadım. Beni yakalayıp parça parça etti. Bu korku ve titreme ile uyandım sabah olmuştu ve sabaha kadar ağladım, der. Âşık derdine göğü ortak eder. Feleği bir sahraya, güneşi ise bir aslana teşbih eder. Güneş gelince yıldızların zevki perişan olur, gün şahbazı encüm kuşunu yer. Hayretî yağmurlu bir bahar havası tasviri ile incir kuşunun Tin, bülbülün gül yaprağında Yasin süresini okuduğundan, menekşenin başını dizlerinin arasına alıp zikir çektiğinden, nergisin ağlamaktan âmâ olduğundan teşbihlerle bahseder. Tabiat bu halde iken âşık bela köşesinde, mihnet içindedir. Âşığa dostları gelip hem Cuma vakti hem uğurlu bir gün derler ve âşığı mescide davet ederler. Âşık da onlarla mescide gider. Ansızın yanına sevgili gelir ve namaza durur. Âşık, bu hal ile kendinden geçtiğini, takatı, sabrı ve kararını dağıttığını, onun yüzünde bu yazıları yazılmış gördüğünü söyleyerek na‘ t içeriğindeki şiiri okur. Millî Kütüphane nüshasında “Na‘ t-ı Şerîf-i Diğer” başlığı bulunan musammat şairin divanında da yer almaktadır. Topkapı Sarayı nüshasında “Mesnevî Güyed”, Millî Kütüphane

nüşhasında “Der-vasf-ı Hâlet-i ‘İşk” başlığı vardır. Aşk pirinden el alıp mürid olduğunu, aşka uyduğunu, mürde iken zinde olduğunu, aşk ateşinin zahmet değil rahmet olduğunu anlatır. Aşk tabibi ile dost olanların derdinin devasını bulduğunu söyler. Şair, aşkın gereklerinden; düğün ehline dahi gönlü yas ettiğinden, muhabbetin aslında bela, surette sefa olduğundan, gözün her an yaşlı ve toprakla dolu olduğundan, sürekli göz yaşı akıtmayanın toprağını ecel yelinin koymasından bahsederken Cuma namazının dağıldığını söyler.

Cuma namazına gitmeden önceki gece gördüğü düşü şair, Cuma namazından dağıldıktan sonra yorumlar. “Heman dinle nice oldı serencam” diyerek düşünün aynen çıktığını anlatmaya başlar. Şair, gördüğü sahranın aşkın yolu, aşk şahının temaşagahı olduğuna, ahunun aşk, aslanın da aşkın gücü olduğuna, sonunda parçalanan âşığın da aslında aşkın insanı candan, cihandan geçirdiğine yorar. Muhabbetin insandaki hallerinden bahseden şair, gam ve kederde olmak için dileklerde bulunur. Aşkın muhabbet derdine derman, muhabbet hastasına can olduğunu söyler. “Der-vasf-ı Hâlet-i ‘İşk” başlığında bir gazelden sonra yine aynı başlıkla bir hikâye başlar. Şair, kendinden belagat bağının bülbülü olarak bahseder. Maceralarını anlatması halini kale getirmesi, derinindeki sırları ayan etmesi istenir. O bülbülün konuştuklarını eğer gonca ve gül duysa ağzını açar, servi duysa gönlüne ateş düşer, bağ ve bostan duysa bildiklerini unuttur, ahının ateşi duysa kendinden geçer diyerek şair kelamını över. Âşık o gün gördüğü güzelin namını ve nişanının ne olduğunu sorup öğrenir. Onun ulu bir yerden kendisinin ise alçak bir dilenci olduğunu söyler. Âşığın gönlü o sevgiliyi candan istemesine rağmen akli böyle bir işi uygun görmediğini gönle şu sözleriyle anlatır: “gel gönül deli olma, güneş mumunu görüp pervane olma; sen alçak ve zayıfsın, o güçlü ve yücelerde; belini dal eder, çok sert bir yaydır çekemezsin”, der. Cevap olarak gönül; “sürekli gözyaşı akıtırm, can gözü ile güneşe bak toprağa nasıl şeref veriyor, Süleyman karıncaya kelam et demedi ama ihsanda bulundu. Dostun olayım demem hizmetkarın olayım, meclis-i has içinde yüzünü göreyim, daima yüzünü de görmek dilemem izinin tozunu göreyim bana yeter. Sohbetine makbul olayım demem sağlığını elden işitip dua edeyim, bir kez yanında adım anılrsa muradım tamam olur, yüzünü gösterse canımı ayaklarına bağışlarım”, der.

II. Hikâye: Topkapı Sarayı nüshasında “Hikâyet-i Kuned” Millî Kütüphane nüshasında ise “Hikâyet-i Garrâ” başlığı ile bir

hikâyeye başlanır. Hikâyeye; meğer ki âşık bir merd varmış, aşk yolcularıyla anılmış, fakir, aşk hastası imiş, bir de o âşık derviş imiş. Ulu yerden bir sevdiği varmış, ne denli çalışıp gayret etse de gül endamlı sevgili ona meyletmezmiş. Nice ay ve yıl çalışmış sohbetine ulaşacak bir yol bulamamış. Ne denli gözyaşı akıttı ise de o servi baş eğmemiş, ne zaman sevgilinin köyüne gitse yara yer, yanılıp kapısından geçse eziyet verirmiş şeklinde âşığın durumunu anlatan bir bölümle başlar. Bu haliyle o garibi, bela bağından düşmüş andelibi gören dertsiz biri, niçin ahını döküyorsun yıllarca böyle idare ediyorsun, bu dert seni helak eyler, bu mihnet, bela ve meşakkatten geç, bu nasihatımı tut diyerek öğütlerde bulunmuş. “Şahs-ı bi-derd”in sualine karşılık dertli âşık şu cevabı düşmüş. Bana bu âlemde sevgilinin elinden daima dayak yeme devleti, vücudumun her yanının kılıç yarası ile dolu devlet nişanı olması, sevgilinin şehrinden beni red etme şöhreti, yarin hayalinin bir an bile gönülden uzak olmaması yetmez mi? Sevgili uzakta da yakında da olsa onun hayali bana yeter. Âşık, kudretim oldukça sana maceramı anlatayım diyerek hikâyesini anlatmaya başlar. Muhabbet meclisinin meyi ile kendinden geçer, sözle hareket etmezdim. Böyle hayran ve sermest gezerdim ki, daha kimse halimden haberdar olmamıştı. Bazen sevgiliyi görür, selâmını alır, konuşmalarını duyardım. Cuma namazına gider sevgiliyi bazen yakından bazen uzaktan seyrederdim hafta, ay geçirmez onu görebilirdim diyen âşığın bu halinden âşık olduğu anlaşılıp sevgiliye haber verilmiş. O da artık yüzünü göstermez olmuş sevgilinin yüzünü göstermemesi üzerine “görünmez” redifli bir gazelle sevgilinin kendini gizlemesi anlatılmıştır.

III.Hikâyeye: Bu hikâyeye, âşığın gurbete çıkmasını ve oralarda yaşadıklarını anlatan bir yıllık bir zaman dilimini kapsar. Âşık, “mest ü bed-nâm” gezerken, o anda Haktan bir ilham gelir. Bu ilham âşığa, âşık olanın sevgilinin rızasını gözlemesini, huzuru terk edip dildarı gözlemesini, gönlün isteklerini bırakıp sevgilinin rızasını dilemesini, yarin diyarını terk edip onun hayalini yoldaş edinmesini söyler. Sevgilinin gam ve gussadan uzak, tüm dertlere ise kendinin düşmesini dileyerek diyar-ı gurbete sefer eyler. Bu sırada bir tercî okur. Beş bentlik tercî bentte âşık ayrılık acısından yakını, “Hikâyet-i Garrâ” başlığı ile hal tercümesine devam eder. Âşık, bu dünyada daima ağyarın itibar gördüğünü anlatır. Sevgilinin, ehil olmayana ilaç âşığa zehir, ele mutluluk âşığa gam, ele şerbet âşığa zehir sunduğunu söyler. Kavuşma bağına kargalar ulaşır, gül bülbül yerine onlara güler yüz

gösterir. İnleyen bülbül, mihnet ile belalar dikenine esir olmayı diler yani ehil olan ayrılıkla ağlamaklı olurken ehil olmayan gülen olur. Neylersin dünyanın adeti bu imiş. Na-ehil olana devlet, ehil olana dayak verirmiş. Sevgililer, âşık olursan şehirden kovar ama münafıklarla gezerler diyerek âşık, sevgilinin ağyarla beraber olduğunu anlatır.

Âşık güneş ile kendi hali arasında ünsiyet kurar. Onun hikâyesini şöyle anlatır. Meğer bir sabah güneş de ansızın sefere çıkmaya azmetmiş. O da kimsenin olmadığı bir zamanda diyar-ı gurbete çıkmış. Meğer o da ayrılık ateşine düşmüş ve yüzü, bu yüzden altın gibi sararmış. Havayî olmuş ve havayı kendine menzil edinmiş. Sevgiliden uzak olduğu için cihanı böyle uzaktan seyredermiş. Âşık olduğundan dolayı halk yüzüne bakmazmış. Âşık kanlı gözyaşlarını dökerek kendinden geçmiş şekilde, sabır atına kamçı vurup gurbete gider. Aşk yolunda âşık her şeyi yar edindiğini fakat tek kendini yar edemediğini söyler. Hiçbir şey bilmeden giderken bazen ölmek, bazen de dönmek ister. Eğer sevgilinin köyü gönlüne düşse dünya gözüne zindan görünür, boyu gönlüne düşse kıyamet başına kopar, sûreti gönlüne düşse aklı gider, saçları düşse âlem karanlık olur, kaşı aklına gelse gamla dolar, yarin ayrılığı aklına gelse bu şiiri okur. “Şiir” başlığı ile beş beyitlik bir gazelde şair; ayrılık acısını bir kez daha dile getirir.

“Mesnevî Mesnevî” başlığı ile âşığa ayrılık ilinden sorular sorulur; ayrılık ilinin, şanını, armağını getir, oradan haber ver, orayı şerh et, oralarda yarin, dostun, gam ortağın kim idi denilerek arz-ı halin için bir bahane olacak bir destana başla denilir. Mesnevi başlığında şaire sorulan soruların cevabını “Mesnevî Diğer” başlığında buluruz. Şair, “valih ü sermest” giderken o ilde gam ile gözyaşının hem-demi olduğunu, o ilin nişanının nişansızlık olduğunu, oranın azığının gam ve gönülünün onunla âbâd olduğunu haber verir. Orada ölmek dirilmek, ağlamak gülmektir. Orada sohbet etse bir kişi yar olarak dert, bela, mihnet bulur. Oradakiler boylarını ceng edip ahlarını aheng ederler. O meclisin şarabı ciğer kanı, kebabı ciğerdir. O illerde pek çok zamanı bu şekilde geçirdim. O bezm içinde aklıma bu şiir gelirdi, der. Sevgiliyi görme özlemini anlatan yedi beyitlik bir gazelden sonra “Mesnevi” başlığı yer alır. Âşık bu bölümde de ahvalinden haberler verir. Âşık bu halle nice ay geçirdiğini, kararının kalmadığını, valih, sermest ve rûsvay gezdiğini; meyhaneye, mescide, viranelere bazen dağa bazen pazara gittiğini; meskeninin bazen

külhan, bazen gülşen olduğunu, bazen delirdiğini bazen aklının geldiğini söyler. Böylece her nefeste ney gibi inleyerek, yarin kaşını, dişini, gözünü düşünüp anarken tam bir yıl geçer. Âşık, bu halde iken laubali biri halini görüp şunları söyler: Aşk binicisinin ayakları altında kaldın, başından nice hal geçti, diyarını terkettin; sevgilini köyüne yönel bu kadar bela, meşakkat yeter, der. Gün yüzünden düşeli az olmadı, belki sevgili seni unutmuş, senin eksikliğinden geçmiştir. O kişi lütf ile nasihat edip âşığa kesinlikle edep ile riayet etmesini, sevgiliyi ayda bir kez görmenin âşık için az olmadığını söyleyip bir hikâye rivayet eder.

IV. Hikâye: “Hikâyet-i Diger” başlığı ile başlayan hikâyede bir âşığın, aşkını sevgilisine söylemesi ve ondan öğütler alması anlatılır. Bir zamanlar inleyen bir âşık vardır, bir güzeli sever, yolunda nice yıl yel gibi eser, o servi ona hiç meyletmez. Nitekim ne kadar ceht eder ise de sohbetine ulaşamaz, ağlar, inler o gül yüzlü bülbüle hiç rahmet etmez, nice yıl meşakkat çeker rahat yüzü görmez. Bir gün divane âşık sevgilinin yolunda durur. Sevgili naz ile işve ile âşığın yanından geçer. Selâm vermez, yüzüne bakmaz, çaresiz âşık özüne danışıp gidip sevgiliye durumumu arz edeyim, der. Aşk yolundaki zahmetlerden, mihnetlerden sabrı, mecalinin kalmadığından bahsetmek için fırsatını bulmuşken sevgilinin arkasından yetişir. Sevgiliye, bunca zamandır aşka müptelayım, mihnet esiriyim, yolunda ne eyledim, nedir günahım ki, her gün ahımı artırırsın, suçum, günahım nedir ki böyle merhabasız yanımdan geçersin, eksikliğimin tamamımı söyle, selâm dahi vermezsin, der. O şirin yar ağzını açıp birkaç beddua eder, söger, seni çaresiz âşık sanırdım, bugün davanda sadık sanırdım, bütün yalanın duyuldu, kalanları da buna göre bildim, der. Ey gönlü yaralı! Vefa odur ki; elden seni ayırıp müstesna ede, alçak bir köle yerine koya âşık için âlemde bunlar yeterli iken o can hiç ayrılmasın derse, âşık yerine konmuyorum diye yerinirse gerçek âşık olamaz. Nitekim Leyla Mecnun’nun kasesini sayıp teselli bulurdu. Aşkın rahatı mihnet, lezzeti zillet içindedir. Aşk sevgilinin kahrına da lütfuna da rıza göstermektir, diyerek hikâyenin öğüt kısmı bitirilir. Âşık, azizin pendini dinlediğini, beğendiğini ve gönlünün hoşuna gittiğini, çaresiz elinden ihtiyarının gittiğini, sevgilinin köyüne yöneldiğini, sevgilinin kaşını, boyunu, zülfünü, alnını, gözünü, hatlarını anarak, düşe dura kûy-ı yare azmettiğini söyler.

V. Hikâye: Sevgilinin köyüne gelen âşığın durumunu anlatır. Âşık, meğer bir gün vakt-i pi-ruz erip bahar açılmış, nev-ruz olmuştu,

öyle bir an ki gamlı dünya gül gibi açılıp hurrem olmuştu; çaresiz bülbül inlerdi; gül ve gonca gülerdi; güya inleyen âşık bülbül; gül bahçesi de sevgilinin köyü idi diyerek gittiği zamanlarda döndüğünü söyler. Böylece bülbül gülün hasretini çekeli bir yıl tamam olmuştur. Sevgilinin köyüne ulaşan âşık, ah ve inlemelere başlar. Gülünün yanında dikenî görüp inler. Şair, ben dahi yaralı gönlümle giderken bu şiire başlayıp aheng ettim, der. “Şiir-i Diğer” başlıklı gazel, sevgilinin köyüne ulaşmak için azmeylemeyi anlatır.

Âşık, şiiri tamam edince gözüne ansızın dildarın göründüğünü, bu yıpranmış cana su serptiğini, sanki inleyen âşık yerlerde su gibi sürünürdü de sevgili onu bu hal üzere, yani aslına rücu itmiş şekliyle gördüğünü, can ile yare talip olduğunu ve kişi istediğine talip olsa da ona başı boşluk etmesinin münasip olmadığını söyler. Bunun üzerine âşık sevgilinin köyüne doğru yürür ve şehre varınca Hüda’ya, acaba sevgiliyi görür müyüm, diye dua eder. Âşığın muradı ne yari ne ağyarı görmektir, sadece gönlündeki sırlardan sevgiliyi haberdar etmektir. Nice gün sevgilinin köyüne varamaz, bilir ki sevgili daima Cuma namazına gelir, o zaman servi boyluyu görmeye gider. Sabır ve kararı dağıtıp “gördüm” redifli bir şiir okur. “Şiir-i Diğer” başlığı ile şair, sevgiliyi görmenin mutluluğunu anlatır.

“Mesnevî Diğer” başlığı ile âşık, niyaz ehlinin halini, sırlarını sual eder ve onların sırlarını kimseye fâş etmedikleri cevabını alarak sevgiliyi görmek için bekler. Aşkın halleri arttığı zaman ağlayarak “kûy-ı yâre” varır. Sevgiliyi göremese de köyünde olmakla teselli bulur. Uzaklardan güzellerin ırmak kıyısına gezmeye çıkmalarını ve yari görmeyi murat eder. Böylece nice gün ve hal geçer.

VI. Hikâye: Hikâye güneşin doğuşunu anlatan bir manzara ile başlar. Sevgilinin dolaşması bu manzaraya benzetilir. Âşık sevgiliyi görme hasretinde iken eline çabuk yar; ey gamlı âşık ferah ol, şevk zamanıdır gam vakti değil, durma duracak zaman değildir, der. Bin naz ile gönül süsleyen güzel sahrayı seyre çıkar. Ey inleyen bülbül yürü gül bahçesini seyret mutlu ol, ey pervane gönlü yaralı var kanadını güzellik mumunda yandır, aciz karınca hiç durma, Süleyman menziline yürü, der. Âşık sevgilinin gezmeye çıktığı haberini elden işitince sabır ve kararının tüketdiğini, o gül yüzlüyü görmeyeli bir ay olduğunu, yüzünü göstermediğini, hemen ihtiyarının gittiğini, aşk atını kamçıladığını, selâmını alma, uzaktan kelimasını duyma ümidiyle hiç olmazsa uzaktan görmeyi dileyerek yarin yoluna, gül bahçesine vardığını, söyler. Âşığın gönlü bazen karar, bazen firar etmek diler.

Âşık bu halde iken, sevgili ansızın görünür ve vücut harmanına ateş bırakır. Âşık, üstüne kırmızı elbise giyip başına beyaz bir sarık takmış, sevgiliyi bu kırmızıyla ya da hile ile kan görür. Aslında hata dediğini kan dediğinin mahz-ı can, ruh-ı revan yani cana hazine, yürüyen sevgili olduğunu beliterek “görindi” redifli âşığın sevgiliyi gördüğünü anlatan beş beyitlik bir şiir söyler.

Âşık, bir gün bahtının güneşinin doğacağını ama ne yönden doğacağını bilmediğini söyler. Bu arada sevgiliyi yalnız göremeyen âşık rakibi “alçak, dev, Ebu Cehil, ecel” gibi vasıflarla nitelendirir. Sonra gördüklerinden ibretler çıkarır.

Âşık bu hal ile ağlamaklı dururken sevgili hışımla ansızın yanından geçer. Sevgili kaşını yay, kirpiğini ok gibi düzmüş, siyah sümbüllerini zincir gibi dizmiş, gamzelerinden âşığın sinesine ok, saçı ile canına zincir takar. Âşık, sevgilinin kelamı küfürle açtığını, acı sözler söyleyip beddua ettiğini söyler. Bunlar âşığa hoş, şirin gelir. O cefa ettiğini söğdüğünü sanır fakat bunlar âşığa vefa ile dua gelir. Âşık, ey gönül acaba aşk ehlinin hali nasıldır diye sorup aşkın hallerinin hal ehline güzel olduğu cevabını alır. Devamında yar döğerse sefa sürersin, söğerse dua işitirsin; ağladıkça mutlu olursun, matem düğün gelir; âşık cefa çekmekten vefayı ayıramaz, aşk yolunda sadık olur; ömr-i cavidanı bulmak için sevgilinin yolunda can verir, eğer red edilse de kabul edilse de hepsini kabul eylerse mukbil olur, der. Âşık sevgili yanımdan söğerek geçti, gözümde canım gibi gizlendi, der. O sırada ben cansız bir ten, hasta ve dermansız kaldım, gözümün yaşı kalmadı, nuru gitti, sevincim boşalıp gönlüm gamla doldu, yine gözyaşım gam benimle kalıp dost oldular, feryadım, inlemem benimle kaldı, kararım onunla birlikte gitti, der. Âşık orada secde ve şükür edip ayağının izini mihrap edindiğini, ayağının izine yüz sürüp tozunu sürme ettiğini, eteği nereye değdi ise orada yakasını toplayıp yırttığını, akıl perişan halde o yerde kendinden geçtiğini, durup sabredip yakasını yırtıp, başını döğüp toprak dökerek gezdiğini, gözyaşının sel olup aktığını, uzağı yakını fark edemez olduğunu, saçı gibi perişan bir halde mecalsiz gittiğini, bu sırada da dert ile bir şiir söylediğini anlatır. “Kaside-i Güft” başlığı ile sevgilinin cefasının vefa olduğunu, söğmesinin dua olduğunu anlatan bir kaside vardır. “Mesnevî” başlığı ile şair, aşkın bu zamana kadar yazılmamasının hata olduğunu kendinin ise kudreti oldukça aşkı şerh edeceğini söyler.

VII. Hikâye: “Mesnevî” başlığı ile akılla gönül birbirleriyle soru ve cevaplarla muhavareye girerler. Âşık, sevgili yanımdan

söğerek geçti, ben de ağlayarak mihnethaneme yöneldim, der. Aklım fırsat bulup gönlüme; bunca dert ve mihnet çekersin nedendir, aşk seni nice kötü hallere koydu, canına ateş attı gör, sen yakınlık umdukça o uzaklaştı, huzuru dert ve mihnetle değiştin, lütuflar nimetler umdun; hışımla küfür işittin, aşk meşakkattir bil, görünüşte mihnetle muhabbet birdir, der. Divane gönül sırları keşfedip akla cevap için söze başlar. Gönül, meğer ki sen de zerrece şevk yoktur, aşk derdinden zevk almazsın, aşk piri abdal eylediğinden beri Hak dervişine bal bela oldu, bana cefa ile dolusun dersin ama o benim için devadır, dilber benden hiç uzak olur mu onun meskeni gönül evimdir, bana hışımla sevgili söğdü ise bana duadan yüz kere daha iyidir, âşığın başındaki saadet tacı muhabbettir, benim bildiğim budur, muhabbet olmasa alem olmazdı, der.

“Mu’arız Kerden-i Akl Bâ-dil” başlığı ile aklın gönle karşı gelmesi anlatılır. Akıl, gönle yine divanesin, ateşe dost olansın, aşk kadehini elden düşürmez aşk şarabıyla sürekli sarhoş olursun, ey gönül aşka uyalıdan beri rezil rüsvasın, eyvah cihan lezzetlerinden mahrum, yerilmişsin, şaşırmış, daima mahzun, başı boş gezersin, aşktan ne buldun ki, başında havadan başka, bu nasihatı tut bu bela ve meşakkati terk et, der.

“Cevab Dâden-i Dil Bâ-akl” başlığı ile gönül akla cevap verir. Deli gönül söze başlayıp dert ile yana yana der, “Ey akıl düşmanı, aşkla olalıdan beri elimden şarabı bırakmam, aşk padişahına uyalıdan beri padişahım sen ise beni rezil rüsva sanırsın, bu dünya yıkılsa da aşıklar üzülür sanma, aşkla hevada olduktan sonra gamım gitti, diyarım kalmadı, ben bir deliyim nasihat etmeyin bana çünkü deliye nasihat etmek ancak aptallıktır, der.

“Baz-ı Su’al Kerden-i Akl Bâ-dil” başlığı ile akıl gönle sorular sorar. Akıl gönle; gel, akılsızlık etme can kulağı ile nasihatımı tut, aşkın işi başa varmaz, sonu pişmanlıktır, aşk herkese yar olmaz, aşk ehli mutlu olmaz, sonunda ya Mecnun olunur ya Ferhat, âşık olanın iyi bir adı olmaz, aşk kimini inletir, kimini astırır, nice kişi aşk yüzünden başını verdi, niceleri yaşlar döktü, eğer dinlersen sözüm doğrudur akıllı olanlar aşkı çok fazla makul görmezler, der.

“Baz-ı Cevab Dâden-i Dil Bâ-akl” başlığı ile gönül akla cevap verir, gönül akla; hışımla ey pir sen de bilirsin aşka tedbir sığmaz, gönülünden âşık olana pişmanlık ancak saadettir, âşığın alemde yarı aşk, ortağı gamdır, Mecnun ile Ferhat başlarını vererek âzât olmadılar mı, idam edilenler sonsuzluk aleminde server oldular, aşk yolunda kim

baş verirse muhabbet beylerinin başı olur, inat etme şöylece bil ki, kamil olan aklı çok da makbul tutmaz.

“Baz-ı Su’al Kerden-i Akl Bâ-dil” başlığı ile aklın gönle soruları vardır. Akıl; yine ey perişan ki, âşık olanlar yok yere can verirler, rahatı verip zahmet, huzuru terk edip mihnet alırlar, mihnetin dellalı olup sürekli dert alıp derman satarlar, bu pazarda bunların kârı nedir ki, halkın içinde de reddedilirler, ey gönül sevdadan kerem kıl geç, doğru yola eğrilik eyleme, gözünün yaşını ırmak ettiğin yeter, bu sevdadan gel elini yıka, aşk yoluna gitmek büyük hatadır, der.

“Baz-ı Cevab Dâden-i Dil Bâ-akl” başlığı ile gönül akla cevap verir. Gönül akla, Ey bilgisiz ihtiyar! aşk, ehline ölümü kolaylaştırır, rahmet cefadır, aşkın azarı iyilikle aynıdır, aşk pazarı zararınadır, kim canını verirse murada erer, can verip sevgiliye ulaşmaktan daha kârlı başka ne olur, hakikat yolu aşk yoludur, bu yoldan vuslat meydanı bulunur, âşık nedenden niçinden ve her maceradan geçer, elini yur, aşkın bütün hataları sevaptır, bütün dostları ise kendine yabancısıdır, der.

“Baz-ı Su’al Kerden-i Akl” başlığı ile akıl gönle sorar. Akıl gönle, aşkı yine makul bulmadığını söyleyerek yol sorar, bu vakte kadar aşkın içinde lezzet olur, dilberle ye iç, sevgiliyle içki meclisleri edip dudağından dolu içkiler içesin, bazen şehnaz, bazen pûselik makamıyla şarkılar söylemeye başlasa, eğer mülayim değil sert olursa akıllı olan o yarı terk eder. Ey arkadaş, güzel olmazsa akıllı olan ona hevedar olmaz, eğer bir güzel vefalı olmazsa akıllı olan ona âşık olmaz, der.

“Baz-ı Cevab Dâden-i Dil Bâ-akl” başlığı ile gönül akla cevap verir. Gönül akla; yarin hayali ile işret âşık olana zevk ve lezzet olarak yeter, sürekli dudağını anarak kan yutmak bela meclisinde âşığa yeter, ne zaman sevgili “cevr ü cefa” etse gönül ehline “şive ü naz” gibi gelir, ne kadar salınsa dilber can mülküne ateş bırakır, ne kadar istigna etse dilber aşk ehlinin o kadar şevki artar, inleyen âşığa vefa ümit etmek aşk yolunda ardır, der.

“Medh-i ‘İşk” başlığı ile aşk ve aşk ehli methedilir. “Şi’r” başlığı ile beş beyitlik bir gazelde yine aşk ve âşıklar anlatılır.

VIII. Hikâye: Âşığın bu zamana kadar anlattığı hikâyelerin özeti niteliğinde bir hikâyedir. “Hikâyet” başlığından sonra âşık, gel ey söz ehli sözlerimi dinle, sana sözlerimi açıklayayım, bana sevgili ağzını açıp küfretti, sanki aşk şarabını sundu, yine can bağışlayan camı sundu ki ateşim üzerine ateş yaktı, o tatlı şarabı içtim gönülden

güçenmelerimi giderdi, o acı şarabı içtim, kendimi unuttum, o şevk ile tekrar tekrar ölürsem mahşer günü yine sarhoş kalkayım, der. Muhabbet meclisinde iki kadeh olduğundan, ikisini de sürekli devrettiğinden, birinin vefa diğerinin cefa olduğundan, cevır şarabından acılık, vefa camında ise humar olduğundan bahseder. Şair, âşığın maksatı vuslat değildir, sevgili cevırine neyi uygun görürse layığı odur, onun lütfu da kahrı da birdir, yârânın bu lütfu âşığa yeter, kim ki cevır ile teselli bulmazsa hakikî âşık olamaz, kim ki cevır ü cefadan haz almazsa yar elinden dayak yemezse, küfründen incinirse aşk yolunda hamdır, der. Hayretî sevgilisinin söğdüğüünü böylece adını andığı için de maksadına erdiğini, sözü uzatmamasını, bu küfürle karşılık ona dua ve övgüde bulunmasını öğütler. Ey Allah'ım onun güzelliğı hakkı ve aramıza düşen hicran hakkı için diyerek duaya geçer.

3. Sonuç Bölümü

Hayretî sevgilinin ona küfrederken adını söylemesiyle muradına erdiğini belirtmesi üzerine gelişme bölümü son bulur. Fakat şair sevgiliye dua etmesi gerektiğini söyleyen bir beyitle duaya geçeceğini haber verir. Âşık, her zaman yarı taze ve canlı tutması, hiçbir zaman ömrü ve gül bahçesinin solmaması; daima mutlu olması, ömrünün uzaması, kadehi elden bırakmaması, sıhhatli olması, ağyarın sevgiliye ulaşmaması için Allah'a dua eder. Şair, İlâhi! Bu duamı sen kabul et; Hakkın yolunu ben şaşırmışa yol et; fakir, yol azmışa yol gösteren ol; ayakta kaldım elimden tutanım ol, diyerek kendine de dua eder.

Hayretî bir mektup gibi kara yazılı olduğunu her zaman kalem gibi talihsiz olduğunu söyleyerek bahtından şikayet eder. Şair, kötülüklerinin ve sersemliklerinin çok olduğunu belirttikten sonra eserini yazıp bir müddet beklediğini, eksikliklerini görüp bildiğini söyler. Şair, hüner ehli himmet edip bu ben toprağı yerden kerem kapısına götürüp set yapmasınlar, hünerle addetsinler. Bu defter yüz karasıdır ama baştan başa ayıbı hünerden ad olsun, der. Hayretî eserinin adını vermeden eserinin adının dahi hünerli olduğunu söyler. Eğer ayıbı varsa hünerle anılacak bir ayıptır, diyerek eserini över. Hayretî hüner ehlinin mazurlu ise de onu affedeceklerini söyleyerek eserini tamamlar.

Eger ma' zûr olursa işbu nâme
Kamu eksüklüğüm geçdi tamâma (M-761)

Hüner ehli dutar ma' zûrlu isem
Oğu ey Hayretî vallâhu a' lem (M-762)

Şair mesnevisini sevgiliye edilen duadan sonra eserinin hüner ehli tarafından kabul görmesi için yapılan bir dua ile sonlandırır. Beyit sayısı belirtilmeyen eserin bitiş tarihi hakkında da bir bilgi verilmez. Sonuç bölümünde şair müstensihlere herhangi bir atıfda bulunmamakta ve mesnevi yazma geleneğine uygun olarak eserini dua ile bitirmektedir.

SONUÇ

Hayretî XVI. yüzyılda yaşamış meşhur Vardar Yenice'sinden olan bir divan şairidir. Divânı dışında başka bir eserinden bahsetmeyen kaynakların aksine şairin üç ayrı mesnevisi ve şehrengizleri bulunmaktadır. Divânı ve mesnevileri incelendiğinden edebî zevk ve hayal inceliklerinin sergilendiği eserin divanı olduğu görülmektedir. Asıl mesleğinin askerlik olmasına rağmen şairin bir divan ve üç mesnevi sahibi olması onun yaratıcı kişiliğinin birer ürünüdür.

Hayretî'nin eserlerinin ne zaman, nerede ve kim için yazıldığı hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Mesnevilerde bulunan beyitlerden yola çıkarak Hayretî'nin bu eserlerini yaşlılığında yazdığı kanaatine varabiliriz. Ancak şehrengizlerinin de yer aldığı Nâme-i Hayretî'sinin sonunda H.958/M.1551 tarihi bulunmaktadır. Şairin vefat tarihinin H.942/M.1535 olduğu düşünülürse bu tarihin eserin istinsah tarihi olduğu anlaşılr.

Mesnevilerin elimizde iki ayrı nüshası vardır. Bunlardan biri Topkapı Sarayı Müzesi'nde Hazine nr. 1137 numarada kayıtlı olan mesneviler; diğeri ise, Millî Kütüphane Yz. A. 802/3'de kayıtlı olan mesnevilerdir. Mesnevileri incelerken ana nüsha olarak seçtiğimiz nüsha Topkapı Sarayı Müzesindeki nüshasıdır. Bunun sebebi Millî Kütüphane nüshasının sahh kayıtlarının bulunmaması ve dil özelliklerinin günümüz Tükçesine yakın olmasıdır.

Mesneviler Hecez bahrinin kısa kalıplarından “Mefâîlün Mefâîlün Feûlün” kalıbı ile yazılmıştır. Bu vezin mesnevilerde en çok kullanılan vezinlerdendir. Mesnevilerde anlatımı güçlendirmek ve monotonluğu gidermek amacıyla alınan şiirler farklı vezinlerdedir. Divânından alınan şiirler aynı vezinin verdiği tek düzeliği ortadan kaldırarak esere akıcılık kazandırmıştır. Ayrıca bu şiirler mesnevilerdeki konularla paralellik gösterir ki, bu durum divanın daha önce yazıldığını gösterir.

Hayretî'nin mesnevilerinde ve diğeri eserlerinde cinaslı kafiye sıklıkla yer verdiği görülmektedir. Bu yönüyle O kelimelerin yazılışları ve anlamlarıyla adeta oynamıştır. Şair, mısra sonlarındaki kelimelerin biri diğeri mısranın son kelimesinin içinde yer almasıyla oluşan tunç kafiye de sıkça kullanmıştır. Mesnevilerde hiç kafiyesi olmayan beyitler bulunmaktadır. Edebî sanatlar yönünden zengin bir

özellik gösteren mesnevilerde daha çok teşhis, hüsn-i talil ve istifham sanatları kullanılmıştır.

Mesnevilerin beyit sayıları nüshalar arasında farklılıklar göstermektedir. Millî Kütüphane nüshasında tekrar ve eksik beyitler bulunmakla beraber Topkapı Sarayı nüshasının beyit sayısı şöyledir: Bahâristan tek nüsha olup 420, Nâme-i Hayretî 502, Mahabbetnâme 762 beyitlik mesnevilerdir. Konuları yönüyle mesneviler göz önüne alındıklarında tek mesnevi özelliği göstermektedirler. Böylece eseri tek mesnevi olarak düşündüğümüzde Topkapı Sarayı nüshasına göre, 1684 beyit olmaktadır.

Nüshalarda imlâya çok dikkat edilmemiştir. Bazı kelimeler hareke ile gösterilirken pek çok ekin yazımında da bir birlik görülememektedir. Müstensihden kaynaklandığı düşünülen yazım yanlışlıklarının yanında konuşma dilinin de yazıda kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu durum konuşma dilimizde sık kullanılan yabancı kelimelerde kendini göstermektedir. Ayrıca bunun dışındaki yabancı kelimeler aslına uygun olarak yazılmıştır. Eserde bazı harflerin bulunduğu kelimeler sürekli yanlış yazılmıştır. Bir nokta eksikliğinden kaynaklanan bu hata “ha” ve “hı” harflerinin birbiri yerine kullanıldığı izlenimini doğurmaktadır. Millî Kütüphane nüshasında bu iki harfin aynı kelimelerde dahi farklı yazıldığı ve “c” ile “ç” harfleriyle yazılan kelimelerin karışık olarak yazıldığı görülmektedir. Yine Eski Türkçede “t” ile başlayan kelimelerin Millî Kütüphane nüshasında gelişimini tamamlayarak “d” ye dönüştüğü görülmektedir. Mesnevilerde atıv vavları bazen vavla gösterilirken bazen vavsız, bazen de ötre ile gösterilmiştir. Aynı durum terkiplerin yazımında da görülmektedir. Eser yazılırken imlâya dikkat edilmemiştir.

Hayretî’nin eserlerinde yaşadığı dönemin kültür unsurlarını yansıtan pek çok öge bulunmaktadır. Hayretî mesnevilerinde Rumeli yöresinin dil özelliklerini kendi üslûbunun incelikleriyle süsleyerek sunmayı başarmıştır. Yöre ve döneme ait kelime, deyim ve atasözleri eserde bolca kullanılmıştır.

Hayretî’nin eserlerinde bağlı bulunduğu tarikatın izlerini taşıyan ögeler bulunmaktadır. Kalenderliğe dair beyitler onun eserlerinin en önemli özelliklerindendir. Mesnevilerinde yer yer umursamaz bir eda ile karşılaşılırken bazen hasb-i halini şekillendirdiği kelimelerin arasından ezilmiş bir ruhun inlemeleri duyulmaktadır.

Konu bakımından ele alındığında Bahâristan mesnevisi baharı anlatan bir giriş niteliği taşımaktadır. Nâme-i Hayretî şairin hal tercümesinin yer aldığı bir mesnevi olup şairin Yenice ve Belgrat Şehrengizleri'ni de ihtiva eden bir mesnevidir. Asıl konunun işlendiği ve tam bir mesnevi özelliği taşıyan mesnevi, Mahabbetnâme'dir. Mahabbetnâme şekil ve muhteva özellikleriyle mesneviler arasında kanımızca ayrıcalıklıdır. Eserde sekiz hikâye bulunur ancak hikâyeler bir tek hikâyenin içindeki küçük hikâyeler niteliğindedir. Asıl hikâye bir rüyanın gerçek olmasıyla başlayan bir aşk hikâyesidir. Âşığın aşk yolunda çektiklerini anlatan asıl hikâyenin içinde âşıklığın gereklerini içeren başka kıssalar da vardır. Mahabbetnâme'nin son bölümünde yer alan akılla gönlün muhaveresi esere orjinallik katan bir bölümdür.

Hayretî'nin mesnevilerindeki hikâyeler belli bir kompozisyona göre anlatılmamıştır. Bahâristan ve Nâme-i Hayretî mesnevilerinde hikâye tarzında bir anlatıma rastlanmaz. Hikâyelerde giriş, gelişme ve sonuç bölümlerini gösteren kesin çizgiler olmadığı gibi olay örgüsünü oluşturan kahramanlar ve onların isimleri de yoktur. Mahabbetnâme'de geçen hikâyeler, iki kişi (Leylâ vü Mecnûn, Vâmık u Azrâ, Hüsrev ü Şirin) ya da karakterden (Şem ü Pervâne) oluşan aşk mesnevilerinde görülen olağanüstü olaylar, kahramanlar ve zamanlardan uzak, masalımsı anlatımlardan farklı, yaşanmış olayları anlatan hikâyelerdir. Hikâyelerde geçen kişiler, yerler ve zamanlar tam olarak belli olmamakla beraber simgesel isimler kullanılmıştır. Hikâyelerde geçen kişiler; "derviş, şahs-ı bî-dert, lâübâlî, yârân, yâr-ı çâlâk" olurken; mekân, "kûy-ı yâr, diyar-ı gurbet, gülşen" olmakta; zaman ise, "bir yıl, birkaç ay, bahar, şitâ, nevrüz, piruz, hafta, gün" gibi isimlerle zikredilmektedir. Ayrıca hikâyeler arasında konularla ilişkili olarak gazel, kaside, tercî bent gibi Hayretî'nin Divânı'nda da yer alan nazım şekillerine yer verilmiştir.

Sonuç olarak mesneviler Hayretî'nin mesnevilerdeki beyitlerinden de anladığımız kadarıyla ömrünün son döneminde yazdığı ve fazla önemsemediği eserleri olmalıdır.

BİBLİYOGRAFYA

- Abdulkadiroğlu, Abdülkerim, Kültürümüzden Esintiler, Akedemi Kitâbevi, Ankara 1997.
- Aksoyak, İsmail Hakkı, “Ahmed Yesevî’nin Rumelili Bir Takipçisi Üsküplü Atâ ve Tuhfetü’l- Uşşak Mesnevisi”, Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi, İstanbul 2001.
- Aksoyak, İsmail Hakkı, “Vardarlı Fazlî ve Mahzenü’l-Esrâr Mesnevisi” Tarih ve Toplum, Şubat 1999, C.31, S.182.
- Aksoyak, İsmail Hakkı, “Mesnevilerin Giriş Bölümünde Din Ulularına Övgü,Türklük Bilimi Araştırmaları, Sivas 1998, S.7.
- Âşık, Çelebi, Meşâirü’ş-Şuarâ İnceleme Tenkitli Metin (Haz. Kılıç, Filiz), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara1994, C.I.
- Aynur, Hatice, Üniversitelerde Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları, İstanbul 1994.
- Bâkî, Bâkî Divânı, Tenkidli Basım (Haz. Sebahattin Küçük), TDK Yayınları, Ankara 1994.
- Beyanî, Beyanî Tezkiresi, İnceleme-Tenkitli Metin, (Haz. Aysun Sungurhan), Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1994.
- Bursalı, Mehmet Tahir Efendi, “Yusuf Sine-Çâk” Osmanlı Müellifleri, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1333 C. II.
- Çavuşoğlu, Mehmet, “Hayretî’nin Belgrad Şehr-engizi”, Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1971-1973, S. 2-3.
- Çavuşoğlu, Mehmet, “Hayretî’nin Yenice Şehr-engizi” Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1975-1976, S. 4-5.
- Çelebioğlu, Âmil, Türk Edebiyatında Mesnevi, Kitâbevi, İstanbul 1999.
- Demir, Hiclâl, Çağlarını Eleştiren Divân Şairleri: Hayretî-Usulî-Hayâlî, Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2001.
- Dilçin, Cem, Yeni Tarama Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983.
- Gibb, E.J.W., Osmanlı Şiir Tarihine Giriş, (Tercüme: A. Cüneyt Köksal) Köksal Yayıncılık, İstanbul 1999.
- Fuzûlî, Fuzûlî Divanı, (Haz. Kenan Akyüz, Süheyl Beken, Sedit Yüksel, Müjgan Cunbur), Akçağ yayınları, Ankara 2000.

Gelibolulu Mustafa Âlî Tuhfetü'l-Uşşâk, (Haz. İsmail Hakkı Aksoyak), Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2003.

Gelibolulu Mustafa Âlî, Riyazü's- Sâlikîn, (Haz. Arslan, Mehmet, Aksoyak, İsmail. Hakkı), Sivas 1998.

Gölpınarlı, Abdülbaki, Hurûfluk Metinleri Katologu, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1973.

Gölpınarlı, Abdülbaki, "Yusuf Sîne-Çâk" Divan Şiiri, XV-XVI. Yüzyıl, Varlık Yayınları, İstanbul 1954.

Hammer, Von Joseph, Osmanlı Devletleri Tarihi, (Çev. Mümin Çevik, Osman Demirtepe), Üçdal Neşriyat, İstanbul 1984, C. VI.

Hayalî, Hayalî Divânı, (Haz. Ali Nihat Tarlan), Akçağ Yayınları, Ankara 1992.

Hayretî, Hayretî Divânı Tenkitli Basım, (Haz. Mehmed Çavoşoğlu, M. Ali Tanyeri.), İstanbul 1981.

İsen, Mustafa, "Hayretî" Sehî Bey Tezkiresi Heşt-Behişt, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.

İsen, Mustafa, "Hayretî" Latîfî Tezkiresi, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.

İsen, Mustafa, Künhü'l-Âhbâr'ın Tezkire Kısmı (Tenkitli Metin), "Hayretî", AKM Yayınları, Ankara 1994.

İsen, Mustafa, "Tezkireler Işığında Divân Edebiyatına Bakışlar, Osmanlı Coğrafyasına Bakış Divân Edebiyatı ve Balkanlarda Türk Edebiyatı Üzerine Makaleler" Ötelerden Bir Ses, Akçağ Yayınları, Ankara 1997.

İpşirli, Mehmet, "Çelebi", İslam Ansiklopedisi, C. 8. TDV Yayınları, İstanbul 1993.

Kara, Mustafa, "Gülşeniyye", İslam Ansiklopedisi, C. 14. TDV Yayınları, İstanbul 1996.

Karaman, Hayrettin, Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli, TDV Yayınları, Ankara 2004.

Karatay, Fehmi Ethem, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu, C.I, İstanbul 1985.

Kılıç, Filiz, XVII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değerlendirmeler, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.

Kınalızade Hasan Çelebi, Tezkiretü's-Şuarâ, (Haz. Kutluk, İbrahim), C.I, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1978.

Köprülü, Fuat, Türk Edebiyatı Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.

Köprülü, Fuat, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1991.

- Kurnaz, Cemal, Hayâlî Bey Divânı'nın Tahlili, MEB Yayınları, İstanbul 1996.
- Levend, Âgâh Sırrı, Divân Edebiyatı, Enderun Kitabevi, İstanbul 1984.
- Levend, Âgâh Sırrı, Türk Edebiyatında Şehrengizler ve Şehrengizlerde İstanbul, İstanbul Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1958.
- Ocak, Ahmet Yaşar, "Türk Tarihinin Kaynağı Olarak Bektaşî Menakıbnâme (Vilayetname)'lerinin Mahiyeti, XIX. Türk Tarih Kongresi, Cilt III, 21-25 Eylül 1981, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1989.
- Ocak, Ahmet Yaşar, Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler (XIV-XVII. Yüzyıllar), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1999.
- Serdaroğlu, Ahmet, Zayıf Hadisleri Öğrenme Metodu Aliyyü'l-karî, İlim yayınları, Ankara 1986.
- Süreyya, Mehmed, Sicill-i Osmânî, Matbâ-i Âmire, İstanbul 1311.
- Sami, Şemsettin, Kamusu'l-Âlâm, İstanbul 1316.
- Sami, Şemsettin, Kâmûs-ı Türki, Çağrı Yayınları, İstanbul 2002.
- Sarı, Mehmet, Hayreti Divanı'nda Maddî Kültür Unsurları, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1986.
- Sarıkaya, Mehmet Saffet, XIII-XVI. Asırlardaki Anadolu'da Fütüvvetnamelere Göre Dinî İnanç Motifleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.
- Sehi Beg, Heşt Bihişt The Tezkire By Sehi Beg, (Haz. Günay Kut), Turkic Sources, Harvard Üniversitesi Basımevi, 1978.
- Tarlan, A. Nihat, Şiir Mecmualarında XVI ve XVIII. Asır Divân Şiiri, Revanî-Hayretî-Haverî-Ahî-Peyamî-Sanî, İstanbul Üniversitesi Yayınlarından No.356, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dalı, İstanbul 1949.
- Tanyeri, M. Ali, Örnekleriyle Divân Şiirinde Deyimler, Akçağ Yayınları, Ankara 1999.
- Tatçı, Mustafa, Hayretî'nin Dinî-Tasavvufî Dünyası, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.
- Tatçı, Mustafa, İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı, "Hayretî Mad.", C.17, İstanbul 1998.
- Tolasa, Harun, Sehî, Latîfî, ve Âşık Çelebi Tezkirelerine Göre 16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir 1983.

Tolasa, Harun, 15. Yüzyıl Türk Edebiyatı Anadolu Sahası Mesnevileri, Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, SBF I, İzmir 1982.

Turan, Fikret, “Şeyhülislam Ebussuud’un İmlâ Kuralları: Onaltıncı Yüzyılda Osmanlı İmlâsında yerleşme Eğilimleri ve Bir Tepki”, İlmî Araştırmalar, İstanbul 2000.

Tuman, İnehan-Zâde Mehmet Nâil, Tuhfe-i Nâilî Divân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri I, II (Haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı), Bizim Büro Yayınları, Ankara 2001.

Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yayınları, “Hayretî”, C. 4, İstanbul 1981.

Unat, Faik Reşit, Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu, TTK Yayınları, Ankara 1940.

Usulî, Usulî Divânı, (Haz. Mustafa İsen,), Akçağ Yayınları, Ankara 1990.

Ünver, İsmail, “Mesnevi” Türk Dili ve Edebiyatı Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri), Temmuz-Ağustos-Eylül, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1986.

Ünver, İsmail, Arap Harfli Türkçe Metinlerin Çevirisinde Karşılaşılan Yanlışlar, Türk Dili Aylık Dil Dergisi, Sayı 483, Mart, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1986.

Yûnus Emre, Yûnus Emre Dîvânı, (Haz. Mustafa Tatçı), Akçağ Yayınları, Ankara 1998.

Yüksel, Hasan; Delice, H. İbrahim; Aksoyak, İ.Hakkı, Eski Anadolu Türkçesine İlişkin Bir Metin, İslâmî’nin Mesnevisi, Sivas 1996.

Zallıoğlu Evliyâ Çelebi, Evliyâ Çelebi Seyahatnamesi (Haz. Mümin Çevik), Üçdal Neşriyat, İstanbul 1985.

II. METİN

[1b]

(Bahāristān)

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün

- 1 Hüdāyā hāḡ-ı çerḡ u zemīnsin
Hüdāvend-i cihān cān-āferīnsin
- 2 Tapuñdur ḡālīḡ-ı arz u semāvāt
Tapuñdur ḡālīḡ-ı ḡurşīd u zerrāt
- 3 Tapuñdan ḡayrı yoḡ dānende-i rāz
Seniñdür mülk yoḡdur saña enbāz
- 4 İki ḡarf ile urduñ dehre būnyād
Cihānı kāf u nūndan ḡılduñ ābād
- 5 Ölürlerdi yoḡ ol diseñ yine kim
ḡamu ḡurşīd u ḡāver māh u encüm
- 6 Meh u ḡurşīdle virdüñ göḡe fer
Yiri insānla hem zīb ü zīver
- 7 Göḡü zeyn eyledi envār-ı encüm
Yiri naḡş eyledi ezhār-ı merdüm
- 8 Bu deñlü zīb ü fer bulmazdı 'ālem
Eger zeyn itmeseydı anı ādem
- 9 Kimini eyledüñ 'ilm ile i' zāz
Kimini 'ilm ile ḡālḡ ile mūmtāz
- 10 Kimin maḡbūb u kimin 'āşīḡ itdüñ
Cihāna fer virüp bir Işīḡ itdüñ
- 11 Kimini eyledüñ bir serv-ḡāmet
ḡıyām itdükçe ḡoparur ḡıyāmet
- 12 Kimin bülbul ḡibi ser-mest ḡılduñ
Kimin a' lā vü kimin pest ḡılduñ

- [2a]
- 13 İdersin geh civān dūnyāyı geh pīr
Gehī vīrān idersin gāh ta‘ mīr
- 14 Gehī gülşen kılursun kullaruñ çün
Ki ya‘ nī ehl-i dil bülbüllerüñ çün
- 15 Şular cūş eyleyüp şan mest-i ‘ aşık
Gezer şahrālar içre kan bulanık
- 16 Açup her bir şükûfe çeşm-i cânı
Temāşā eyler ‘ anberle cihānı
- 17 Benefşe ‘ aşık-ı maḥzūn olursun
Beyābāna düşüp Mecnūn olursun
- 18 Dil olup keşf-i rāz eyler çemenler
Açar cān kulağın aña semenler
- 19 Zebān-ı ḥālle her berg-i süsen
Cihān ḥālini söyler bize rüşen
- 20 İder iñler olursak bülbul-i zār
Bizi aḥvāl-i ‘ ālemden ḥaber-dār
- 21 Fiğān idüp bize ider belābil
Cihān kaydını bir bend-i belā bil
- 22 Cihānuñ ḥālini gör kendüñfe gel
Vücūduñdan ḥaber-dār ol muḥaşşal
- 23 Bilür misin seni hīç sen ne cānsın
Beden bendinde qalmazsın revānsın
- 24 Beden bendinde qalma olma ḥayvān
Beden bendinde qalmaz olan insān
- 25 Beden bendinde qalma olma gāfil
Beden bendidür āteşden selāsıl
- 26 Qoyasın ger bu lezzāt-ı behīmi
Ola rüzī saña ḥaḳuñ na‘ īmi

- 27 Bedenden milket-i cāna sefer kı1
Ġidādur rûha terk-i *ẖ-āb* u ħor kı1
- 28 Melekden eşref ikeñ olma şeytān
Çü sultān-ı cihānsın olma derbān
- 29 Evüñ gencinedür dervişsin sen
Tabīb iken niçün dil-riřsin sen
- 30 Geçüp her mā-cerādan yuyuban el
Cihāndan fāriğ ol gel ‘āşık ol gel
- 31 Devānuñ terkin ider gel ehl-i derd ol
Bugün meydān-ı ‘ışık içinde merd ol
- [2b] 32 Cihānuñ kayd-ı bendinden ħalāş ol
Eger merd iseñ ‘āşī olma ħāş ol
- 33 Tenüñ pes besledüñ cān perver ol gel
Ĥalāş ol bendelikden server ol gel
- 34 Tılsım-ı bend ü zindāndur saña ten
Açarsañ cān gözün ger ola rüşen
- 35 Dirīgā işimüz ten beslemekdür
Ne dirse nefis şümü eslemekdür
- 36 Beni azdurdı işbu nefis-i bī-dīn
Eğışnā yā ġıyās el mustağīsīn
- 37 Ne bulam işbu nefis-i şüm elinde
Olur āhen bu nefsüñ mūm elinde
- 38 Kul oldum nefsüme sultānken ben
Beden bendinde ħaldum cānken ben
- 39 Özümi bilmedüm ne cevherem ben
Dirīgā ħara taşdan kemterem ben
- 40 Kişi kendü vücūdın olsa ‘ārif
Aña ma‘lūm olur cümle ma‘ārif

- 41 Olımadum vücūdumdan haber-dār
Dirîgā baña keşf olmadı esrār
- 42 Özümdeñ bî-ḥaber bir derd-mendüm
Kemend-i ḡaflet ü cehl ile bendüm
- 43 Yâküp cümle vücūdum nār-ı ḡaflet
Dolandı bilüme zünnār-ı ḡaflet
- 44 Alındı ‘ayn-ı cānum ḥ-āb-ı cehle
Düşüpdür zevraḡum gird-āb-ı cehle
- 45 Gözüm ‘aynum dem-ā-dem ḥ-āb u ḥürda
Görenler dir yaraşursun āḥürda
- 46 Benüm itdüklerüm itmez bir oḡlan
Ne deñlü doḡsam yirüm ḡam-ı nān
- 47 Ne deñlü doḡ olursam ben gözüm aç
İlāhî sen bu ḡafletden gözüm aç
- 48 Tāma‘ aḡzını bāz olsun dirüm ben
Zulüm destin dirāz olsun dirüm ben
- [3a] 49 İşimüz cümle zulm inşāfumuz yok
İçimüz cümle derd vaşşāfumuz yok
- 50 İşimüz dā ‘imā tezvîr ü nîreng
Dönüpdür cān u dil istesin jeng
- 51 İlāhî kâḡî-i envā‘-ı ḥacāt
Saña ma‘lûm her sırr u ḥafıyyāt
- 52 Ne bir vâḡt itmişümdür saña tã‘at
Ne bir dem emrûñe kıldum itã‘at
- 53 Yüzüm ḡara günāhum bî-‘adeddür
Ḳatı der-māndeyem vâḡt-i mededdür
- 54 Günāhum gerçi kim ḡāyetde çokdur
Velî şol deñlü var luṭfuñca yokdur

- 55 Bu ben ‘ âşî kuluñ yüzi karasın
Umaram âb-ı luṭfuñla yuyasın
- 56 Be ḥaḳḳ-ı Muṣṭafâ maḳṣûd-ı ‘ âlem
Be ḥaḳḳ-ı Murtaẓâ mîr-i mûkerrem
- 57 Ḥalâş eyle beni bend ü riyâdan
‘ İnayet eyle kırtar mâ-sivâdan
- 58 İkilikden ḥalâş it ya‘ nî ferd it
Meded dermân eyle ehl-i derd it
- 59 Dimem Ḥusrev beni Ferhâd eyle
Belâ-yı ‘ ıṣḳuñ mu‘ tâd eyle
- 60 Beni deryâ-yı ‘ ıṣḳa âşnâ kııl
Devâdan yad u derde âşnâ kııl
- 61 Yakup cismümi nâr-ı ‘ ıṣḳa nûr it
Kaçur bî-derd öñünden ya‘ nî dûr it
- 62 Çerâğum nâr-ı ‘ ıṣḳ ile uyandur
Beni pervâneym nûr ile yandur
- 63 Uyandur nâr-ı ‘ ıṣḳ ile çerâğum
İlâhî kıılma âteşsüz ocâğum
- 64 Söyüñdürme içümde ‘ ıṣḳ odunı
Tenüm ‘ ıṣḳ odunuñ olsun odunı
- [3b]
- 65 Beni ‘ ıṣḳuñ ocâğunda kebâb it
Şarâb-ı şevḳ ile mest ü ḥarâb it
- 66 Maḥabbet meclisinde şun bañâ câm
Beni ol câm ile kııl mest-i bed-nâm
- 67 Budur derdüm ki bî-derd olmayam ben
Murâdum bu ki nâ-merd olmayam
- 68 Sañadur Ḥayretinüñ çün sipâsı
Keder âyînesinde jeng ü pâsı

- 69 Dil âyînesin eyle mücellâ
Dilin depret anı kıl murğ-i gūyâ
- 70 Dilinden dūr idüp sehv [û] haţâyı
Müyesser eyle medh-i Muştafâyı

* *

1

Mef' ulü Fâ' ilâtü Mefâ' ilü Fâ' ilün

- 71 Ey padşâh-ı her dü serâ şâh-ı enbiyâ
Ve'y hâdî-i hüdâ vü şehensâh-ı aşfiyâ
- 72 Ser-rişte-i mürüvvet ü ser-çeşme-i kerem
Ser-defter-i nübüvvet [ü] ser-ğalka-i şafâ
- 73 Sensin dü kevne şâh [u] şehensâh-ı ser-firâz
Ey enbiyâya server [ü] ser-ğayl-i evliyâ
- 74 Ey pişvâ-yı ehl-i hidâyet tapuñ durur
Şâh-ı zemîn ü mâh-ı felek ħ-âce-i dünâ
- 75 Yağduñ çerâğ-ı şer' üñi kılduñ cihânı nūr
Olduñ kamuya reh-ber ü reh-bîn ü reh-nümâ
- 76 ' Âlem cerîdesinde mişâlini ħüsnüñüñ
Yazmadı nağş-bend-i ezel bir dağı şehâ
- 77 Ve'l-leyl içinde yazılı lâmmı kıldı dal
Şol iki zülfüñe senüñ ey hâdî-i hüdâ
- 78 Yüzüñ çerâğı ile cebinünedür delîl
Ey nūr-ı pāk-i süre-i ve's-şems ü ve'd-dühâ
- 79 Âñir zamâna nām-ı şerîfün virür şeref
Nāmuñ yazıldı ħudret eli ile serverâ

Çavuşoğlu, a.g.e., 5-2.

77 hüdâ: Ĥudâ

[4a]

- 80 Sende şıgar şehā niçe biñ baħr-i bî-kenār
Dürr-i yetim dirler egerçi kamu saña
- 81 Her kim ki lâ didi dimedi şer' üñe belî
Başından eksük olmasa bir dem n'ola belâ
- 82 Tîğ-i maħabbetüñe düşüp şol ki cân virür
İçer hayât âbını cânı bulur şafâ
- 83 Sen Muştafâya şol kadar oldu maħabbetüm
Cânum sever kimüñ ki ola adı Muştafâ
- 84 Güm-râh oldu azdı tarîķ-ı haķîķati
Her kim ki Çâr Yârûña yâ saña didi lâ
- 85 Şiddîķdur biri ki saña yâr-ı ğâr olup
Şoñında oldu râfî' -i dîn dâfî' -i belâ
- 86 Fârûķdur birisi daħı 'adl u dâd olup
Şer' ünle virdi rüy-ı cihâna fer ü bihâ
- 87 'Oşmân ki 'ilm ü ħilm ile zeyn eyleyüp özin
Bir şâh idi ki anuñ idi milket-i hayâ'
- 88 Deryâ-yı 'ilm biri 'Alîyyün velî idi
Ĥurşîd-i *hel etâ* vü meh-i burc-i *lâ-fetâ*
- 89 Âb-ı şefâ'ât ile yu yüzüñ qaraların
Bu dört ulu şaħâbe yüzi şuyına şehâ
- 90 Yüzüm qaraların yuyamaz gözlerüm yaşı
Tağlar kadar günâha ne kılsun bu deñlü mâ
- 91 Geldüm kapuña Ĥayretîyem ħâlüm ağlayu
Küyuñ gedâsıyam kamu ma' lûm mâ-cerâ

*

*

88 Lâ fetâ illâ 'Alî: Ali'den başka yiğit yoktur.

- 92 'Înâyet eyle ey şâh-ı bîğâne
Meded senden yine bir nâ-tüvâne
- 93 Şefâ' atden o dem kim dem urasun
Niçe âşîyi oddan kırtarasun
- 94 İdesün çün şefâ' at 'avnin ihzâr
O şeh ervâh-ı kıuds aña meges-vâr
- 95 O *h-ânı* işbu 'âşî ümmetüñden
Dirîğ itme dem-â-dem hâzretüñden
- 96 Urup şındurma ümîdüm çenâğın
Münevver eyle imânum çerâğın
- [4b]
- 97 Ayaqlarda kıoma bu ben fakîri
'Înâyet eyleyüp ol dest-gîri
- 98 Şefî' ol çün Şefî 'ü'l-müznibînsin
Kerem kıl Raḥmete'l-lil' âlemînsin
- 99 Boyuñdur serv-i büstân-ı şefâ' at
Yüzüñdür verd-i gül-zâr-ı kerâmet
- 100 Şaçuñ *ve'l-leyl* yüzüñ *ve'd-duḥâdur*
Sözüñ râh-ı Ḥudâ'ya rehnümâdur
- 101 Nübüvvet burcunuñ mâhı yüzüñdür
Ḥaḳîḳat bezminüñ râh-ı sözüñdür
- 102 Zebânuñdur senüñ ey şâh u ışıḳ
Kilîd-i maḥzen-i gencîne-i Ḥaḳ
- 103 Senüñ şânuñda nâzil oldu *Levlâk*
Senüñ bir pâredür kaşruñda eflâk
- 104 Seni zıkr eylemek câna ğıdâdur
Ayağuş toz[ı] 'ayn-ı tütüyâdur
- 105 Yüzüñ ḥurşîdidür iki cihânuñ
Bulutdur kıanda gitseñ sāyebânuñ

- 106 Çerâğ-ı hüsnuñe pervâne cânlar
Revân olsun şehâ saña revânlar
- 107 Zihî server ki şâh-ı enbiyâdur
Zihî dil-ber ki maḥbûb-ı Ḥudâdur
- 108 Anuñ kim medḥin itdi kendü cebbâr
Ne vallâh o ki bilem ben günahkâr
- 109 Anuñ kim diye Ḥaḡ ḡaḡḡında *Levlâk*
Ne vallâh o ki bile bir avuc ḡâk
- 110 Zebânum medḥin itmekde zebûndur
Ki zîrâ ḡadd ü imkândan berûndur
- 111 Ne medḡhine anuñ var ḡadd u ḡâyet
Ne fi'l-cümle sözümde var belâḡat
- 112 Öykûdür kim kişi bilüp günâhın
Ḗomaya her nefeste âh u vâhın
- [5a] 113 Elâ ey bûlbûl-i bâḡ-ı ma' âñî
Sözûñdür âb u ırmâḡ-ı ma' âñî
- 114 Yine bûlbûl dilün âvâzelendi
Sözûñle cân ḡuşkı tâzelendi
- 115 Sözûñ lutf eyle yârân bahâr it
Dil ü cân ' âlemini lâle-zâr it
- 116 Ki ya' nî söyle başla dâstân it
Ma' âñî güllerin dik gülîstân it
- 117 Düzet bir tâze gül-zâr-ı ma' âñî
Anı zeyn itsün ezhâr-ı ma' âñî
- 118 Düzet elfâzını mevzûn u rûşen
K'ola cân bûlbûline tâze gülşen
- 119 Ne gülşen belki cennet-i bâḡ olsun
Yanında gülşen ayn-ı bâḡ olsun

- 120 Revân oldukça seyl-âb-ı maḳālũñ
Teferrücgâhı olsun ehl-i ḥālũñ
- 121 Düzet her küşesinde niçe şoḥbet
Maḥabbet ehl[i] ḳılsun ‘ayş u ‘işret
- 122 Mahabbet bâdesin nüş eylesünler
Cihân ḳaydın ferâmüş eylesünler
- 123 İden bir küşesinde nüş-ı câmı
Bahâristânı seyr itsün tamâmı
- 124 Tolu her küşesi âzâde-i ‘ışḳ
Şunılsun ehl-i ‘ışḳa bâde-i ‘ışḳ
- 125 Ki ya‘nî ‘ışḳdan bize ḥaber vir
Defnizde ḳaṭresinden eyle taḳrîr
- 126 Oḳı efsâne-i ‘ışḳ ile efsün
Niçe ‘âḳılları ḳıl mest ü mecnûn
- 127 Gehî ‘ışḳuñ şafâsından ḥaber vir
Gehî derd ü belâsından ḥaber vir
- 128 Gehî zevḳ ile lezzetler beyân it
Gehî şevḳ ile ḥâletler ‘ayân it
- 129 Gehî luṭfundan olan lezzetinden
Gehî ḳahrından olan ḥâletinden
- [5b]
- 130 Bize taḳrîr eyle olma ḥâmüş
Hevâ-yı ‘ışḳla deryâ gibi cüş
- 131 İçenler bâde-i ‘ışḳı olur cem
Ḳulı olan olur âzâde-i ğam
- 132 Bilür misin nedür aḥvâl-i ‘ışḳuñ
Cihânuñ şâhıdur abdâl-ı ‘ışḳuñ
- 133 ‘İnâyet çeşmesidür ‘ayn-ı ‘ışḳuñ
Hidâyet eşmesidür ‘ayn-ı ‘ışḳuñ

- 134 Nişîn-i ser-tâc urînur şâh olanlar
Ki ya' nî kendüden âgâh olanlar
- 135 Anuñla kâfidür kâf-ı kanâ' at
Anuñla bulunur 'anķa-yı vaħdet
- 136 Bilenler 'ayn u şin ü kâfîn 'ışķuñ
Diyemez binde bir evşâfîn 'ışķuñ
- 137 Bilinmez kâlîle 'ışķuñ nişânı
Ne bilsün ehl-i hâl olmayan lisânı
- 138 Şu kim deryâ-yı 'ışķa âşnâdur
Muħakķak Hâķ ile ol âşnâdur
- 139 Devâdur ehl-i derde derd-i 'ışķuñ
İder şâfî kişiyi düzd-i 'ışķuñ
- 140 Şular kim duydılar 'ışķuñ şafâsın
Didiler şûfiyâsın bî-şafâsın
- 141 Şular kim olurlar 'ışķ ile ser-ħôş
Cihân ğavġâlarına dutmadı ğuş
- 142 Şular kim olurlar 'ışķ ile bînâ
Cihândan yumdılar göz bî-müdârâ
- 143 Şular kim duydı 'ışķuñ mâ-cerâsın
Yuyup el terk ider dünyâ hevâsın
- 144 Şuñîa kim bâl olur 'ışķuñ belâsı
Cihândan ihtiyâr eyler belâsı
- 145 Gönûl gel 'âşķuñ ehl-i derd ol
Girüp merdâneler ħayline merd ol
- 146 Hemân dünyâda bî-derd olmadur derd
Uyup nefsine nâ-merd olmadur derd
- 147 Eger dermân dilerseñ derdmend ol
Düşüp yan micmer-i 'ışķa sipend ol

[6a]

- 148 Yoğ ise lâle teg bağıruñda dāguñ
Müdām âteşsüz otsuzdur ocāguñ
- 149 Ğam-ı ‘ışk ile olmaduñsa maħrem
Cihānda bilmeduñ bir dem nedür dem
- 150 Dem-â-dem dökmez ise gözleruñ yaş
Çi insān ü çi civān ü çi bir taş
- 151 Eger her bir nefesde itmeseñ āh
Tarīķinde olursun rīv-i güm-rāh
- 152 Eger terk itmez iseñ neng ü ‘ārı
Olımazsın tarīķat ihtiyārı
- 153 Şu kim terk itdi nefsi muķtezāsın
Gözetdi server-i ‘ışkuñ rızāsın
- 154 Heves bendinden olmayınca āzād
Olımaz kişi ‘ışk işinde dil-şād
- 155 Göñül murğını kırtarğıl hevesden
Hümā gibi ħalāş olğıl kafesden
- 156 Heves dām-ı belādur murğ-i cāna
Ħalāş olmasına kıl bir bahāne
- 157 Eger kılmazsa şāh-ı ‘ışk ‘ināyet
Mükedder oldı aħvālüm be-ğāyet
- 158 Ki zīrā ‘ışksuz iş başa varmaz
Ħaķīķat yolın özidür oñarmaz
- 159 Ħaķīķat yolına rehber durur ‘ışk
Ħaķīķat iline server durur ‘ışk
- 160 Ħaķīķat yolınuñ hem zādıdur ‘ışk
Ħaķīķat kendözidür adıdur ‘ışk

161 Dinilmez ‘ışkı takrîr itse âdem
Deñiz yanında anuñ kaçreden kem

* *

2

Meʼülü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

[6b]

162 Cân ile ey gönül olalum mübtelâ-yı ‘ışk
‘Uşşâka bâl olur çü bilürsin belâ-yı ‘ışk

163 Bâğ-ı cinânı almaya bir çöpçe ‘aynına
Şol ‘âşıkun ki seyr olupdur fezâ-yı ‘ışk

164 Bezm-i belâda içmez iseñ mey yirine kan
Şûfî nedür ço aňlayamaz şafâ-yı ‘ışk

165 Şunlar ki her dem itmeyeler kanlu yaş revân
Tuymadılar cihânda nedür mâ-cerâ-yı ‘ışk

166 Dâmân-ı ‘ışkı nice kosun Hayretî şehâ
Sultân-ı mülk-i ğamdur olaldan gedâ-yı ‘ışk

* *

167 Elâ ey gülşen-i ‘ışkuñ hezârı
Şunup söz câmını mest it hezârı

168 Mey-i ‘ışk ile ol câmı idüp pür
Tamâm eyyâmıdur devr eylesün sür

169 Mey-i şevk ile tıldı câm-ı ‘ışkuñ
İrüp geldi yine hengâm-ı ‘ışkuñ

170 Bahâr oldu irişi vakt-i pîrüz
Mübârek sâ‘at u hem-rüz-ı nevrüz

161 Deñiz yanında anuñ kaçreden kem [sah]: Deñizinden anuñ kim kaçreden kem

162 gazel: 245-179

170 nevrüz[sah]: pîrüz

- 171 Gelüp ferâş olup bād urdı cāzū
Olup saḳḳā bulanlar sepeler şu
- 172 Ḳurup aḳ ḥaymeler yir yir ağaḳlar
Cihān yüzine virdi zīb ü zīver
- 173 Gül oldu milket-i ezhāra server
İdüp təcını şeb-nemle mücevher
- 174 Şu bendi ḥizmet itdi yāsemenler
Zümürürd naṭ' ını şaldı çemenler
- 175 Çiçekler kıldı ol naṭ' ı münakḳaş
Dutar çini şurāḥi serv-i ser-keş
- 176 Olup ḥünunda her murğ-i hoş-elḥān
Hezārān ḡonce çāk eyler giribān
- 177 Ağaçlar rakşa girmişler olup mest
Uşul ile ururlar dest-ber-dest
- 178 Temāşā eyle seyr it ergavānı
Yüzinden tamlaya diler ki ḳanı
- [7a] 179 Çü ref ' itdi ḥicābı gül yüzinden
Şular cüş itdi gitdi kendözinden
- 180 Açıldı ḡonce vü gül oldu ḥandān
Benefşe egdi boynın ḳaldı ḥayrān
- 181 Şakāyık mest ḥiç durmaz ayaḡı
Elinden süsenüñ düşmez bıçaḡı
- 182 Yakup dīvāne ' aşık gibi dāḡı
Düşürmez lāleler elden ayaḡı
- 183 Şherden beñzer eyler def' -i ḥümār
Elinde nergisün zerrin ḳadeḥ var
- 184 Oḳur her dem hezār-ı kār dīde
Zebān-ı ḥālle şî' r ü ḳaşıde

*

- 185 Turup ben dahı ser-gerdān u hayrān
Varup kıldum Bahāristān[1] seyrān
- 186 Cihān gelmiş kamu cūş ü hurūşa
İderler ‘ayş ü ‘işret kūşe kūşe
- 187 ‘Aceb cūş u hurūş-1 eyyām olmuş
‘Acā’ib ‘ayş u nūş-1 eyyām olmuş
- 188 Çemenler harf atar bāğ-1 cihāna
Şular ta’n eyler ırmağ-1 cināna
- 189 Oturmuş kūşe kūşe ehl-i diller
Okurlar şevk ile taze ğazeller
- 190 Kimisi şi’r okur kimi çalar sâz
Uyup olmuş biri birine dem-sâz
- 191 Kimisi âh ider kimi çalar nây
Kimi göğüs dögüp derd ile dir vây
- 192 Çalarlar sâz u eylerler terâne
Okurlar hoş ğazeller ‘âşıkâne
- 193 İçüp ğamgîn göñüller şād olurlar
Açılup ğuşşadan âzād olurlar
- 194 Güzeller beñzi mülden gül gül olmuş
Ġazel-*ğ~ānlar* açılup bülbül olmuş
- [7b] 195 Benefşe gibi kej idüp külâhı
İder bülbül gibi her ğonce âhı
- 196 Durup şevk ile her serv-i hırāmān
İderdi ğonceveş çāk-i girībān
- 197 İderler ‘ayş u sürerler şafālar
İçüp tolu iderler merħabālar

- 198 İder bî-kâr olanlar rûz u şeb ‘ ays
Koyup teşvîş dirler bu imiş iş
- 199 Düşüp âvâreler câm-ı şarâba
Hevâ-yı ‘ ışk ile dönmiş habâba
- 200 Şurâhî her kaçan kim gül gul eyler
Açar erbâb-ı ‘ ışkî bülbül eyler
- 201 Şarâb-ı şevkle sāgar delürmiş
Döner meclisde dâ ‘im rakşa girmiş
- 202 Yanup şevk odına bağı kebâbuñ
Dökildi yirlere kanı şarâbuñ
- 203 Fiğân u na‘ ralarla hûy u hâyuñ
Şadâsı şıklığın diñdürdi nâyuñ
- 204 Şarılmışdı kamu eṭrâf-ı gülşen
Şadâ-yı na‘ ra-i mestânelerden
- 205 Temâşâ eyledüm bunları bir dem
Kamu cünbişde hep ‘ âlemde ‘ âlem
- 206 Kimi çekmiş nigârını kenâra
Varup geçmiş miyân-ı lâlezâra
- 207 Yüzi gülzârını kıldıkça seyrân
Hezâr iken olur gül gibi ḥandân
- 208 Yanında kiminüñ serv-i revânı
Şalınup seyr iderler gülistânı
- 209 Temâşâ idüben ḳadd-i nihâlin
Anuñla def‘ ider dilden melâlin
- 210 Yanında kiminüñ bir ḡonce-fem var
Elinde lâle gibi câm u cem var
- 211 Açar gönlin gehî ol la‘ l-i şîrîn
İçer ḡam def‘ ine ḡâh câm-ı rengîn

[8a]

- 212 Güzeller yâr olup ‘âşıklar ile
Yolında şubhveş şâdıklar ile
- 213 Kılurlardı dem-â-dem ‘ayş ü ‘işret
Cefâdan eylemişlerdi ferâgat
- 214 Güler yüz gösterürdi her yüzi gül
Arada bülbüle olmuşdı bülbül
- 215 Velî ben mübtelâ vü ben belâ-keş
Cefâlar câm ile mest ü ser-hoş
- 216 Ne yârüm var idi ne ğam-güsârum
Ne ağlarum var idi ne yanarum
- 217 Elif kıddüm kaçan ğam yakılurdi
Hemân gönlüm yanardı yakılurdi
- 218 Kaçan egnümde görse ğam pelâsın
Gözüm ağlardı ancak çok pâsın
- 219 Enîsüm münisüm yârüm ğam idi
Mezîd olsun yaşum hem hem-dem idi
- 220 Yaşumla lâlezâr olmuşdı çevrem
Aķup yir yir bînar olmuşdı çevrem
- 221 Dökilüp kanlu yaşum dâne dâne
Zah[ı]m dönmişdi şan lâlesitâna
- 222 Baña her dâğ-ı sînem bir gül idi
Figân u âh u nâlem bülbül idi
- 223 Çekilen sînem üstünde elifler
Şanasın servler dikmişdi bir bir
- 224 Yidügüm ğuşşa idi içdügüm kan
Ġam u endüh u derd olmuşdı yârân
- 225 Benüm mey gibi telh olmuşdı işüm
Hemân kan yutmak idi her dem işüm

- [8b]
- 226 Gözüm sāgarleyin tölmiş idi kıan
Ciger olmuşdı nār-ı ğamda biryān
- 227 Büküp boynum şurāhī gibi devrān
Boğazum olmuş idi dest-i hicrān
- 228 Delinmiş idi bağrum nitekim nāy
Dir idüm nāle idüp her nefes vāy
- 229 Burup tñnbür gibi kulağum ğam
İñildi öğredürdi baña her dem
- 230 Boyumı eylemişdi bār-ı ğam çeng
İderdüm āhum ile ana āheng
- 231 Belā bezminde olmuşdı yüzüm def
Ururdu dest-i hicrān dem-be-dem kef
- 232 İñildüm irmiş idi āsmāna
Yayılmışdı gözüm yaşı cihāna
- 233 Acırdı hālime deryā-yı ‘ummān
Baña ağlardı her dem ebr-i bārān
- 234 Kaçan bülbul gibi gelsem figāna
Okurdum işbu şi‘ri yana yana

* *

3

Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilātün Fā‘ ilün

- 235 Dostum lāyık mıdur ney gibi ben nālān olam
El güle gül gibi ben bülbul gibi nālān olam
- 236 Sen hāmā ’il kılasın zülfüñi eller boynına
Ben şaçun gibi perişān-hāl ü ser-gerdān olam

235 gazel:336-329

235 nalān : giryān

- 237 Şoḥbet-i ḥāṣ idesin ‘āmīler ile sen müdām
Ben belā esrārın iftār eyleyem ḥayrān olam
- 238 İdesin mihr ü vefā sen yāda ey şīrīn-dehān
Ḳūh-ı ḡam kesmekde ben Ferhādveş destān olam
- 239 Ka‘be-i vasluñ şafāsını süre bī-dīn rakīb
Ḥayretī tek tekye-i miḥnetde ben ḡurbān olam
- * *
- 240 Dururken işbu keyfiyetle ḥayrān
Fiḡān u āh idüp murḡ-i ḥoş-elḥān
- 241 Zebān-ı ḥālle kıldı ser-āḡāz
Görüp ḥālūmi ol murḡ-i ḥoş-āvāz
- 242 Didi ey bāḡ-ı hicrānuñ hezārı
İşüñdür gice gündüz āh u zārı
- 243 Gel ey bencileyin āvāre miskīn
Yüregi hecr elinden yāre miskīn
- [9a] 244 Gülinüñ dāmenini ḥāra virmiş
Vişāl-i yārını aḡyāra virmiş
- 245 Ne içün künc-i miḥnetdür mekānuñ
Niçün ḥār-ı belādur eşyānuñ
- 246 Seḫerden şām olunca zār olursın
Giceden şubḫa dek bī-zār olursın
- 247 Gül itmiş nār-ı ḡam yakmış vüçüduñ
Daḡı durmaz şaçar her demde düduñ
- 248 Tenüñde ḥāk u başuñda hevā var
Gözüñde āb u içüñde yanar var

238 İdesin mihr ü vefā sen yāda ey şīrīn-dehān/Ḳūh-ı ḡam kesmekde ben Ferhādveş destān olam : İdesin mihr ü vefā sen illere Ferhādvār/Kesmede ben derd ü miḥnet ṭaḡını destān olam
239 rakib ters yazılmış.

- 249 Meger fūrkat şarābın eylerdik gūş
Ki olmışsın benüm gibi nemed-pūş
- 250 Ya ‘ışk esrārını mey itdūñ iftār
Kim olduñ tekye-i ğamda giriftār
- 251 Ya olduñ tekyegāh-ı ğamda dervīş
Gezersin dā’imā bī-yār u bī-*h*’īş
- 252 Cihān donatdı sen ‘uryān gezersin
Kamu ħandān sen giryān gezersin
- 253 Şularsın göz yaşıyla lālezārı
Vücūduñ bāġınuñ yok berk ü bārı
- 254 Bahār oldu kamu zevk u şafāda
Senūñ gönölüñ niçün olmaz gūşāde
- 255 Yeni başdan bu ‘ālem tāze oldu
Senūñ beñzūñ niçün vardukça şoldı
- 256 Gül-i ter gibi açıldı bu ‘ālem
Niçün vardukça şoldurdı seni ğam
- 257 Gülūñ ħār eline mi virdi dāmān
Ki böyle çāk kılmışsın girībān
- 258 Kātı ser-keş midür āzāde servūñ
Kātı yüksekde mi uçar tezervūñ
- 259 Ki derdūñ vardığınca olur eفزūn
Olur günden güne ħālūñ digergūn
- 260 Benüm gibi işūñ efġān olupdur
Yüregūñ ġonce gibi kan dolupdur
- [9b]
- 261 Berū gel bārī ħāldaş ol benümle
Tārīk-i ğamda yoldaş ol benümle

260 olupdur : dolupdur

262 Zebân-ı hâlîle murğ-i hoş-âvâz
Bu şi' re başladı kıldı ser-âgâz

* *

4

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

263 'Âşık iseñ gel tarîk-i ğamda yoldaş ol baña
Ehl-i hâl iseñ belâ küncinde hâldeş ol baña

264 Cân ile şäkird olup üstâd-ı 'ışka gül gibi
Gel Bahâristân okuyalum sebağdaş ol baña

265 Gel berü mey-hâne-i 'ışka kadem-rencide kıl
Câm-ı mey nûş itmedi bir yâr-i evbâş ol baña

266 Devletinde şâh-ı 'ışkuñ mülk-i ğam şulţanıyam
Ey gözüm şakğâlîğ it ey âh ferrâş ol baña

267 Ğam beyâbânında kaldum yalnız ey Hayretî
Hey meded arğandasından yoldaş u kardaş ol baña

* *

268 Didüm ben dahı ey murğ-i seher-hîz
Sözündür tûti-i câna şeker-rîz

269 Okursın Gülşen-i Râzı ser-â-ser
Mağabbetnâme-yi itmişsin ez-ber

270 Mağabbet gülşeninde râz açarsın
Gönüller ğuşşasın durmaz açarsın

263 gazel:140-13

263 'Âşık iseñ gel tarîk-i ğamda yoldaş ol baña / Ehl-i hâl iseñ belâ küncinde hâldeş ol baña:

Gel ey bülbül belâ küncinde hâldeş ol baña / 'Âşık iseñ gel tarîk-i ğamda yoldaş ol baña

265 mey:ğam

267 arğadasın:gel kandasın

- 271 Ėazeller okuyup dīvān-ı gūlden
Alırsın gerd-i endūh[1] gōñūlden
- 272 Nizāmī sözlerūññ dūrr-i meknūn
Fesānıyla okursun sihr-i efsūn
- 273 Eger olmasa sende āteş-i şevķ
Alınmazdı sözüñden şemme-i zevķ
- 274 Yoğ imiş idi ger bŷy-ı maħabbet
Kazanmış idi bunca sözü ĥālet
- 275 Giyersin bir nemed olursun abdāl
Firāk ile gećinŷrsin gećer sāl
- [10a] 276 İćersin gerći bir yıl zehr-i fŷrķat
Dōner şerbet şunar sākī-i vuşlat
- 277 Bahār olsa irişse faşl-ı gŷlşen
Ṭulŷ' eyler sitāreñ necmi rūşen
- 278 Oluban kayd-ı bend-i ćamdan āzād
Olursın vaşl-ı dildār ile dil-şād
- 279 Açılur yine gŷl-zār-ı ŷmīdŷñ
İrişŷr mevsimi bār-ı ŷmīdŷñ
- 280 Ne ćam saña vefālu dil-berŷñ var
Gŷler yŷzlŷ gŷzel verd-i terŷñ var
- 281 Varursın lā-tekellŷf şoĥbetine
Ne vaķt olsa girersin ĥalvetine
- 282 Vefā bezminde ićersin piyāle
İdersin şevķ ile zevķ ile nāle
- 283 O nāz itdikće başlarsın niyāza
Mŷnāsib şi' r okursın tāze tāze

281 ĥalvetine[sah]:kŷlbesine

284 alendersin bugün sa a ne amdur
Oursin  i' r-i e k d 'im naamdur

285 Geh  e ' r oursin g h ter ne
 dersin 'ay  u 'i ret '    ne

286 Senün v  latdadur  h u fig n n
amu mihr   vef dur üstünün

287 Olursun görmez ise  l l   h m  
 dersin görmemiş gibi fer m  

288 Ma abbet '     bir b -nevüsün
Sehl duymi s n 'u     n nevüsün

289 Beni g r g lsit n-  va l-  y r 
Nedür bilmem  larum  h u z r 

290 Nedür v  lat g list n n  bilmem
Mek num h r-  mi netd r dem- -dem

291 Eger bu   li' m iderse y r 
Görürsem yılda bir ol gül-'özürü

292  der m g l en-i h snini seyr n
 derler gözüme d ny y  zind n

[10b]

293 Dil uzadur ba a her bir h s u h r
Urur  a' n   a s n her yirden  gy r

294  derler yine zev  idüp beni d r
Sürerler hecr iline z r-  mehc r

295 Gelüben olur eglencem h y li
omaz f r at buca larında h l 

296 Cem l-i y r  ılmad n tem   
Oluram künc-i mi netde tesell 

297 Benümle sen  a an hem-h l olurs n
a an 'i    te iyle   l olurs n

*

*

5

Mef'ülü Mefā'îlü Mefā'îlü Fe'ülün

298 Ey murğ -i seher sen baña yoldaş olımazsın
Bu rāh-ı meşakkatde ayakdaş olımazsın

299 Olmazsañ eger oynayuban başı sebük-bār
Meydān-ı belāda baña pā-daş olımazsın

300 Ger derd-i belā nāmesin ez-ber idemezseñ
Bizümle bu mektebde sebakdaş olımazsın

301 Sīneñ siper idüp idimezseñ başuñı top
Erbāb-ı belā ' askerine baş olımazsın

302 Kan yutmaz iseñ meykede-i ğamda müdāmî
Sen Hayretiye hem-dem ü evbāş olımazsın

*

*

303 Olup fāriğ düketdüm çünki kâli
Öñüme düşdi dildāruñ hayāli

304 Komadı kûşe-i miñnetde tenhā
Gelüp biñ luğfla virdi tesellā

305 Didi hālūñ nedür ' aşık-ı zār
Didüm oldum ğam-ı ' ışka giriftār

306 Didi kim itdi yirüñ kûşe-i ğam
Didüm ol serv-i ħübān-ı ' ālem

307 Didi kim itdi kıddüñ tırini yā
Didüm bār-ı ğam ile ol kaşı yā

298 mürğ : peyk
298 gazel : 365-374

[11a]

- 308 Didi kim itdi gözün yaşını cū
Didüm efsün ile ol iki cādū
- 309 Didi kim eyledi ‘aqluñ perişān
Didüm evvel nazarda ol perişān
- 310 Didi kim eyledi bağruñı biryān
Didüm ğam ocağında nār-ı hicrān
- 311 Didi kim eyledi bülbul gibi zār
Didüm biñ cevri ile ol yüzi gülzār
- 312 Didi gülşen zamānidur gel ol şen
Didüm zindāndur ansuz baña gülşen
- 313 Didi çoğdan mı ki oldı zindān
Didüm görünmeyeli ol zenāhdān
- 314 Didi kim eyledi yaşuñ sitāre
Didüm yā yār cevri yā sitāre
- 315 Didi kimdür bu yolda saña nāşī
Didüm bu gözlerümüñ kanlu yaşı
- 316 Didi nāşī mi olur kişiyē seyl
Didüm görmege olur yāri hāyl
- 317 Didi neyler seni bu yolca rāḥat
Didüm dil-berden irişen cerāḥat
- 318 Didi kimdür bu yolda saña hem-dem
Didüm sensin hemān vallāhu a‘lem
- 319 Olursın dest-gır ayağla ğam
Dutarsın hoşca dā‘im bir faķīrem
- 320 Olup ğam-dīde göñlüñ ğam-gūsarı
İdersin yaralu bağruma bāri
- 321 Olursam vādī-i ğamda giriftār
İrişürsün baña ol dem Hızırvar

- 322 Ne deñlü olur ise ğam ziyāde
Senüñle ħāt[1]rum olur güşāde
- 323 Eger göñlüm perişān olsa bir dem
Gelür ol dem olursın baña hem-dem
- 324 Eger yıllarla görmezsem nigārı
Olursun baña yāruñ yādgārı
- [11b] 325 Senüñle eglenür dīvāne göñlüm
Belā küncinde vırāne göñlüm

*

*

6

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 326 Göñlümün her dem ħayālī yārdur eglencesi
Ehl-i 'ışķuñ kıanda ise vardur eglencesi
- 327 Egleyen göñlüm ħayāl-i kūy-ı dil-berdür benüm
Bülbül-i şūrīdenün gülzārdur eglencesi
- 328 Dem-be-dem dil-ber lebi yādına dil abdālınun
Ĥāneķāh-ı 'ışķda esrārdur eglencesi
- 329 Zāhidün mescid bucağı 'āşķuñ künc-i belā
Rind olanun ĥāne-i ĥammārdur eglencesi
- 330 Ğamdan āzād oldı şol dildādeler 'ālemde kim
Ĥayretī gibi ğam-ı dildārdur eglencesi
- 331 Biri Mecnūndan itmiş su 'ālī
Dimiş dā'im ten ü tenhā vü ĥālī
- 332 Gezersin ne enīsün var ne yāruñ
Ne ğam tārı olıcaķ ğam-güsāruñ

*

*

- 333 Kim olur saña bu tenhâda hem-dem
Kimüñle eglenür göñlün dem-â-dem
- 334 Tarîķ-i ğamda kimdür saña yoldaş
Bulınmaz mı cihân içre bir evbâş
- 335 Kim ol ğurbetde ola saña hem-derd
Nedür bâ' iş yürürsün dâ 'imâ ferd
- 336 Qadîmî âşnâlardan olup yad
Ne içün eylemezsın kimseñi yâd
- 337 Gezersin dâ 'imâ bî-yâr u bî-zâd
Degülsün gibi beñzer âdemî-zâd
- 338 Dimiş oldu def' idüp su 'âli
Komaz hâli hayâl-i zülf ü hâli
- 339 Baña dâ 'im hayâl-i zülf ü leylâ
Gelür biñ luḡla virür tesellâ
- [12a] 340 İdenler baḡr-i 'ışķa âşnâyî
Qalır yâd eylemekden âşnâyî
- 341 Şular kim ehl-i derd oldu yine derd
Olur ilinde vü ğurbetde hem-derd
- 342 Gedānuñ rāh-ı 'ışķa zād[ı] ğamdur
Bu yol yolcısına yoldaş elemdür
- 343 Şular kim bir tarîķa koyalar pā
Olur yoldaşı vü zādı maḡabbā
- 344 Bir azıķdur ki ğam zādı dükenmez
Bu yoldan ğayrı yirde gerçi yinmez
- 345 Bu yol sâlikleri olur sebük-bār
Ururlar cān u baş terkini yeg-bār
- 346 Şu kim tûb itmedi bu yolda başı
İdemez 'asker-i ğamla şavaşı

- 347 Şular kim incinür cev̄ ü cefādan
Olımadılar erbāb-ı vefādan
- 348 Bu gün şîr-āneler meydāndur bu
İdemez hîle bu meydānda dil-gū
- 349 Bu gün dīvāneler dīvāndur ‘ışķa
Bu gün merdāneler meydāndur ‘ışķa
- 350 Kādem başduñsa ger bu rāha ser ver
Olasın tā ki mülk-i ‘ışķa server
- 351 Tārîķ-i ‘ışķa olanlar revāne
Geçüp başdan ayak başdı revāne
- 352 Şular kim varlığından geçmedi bil
Bu yolda anlar alımadı menzil
- 353 Bu yolda şol ki kaç’ eyler menāzil
Olupdur şeh-süvār maķşûda vāşıl
- 354 Şu kim ten cübbesini eyledi çāk
Olup cân irişir cânāna çālāk

*

*

7

Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilātün Fā’ ilün

- [12b] 355 Vāşıl-ı cân olmaķ isterseñ bedenden geç göñül
Gel şehîd-i ‘ışķa cânān ol kefenden geç göñül
- 356 Faşl-ı güldür gül gibi çāk eyle gel ten cübbesin
Mevsim dīvānelikdür pîrehenden geç göñül
- 357 Kāl’a-i ‘ışķa girüp olmaķ dilersen ger emîn
Hāk ile yeksân olup burc-ı bedenden geç göñül

355 gazel : 291-257

358 Ger dilerseñ iresin didâr-ı yâra şu gibi
Benligüñ maḥv eyle el yu mâ vü menden geç gönül

359 Bir elif-ḳad tâze-ḥaṭ dil-ber sevüpdür Ḥayretî
Fâriḡ ol bi'llâhi gel serv-i çemenden geç gönül

* *

360 Ferâḡat eyledüm çün güft ü gûdan
Görindi nâ-gehân ol yüzi gülşen

361 Alup yanma bir niçe ḥas u ḥâr
İderdi ol yüzi gül seyr-i gülzâr

362 Urup tâvûs-ı ḳudsî gibi cevân
İderdi zâḡlarla seyr-i bostân

363 Birâz gülzârı ḳıldılar temâşâ
Düzildi bir taraḡa bezm-i şahbâ

364 İçildi ṭolular içildi bâde
Yaḡalar yırtup oldılar güşâde

365 Çıḳacaḡ başlarına ḥâlet-i mül
Birâzdan şofıra her zâḡ oldu bülbül

366 Ötüp her birisi dillü dilüñden
Şadâ-yı na' ralar ṭoldı gülşen

367 Olar bezm-i maḥabbetde şafâda
Belâ bezminde bu ben mübtelâda

368 İderdüm gâh enîn ü gâh nâle
İdinmişdüm cefâ zehrin nevâle

369 Olar şevḳ ile içdükçe ṭolular
Benüm başuma yaḡardı ṭolular

370 Olar şevḳ ile nûş itdükçe bâde
Felek ḳan yutdurup ben nâ-murâda

- [13a]
- 371 Olar şevk ile nûş itdükçe cāmı
Felek kıan yutdurur baña mūdāmī
- 372 İçüp sürdükçe anlar dem dem-â-dem
Baña kıan yutdurdı sâkı-i ğam
- 373 Düzetdüm ben de bir bezm-i melâmet
Şarâbum zehr nuqlüm derd ü miñnet
- 374 İçüp sâkı-i ğayretten piyâle
Olup ser-mest itdüm âh u nâle
- 375 Çeküp çâk eyledüm derd ile cāmem
Getürdüm yirlere urdum ‘imâmem
- 376 İrağdan idinüp yârı muhâtab
Yanında gibi hâlüm ağıladum heb
- 377 Degüldi lîk benden hiç haber-dâr
Deminde kendü zevkindeydi dildâr
- 378 İrağdan turup ol serv-i revâne
Niyâz idüp der idüm yane yane
- 379 Elâ ey serv-i büstân-ı leâfet
Kıyâm itsün kıparursun kıyâmet
- 380 Yüzün durur gülistân-ı cenândur
Şaçuñ cennetde ‘ömr-i câvidândur
- 381 Sözüñ dâfi‘ durur dilden melâli
Hayât âbı durur la‘lün zülâli
- 382 Sözüñdür tûfî-i Mısr-ı melâhat
Yüzüñdür gülsitân-ı bağ-ı cennet
- 383 İşigün gülşen-i bağ-ı İremdür
Bu gönüm murğı sa‘y ile İremdür
- 384 Velîkin red olup ben bülbul-i zâr
İşigün gülşeni tutmuş has ü hâr

- 385 Revâ mıdur ki ey serv-i dîl-ârâ
Sûrilüp gülşenûñden murğ-i gûyâ
- 386 Elâ zâğ u zağan bûlbûl yirini
İraqlardan baқа bûlbûl yirini
- 387 Sûrilüp red ola murğ-i hoş-elhân
Ola zâğ u zağanla pür-gülistân
- 388 Sûrilüp gülşenûñden ‘andelîbûñ
Ne içûñ red olayuban ğarîbûñ
- [13b] 389 Niçûn ben âşnâ ikeñ olam yad
Niçûn yıllar giçe olunmayam yâd
- 390 İdüben âşnâlık saña her yad
Cemâlûñ bağını seyr ide ğoyrâd
- 391 İraqlardan yaqam ben lâlenün dâğ
Süre gülzâr-ı ħüsnûñ zevķini zâğ
- 392 Niçûn sen serv olasın ğayra mâ’îl
İraqlardan idem ben yaşumı seyl
- 393 İraqlardan ben olam bûlbûl-i zâr
Niçûn her ħâr ü ħas ola saña yâr
- 394 İraqlardan başam ben bağruma daş
Niçûn nâşîler ola saña yoldaş
- 395 İraqlardan idem ben âh u nâle
İçesin yâdlar ile sen piyâle
- 396 İraqlardan ben idem saña niyâzı
Sen illerle idesin dest-bâzı
- 397 Sürerüm ben işigûñ taşına rû
Ėapuñda uluya her kelb-i bed-ĥû
- 398 Yirüm ola benüm ħâk-ı mezellet
Ėar-ı nâ-pâk olanlar bula ħürmet

- 399 Diken gibi nişân-ı tîr olam ben
Çekesin yadı yâ tek yâ nuña sen
- 400 İki bükdün boyumı eyledün yâ
Akıtdun eşk-i çeşmüm oldu deryâ
- 401 Sırışkümden benüm reng aldı beñzer
Saña gül ruhların âl itmek ister
- 402 Şaçun yâd eyleyüp başlasam âha
Libâsum boyanur dūd-ı siyâha
- 403 Hâyâl itdi beni kaçun hâyâli
Boyum dâl eyledi kıddün nihâli
- 404 Benüm her dem işüm âh u enîndür
Senün beñzer ki gönlün âhenîndür
- 405 Kim itmedi bu âhum odı te'sîr
Benüm yakdı tenüm itdi kıra yir
- [14a] 406 Hevâ-yı 'ışk ile varum tozuttum
Kemân ebruñ için cismüm nûr itdüm
- 407 Yakuban cismümi itdüm kıra yir
İşigünde dirîgâ bulmadum yir
- 408 Yirüm pür nâr gibi taş-ı miñnet
İçüm pür-nâr idüpdür dâğ-ı hasret
- 409 Ne yoldaş var ne hâldaş var ne kıardaş
Yirüm od gibi olmışdı kıra taş
- 410 Bükildüm derd içinde râyâ döndüm
Yatur yol üzre düşmüş yaya döndüm
- 411 İki bükdi bilümi bâr-ı miñnet
Beni öldürür idi yâr-ı miñnet
- 412 Ölüm yeğdi baña bu zindelikden
Bu hecr ilinde ki efkendelikden

- 413 Görürsem ger seni düşmenle bir kez
Ölürsem günde biñ kere dirüm az
- 414 Ne dirlikdür baña bir mürdeyem ben
Şolupdur bağ-ı dil efsürdeyem ben
- 415 Diyen işbu sözi dimiş ne gökçek
Devāsuz derde düşmekden yeg ölmek

* *

8

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 416 Bir devāsuz derd imiş Һasret ki yok dermān aña
Bir ' aceb vādī imiş fūrkat ki yok pāyān aña
- 417 Ehl-i dillerden kaçarsın eħrimendür hem-serüñ
Ey perī-peyker nice şabr eylesün insān aña
- 418 Yılduzı yokdur zavāllı ' aşıkuñ yanuñda hiç
Mihr-i Һüsnuñ de zevālin ey meh-i tābān aña
- 419 Āteş-i hicrān ile biñ dāğı vardır göñlümüñ
Yiridür ey lāle luğf eyle göñüldeñ yan aña
- 420 Bezm-i şādīde içersin yadlarla sen müdām
Һayretī Һalur ıraklardan bakup Һayrān aña

416 Һasret:hicrān

416 gazel:139-11

[18b]

[1b]

(Nāme-i Ḥayretī)

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ilün

- 1 Selām olsun saña ey nūr-ı dīdem
Göñül eglencesi yâr-ı güzīdem
- 2 Selām olsun saña ey âftābum
Ḥabībüm dil-berüm 'ālī-cenābum
- 3 Selām olsun saña ey nūr-ı pākum
Göñül burcında mihr-i tābnākum
- 4 Selām olsun saña ey tāze servüm
Dil ü cān sebzezāruñda tezervüm
- 5 Göñül bāğında serv-i ser-bülendüm
Efendüm pādşāhum ercmendüm
- 6 İki 'ālemde maqşūdum murādum
Perī-rū dil-berüm merdüm nihādum
- 7 Serīr-i cānda pīr iden emīrüm
Göñül qaşrında ki şem' -i münīrüm
- 8 Huzūrum cānda göñlümde serverüm
Tenümde rāḥatum çeşmümde nūrum
- 9 Benüm şāhum benüm şūḥ-i cihānum
Benüm cānum benüm rūḥ-i revānum
- 10 Benüm cān gülşeninde gonce körpem
Dil-i dīvāne eglence körpem
- 11 Benüm şimdi yitişmiş tāze verdüm
Dil almaqda dil-berüm şīr-i merdüm

Nāme-i Ḥayretī : Kitāb-ı Şehren-gīz-i Zübdetü'l-Eş'ār Ḥayretī Efendi Ser-güzeşt Ḥod
Muqaddime-i Maqāla MK.1b.

7 emīrüm : efendüm MK.1b.

- 12 Göñüller avlamakda şāh-bāzum
Henüz bitmiş nihāl-i ser-firāzum
- 13 Benüm ser-fitne-i āḥir zamānum
Delūḳanlu begüm tāze cevānum
- 14 Şaḩuñ gibi ḩatı çok başlu māhum
Gözüñ gibi göñüller düzdi şāhum
- 15 Benüm turreñ gibi tarrār yārüm
Benüm ğamzeñ gibi ‘ayyār yārüm
- [19a]
- 16 Benüm şūḩum benüm nāzūk efendüm
Göñüller ḩapmağa ḩāpūk efendüm
- 17 Kemāliyle bilürsün şīve bābın
Okursun şīvenüñ ez-ber kitābın
- [2a]
- 18 ‘Aceb midür cihān olsa esīrūñ
Bulınmaz ḩüsn ü ḩulḩ ile nazīrūñ
- 19 Bu ‘aşr içre şeh-i şāḩib-zamānsın
Güzellik ‘arşasında kām-rānsın
- 20 Cihān durdukça var ol müstedām ol
Güzellik manşıbında ber-devām ol
- 21 Du‘ādan soñra ey yār-i güzīnüm
Elā gözlüm nigār-ı nāzenīnüm
- 22 Şorarsañ bu ḩarīḩ-i nār-ı ğamdan
Ġarīḩ-i lücce-i derd ü elemden
- 23 Bu ğam ğuşsa ocağı öksüzinden
Bu külḩānlar bucağı öksüzinden

16 efendüm, levendüm : serverüm MK 1b.

17 şīve, fitne : fitne MK 1b.

21 gözlüm nigār : gözlü nigārum MK .2a .

- 24 Bu fūrkat deştinũ ser-keştesinden
Bu ḥasret kũşesinũ ḥastesinden
- 25 Bu miḥnet tĩginũ pũr yāresinden
Meşākķat şehrinũ āvāresinden
- 26 Bu bāzār-ı elem vīrānesinden
Bu şem‘-i bezm-i ğam pervānesinden
- 27 Bu hecr odına yanmış mübtelādan
Ki ya‘ nĩ Ḥayretī-i bĩ-nevādan
- 28 Olursa cümle deryālar mürekkeb
Yazılmaya benũm ḥālũm müretteb
- 29 Eger cümle nebātāt olsa ḥāme
Yazılsa rüz-ı ḥaşr olunca nāme
- 30 Cihānuñ cümle cem‘ olsa debīri
Yazılmaz derdimũ yüz biñde biri
- 31 Benũm bu ğuşşamuñ oranı yokdur
Uzundur kışşamuñ pâyânı yokdur
- 32 Nihāyet yok bu derd-i iftirāķa
Bulınmaz ḥadd u ğayet iştiyāķa
- [19b]
- 33 Ne ḥālũm dimeĝe vardur liyāķat
Ne söz söylemeĝe fi‘l-cümle kuvvet
- 34 Begũm dīvāneyem ben baĝlamalu
Ululara ķatuban aĝlamalu
- [2b]
- 35 Bu ğũn dīvāne-i zencīr-i ‘ıřķam
Gũzel şāhum nişān-ı tūr-i ‘ıřķam
- 36 ‘ Aceb şeydā ‘ aceb dīvāneyem ben
Yitũrdũm kendũmũ mestāneyem ben

26 vīrānesinden : dīvānesinden MK. 2a.

31 oranı : pâyânı MK. 2a.

- 37 Ne yirüm var ne yârum bir ğarībem
Gülünden ayru düşmiş ‘andelībem
- 38 Yuvam yurdum belürsüz bir levendem
Teraḥḥum idicek bir derdmendem
- 39 Ne diyem saña aḥvālüm mükedder
Esirger ḥālümü seyretse kāfir
- 40 Beni sen zinde şanma mürdeyem ben
Ḥazāna uğradum pejmürdeyem ben
- 41 İşüm gāh ağlamaḡdur gāh müye
Vücūdum beñzedi za‘f ile müye
- 42 İki büküldi ḡaddüm bār-ı ḡamdan
Etegüm alıamazam nār-ı ḡamdan
- 43 Belālar ordusu başıma üşdi
Dil ü cān ḡırmanı yandı dutışdı
- 44 İlāhī senden olmazsa ‘ināyet
Mükedder oldu aḥvālüm be-ḡayet
- 45 Mezīd olsun gözüm yaşı ile ḡam
Hemān anlardur eglencem dem-ā-dem
- 46 ‘Aceb derde ‘aceb sevdāya düşdüm
Yine olmayacak ḡavḡāya düşdüm
- 47 Ne şabrum var gönülde ne ḡarārüm
Degül anda ‘inān-ı ihtiyārüm
- 48 Ne kendümden ḡaber-dāram ne ilden
‘İnān-ı ‘aḡl u ḡuḡum gitdi elden
- 49 Yaḡup ‘ışḡ âteşi baḡrumda dāḡı
Eliyle cāna irgürdi bıcaḡı

41 benzedi za‘f ile: za‘f ile beñzedi MK. 2b.

[20a]

50 Dirîga defterüm dürdi benüm 'ışk
Yüzümü yirlere sürdi benüm 'ışk

[3a]

51 Zebûn itdi bilüm bükdi benüm 'ışk
Yüzüm şuyın yire dökdi benüm 'ışk

52 Şikâr itdi beni 'uķāb-ı 'ışkuñ
Başumdan geldi aşdı āb-ı 'ışkuñ

53 Tenümde geldi hem cān oldı 'ışkuñ
Gönül mülkünde şultān oldı 'ışkuñ

54 Nice ten cānumuñ 'ışk oldı cānı
Gözüm 'ışk ile seyr eyler cihānı

55 Dilüm 'ışk ile söyler her kelamı
Elüm 'ışk odı dutmaz idi cāmı

56 Dilüm kulağum 'ışkla gūş eyler oldı
Dil ū cān 'ışk ile hoş eyler oldı

57 Hemān 'ışk oldı cümle kār u bārum
Hemān 'ışk oldı cümle yoğ u varum

58 Hemān 'ışkuñ görünür yirde gökde
Toludur 'ışkuñ ile yir de gök de

59 'Aceb şahrā-yı bī-pāyānmış 'ışk
'Aceb deryā 'aceb 'ummānmış 'ışk

60 Benüm yār-ı zārifüm hoş nihādum
Budur senden hemān küllī murādum

61 Yüzüñi görmez isem bāri geh gāh
Olup fi'l-cümle aḥvālümdeñ āgāh

52 geldi aşdı : aşdı geldi MK. 3a.

58 toludur : doludur MK. 3a.

61 geh gāh : gāh geh MK. 3a.

- 62 Diyesün bir kemîne bendemüzdür
O da bir küşede efkendemüzdür
- 63 Bu dergāhuñ kadīmī çākeridür
Bu bābuñ eskiden hāk-i deridür
- 64 Kadīmī ol bu kapunuñ kulıdur
Bu gūlzāruñ bu bāguñ bülbulidür
- 65 Bu hizmetde ağarmışdur şakalı
Bu vādīde döküpdür per ü bālı
- 66 Bu âteşden uyarmışdur çerāğın
Bu bezm içre yaqıpdur içi yağın
- 67 Bu şem' üñ eskiden pervānesidür
Bu küyuñ hayliden dīvānesidür
- 68 Bu bāguñ bende-i dīrīnesidür
Bu küyuñ bir seg-i bī-kīnesidür
- [20b] 69 Çıkarmayup göñülde ey sitem-kār
Di bārī bir bucağda berātum var
- 70 Göñülde çıkmamağdur anca maqşūd
Ya maqbūl olavuz şāhum ya merdūd
- [4a] 71 Añarsañ ayda yılda bir kez adum
Tamām olur hemān küllī murādum
- 72 Hudādan hem budur dağı niyāzum
Benüm gül yüzlü serv-i ser-firāzum
- 73 Yüzündür nūr-ı mişkāt-ı İlāhī
Yavuz gözden ırağ olsun İlāhī
- 74 Gezend irişmesün ter güllerüñe
Yavuz yıl esmesün sünbüllerüñe

66 çerāğın : çerāğı // yaqıpdur içi yağın : yanıpdur içi yağı MK. 3a.

- 75 Ben āh u nāle itdükçe çü bülbul
Benüm goncam açılsın gül gibi gül
- 76 Ben āh itdükçe bülbul gibi cāndan
Emīn olsun gülüñ bād-ı hāzāndan
- 77 Baña oldukça menzil küşe-i ğam
Senüñ olsun yirüñ bir bāğ-ı hurrem
- 78 Beni pervāneves yakdukça āteş
Sen ol bezm-i şafāda şem'-i ser-keş
- 79 Benüm şāhum beni yakdukça bu od
Libās-ı hüsnuñe irişmesün dūd
- 80 Qo ben nūş ideyin nīş-i cefāy
Elüñden kıomasun cām-ı şafāy
- 81 Urayın yire ben sāyuñ gibi rū
Şalın nāz ile sen ey serv-i dil-cū
- 82 Gözüm yaşı benüm oldukça seyl-āb
Senüñ bahtuñ gözine gelmesün ħ-āb
- 83 Benüm itdükçe dest-i ğam yakam çāk
Senüñ gül gibi olsun dāmenüñ pāk
- 84 Gözüm yaşı benüm oldukça bārān
Senüñ olsun cemālüñ bāğ-ı hāzan
- 85 Beni itdükçe ğam yire berāber
Şafā burcında ol sen mihr-i enver

77 yirüñ : mekānuñ MK. 4b.

78 Beni pervāneves yakdukça āteş/ Sen ol bezm-i şafāda şem'-i ser-keş: Bu bābuñ bende-i dīrīnesidür/ Bu küyuñ bir seg-i

bī-kīnesidür MK. 4b.

81 yire ben : ben yire MK. 3b.

82 seyl āb: sīr-āb MK. 3b

83 dest-i ğam : ğam ilī MK. 3b.

85 burcında : bezminde MK. 3b.

88 bir : biñ MK. 3b.

- 86 Cihāna pertevüñ şal âftâb ol
Hemişe ber- murād ol kām-yâb ol
[21a]
(Mısrâ‘ -ı Şānî)
- 87 Senüñ tek alnuñ açuğ olsun ey dost
Cihān қо saña ‘âşık olsun ey dost
- 88 Ne var bir pādşāha bir kul olsa
Ya bir derde hezāran bülbul olsa
[4a]
- 89 Olıcağ pāk dāmen serv-i dil-cū
Cihān olsun hevā-dārı ne қayғu
- 90 Hemān tek gülşen-i vaşluña ağıyar
Girüp dāmānuña el şunmasun hār
- 91 Cihānda ey nihāl-i pāk-dāmen
Hemān gül gibi olma çāk-dāmen
- 92 El uzatdurma hār-ı dāmenüñe
Göz itdürme zâğ-ı gülşenüñe
- 93 Şaқıngıl gülşenüñ zâğ u zağandan
Қaçurgıl dāmen-i pāküñ dikenden
- 94 Şikār olma şikār it şāh-bāz ol
Hemişe serv gibi serv-firāz ol
- 95 Yirişmez ey nihāl-i nā-resīde
Ki hem-ser olasın her bir pelīde
- 96 Ki var durur қаpuñda çok murādum
Velikīn bundan artuğ yoқ murādum
- 97 Ki aңduқça güzeller mübtelāsın
Beni sen de ol arada añasın
- 98 Düşer mi saña hiç ey pādşā-ṭab‘
Ki ola hem-nişinüñ her gedā-ṭab‘

96 Ki var durur қаpuñda : қаpuñda var durur ki MK. 4a.

- 99 Bi-ḥamdi'llah nihayetsüz ḵuluñ var
Sūḥanver şad hezārān bülbulüñ var
- 100 Ḳabül eyle yirin maḵbüllerüñden
Bir añ mümtāzın ehl-i dillerüñden
- 101 Hemān kendüñfe anı eyle servveş
Anuñ ğayrına rāzuñ eyleme fāş
- 102 İderseñ ğuş eger ey şāh-ı 'ālem
Budur ben bildügüm vallahu a'lem
- [21b]
- (Mısrā'-ı Evvel)
- Feilātün Me' fāilün Feilün
- 103 Şol du'ā güllerini kim ter ola
Ruḥ-ı dil-ber gibi mūnevver ola
- 104 Niçesin bir arada deste idüp
Cān u dil riştesiyle sitte idüp
- [4b]
- 105 Ayağuñ tozuna revān ideyin
Ya' nı sen şāha armağān ideyin
- 106 Tuḥfesi bir faḵīrūñ olsa ḥaḵīr
Anı 'ayb eylemez efendi emīr
- 107 Varıcaḵ ḥazrete ḵabül olsun
Size lāyık ne ise ol olsun
- 108 Ba' de luṭf idüp çü mihr-i münīr
Ḳomayup bir ğubārı yirde ḥaḵīr

99 Sūḥanver : Sūḥanveş MK. 4a.

100 mümtāzın : mümtāz-ı MK. 4a.

Mısrā'-ı Evvel : Der-Zıkr-i Evşāf-ı Maḥbüb-ı Ḥod MK. 4a.

104 sitte : beste MK.4a.

105 ideyin : idüben // ideyin : idüben MK.4b.

- 109 Ger şorarsaŋ bu tekye-şĩn-i ğamı
Şiħne-yi şehr ü milket-i elemin
- 110 Bu belâ bucağında nâlânı
Bu cefâ ocağında biryânı
- 111 Bu cefâlar odına yanmış ki
Nice kez kanlara boyanmış ki
- 112 Âstânũnda eskice kuluñı
Gülşenũnde belâlu bûlbûlũñı
- 113 Eleminũñ nihâyeti yokdur
Ğaminũñ ĥadd ü ğâyeti yoğdur
- 114 Ğuşşasınũñ ne vardur oranı
Kışşasınũñ ne ĥadd ü pâyanı
- 115 Yaza ger kışşasın debĩr-i cihân
Olmaya yüzde biñde biri ‘ayân
- 116 İftirâk odı kıldı cânına kâr
İştıyâk itdi sinesini nigâr
- 117 Ayrılık âteşine düşdi yanar
Bir dem ârâm yok dutışdı yanar
- 118 Fûrkatũnde kaçan vişâlũñ aña
Bâĝ-ı cennet cehennem olur aña
- 119 Kâkûlũñ añup eyledükçe fiĝân
Zulmet olur o ğün gözine cihân
- [22a] 120 Yâ kaçan lâm-ı zûlfũñ eylese yâd
Yılan urmuş gibi kıılır feryâd
- 121 Aña gülse cebĩn-i pür-çinũñ
Cânı pür-tâb olur o miskinũñ

[5a]

115 yüzde biñde : biñde yüzde MK.4b.

120 yılan : ılan MK. 4b.

- 122 Düşse yâ kaşlarını kılsa hayâl
Döndürür kâmetin hilâle melâl
- 123 Ruğlarını kılsa hât[ı]rına güzer
Od olur yiri gülşen ide ger
- 124 Her kaçan kim dehânun aîsa şehâ
Teng olur başına gülşen-i dünyâ
- 125 Düşse nâ-gâh öfine çâh-ı zeķân
Künc-i zindân olurdı cânına ten
- 126 Ger hayâle getürse ince bilün
Câmı kılca kalur o haste-dilün
- 127 Kâmetün gelse hât[ı]rına revân
Kopar ol gün kıyâmet aña hemân
- 128 İşigün aınduğunca âh eyler
Âhı gökler yüzine râh eyler
- 129 İtleründen birisin eylese yâd
Âh yoldaş diyü kılur feryâd
- 130 Dirdi gâyet öküş belâsı büyük
Za' fdan oldu cânı kendüye yük
- 131 Hâli zülfün gibi müşevveşdür
Yiri hâk -i ruhuñveş âteşdür
- 132 İli miñnet diyârı menzili ğam
Evi nekbet bucağı kahr [u] elem
- 133 Hem-demi kendü âh u nâlesidür
Ğam yimek dâ 'imâ nevâlesidür

123 od : derd MK. 5a.

124 başına : çeşmine MK. 5a.

131 hâk : hâl MK. 5a.

132 kahrı : sihri MK 5a.

- 134 Ne bilür var cihānda hālinden
Ne şorur kimse var melālinden
- 135 Şöyle hayrāndur ańlamaz özini
Ne gicesin bilür ne gündüzini
- 136 Gicesi şubha dek bu hālledür
Güni ańşama dek zevāledür
- [22b] 137 Ne gicesi gice ne gündüzi gün
‘Ayn-ı mātem olupdur ańa düğün
- 138 Ne ziyānı bilür ne sūdı seçer
Ne duĥānı bilür ne odı seçer
- [5b] 139 Ne seçer yadı ne bilür bilişi
Ĥaşılı hıĥ biliş degül bilişi
- 140 Görse Mecnūn iderdi nuşla pend
Delü olmuş diyü kılurdı pā-bend
- 141 Menzili gāh ĥarāb u gāh külhān
Pışesi gāh figān u gāh şiven
- 142 ‘İşk kılmuş derünün od ile pür
Oda kılmuş cihānı derd ile pür
- 143 Aķar eşk-i dü-çeşmi rüd olmuş
Yaķar āhı cihānı od olmuş
- 144 Āteşine şu sepmez ise eger
Yaķdı mülk-i cihānı ser-tā-ser
- 145 Silmez iseñ yaşumı seyl oldı
Döndi eṭrāfi dehr-i Nıl oldı
- 146 Teni ĥarķ-ı āb u cān[ı] nār-ı ĥarīķ
Ĥarķ-i ‘āda degül mi yāne ĥarīķ
- 147 ‘Āşıķuñ hāli kāle gelmez imiş

- Nice kâl ü hayâle gelmez imiş
- 148 ‘Âşıkun dūrlū dūrlū hâli olur
Anı şerhe kimün mecâli olur
- 149 Gice gündüz hemân o Mevlâdan
Ya‘nî ol Vâhibü'l-‘Aţâyâdan
- 150 Açuban her nefesde dest-i recâ
İdelüm cân u dilden istida‘ â
- 151 K’oldur iden nice vişâli firâk
K’oldur açan nice belâları bâl
- 152 Pîrehan nûkhetini nûr eyler
Niçe ğamġin bâ’îs-i ħuzûr eyler
- 153 İrgürür niçesini maţlûba
Gösterür Yûsufını Ya‘kûba
- [23a]
- 154 Niçe ħasretleri buluşdurur ol
Niçe bîġâneyi bilişdürür ol
- 155 Kõmayup niçesini yârına ol
İrgürür bir dem içre yârına ol
- [6a]
- 156 Niçe miskîn ü kâm-rân ider ol
Niçe ğamġin şâdmân ider ol
- 157 Niçe dervîş pâdşâh ider ol
Niçe dil-rîşne devâ ider ol
- 158 İrgürür çok ġarîbi kâmina ol
Gösterür menzil ü maķâmına ol
- 159 Bendeyi kõmayup şikeste vû zâr
Ayrılık pisterinde ħaste vû zâr

147 kâl ü : kâle MK. 5b.

151 vişâli firâk : firâk-ı vişâl MK. 5b.

153 maţlûba [saĥ] maķşûda : maţlûba MK. 5b.

159 bendeyi : bendesin MK. 6a.

- 160 Şerbet-i vaşl ile şifâ buyura
Çâresüz derdüme devâ buyura
- 161 Ya‘nî kim âhîr ola rûz-i firâķ
İre pâyânına temmûz-ı firâķ
- 162 Yüz süriyü ol âstâna irem
Ḳadr ile ya‘nî âsmâna irem
- 163 İşigüñ itlerini yâr idinem
Her birin yâr-ı ğam-ġüsâr idinem
- 164 Geçinem anlar ile bir niçe rûz
Tâ gicem Ḳadr ola ġünüm Nev-rûz
- 165 Bu du‘âya şu kim diye âmîn
Her belâdan Ḳaķ itsün anı emîn
- 166 Daķı senden şehâ murâd olınan
Ġâhî işbu kadîmî ķulı hemân
- 167 Añduġuñca bir iki söġmekdür
Meccâne söġmek aña ol öġmekdür
- 168 Ḳıldı ma‘den-i dilüñ anı mehcür
Bârî sen eyleme ġöñülden dūr
- 169 Dimezem añı eyle vaşl ile şâd
Çıķmamakdur ġöñülden anca murâd
- 170 Dimezem ķal yanüñda ġizmet-kâr
Tek hemân itlerüñden eyle şumâr
- [23b]
- 171 Daķı cânâ eger bu ‘âşık-ı pāk
Yüzini ġörmedin olursa helāk
- 172 Diyesin bir kemîne bendemdi
Cân ile ‘âşık-ı figendemdi

169 añı eyle : eyle añı MK. 6a.

[6b]

- 173 Bir belâ-keşce derdmendümdi
'Âşık-ı zâr müstemendümdi
- 174 İçmedin bâde almadın ele cām
Mey-i 'ışkla kan-ı dil idi mūdām
- 175 Olmuş idi yimezden öndin beng
Lebüm esrâr ile vâlih ü dil-teng
- 176 Çâşnî almamışdı bālūmden
Dermemişdi yimiş nihālūmden
- 177 Düşüp şem'ine çū pervâne
Per degül cān yağırdı merdâne
- 178 Yandurup 'ışkum ile cānına dağ
Âteşümle uyarmışdı çerâğ
- 179 Niçe gün bülbül idi bağumda
Bir aruğ o idi duzağumda
- 180 Bulmadın gülşen-i vişālūme bār
Olmadın mīvem ile ber-ḥürdār
- 181 Dirmedin tâze tâze ter gülūmi
Şalmadın gerdene sünbülūmi
- 182 Bu yuvadan uçurdu devr ānı
Geçdi āḥir anuñ da devrānı
- 183 Bâķi ne diye işbu bende 'aceb
K'olmaya ol şudā'-ı şāha sebeb
- 184 Bende-i kemterin ü 'abd-i za'if
İşigüñ kelb[i] Ḥayretī-i naḥif

*

180 bār : bāz MK. 6b.

182 icāzet

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün

- 185 Yine oldı cihân yüzi münevver
Yine buldı bu Zāl-ı dehr zîver
- 186 Yine hurrem olup güldi gülistân
Açıldı güller oldı gonce handân
- [24a] 187 Yine yir yir dırahtuñ sāyebânı
Müzeyyen eyledi şahñ-ı cihânı
- 188 İrüp geldi yine nev-rûz şahı
Yaşadı gülşen içre bārgāhı
- [7a] 189 Geçüp taht-ı 'adâletde oturdı
Şitānuñ zulmini yirden götürdi
- 190 Cihānuñ mihr ile baqdı yüzine
İşindurdu kāmuyı kendözine
- 191 Şu deñlü eyledi kim 'adl ile dād
Şovuqluq itmez oldı 'āleme bād
- 192 Başına sîm ü zer alurdu nergis
Gezerdi el uzatmaz idi hîç kes
- 193 Dimezdi gözün üstünde kaşuñ var
Cihânı gezse tenhâ aña diyâr
- 194 Yaşıllarla tonanmışdı çemenler
Kamu göñlekçek idi yâsemenler
- 195 Gülistân içre her bir serv-i ra' nâ
Ki şan olmuşdı bir maḥbûb-ı garrâ
- 196 Yine bir tâze 'âşık gibi lâle
Yakup dāğ elde dolmuşdı piyâle

[] : Der-Zıkr-i Kemâlât-ı Evşâf-ı Maḥbûb-ı Hod MK. 6b.
194 yaşıllarla : yeşillerle MK. 7a.

- 197 Maḥabbet sözlerin söylerdi bülbül
Kulağ urmuş anı diñlerdi her gül
- 198 Didi bir yâr-ı nâzûk hûb-güftâr
Bi-ḥamdî'llah ki söze kudretüñ var
- 199 Çü vardır kudret ü hem ṭab'-ı mevzûn
Geçüp efsânelerden okı efsûn
- 200 Ki sensin 'andelîb-i gülşen-i cân
Demidür söyle ey murğ-i hoş-elḥân
- 201 Hürûş eyyâmıdur cûş 'âlemidür
Maḥabbet mevsimi cünbiş demidür
- 202 Bilürsin kim degül vaqt-i ikâmet
Bahâr eyyâmı geldi eyle kâmet
- 203 Gülerdi bülbül gûyâ gereksin
Bahâr irdi yine şeydâ gereksin
- [24b] 204 Yeñice şehrini şimdi huşûşâ
Görürse reşk ider Firdevs-i a'lâ
- 205 Tolu her güşesi gonce-dehenler
Yüzi gül kâmet[i] serv-i çemenler
- [7b] 206 Egerçi vâlih ü şeydâları çok
Velî bir bülbül-i gûyâları yok
- 207 Belî her serde var niçe hevâ-dâr
Velî yok nuṭṭ ider bir bülbül-i zâr
- 208 Öküşdür dil-rübâlar lîk mümtâz
Bu on meh-pâredür maḥbûb-ı ṭannâz
- 209 Demidür yine gûyâ ol çü bülbül
Ki cân kulağı ile diñleye gül

197 urmuş : olmuş MK. 7a.

199 kudret : kuvvet MK. 7a.

- 210 Yine tũfĩ-i gũyā gibi söyle
Bularuñ vaşfını taħrĩr eyle
- 211 Cevābından didi ey yār-i nāzũk
İralum boynumuzdan oldu çũn yük
- 212 Diyelũm pādşāhum olduġınca
Baş üstüne elũmden geldigince
- 213 Çũ varını virenler olmadı yad
Umarum ‘aybına qalmaya üstād
- 214 Ol on maħbũb-ı şāhuñ pādşāhı
Ki māt eyler ruħuyla niçe şāhı

*

Mefā‘ ĩlũn Mefā‘ ĩlũn Fe‘ ũlũn

- 215 Sipāhĩ-zāde ismi Muşţafādur
İşigi kıble-i ehl-i şafādur
- 216 Edeb kıanı mürũvet ma‘ denidũr
Hayā’ ehli vũ ‘işmet maħzenidũr
- 217 Ne diyem saña ben bir nũrdur ol
Güneş gibi iñen meşhũrdur ol

*

- 218 Levendāne biri bir bĩ-emāndur
Bir uğrun baķıcı bir bĩ-emāndur
- [25a] 219 Aña nāmıyla İbrāhĩm dirler
Göreydi odlara yanardı Āzer

211 cevābından didi : cevābında didũm MK. 7b.

213 ‘aybına qalmaya : qalmaya ‘aybına MK. 7b.

214 şāhuñ : şũhuñ MK. 7b.

215 [] : Sipāhĩ-zāde Muşţafā Āga MK. 7b.

218 [] : İbrāhĩm Celebi MK. 7b.

220 Ya İsmâ'île düş olsa o fettân
İderdi canını yolında kurbân

*

[8a]

221 Birisi Hüsrev-i şîrîn sühândur
Niçe Hüsrevler aña Kûh-kendür

222 Süvâr oldukça Şeb-dîzine nâzuñ
Yaşın Gülgün ider ehl-i niyâzuñ

223 Güzeldür gerçi gâyet bî-bedeldür
Dirîgâ hem-‘ inân-ı nâ-mahaldür

*

224 Birine dağı İbrâhîmdür ad
Göñüller ka' besin yakmakta üstâd

225 Yüzidür nûr-ı Hâk ol Zü'l-Celâlûñ
İşigi ka' besidür ehl-i hâlûñ

226 Doyulmaz ni' met-i hüsne anuñ
Degüldür işi ol her bir gedânuñ

*

227 Birinûñ ismi Yûsuf ey birâzer
Velî mahbesdedür hâli mükedder

228 Egerçi Mısr-ı hüsne ol idi şâh
Dirîgâ şimdi olmuş meskeni câh

229 İlâhî dilerüz ol nev-civânı
Bu bend-i guşşadan sen kurtar anı

*

221 [] : Hüsrev Celebi MK. 8a.

224 [] : İbrâhîm Ağa MK.8a.

227 [] : Yûsuf Celebi MK. 8a.

- 230 Murād imiş birinüñ dağı adı
Ve lâki bir dil ü cânuñ muradı
- 231 Perî şüretlü bir sîmîn-bedendür
Dirîgâ hem-nişîni ehremendür
- [25b] 232 Ne bilsün kıadrini şâhib-kemâlûñ
Ya hâlinden ne duysun ehl-i hâlûñ
- *
- 233 Birisi dağı derzî Muştafâdur
Dile bir pâresi çok dil-rübâdur
- [8b] 234 Şu kim terk eyledi yolında cânı
Bulur İdrîs gibi zindegânî
- 235 Nice medh eyleyübilsün anı kes
Ki bir âvâresidür çerh-ı atlas
- *
- 236 Birisine dağı dirler ‘ Alem-şâh
Kim oldur ‘ âlem-i hûsne şehenşâh
- 237 Anuñ kim bendesi sulţân-ı ğamdur
Fiğânı tabldur âhı ‘ alemdür
- 238 Dağı nev-reste bir ğonce siperdür
Ğamından kıullarınuñ bî-ğaberdür
- *
- 239 Birisi dağı hâlvâcî Meĥemmed
Hüveydâdur yüzinde nûr-ı Aĥmed

230 [] : Murād Ağa MK. 8a.

232 kemâlûñ : lâlûñ MK. 8a.

233 [] : Derzî Muştafâ Celebi MK. 8a.

236 [] : ‘ Alem-şâh Celebi MK. 8b.

239 [] : Hâlvâcî Meĥemmed Celebi MK. 8b.

- 240 Sözi şeker lebi halvâ-yı şîrîn
Gözi bādām özidür fitne-âyîn
- 241 Yolında şol ki virmez tatlu cânı
İrişmez ḥ-ān-ı vaşla rāygānī
- 242 Birisidür benüm öz kendü cânım
Anuñla zindegüm oldur revānum
- *
- 243 Huseyn adı ḥasendür ḥulḳ[1] anuñ
Odur ger varsa rūḥ-ı revānuñ
- [26a] 244 Gönül ne Ḥalvetī oldı ne Zihnī
Huseyni göricek oldı Huseynī
- 245 Huseynüñ ‘ışkına yandurdu dāğı
Uyandurdu yine cānda çerāğı
- 246 Oluban tekye-i ‘ışkında abdāl
Maḥabbetden yidüm esrār-ı kıttāl
- 247 Maḥabbet pūtesinde kāl oldum
İşüm altun idüp hoş ḥāl oldum
- [9a] 248 Okıdum zillet-i dünyâyı lezzet
Görindi gözüme miḥnet maḥabbet
- 249 Ki her bir mâ-cerādan yuyuban el
Cünün iline gitdüm bağlayup bel
- 250 ‘Aceb şeydā ‘aceb dīvāne oldum
Bilimem n’idügümi ya ne oldum
- 251 Sözümde kemligüm bī-ḥadd ü gāyet
Dutuñ ma‘zūr ‘özrüm bī-nihāyet

243 [] : Huseyn Ağa Maḥbüb-ı Ḥayretī-i Şeydā MK. 8b.
250 bilimem : bilemem MK. 9a.

- 252 Kimem kim kaçreden şahum kimem ben
Ki güher gibi söz nazm eyleyem ben
- 253 Kişi her ne ki bilse anı söyler
Ne bilem ben ki sözüm ola güher
- 254 Eger 'özüüm dutilmaz ise maqbül
Muķırrem ben dağı eksüklügüm bol
- 255 Kerem ehli eger dutarsa ma' zür
Kara yazılı nāmem ola pür-nür
- 256 Meşeldür Hayretî meşhür añılur
Kişi çok söyledükçe çok yañılur
- 257 Gerekdür muhtaşar kılamak cevābı
Oķı vāllahu a' lem bi's-şavābı
- [26b]
- *
- Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün
- 258 Tabībā derdmendem eyle tīmār
Koma ğam pisterinde ğaste vü zār
- 259 Benüm vādī-i ğamda bī-kes ü ħ̣iṣṣ
Ġarīb ü ğaste vü dervīş ü dil-rīş
- 260 Beyābān-ı belāda ğaste vü zār
Yol azdum kaldum uşda mūnis [ü] yār
- 261 Eger luṭfuñ baña olmazsa hem-rāh
Şaşurdum yolu güm-rāh oldum ey māh
- 262 Ki zīrā 'ayn-ı cānumda remed var
Yolumda nice yüz biñ dürlü sed var

254 maqbül : ma' zür MK. 9a.

257 kılamak : itmek MK.9a.

[] : Der-Vaşf-ı Haşb-ı Hāl-i Hod MK.9a.

260 uşda : uş bī- MK. 9a.

261 māh : şah MK. 9a.

- [9a]
- 263 Dil ü cân çeşmin aldı *h-âb-1* ğaflet
Şikâr itdi beni ‘uqḳâb-1 ğaflet
- 264 Gözümden gitmedi şüret hicâbı
Naşîb olmadı ma‘ nâ fetḥ-i bâbı
- 265 İçüp benlik meyin ḥayrân u mestem
Ḥudâ-bîn olmadum ḥod-perestem
- 266 Gözüm ğaflet bucağında ğunûde
Yüzüm mey-ḥâneler yolında sûde
- 267 Yüzüm mey-ḥâneler yolında câ-rû
Ḳadeḥ çekmekde keffinüm terâzu
- 268 Şaçaram cur‘ a gibi âb-1 rûyı
Cihânuñ mey şanuram yûzi şuyı
- 269 Bir iki lû ‘lû ‘ câm-1 erġavânî
Şanuram ‘aḳl-1 evvel rûḥ-1 şânî
- 270 ‘Aşâ-yı bâde olmışdur ṭayaġum
Elümde olmasa durmaz ayaġum
- 271 Güzeller zikridür vird-i zebânum
Mey ü maḥbûbdur rûḥ-1 revânum
- 272 Olıcaḳ bir leb-i meygüne hem-dest
Olur her bâd içmiş gibi ser-mest
- 273 Göriceḳ bir meh-i ebrû-hilâli
Ṭurur göñlümde yıllarca ḥayâli
- 274 Görinse nâgehân bir serv-i ra‘ nâ
Düşer pâyına göñlüm sâye-âsâ

269 lû ‘lû ‘ : ṭolu MK. 9b.

270 durmaz : dirmez MK. 9b.

272 olur her bâd : oluram bâde MK. 9b.

274 sâye-âsâ : serv-âsâ MK. 9b.

[27a]

- 275 Görinse karşıdan bir mäh-ı dil-keş
Bırağur hürmen-i şabruma âteş
- 276 Görinse zülfi pîç-â-pîç cânân
İlan şokmuş gibi feryâd ider cân
- 277 Başumda 'ışk şanurdum hevâyî
Kırî sevdâyı zâ'id hüy u hâyî
- 278 Zebûn itdi beni bu nefsi-i güm-râh
'İnâyet olmaz ise senden ey şâh
- 279 Kul itmekden kişiyi nefsi-i gaddâr
Yeg ol kim ola kâfirde giriftâr
- 280 İlâhî merhamet kıl ben zebûna
Zebûn itme beni bu nefsi-i düne
- 281 Hevâ cāmından eyle anı hûş-yâr
Heves *h~âbından* eyle kalbi bî-dâr
- [10a] 282 Hâlâş it cân kuşın dām-ı kafesden
Hümâdur anı âzâd it kafesden
- 283 Benem bir çâresüz kıl çâre-sâzı
Koma cânımda derd-i hıkd u âzı
- 284 Bañâ sevdürme bu dünyâ-yı dünı
Beni bu kâhbenüñ kılma zebûnı
- 285 Düşürme gönlümi bir pîr-i Zâle
Hevâ-dâr eyleme bir bî-cemâle
- 286 Meded ben derdmend[i] ehl-i derd it
Erenler zümresinden eyle ferd it

275 [] : karşıdan MK. 9b.

276 ilan : yılan MK. 9b.

282 kafesden : hevesden MK.10a.

- 287 Beni merd eyle nâ-merd itme yâ Rab
Harâret vir baña serd itme yâ Rab
- 288 Vücûdum âteş-i ‘ışka sipend it
Meded bir çâre eyle derdmend it
- 289 Çerâğum âteş-i ‘ışkla uyandur
Dil ü cân çeşmine şu sep uyandur
- 290 Gözümi *h-âb*-ı gafletden halâş it
Beni gird-âb-ı gafletden halâş it
- 291 Önümden perde-i pindârı çâk it
Baña nûruñla dehri tâb-nâk it
- [27b]
- 292 Beni şol gözi açuqlardan eyle
Seher-*hîz* it uyanuqlardan eyle
- 293 Göñülden lezzet-i dünyâyı dür it
Ferâgat vir baña ehl-i huzûr it
- 294 Baña bir cur‘ a şun ser-hoş olayın
Unudup kendimi bî-hûş olayın
- 295 Dimezem bâde-nûş u mey-perest it
Beni mest-i mey-i Bezm-i Elest it
- 296 Göñülden eksük itme tâze dâğı
Ḵo yansın hâne-i kalbün çerâğı
- 297 Vücûdum dâğlarla lâle-zâr it
Bu miñnet küşemi bâğ u bahâr it
- 298 Yirümi sebze gibi rüy-ı hâk it
Yaşamı gonce gibi çâk çâk it
- [10b]
- 299 Başum çevgân-ı ‘ışka tûb eyle
Yüzüm meydânına çârûb eyle

289 uyandur : yandır MK. 10a.

292 uyanuqlardan : gözi açuqlardan MK. 10a.

- 300 İrişdür göklere feryād u nālem
Dem-ā-dem ğam yimek olsun nevālem
- 301 Yaşum seyl-i revān eyle dem-ā-dem
İşüm āh u fiġān eyle dem-ā-dem
- 302 Şu göz kim olmaya her lahze nemnāk
Pür olmak yeg durur yanumda ol ħāk
- 303 Şol ‘aynuñ kim müdām akmaya ābı
Ecel yili aña qoysun tūrābı
- 304 Göñül gel ‘aşık iseñ ehl-i derd ol
Girüp merdāneler ħaylına merd ol
- 305 Yüri ‘ālemde dā’im ‘aşıkāne
Baş egme merdseñ Zāl-i cihāne
- 306 Ne ‘avretdür bu ġün meydānda dünyā
Erenler aña baş indüre ħāşā
- 307 Geçin ‘ālemde bir merd-i mücerred
Cihāniler qabül itsün gerek red
- 308 Maḥabbet āstānında ġubār ol
Meveddet işiginde ħāksār ol
- [28a]
- 309 Qo seyl olsun gözün yaşını silme
Müdām olsun qo sāġar gibi silme
- 310 Qo yansın āteş-i ‘ışk ile cānuñ
Qo tārāc eylesün ġam ḥānümānuñ
- 311 Şu gibi mā’il ol gel ser-keş olma
Ġubār-ı ħāk-ı rāh ol āteş olma
- 312 Yakañı virseñ almaya aġyār
El urma kimse dāmānına zinhār

304 merd : ferd MK. 10b.

306 meydānda : dünyada MK. 10b.

- 313 Şakm yañılış reviş zâ'id iş itme
Edepden taşra hiçbir cünbiş itme
- 314 Eger uşlu iseñ 'uzlet-nişm ol
Eger derviş iseñ bî-kibr ü kîn ol
- 315 Er iseñ bir gedâ-yı bî-niyâz ol
Baş egme her le'ime ser-firâz ol
- [11a]
- 316 Le'im işigine yüzüñi sürme
Kerim izi tozını eyle sürme
- 317 Yüri şol bir kerimüñ ol gulâmı
K'idüpdür bende lutfi hâş [u] 'âmı
- 318 Huşûşâ kân-ı ihsân mîr-i Husrev
Nişân-ı na'l-i espidür meh-i nev
- 319 Serâyında biri bir pîr-i hâdim
Meh ü mihr âstânında mülâzim
- 320 İşiginde iki kıldur şeb ü rûz
Biri nâmıyla Ferruh biri Nev-rûz
- 321 Şalupdur mülk içinde sâye 'adli
Virüpdür her fakîre sâye bezli
- 322 Cihân hep sâyesinde ârâmide
Velî nazm ehli tîginde remide
- 323 Anuñ eyyâm-ı 'adlinde Beliğrâd
Olupdur şimdi bir hoş şehr-i âbâd
- 324 Derün[ı] toptolu begdür ağadur
Çamusı şîr-i meydân-ı gazâdur

313 revîşî zâ'id iş : revîşle bir iş // edepden : edebden / taşra : daşra MK.10b.

316 kerim : kerimüñ MK. 11a.

319 biri : felek MK. 11a.

321 içinde : içine // sâye : mâye MK. 11a.

322 nazm : zulm MK. 11a.

- [28b]
- 325 Başı herbirinüñ meydānda bir tûb
Erenler işiginde yüzi çārûb
- 326 K̄amusı ğıl ü ğışdan şādelerdür
Maḥabbet bendesi āzādelerdür
- 327 K̄ılurlar birbiriyle ‘ayş u şādī
Alurlar dehr-i fāniden murādı
- 328 İçerler birbiri şevḳına bāde
Olurlar gül gibi dā’im güşāde
- 329 Perī-rûlar daḥı bī-ḥadd ü ğāyet
Kimi gül çihre kimi serv-ḳāmet
- 332 Yürür anlar daḥı ‘âşıklar ile
Yolunda şubḥveş şādıklar ile
- 332 Düzüp her küşede bezm-i neşâtı
İderler birbiriyle ihtilâtı
- 332 Gehī seyrân iderler bağ u rāġı
Gehī mey-ḥāne iderler duraġı
- [11b]
- 333 Dem-â-dem zevḳ iderler demleri var
Mezîd olsun güzel ‘âlemleri var
- 334 Velī ben mübtelâ vü ben dil-efġār
Yürürdüm bī-kes ü bī-mūnis [ü] yār
- 335 Ḥayāl-i yār idi yanumca yārum
Ġam idi yine ancak ġam-gūsārum
- 336 İdünüp göz yaşıyla âhı hem-dem
İderdüm ben daḥı bir başka ‘âlem
- 337 Cefālar cāmı olmuşdı nevālem
Ciger pergālesi idi nevālem

326 sādelerdür : sāde diller // āzādelerdür : āzāde diller MK. 11a.

337 nevālem : piyālem MK. 11b.

- 338 Gözüm sāgarleyin tölmiş idi kân
Ciger olmuşdı nār-ı gâmda biryân
- 339 Büküp boynum surāhī gibi devrân
Boğazum almış idi dest-i hicrân
- 340 Burup tanbūr gibi kulağum[1] ğam
İñildi öğredürdi baña her dem
- 341 Delinmiş idi bağrum nitekim nây
Dir idüm nâle idüp her nefes vây
- 342 Hemîşe mey gibi telh idi işüm
Dem-â-dem ney gibi âh idi işüm
- [29a]
- 343 Ne kimsem var idi kim şora hâlüm
Ne bir yoldaş [kim] ‘arz idem mecâlüm
- 344 Yürürdüm gâh mest ü gâh hayrân
İderdüm güşeden bunları seyrân
- 345 Görüp bu hâletümi bir niçe yâr
Şorup hâlümünden olmuşlar haber-dâr
- 346 Ayıtmışlar bu maḥfî gence beñzer
Bu bir şarrâf-ı güher sence beñzer
- 347 Belâgat güherinüñ kânıdur bu
Melâmet dürrinüñ ‘ummânıdur bu
- 348 Bugün mülk-i kelâmuñ mîr[i]dür bu
Feşâhat pişesinüñ şîr[i]dür bu
- 349 Bu bir hoş bülbül-i büstân-ı dildür
Bu bir tûṭî-i Hindistân-ı dildür
- [12a]
- 350 Gelüp yanuma virdiler selâmı
Didi birisi fetḥ idüp kelâmı

342 ney gibi âh idi : âh idi ney gibi MK. 11b.

- 351 Gel ey üstad-ı güher-senc-i ma' nâ
Zebânuñdur kilid-i genc-i ma' nâ
- 352 Niçün ma' nâ kapusın açmayasın
Cihâna dürr [ü] güher saçmayasın
- 353 Di güher sözlerüñ güş eylesünler
Göñül güşına mengüş eylesünler
- 354 Ki sensin bañr-i lü 'lû '-i kelâmuñ
Dilüñ çevgânıdur güy-ı kelâmuñ
- 355 Dil-âversin bu gün meydân senüñdür
Senüñdür tûbla çevgân senüñdür
- 356 Demidür göster i' câz-ı Mesîhâ
Demüñdür nice mürde olsun ihyâ
- 357 Mu' aţtar kıl sözüñ ' uduyla cânı
Müşerref kıl sürûduñla cihânı
- 358 Dilüñdür bülbül-i bağ-ı dil ü cân
Sözüñdür âb-ı ırmâğ-ı dil ü cân
- 359 Yine ser-çeşme-i dilden aķıt yaş
Nice dil-teşne vardur ola sır-âb
- [29b]
- 360 Yine söz cāmını şun idelüm nüş
O bâdeyle olalum mest ü bî-hüş
- 361 Demidür başla yap yap kıl terâne
Ki âteşler bıraķsun mülk-i cāna
- 362 Terennüm kıl bülend-âvâz ile tîz
İşidüp lâl ola murğ-i seher-ñîz

351 ey : [] // zebânuñdur kilid : zebânuñdan kelbdür MK. 12a.

356 demüñdür : demüñden MK. 12a.

357 ' uduyla : cüduyla MK. 12a.

359 yaş : âb MK. 12a.

360 bî-hüş : med-hüş MK. 12a.

362 âvâz : ebyât MK. 12a.

- 363 Kaçan sen bir söze kılsañ ser-âgâz
Ne kuşdur anda bülbül k'ide per-dâz
- 364 Ele al yine depret sâz-ı ' ışıķı
Şal âfâķ içinde âvâz-ı ' ışıķı
- 365 Sözüñ süz ile od şal mülk içine
İrişsün âteş andan mülk-i Çine
- 366 Müşerref eyleyenler bu diyârı
Komiş gitmiş durur bir yâdgârı
- [12b]
- 367 Gerek mülk-i Arapdan ger ' Acemden
Çalup herbiri sâzın zîr ü neyden
- 368 Dimişdür her biri bir medh-i dil-keş
Bırakmışdur nice gün şehre âteş
- 369 Ümîd olur ki ey yâr-i şeker-rîz
Diyessin sen daķı bir şehir-engîz
- 370 Kılasın vaşfını her bir nigâruñ
Kala bunda senüñde yâdgâruñ
- 371 Biçüp her birine bir tâze hil' at
Birer üslûb ile tâ vire şûret
- 372 Geyür her birine bir câme-i nev
Ki renginden anuñ deng ola ģusrev
- 373 Ne ise tavrına vaşfına lâyıķ
Uya endāmına ola yaraşıķ
- 374 Cevâbında didüm ey yâr-ı cânım
Revân olsun saña rûģ-ı revânum

363 per-dâz : avâz MK. 12a.

365 âteş andan : anı odı MK. 12a.

367 sazın zîr ü neyden : sazı zîr ü bemden MK. 12b.

- 375 Kānı ben ḥastede ol zūr-ı bāzū
K'olam bir ehl-i dille hem-terāzū
- 376 Kaçan ola ki bir ednā qarınca
Dutabile Süleymān ile pençe
- [30a] 377 Şehā mihr ile māh işin bitürmez
Gedālar pādşāh işin bitürmez
- 378 Bitürmez māh-tāb ışıġı māhı
Ne nispet kūha teşbīh itme kāhı
- 379 Bir ednā zerre ile mihr-i eflāk
Ber-ā-ber mi olur ey gevher-i pāk

*

- 380 Bu gün bir zerre-i nā-çiz iken ben
Şalup pertev kıla mı dehri rüşen
- 381 Vücūdumdur benüm bir kaṭrece āb
Hiç anda buluna mı gevher-i pāk
- 382 Bulınmaz isteseñ her şuda gevher
Bitürmez her bir ağac mīve-i ter
- 383 Olur mı her gönülde fikr-i hem-vār
Çıkar mı her şadefde dürr-i şeh-vār
- [13a] 384 Begüm her tārda gelmez hoş-āvāz
Olmaz pīlever şarrāfa enbāz
- 385 Her elḥān eyleyen Dāvūd olıma
Oda yanmaqla çörçöp 'ūd olıma

377 Şehā : Sūhā MK. 12b.

380 kıla mı : kılam mı MK. 12b.

381 pāk : nāb MK. 12b.

384 pīlever : bilürem MK. 13a.

385 Dāvūd : ṭūtī / olma : olıma // olma : olıma MK. 13a.

- 386 Ser-âgâz eyleyüp itdükçe âgâz
Olur mı ‘andelîbe peşşe dem-sâz
- 387 Bulınmaz her göbekde misk-i Tâtâr
Degüldür her ğubârı görseñ esrâr
- 388 Görüp her bir ħarîf[i] şanma ğavvâş
Ki dalup bahre bulur güher-i ħâş
- 389 Daķılmaz seng-pâre gûş-ı câna
Gerekdür aña dürr-i şâh-dâne
- 390 Sözüñ lü ’lü ’ degüldür k’ola mengüş
O yegdür kim olam ben lâl ü ħâmüş
- 391 Ki her bir söz olıñmaz râĥat-ı cân
Degüldür her aķan şu Āb-ı Ħayvân
- 392 Ne ħudret var durur ben gûng ü lâle
Ki girem ehl-i dillerle maķâle
- [30b] 393 Benem ‘âlemde bir dervîş-i nâ-dâr
İdem mi şârrafilêr birle bâzâr
- 394 Velî şol deñlü var ey yâr-i ğam-ĥâr
Bulınur her metâ‘ a bir ħarîdâr
- 395 Eyü yatlu ne ise eyle bâzâr
Ķumâş ‘arz ider her kişi nâ-ĉâr
- 396 Metâ‘ ı her ne ise tatlu acı
Kişi ‘arz ider olıcaķ revâcı
- 397 Dimişler ehl-i dillêr söz güherdür
Şıyan ol güheri itden beterdür
- 398 Dimekdür çâresi olduķça maķdûr
Dimişlerdür ki el-me’mûru ma‘zûr

386 itdükçe, itdükde : itdükde MK. 13a.

388 ħarîf[i] : ğarîki // bulur : ala MK. 13a.

395 eyle : olsa MK. 13a.

- 399 Meşeldür eskiden ey serv-i âzād
Virenler olmamışdur varını yad
- 400 Çün ol şüh eyledi bu sözleri güş
Olup göñli güşāde hāt[ı]rı hoş
- [13b] 401 Çıkardı üstinizden hemān-dem
Kodı önümde bir mektüb-ı hurrem
- 402 Açup ol nāmeyi oldum çü nāzır
Yazılmış mäh-rûlar nām[ı] bir bir

*

Mefā' iltün Mefā' iltün Fe' iltün

- 403 Temāşā eyledüm gördüm ser-āmed
Yazılmış anda bir nām-ı Mehemmed
- 404 Didüm kimdür bu maḥbûb-ı dîl-ārā
K'olmuş cümleden maḥbûb-ı ġarrā
- 405 Didi bir burc-ı devlet aḥteridür
Kim anuñ nüh felek ḥāk-ı derîdür
- 406 Ayağı kevkebi necm-i sa' ādet
Nişān-ı na' li miḥrāb-ı 'ibādet
- 407 Kāmer eksük gedük bir bendesidür
Güneş āvāre-i efgendesidür
- 408 İdüp bāzār[ı]nı kāsîd sipihrûñ
Düşürdi yıldızın mäh ile mihrûñ
- [31a] 409 Yüze yüz gelmege māhuñ yüzi yok
Yanupdur çarḥ-ı mihrûñ yıldızı yok

403 [] : Mehemmed Ağa MK. 13b.

404 k'olmuş : ki olmuş/ maḥbûb-ı ġarrā : merġûb u a' lā MK. 13b

405 kim : ki MK. 13b.

407 āvāre-i : āvāre vü MK. 13b.

410 Güneş k'âyine-i gîti-nümâdur
Yüzine nispet itmek bir seḥâdur

*

411 Müyu Bâli biri bir bî-bedeldür
Lebi ḡonce beli ince güzeldür

412 Gice gündüz miyânıdur ḥayâlüm
Lebi fikri durur def'-i melâlüm

413 Lebi bir sāḡar-ı 'işret-fezâdur
Sözi anda şarâb-ı dîl-güşâdur

414 Lebidür baña âb-ı zindeḡânî
Lebidür cânımuñ rûḡ-ı revânı

[14a]

415 Dil ü cân derdine dermân lebidür
Ten-i fersûdeme cân ḡabḡabıdur

416 Lebidür çünkü cân derdine emsem
Ne var ol cân ṭabîbi şunsa emsem

417 Ki câm-ı Cemden içilse dem-â-dem
İşitdüm ḡatresi olmaz imiş kem

*

418 Birine nâmla dirler Nesîmî
Şaçı şūrîdesi şubḡuñ nesîmî

419 Olupdur zülfinüñ her târı bir dâr
İder biñ cânı bir bend ile ber-dâr

410 nispet : nisbet MK. 13b.

410 bir seḥâdur : bî- bahâdur MK. 13b.

411 8] : Bâlî Celebi MK. 13b.

418 [] : Nesîmî Celebi MK. 14a.

419 biñ cânı bir bend ile : bir bend ile biñ şahsı MK. 14a.

420 ' Acebdür hâşılı ol nûr-ı muṭlaḳ
Eger kılmazsa da' vâ-yı ene'l-Ḥaḳ

*

421 Birisi daḥı nâm ile Memidür
Dil ü cân pâresinüñ merhemidür

422 Şorarsañ lebleri ḳand-i mükerrer
Añarsañ ğabğabı pâlûde vü ter

[31b]

423 Ḳaçan nâz ile şalınsa o dil-ber
Benüm cānum anuñ endām[ı] dıtrer

*

424 Biri bir meh-liḳādur adı Ca' fer
Odur ger var ise nûr-ı muşavver

425 Çü gördi meh-cebîn- i şubḥ-ı şādıḳ
Çeküp çāk itdi gögsin oldı 'âşıḳ

426 Didüm ben de şorarşañ Ca' feriyem
Anuñ abdālyam ḥāk-i deriyem

*

427 Biri bir âfet-i cân adı Ḥaydar
Meded bir kimse yok mı aña hây dır

428 Ki yaḳdı zulm-i bî-dād ile şehri
Od urdı yaḳdı vîrân itdi şehri

[14b]

429 Daḳınmış ğamzelerden Zü'l-feḳârı
İder 'âşıḳlar ile kâr-zârı

421 [] : Memî Celebi // pâresinüñ : yâresinüñ MK. 14a.

424 meh-liḳādur : dil-rübādur // [] : Ca' fer Celebi MK. 14a.

425 cebîn : cebînin MK. 14a.

427 [] : Ḥaydar Ağa MK. 14a.

428 şehri : dehri MK. 14a.

*

- 430 Biri bir pertev-i Hâk adı Raḥmān
Döyemez şivesine anuñ insān
- 431 Cemāli sūre-i Raḥmāndur anuñ
Cebīni ‘*allame’l-Ḳur’āndur* anuñ
- 432 Yüzi *ve’ş-şems* alnı *ve’d-duḥādur*
Lebi kevser vişāli *ḡul keḡādur*
- 433 Ayağı toprağı ser-tācımızdur
İşiğı ‘arşımız mi’rācımızdur

*

- 434 Biri dağı qarındaşı Süleymān
Yanında peşşedür Hüdhd-i cān
- 435 Şu dil kim bende-i fermān oldı
Süleymān mülkine şulṭān oldı
- [32a] 436 İki de iki fettān-ı ḡūn-rīz
Nic’itsün bunlara bir mūr-ı nā-çīz

*

- 437 Biri berber Ḥasan bir nev-civāndur
‘Aceb başlar kesici bī-emāndur
- 438 Ele tīğ alsa ger ol ḡalb-i bek daş
Şunar boynın nice abdāl açup baş
- 439 Ḳul olan aña ḡaṭṭ-ı in ü ānı
Terāş eyler ḡōñül levḡinden ānı

430 [] : Abdurrahmān Ağa MK. 14b.

432 “*ḡul keḡā* : De ki, yeterdir.” Anlamındaki ayet mealidir.

434 [] : Süleymān Ağa MK. 14b.

435 fermān : fermānı // mülkine şulṭān : mülkinüñ şulṭanı MK. 14b.

437 [] : Ḥasan Ağa MK. 14b.

*

- 440 ‘ Ālī Bālī biri bir şūh-i tannāz
Yüzi gül kâmet[i] serv-i ser-efrâz
- 441 Gözi gördüm el urdı Zü’l-fekâra
Beni diler ki ide iki päre
- [15a] 442 Didüm gel baña kıyma alma âhum
Mürüvvet kıl ‘ Alîlik eyle şâhum

*

- 443 Velī Bālī biri bir pîr olası
Velī bälinden artuğdur belâsı
- 444 Muhibbidür anuñ cümle velâyet
İrer maşşüdına iden ziyâret
- 445 Kıl olan âstânında olur şâh
Zihî lutf u kerem Zî-Bârek'allâh

*

- 446 Biri bir bî-vefâdur adı Raḥmî
Velîkin yok durur ‘ uşşâka raḥmı
- 447 Egerçi ism ile Raḥmîdür ammâ
İñen ol isme uymamış müsemma
- 448 Didüm raḥm eyle çün Raḥmîdür aduñ
Didi beñzer söğülmekdür murâduñ

*

440 [] ‘ Ālī Bālī MK. 14b.

442 kıl : it MK. 15a.

443 [] : Bālī Celebi MK.15a.

446 [] : Raḥmī Celebi MK. 15a.

[32b]

- 449 Biri bir bendedür adıyla Ferhād
Kulidur kâmetinüñ serv-i âzād
- 450 Leb-i şîrîne Şîrîn teşne-dildür
Şeker şîrîn kelâmından haceldür
- 451 Niçe Hüsrevler olup aña Ferhād
İderler Bî-sütün-ı gamda feryād

*

- 452 Biri de bir güzeldür adı Maḥmud
Vişâlidür iki 'âlemde maḥşûd
- 453 Egerçi kendü bir şahsuñ ğulâmı
Kul itmişdür velîkin hâş u 'âmı
- 454 Nice kul diyebilsün aña âdem
Kulı olmuşken anuñ cümle rûşen

*

[15b]

- 455 Biri de bir melekdür adı Behrām
Boyu bir serv[i] dalıdur pür-endām
- 456 Begüm ol bir emînüñ bendesidür
Nice bende meh-i tâbendesidür
- 457 Melâmet kişverinüñ ḥanıdur ol
Leṭâfet Mısrınuñ şultânıdur ol

*

449 [] : Ferhād Ağa MK. 15a.

452 [] : Maḥmud Ağa MK. 15a.

454 rûşen : 'âlem MK. 15a.

455 [] : Behrām Celebi MK. 15b.

457 melâmet : melâḥat MK. 15b.

- 458 Hüdâverdi birinüñ dahı nâmı
 Oda bir *h~âce*-i dehrüñ gulâmı
- 459 Bunuñ ol ‘âşık [u] hâk-ı derîdür
 Hüdâverdi anuñ bir çâkeridür
- 460 Göreydi bir naẓar ol şâh[ı] Yūsuf
 Kulu olsam diyü yirdi te’essûf

✱

462 Lebinüñ hastesidür Hızr-ı hoş-dem
Helâkidür sözünüñ İbn-i Meryem

✱

465 Maḥabbet şan' atında olan üstād
Anuñ Şîrîn lebine öldi Ferhād

✻

458 [] : Hüdāverdi MK. 15b.

[16a]

468 Çeküpdür Zü'l-feķār ol ķara gözler
Ki ide şerħa şerħa sine gözler

469 Yazup vaşfında ol şāhuñ medāyih
Dükenmez ĥaşre dek şerħ itse şāriħ

*

470 Biri bir nev-civāndur ismi Pīrī
Güzellük 'arşagāhınuñ dilīrī

471 'Aceb gördüm ben ol şāh -ı cihānı
Ķul itmiş kendüye pīr ü civāmı

472 Yigitdür pīrüm ol serv-i dil-ārā
Yavuz gözden şaķınsun Haķ Ta'ālā

*

473 Birisi Tūbcı oğlı Muştafācuķ
Gül-i nev-restecük bostān budacuķ

474 Tıfildur daħı ol ter-gül budağı
Oğul balı durur şīrīn dudağı

[33b]

475 Dehānında koķarken şīr-i māzer
Neler eyler baña görseñ birāzer

476 Didüm gel atam anam kaçma benden
Yaraşmaz k'ola cān ayrı bedenden

*

469 dükenmez : düketmez MK. 16a.

470 [] : Pīri Celebi MK. 16a.

471 şāh : şūħ MK. 16a.

473 [] : Tūbcı- zāde Muştafā Ağa MK. 16a.

475 māzer : māder / birāzer : birāder MK. 16a.

- 477 Biri bir serv[i] dalı adı İshâk
Sürinür sāyeveş yanınca ‘uşşâk
- 478 Güzeldür bî-bedeldür şivesi çok
Nihâl-i kâmetinüñ mîvesi yok
- 479 Leb-i şîrîni anda mîve-i ter
Nihâl-i kâmet[i] bir şâh-ı nev-ber

*

- [16b] 480 Biri aşçı emîrûñ kulu Hüsrev
Şalıpdur gün gibi âfâka pertev
- 481 Ğidâ-yı rûhdur ey Rûh-ı Şânî
Temâşâ eylemek doyınca anı
- 482 Didüm kıl h-ân-ı luţfuñdan ‘inâyet
Didi aç gözlü imişsin be-ğâyet

*

- 483 Biri Pervâne bir fettân-ı dil-sûz
Yüzi ağı çerâğ-ı ‘âlem-efrûz
- 484 Olup pervâne per yakmağa her gâh
Dolanan şem‘ -i hüsnuñ mihr ile mâh
- 485 O şem‘ e bendenüñde kuşca cânı
Yanup pervâneveş nûr oldu anı

*

- 486 Elâ ey Hayretî-i mest ü şeydâ
Belâ mey-hânesinde bâde-peymâ

477 [] : İshâk Celebi MK.16a.

480 [] : Hüsrev MK. 16a.

483 [] : Pervâne MK. 16b.

486 [] : Tetimme-i Maqâle MK. 16b.

- [34a]
- 487 Gel ey bî-şabr u bî-sāmān u bî-dil
Şarāb-ı 'ışk cānān ile kānzil
- 488 Gel ey dīvānesi zencīr-i 'ışkuñ
Mürīd-i nā-murādı pīr-i 'ışkuñ
- 489 Gel ey āvāresi bāzār-ı 'ışkuñ
Belālu būlbūli gūlzār-ı 'ışkuñ
- 490 Belā-yı derd-i 'ışkuñ derdmendi
Vefā kūyınūñ oñmaduñ levendi
- 491 Taḳarrüb şehrinūñ merd-i ḡarībi
Nişab-ı vaşl-ı yāruñ bî-naşībi
- 492 Ferāḡat gūşesinūñ ḡūşe-şīni
Ferāḡat gūşesinūñ tekye-şīni
- 493 Maḥabet şan' atınūñ pīşe-kārı
Meveddet erlerinūñ iḥtiyārı
- 494 Melālet gūşesinūñ ḡırça-pūşı
Melāmet meclisinūñ cur' a-nūşı
- 495 Güzeller işiginūñ ḡāksārı
Şanemler kūyınūñ kemter ḡubārı
- 496 Leb-i cān-baḡş-ı cānānuñ helāki
Ruḡ-ı gūl-berg-i yāruñ sīne-çāki
- 497 Ayaḡı toz[ı] aşḡāb-ı şafānuñ
İşigi kelb[i] erbāb-ı vefānuñ
- 498 Ḥarābātīlerūñ ḡāyet ḡarābı
Yūzi mey-ḡāneler yolu tūrābı
- 499 İçüp ḡaflet şarābın olup esrūk
İñen çok söyleme gel artuñ eksūk

492 Ferāḡat kūşesinūñ tekye-şīni : Ḳanā'at tekkesinūñ tekye-şīni MK. 16b.

494 Melālet : Melāmet MK. 16b.

- 500 Güzeller medh'in itdün çün tamâmet
Uzatma sözi vaqtidür tamâm et
- 501 Uzatma sözlerüñi uzun uzun
O yegdür kim diyesin azın azın
- 502 Şudâ' 1 aradan def' eyle epsem
Budur ben bildüğüm vallâhu a' lem
- Lam(8) Tamet(5) Hayretî(9)

[34b][20b]

(Maḥabbetnâme-i Hayretî)

Bismillâhırrahmânirrahim

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Fe' ülün

- 1 Hüdâyâ ḥâlik-i perverdgâra
Tuyî peydâ vü pinhândur heme câ
- 2 Tuyî dânen-de-i çih'r ü ḥafıyyât
Tuyî dârende-i ' arz u semâvât
- 3 Senüñdür bu zemîn ü çerḥ ü minâ
Senüñ emrünüledür bu pest ü bâlâ
- 4 Şu şâni' sin ki yoḡdur şun' uña ' ad
Şu ' âlemsin ki yoḡdur ' ilümüñe ḥad
- 5 Giceyi iltüben rüzî virürsin
Bu ' âlem ḥalḳına rüzî virürsin
- 6 Bu ' âlem ḥalḳı ger birdür ü ger yüz
Ḳamu dutmuş durur dergâhuña yüz

Bismillâhırrahmânirrahim : Der-vaşf-ı Cenâb-ı Bârî ' Azze Celâlüh MK. 20b.

1 peydâ vü pinhândur : pinhân ü peydâdur MK. 20b.

- 7 Senüñ zātuña lâıık nām-ı şāhı
Ki sensin pādşāhlar pādşāhı
- 8 Dilerseñ şāh idersin bir gedāyı
Faķırü'l-hāl idersin pādşāhı
- 9 Dilerseñ mürı eylersin Süleymān
Dilerseñ zerre vü mihr-i dıraḥşān
- 10 Bir avuç toprağı insān idersin
Ma'ānı mülkine sulṭān idersin
- 11 Şeh eylersin kemīn ḥüsn ü bahāya
Cihān varmı almaz yok bahāya
- 12 Dehānın ğonce eylersin yüzin gül
İdersin kimin ol gülzāra bülbul
- 13 Kiminüñ gözlerin şehlā idersin
Kimin ağlamadan a'mā idersin
- 14 Kiminüñ gözlerin cādū idersin
Ḳaşın yā kirpüğini tır idersin
- 15 Kimin dağı idersin aña naḥḡır
İde bilmez ḡalāş olmağa tedbır
- [35a][21a]
- 16 İdersin kimini vaşl ile ḡandān
Kimini mübtelā-yı derd-i hicrān
- 17 Kiminüñ künc-i ğamda yaşı ḡün-āb
Zülāl-i vaşl ile kimisi sır-āb
- 18 Kiminüñ ḡāmetidür serv-i ser-keş
Kimi başdan ayağa süz u āteş
- 19 İdersin kimini şem'-i şebistān
Virür pervāne gibi kimisi cān

14 cādū : zih-ğır MK. 20b.

- 20 İdüben kiminüñ qaddini ‘ar‘ ar
İdersin leblerin qand [ü] mükerrer
- 21 İdüben göz yaşı gibi mesâ ‘il
Şunarsın kimine sitem helâhil
- 22 ‘Azîz-i mülksin ‘izzet senüñdür
Çü qâdirsin kamu kudret senüñdür
- 23 Bu gerdün ider emrûñ ile gerdân
Bu mâh u mihr ider emrûñle seyrân
- 24 Degüldür zerre mihrüñden gülistân
Degüldür qatre qahruñdan zemistân
- 25 Laţîf ü ‘âdil ü settârsın sen
Şerîf ü şâbir u cabbârsın sen
- 26 Tapuñdur bize viren Muştafâyı
Haqîkat yolına ol reh-nümâyı

* *

(Tercî‘ Bend Der-Na‘t-ı Seyyidü’l-Mürselîn)

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘îlü Fâ‘ilün

I

- 27 Ey server-i velâyet-i dîn şâh Muştafâ
Ve’y reh-nümâ-yı ehl-i yakîn mâh Muştafâ
- 28 Kim sevmeye seni ki kamu mümkinât u halk
İtdi maḥabbetüñle çün Allah Muştafâ
- 29 Toḡru varur bulımmaya mülk-i haqîkate
Şer‘üñ gibi cihânda daḡı râh Muştafâ

21 İdüben göz yaşı gibi mesâ ‘il / Şunarsın kimine sitem helâhil : [] MK. 21a.

25 cabbârsın : şabbârsın MK. 21a.

Tercî‘ Bend Der-Na‘t-ı Seyyide’l-Mürselîn : Der-Na‘t-ı Server-i Kâ’inât-ı ‘aleyhe’ş-Şalâvât
MK. 21a.

- 30 Nür[1] şerî' atüñ kime oldı ise delîl
Zulmetde alup olmaya güm-râh Muştafa
- 31 Bir kez işâret itmeñ ile oldı iki şak
Engüş-t-i mu' cizâtuñ ile mâh Muştafa
- [35b] 32 Zulmetde almaya aña Ha ola reh-nümâ
Her kim ki ola şer' üñe hem-râh Muştafa
- [21b] 33 'İlm-i ledünni öger ne keşf ola aña râz
Her dil ki medhûñ okıya her gâh Muştafa
- 34 Ey şâh-ı dîn ü kıble-i imân Muştafa
Ehl-i yakîne Ramet ü Ramân Muştafa
- II
- 35 Ey Vâzi' -i şerî' at u sulţân-ı enbiyâ
Ve'y Şâfi' -i kıyâmet ve'y şâh-ı aşfiyâ
- 36 Mü'min midür seni şu ki cân ile sevmeye
Sen nür-ı pâka çünkü habîbüm didi Hudâ
- 37 *Levlâka* didi Hauña ey nür-ı pâk -ı Ha
Şânuñda nâzil oldı hem âyât-i *â vü hâ*
- 38 Ebrûlaruña dâl durur *nûn ve'l-alem*
Alnuñ ruuñ işâret[i] *ve's-ems ve'd-uâ*
- 39 Hûn-ı şefâ' atüñe cihân halkı ser-be-ser
Muhtâcdur amusı eger şâh eger gedâ
- 40 Ehl-i şefâ' atüñi açan hât[1]r idüben
İhsânlar eyleyüp diyesin *amennâ şallâ*

Ey şâh-ı dîn ü kıble vü imân Muştafa / Ehl-i yakîne Ramet ü Ramân Muştafa MK.
nüshasında vasıta beyiti olarak tekrar eder. TS nüshasında vasıta beyitleri tekrarlanmadığı için yazmadık.

[] : Tetimme-i Ez- na' t-ı Şerîf MK. nüshasında bent aralarındaki başlıklardır.

36 seni şu ki : şu kim seni MK.21b.

40 hâtır : hâzır MK.21b.

- 41 Muhtâc u ac u ben dağı dervîşîñüm senüñ
Maḥrûm eylemek bizi anda degül revâ

III

- 42 Ey mü 'min-i muvaḥḥid eyâ ğark-ı baḥr-ı zât
Nûr-ı Muḥammed ile vücûd oldu her şîfât
- 43 Gel Muştafâya cân u göñülден maḥabbet it
Sevmekdür anı mü 'mine a' mâl-i şâlihât
- 44 Sev Muştafâyı cân ile şer' ile 'âmil ol
Cehl âteşinden ister iseñ bulasın necât
- 45 Gel ḥubb-ı Muştafâ ile yu gerden-i dilüñ
K'anuñ yüzi şuyına yaradıldı kâ 'inât
- 46 Tîğ-i maḥabbetine düşüp cân viren anuñ
Terk eyleyüp fenâyı bulur sermed-i ḥayât
- [36a][22a]
- 47 Şer' i mu' allimi kime ta' lîm kılmasa
Bu dîn-i bisât içre olur ol hemîşe mât
- 48 Merdânlar içinde muḥanneş degül midür
Meydân-ı şer' içinde şu kim sürmemişdür at

IV

- 49 İşigi tozu kuḥl-i sa' âdet degül midür
İki cihânda efser-i devlet degül midür
- 50 Cân ile nice sevmiyeyin Muştafâyı ben
Sultân-ı dîn şâh-ı şefâ' at degül midür
- 51 Kime şefâ' at etse olur nârdan emîn
Maḥbûb-ı Ḥaḳḳ künc-i emânet degül midür
- 52 Ğaflet şebinden ümmete olmağ için ḥalâş
Şer' i delîl nûr-ı hidâyet degül midür

41 bizi : beni MK. 21b.

- 53 Her bir yıkkı göñülde ki ola maḥabbeti
Ma' nāda cümleden ol ' imāret degül midür
- 54 Cān ile Muṣṭafānuñ işigi gedāsı ol
Bi'llāh āsitān-ı sa' ādet degül midür
- 55 Sen Muṣṭafāyı cān ile her kim ki sevmeye
Merdūd-ı Ḥaḳḳ lāyık-ı la' net degül midür

V

- 56 Ser virmege yolına anuñ server er gerek
Cān oynamağa erde be-ğāyet hūner gerek
- 57 Kim aldamaya işbu fenā rūbeḥi anı
Dīn pişesinde mü 'min olan şīr-i ner gerek
- 58 Yoldaşuñ eyle kendüñe şer' i Muḥammedī
Bu dīn yolında sālik olana ḥazer gerek
- 59 Ser-keşlik itme yüz yire sür güneş tek dilā
Bāb-ı Ḥudāya girmege ḳaddi kemer gerek
- [22b]
- 60 Medḥ-i Resūle çünki nihāyet bulunmadı
Uzatma Ḥayretī sözi söz muḥtaşar gerek
- 61 Rūz-i Ḥudāda işbu günahkār ümmete
' Ayn-ı şefā' at ile hemān bir naẓar gerek
- 62 Cānum fedā yolına eyā şāh-ı enbiyā
Baña seni gerek seni ne cān ne ser gerek
- * *
- [36b]
- 63 O dürr-i yetīm aña bu ' ālem
Şadefdür şanki ey şāh-ı mükerrerem

59 tek : gibi MK.22a.

61 Rūz-i Ḥudāda : Rūz-i cezāda MK.22b.

[] : Ḥasb-i Ḥāl-i Ḥod MK. 22b.

- 64 Anuñ mihri ile halk oldı eşyā
Kamu ednā vü a' lā zîr ü bālā
- 65 Çü zâtı geldi gün gibi zuhūra
Cihānı ser-te-ser gark itdi nūra
- 66 O demden dağı nūr-ı mu' cizātı
Münevver eylemişdür kâ 'inātı
- 67 İşâret itdi barmağıyla ey dil
İki dilindi gökde bedr-i kâmil
- 68 Şefâ' at-*h-ânın* itdikde sebîl ol
Olursın müştahâ ger uz halîl ol
- 69 Anuñ dînine girmeye dem-â-dem
Virür cân göğinde ' İsa ibn-i Meryem
- 70 Ne tevhid-i Hüdâya hadd ü pâyân
Ne na' t-ı Muştafâya vardur imkân
- 71 Nice vaşf olına ol şüret-i pāk
Dimişdür Haq anuñ haqında *Levlāk*
- 72 Hüdâyâ nūr-ı Ahmed haqıçün
' İnâyet kıl Muhammed haqıçün
- 73 Dağı hem çâr-yâruñ haqıçün
Huşûşâ yâr-ı gâruñ haqıçün
- 74 Dağı Fârûk-ı ' âdil hürmeti çün
Hem ' Osmânuñ hayâ' vü şefkati çün
- [23a] 75 Velâyet çeşmesinüñ ' aynî içün
Anuñ ol iki nūr-i ' aynî içün
- 76 Dağı haqıçün ol iki imâmuñ
Dağı fazlıçün ol her bir humânuñ
- 77 Kamu aşhâbı vü evlâdı içün
Olaruñ ' adli içün dâdı içün

[37a]

- 78 Dimem bu ben gedâyı pādşā kı
Ma‘ānī bahrı yilin āšnā kı
- 79 Gözümden ref kı şüret hicābın
Müyesser kı ma‘ānī feth-i bābın
- 80 İdüp cānum gözin pür-nür u binā
İlāhī nefis-i şümü eyle a‘ mā
- 81 Açıp gönlüm gözini eyle rüşen
Ki tā ma‘ nā yüzi ola mu‘ ayyen
- 82 Dimem ‘ākıllar içre fā‘ik eyle
Beni dīvāne gerçek ‘āşık eyle
- 83 Gözüme ‘ışkla çek tūtyāy
Göñüle ‘ışkla virür rüşenāyī
- 84 Beni sultān-ı ‘ışka bir kul eyle
Beni gülzār-ı ‘ışka bülbul eyle
- 85 Çeküp Mecnūn tek zencir-i ‘ışka
Mürid it ben gedâyı pır-i ‘ışka
- 86 Bedendür ‘aql zīrā cān durur ‘ışk
Gedādur ‘aql bir sultān durur ‘ışk
- 87 ‘Aql şüret durur ma‘ nā durur ‘ışk
‘Aql bir bendedür mevlā durur ‘ışk
- 88 Cihānda ‘āşık olmayınca ādem
Hemān bir çār-pādur bil dahı kim
- 89 Ne deflū olur ise kişi ‘aql
Olımaz ‘āşık olmayınca kāmīl

85 tek : gibi MK.23a.

86 zīrā : u aña MK. 23a.

(Sebeb-i Te'lif)

	90	Gel ey söz gülşeninüñ ‘ andelîbi
Vaşıl bâzârmuñ merd-i ğarîbi
[23b]	91	Açuban <i>ẖ-âco</i> -i ‘ ışkın kitâbın
Bize şerh eyle birkaç faşl u bâbın
	92	Ki sensin tekye-i ‘ ışk ihtiyârı
Sûhan meydânımuñ çâptük sûvârı
	93	Söze başla dilüñi bülbül eyle
Bize mey şun yine ol bülbüleyle
	94	Ki ma‘ nâ mey durur meydân durur söz
Göñüldür pehlevân meydân durur söz
[37b]	95	Çadeh sözdür ma‘ âni dürr-i mey-nâb
Durur mı hiç taraf olmayacak âb
	96	Bize söz câmını şun idelüm nûş
O bâdeyle olalum mest ü ser-hoş
	97	Diyüp kendi perişânlıklarında
Belâ bezminde hayrânlıklarından
	98	Göñülden çekdüğüñ miñnetden ağla
Gözünden gördüğüñ zañmetden ağla
	99	Şikâyet eyle gâh ağıyar elinden
Gehî dilden gehî dildâr elinden
	100	Reh-i ‘ ışkuñ gehî zilletlerinden
Gehî ol zilletüñ lezzetlerinden
	101	İdüben gâh şükr ü geh şikâyet
Bize nazm eyle bir şîrîn hikâyet

Sebeb-i Te'rif : Der- vaşf-ı Hâlet-i 'Işk MK. 23a.
95 taraf : zarif MK.23b.

- 102 Ciger kanından it anuñ midādın
Maḥabbet-nāme o hem anuñ adın
- 103 Kim ‘ aşık cānına cāndur maḥabbet
Göñül derdine dermāndur maḥabbet
- 104 Kimüñ albine rāh eyler maḥabbet
ul ise daı āh eyler maḥabbet
- 105 Maḥabbet an‘ atı bir ince fendür
Maḥabbetsüz kişi cānsuz bedendür
- 106 Cihānda olmayan ehl-i maḥabbet
Ne bilsün n‘idügünü zev ü lezzet
- [24a]
- 107 Maḥabbetle abül olur dilekler
Maḥabbetle döner dā‘im felekler
- 108 Maḥabbetle urıldı dehre bün-yād
Maḥabbetden olupdur ‘ālem ābād
- 109 Maḥabbet olmasa olmazdı ‘ālem
Budur ben bildüğüm vallāhu a‘lem
- 110 Aña bir vech ile vir zib ü şüret
Gören bī-iḥtiyār itsün maḥabbet
- 111 Ğubār-ı aṭ ile bir ḥüba dönsün
Elifler serv-ad maḥbūba dönsün
- [38a]
- 112 aşın nūn u dehānın mīm eyle
Gözini ad u zūlfini cim eyle
- 113 oyuban nokalardan aña ḥālī
Ruḥ-ı irīne ḥarf itsün cemālī
- 114 Ya naş it bize bir ra‘nā gülisṭān
Eliflerden döküp serv-i ḥurāmān
- 115 Anı zeyn eylesün aṭṭ-ı emenvār
Olup her kāğıdı berk-i semenvār

- 116 Añun her dāl olsun zūlf-i dil-ber
Açıldukda disünler bir gül-i ter
- 117 Añun her cīm gūyā sūnbül olsun
Ki her biten okuyan bülbul olsun
- 118 Ya rūzine bize bir şöhet-i hāş
Kalem olsun o bezm içinde rakķāş
- 119 Elünde hāmeñ olsun yine bir nāy
Görenler nāle idüp disün ey vāy
- 120 Kadeh ol meclis içre nūn olsun
Ma‘ānī bāde-i gülgün olsun
- 121 Añun her beytini iden kişi gūş
Mey içmiş gibi ola mest ü ser-hoş
- 122 İdüp taħrīr bir bir şekl-i āhı
Ney ü defle donat ol bezmgāhı
- 123 Alup destūñe ol bezm içre cāmı
Oluban sāķī devr itdür müdāmı
- 124 Demidür yine ey āzāde-i ‘ışķ
O cāmı tılduruban bāde-i ‘ışķ
- 125 Şunup dil-teşne olan ehl-i ‘ışķa
Bu gün sāķiliğ it sen ehl-i ‘ışķa
- [24b] 126 İçen ol cāmdan olup ferañnāk
Yaķasın eylesün kāğad gibi çāk
- (Şan‘at-ı Şeb Biş-nev)
- 127 Eger cān kulağını dutasın bāz
Saña keşf eyleyeyin yine bir rāz

121 her : bir // ola : olsun MK. 24a.

Şan‘at-ı Şeb Biş-nev : Hikāyet-i Ğarrā ve Rivāyet-i Hüsñ MK. 24a.

[38b]

- 128 Diyeyin yine bir esrâr-ı pinhân
İşitmekle olasıñ mest ü hayrân
- 129 Saña şerh eyleyeyin vaşf-ı hâlüm
Ža‘ ifüm olduğı deñlü mecâlüm
- 130 Başumdan her ne geçdi ise bir bir
İdeyin başlayayın saña taqrîr
- 131 Meger kim bir gice olmışdı şan qadr
Uyarmışdı çerâğını meh-i bedr
- 132 Qanādîl aşmış idi yir yir encüm
Müzeyyen ola tâ bu köhne kârum
- 133 Bûrinmişdi siyeh şâlma devrân
Meger halvetde idi şems-i dirahşân
- 134 Gözi ‘ âkıllaruñ varmışdı ħ~āba
Felek göz açmış idi fetḥ-i bâba
- 135 Didi cân göz ile gören şihâbı
Döker pîr-i felek ‘ aynından âbı
- 136 Cihân bu hâlde ben ħ~āba vardum
Görürüm düşde bir şahrâya vardum
- 137 ‘ Aceb şahrâ durur bî-hadd ü pâyân
İderken işbu şahrâ içre seyrân
- 138 Gezerdi nâ-gehân gördüm bir âhû
Beni gördi vü tûrdı şöyle qarşu
- 139 İñen vahşî degül gördüm o naḥçîr
Şikâr itmege itdüm anı tedbîr
- 140 Ne deñlü qaşd itdümse şikâra
Bulımadum anuñ vaşlına çäre

132 kârum : țârum MK.24b.

138 gezerdi : gezerdüm MK. 24b.

- 141 Baña bir niçe dürlü ħīle itdi
Gehī durdı birazcık gāh gitdi
- [25a]
- 142 Bu sevdāda gezerken ben o naḥçīr
Bir iki silkenüben oldı bir şīr
- 143 Hemān bir şīr oluban ol ġazāla
Yürüdi üstüme oldı ḥavāle
- 144 Şikār isteyürek düşdüm duzaġa
Ḳara baḥtum beni düşürdi aġa
- [39a]
- 145 Şataşdum düzde derde em ararken
İrüşdüm semme ben emsem ararken
- 146 Şafā ister iken düşdüm cefāya
Arardum bāl düş oldum belāya
- 147 Çoġ eyledüm ḥalāşına mudāra
Bulımadum velīkin hiç çāre
- 148 Beni yitişdi kıldı pāre pāre
‘ Acebdür kim şikār oldum şikāra
- 149 Uyandum işbu ḳorḫu ile lerzān
Oturdum şubḥa dek nālān u giryān
- 150 Felek şahrāsına geldi bir aslan
Kevākib oldı zevḳinden perīşān
- 151 Çü bāl açdı felekde yine şeh-bāz
Uçuban murġ-i encüm itdi pervāz
- 152 Bu şahrā-yı felekde oldılar kim
O şeh-bāzı göricek cümle encüm

140 vaşlına : şaydına MK. 24b.

149 şubḥa dek nālān u giryān : şubḥa deñlū zār u giryān MK. 25a.

150 zevḳinden : ḥavfından MK. 25a.

152 cümle encüm : oldılar kim MK. 25a.

- 153 Güneş toğdı cihân oldu münevver
Uyarmışdı çerâğını meh-i bedr
- 154 Hem ol eyyâmda bu dâr-ı miñnet
Bahâr olmuşdı bulmuşdı ziynet
- 155 Gülistân olmuş idi şânki mescid
Kamu ezhâr olmuşlardı ‘âbid
- 156 Aşup kandîller her şâha jâle
Uyarmışdı çerâğ la‘l-i lâle
- 157 O mescidde getürüp serv-kâmet
İderdi cümle ezhâra imâmet
- [25b] 158 Degüldi ol şükûfe cümle ey yâr
Dil ü cân gözin uyarmışdı eşcâr
- 159 Giyüp gök hırkasın ebr-i bahâruñ
Gözinüñ yaşı artdı kühsâruñ
- 160 Gelüben kameri oldu muķırır güyâ
‘Aşır-*hân* oldu anda murğ-ı güyâ
- 161 Dehânın açmış encir kuşu miskîn
Okurdu durmayup ‘*âyat-i ve‘t-tîn*
- [39b] 162 Zebân-i hâlle şan gonce-i verd
Okurdu ol ‘ibâdet hânde-i vird
- 163 Dutuban elde gül-i evrâķ-ı rengîn
Okurdu bûlbûl anda şanki *Yâsîn*
- 164 Başın zânûsına alup benefşe
İdinmişdi Hüdâ zikrini pişe
- 165 Meger almış eline câm-ı şahbâ
Ki nergis ağlamadan oldu a‘mâ

158 gözin : çeşmin MK.25a.

- 166 Bu hâl içinde bende mest ü hayrân
Oturmuşdum belâ küncinde vîrân
- 167 Ki ya' nî kendü miḥnet-ḥānem içre
Şanasın bûm idüm vîrānum içre
- 168 Gelüp irişdi oldum bir niçe yâr
Didiler ne durursın ey dil-efgâr
- 169 Seni beñzer ki ḥ-âb-ı ğaflet almış
Tolup efkârla şevķüñ boşalmış
- 170 İrişdi geldi hem eyyām-ı nev-rûz
Ki hem cum' a günü hem vaķt-i pîrûz
- 171 Ḥalâyık cümlesi meşġûl-i tâ' at
Meger sen Ḥaķķa kılmazsın itâ' at
- 172 Bu sözleri çü yârândan işitdüm
Gehî kendüme geldüm gâh gitdüm
- 173 Hemân-dem bende yârân ile tırdum
Varup mescidde bir yerde oturdum
- 174 Anı gördüm ki bir serv-i ḥırāmân
Gelüp uğradı yanumdan şitâbân
- 175 Görindi çün baña ol serv-kāmet
Bıraķdı cân u dil mülkine āfet
- [26a]
- 176 Çü gördüm karşıdan ol yāl u bâli
Taġıtdum tâķat u şabr u ķarârı
- 177 Düzetmiş zülf ü ḥālin dām u dāne
Meger bend itmek içün murġ-i cāna
- 178 Görindi çünki ol çeşm ü ol ebrû
Didi zühed ü şalāḥum baña yâ hû

168 irişdi oldum : oldum irişdi // durursun : tıurursun MK: 25b.

169 tolup : dolup MK.25b.

176 ķarârı : mecālî MK: 26a.

[40a]

- 179 Görüp yüzünü yanar oda düşdüm
Beñini gördüm ‘ūd oldum dutuşdum
- 180 Vücüdum mülkin aldı büy-ı ‘ışkuñ
Kişiyi yakmağ imiş hūy-ı ‘ışkuñ
- 181 Çü sürdi hūsn-i naṭ‘ üzere at
Beni bir manşıb ile eyledi māt
- 182 Göñülden çıkdı gayruñ fikr-i yeksān
Ḥayālî oldu geldi dilde mihmān
- 183 Cemālî şem‘ine pervāne oldum
Bahār-ı hūsnine dīvāne oldum
- 184 Göricek gözini dil-ḥaste oldum
Dehānın göricek dem-beste oldum
- 185 Görüp kâşını beñzetedüm kemāne
Gözi tîrine cân atdum nişāne
- 186 Güneş yüzinde ol zerre dehānı
Görüp tağıtdı ‘akl-ı ḥurde cânı
- 187 Görindi çünki ol gerdānı nūrı
Ziyāde itdi ‘ayn-ı cānda nūrı
- 188 Yazılmış gördüm ol ḥaṭṭ-ı gūbārı
Oḡudum işbu şi‘r-i āb-dārı

1

Müfte‘ilün Müfte‘ilün Fā‘ilün

I

181 hūsn-i naṭ‘ : naṭ‘-ı hūsn
187 itdi : kıldı MK. 26a.
[] : Na‘t-ı Şerīf-i Dīger MK. 26a.

- 189 Göz görüben oldı gönül mübtelâ
Ey şanem ü sîm-ten ü meh-liķâ
- 190 Hey ne şanem nûr-ı Hüdâsın Hüdâ
Şalli 'alâ seyyidinâ Muştafâ

II

- [26b] 191 Ğamze mi bu tîr-i kazâ mı baña
Göz mi bu yâ 'ayn-ı 'anâ mı baña
- 192 Kaş mı bu yâ kavş-i belâ mı baña
Şalli 'alâ seyyidinâ Muştafâ

III

- 193 'Ömr-i ebed mi bu ya kâmet midür
Yohsa kıyâmetden 'alâmet midür
- 194 Bu yürüyiş mi ya bir âfet midür
Şalli 'alâ seyyidinâ Muştafâ

IV

- [40b] 195 Yürüyişi baķışı mestânedür
Söyleyişi cünbişi rindânedür
- 196 Bunca üslüblü nidânedür
Şalli 'alâ seyyidinâ Muştafâ

V

- 197 Hâyretî çün gördi yüzün ey nigâr
Nûr-ı Hüdâ gördi yine âşikâr
- 198 Geldi bu söz diline bî-ihtiyâr
Şalli 'alâ seyyidinâ Muştafâ

189 Musammat 114-26

191 Göz mi bu yâ 'ayn-ı 'anâ mı baña / Ğamze mi bu tîr-i kazâ mı baña

96 Bunca üslüblü nidânedür: Hey bu ne üslûb-ı levendânedür MK. 26b.

*

*

(Meşnevî Güyed)

- 199 Mürîd oldum fakîr ‘ışk oldı pîrüm
Baña el virdi oldı dest-gîrüm
- 200 Kaşın mihrâb idindüm ‘ışka uydum
Yüzinde sûre-i ve‘ş-şems okıdum
- 201 Baña el virdi çünkim derd-i cânân
Yanumdan ayağı götürdi dermân
- 202 Beni bend-i maḥabbet bende kıldı
Şanasın mürde idüm zinde kıldı
- 203 Çü tîr-i ‘ışkuñ oldum ben nişânı
Hîred-i şoḥbet oldı vü yaşdı kemânı
- 204 Çü cân göziyle gördüm ol nigârı
Düketdüm tâḳat u şabr u ḳarârı
- 205 Eger adem olursa âhenin dâğ
Eridür ‘ışk od ile yaḳıcaḳ dâğ
- 206 Yaḳarsa ‘ışk odı ile çerâğın
Eridür ol kişinüñ içi yağın
- 207 Elif tek ḳâmeti olursa mevzûn
Büküben anı eyler ‘ışk eli nûn
- [27a] 208 Olursa gül gibi ger ḥûb u rengîn
Şarardur beñzümi miḥnet çü nesrîn
- 209 ‘Acebdür ey gōñûl aḥvâl-i ‘ışkuñ
Baña her zaḥm hem merhemdür ‘ışkuñ
- 210 Tabîb-i ‘ışka şol kim âşnâdur
Şafâdur zaḥmeti derdi devâdur

Meşnevî Güyed : Der-vaşf-ı Hâlet-i ‘ışk MK. 26b.

207 anı eyler : eyler anı MK.26b.

[41a]

- 211 Budur ‘ışkuñ hemîşe muqtezâsı
Dügün eyler gönül ehline yâsı
- 212 Güzeldür ‘ışk ehl-i hâl olana
İşin üstün idüben kâl olana
- 213 Maḥabbet şüretâ gerçi belâdur
Velî añlayana ayn-ı şafâdur
- 214 Kimüñ kim çeşm[i] bulmaz ‘ışkla nûr
Maḥabbet erleri dirler aña gör
- 215 Şu göz kim olmaya her lahze nemnâk
Pür olmak yeg durur yanumda ol hâk
- 216 Şu ‘aynuñ kim müdâm akmaya âbı
Ecel yili aña kıysun türâbı
- 217 Kılındı Cum’a tağıldı ḥalâyık
Faķır ezâda geldüm gitdüm ‘âşık
- 218 Başuma şâh geldüm bende gitdüm
Hiç ayruk bilimedüm kıanda gitdüm
- 219 Gönülden gitdi şabr u cândan ârâm
Hemân diñle nice oldu serencâm
- 220 Şu düş kim ol gice gördüm idi ben
Kamusu gün gibi oldu mu‘ayyen
- 221 O saḥrâ menzil imiş râh-ı ‘ışkuñ
Temâşâgâhı imiş şâh-ı ‘ışkuñ
- 222 O imiş ‘ışkuñ ol âhû-yı tarrâr
Olur âsân maḥabbet olsa ey yâr

212 üstün : altun MK.27a.

[] : Şu ‘aynuñ kim müdâm akmaya ‘aynı / Maḥaldur görmese hergiz cihânı MK.27a.

220 ol gice gördüm : gördüm ol gice // gün gibi oldu : oldu gün gibi MK.27a.

- [27b]
- 223 Anı bildüm ki ben ol şûret-i şîr
Güci imiş şofında 'ışkuñ ey pîr
- 224 Olurmuş 'ışk varı varı düşvâr
Belâyın dirseñ ey yâr 'ışka düş var
- 225 Helâk itdügi ben miskîni rûşen
Geçürdügi imiş cân u cihândan
- 226 Bulurmuş 'ömr-i sermed mürde-i 'ışk
Olurmuş cân-gezâ efsürde-i 'ışk
- 227 Şu kim bulmaya derd-i 'ışka dermân
Dimez ehl-i maḥabbet aña insân
- [41b]
- 228 Şu dilde kim maḥabbet yakmadı nâr
Oda yanması yeg yandumda şad-bâr
- 229 Şu dil kim guşşa vü ğamla ola şâd
Dilerüm dâ'imâ olsun ol âbâd
- 230 Ğam-ı 'ışk ile şol kim ola mesrûr
Sa'âdet olmaz andan bir nefes dūr
- 231 Maḥabbet ehlinüñ dermânıdır 'ışk
Maḥabbet ḥastesinüñ cânıdır 'ışk
- 232 Maḥabbet tiĝinüñ hem zaḥmı merhem
Maḥabbet ilinüñ her derd[i] bir em
- 233 Maḥabbet derdi ile ḥasteyüz biz
Maḥabbet rişesiyle besteyüz biz
- 234 Bize 'ayn-ı devâdur derd-i 'ışkuñ
Göñül bâğında gider verd-i 'ışkuñ
- 235 Ki zîrâ derd ü miḥnet âdamıyuz
Degül râḥat meşakḳat âdamıyuz

232 hem : her MK. 27b.

236 Degüldür şıhhat ile başımız hoş
Kaçan kim hasteyüz biz oluruz hoş

* *

2

Mefā' ilün Mefā' ilün Fe' ülün

237 Dilā dīvāneler 'āşıklaruz biz
Baş açuk 'āşık-ı şādıklaruz biz

238 Maḥabbet cur' asın nūş eyleyelde
Bir iki nekbeti fāsıklaruz biz

[28a]

239 Uruñ bize melāmet taşını kim
Ne kılsalar bize lāyıklaruz biz

240 Yüzümüze sepelden 'ışk eli āb
Gözi açıklar uyanıklaruz biz

241 Bizi ey Hayretī yārān içinde
Ne bilsün ol nice fā'ıklarüz biz

* *

[42a]

242 Elā ey bülbul-i bağ-ı belāgat
Söze başla yine eyle hikāyet

243 Tarīk-i 'ışk içinde yine bir bir
Bize heb ser-güzeştüñ eyle takrīr

244 Açıp jeng-i küdüretten çü mir'āt
Oķı bülbul gibi bir niçe ebyāt

[] : Der-vaşf-ı Hālet-i 'Işk MK. 27b.

237 gazel : 221-141

241 ol : el MK. 28a.

[] : Der-vaşf-ı Hālet-i 'Işk MK. 28a.

244 Açıp : Açıl MK. 28a.

- 245 Getürüp hâlûñi kâle beyân it
Biraz râz-ı derûnuñdan ‘ayân it
- 246 Eger gûş ide anı ğonce vü gül
Dehânın açâ âh ide çü bülbül
- 247 Eger gûş ide anı serv-i ser-keş
Düşe göñline ol dem süz u âteş
- 248 Eger gûş ide anı bâğ u büstân
Ola gûyâ bir oda düşe nînân
- 249 Eger gûş ide anı âhenin daş
Gide kendin ola mest-i medhûş
- 250 O ğün kim gördüm ol şâh-ı cihânı
Şorup bildüm nedür nâm u nişânı
- 251 Ulı yirden imiş ol şâh-ı a‘zam
Faķır âvâre bir alçaķ gedâyam
- 252 Göñül cân ile oldu gerçi râğıb
Velîkin görmedi ‘aķlum münâsib
- 253 Didi göñlüme gel divâne olma
Ġüneş şem‘ in görüp pervâne olma
- 254 Ki sen ğâyetde alçaķsın ol a‘lâ
Ki sen ğâyet za‘ıfsın ol tûvânâ
- [28b]
- 255 Bilûñi dâl ider terk it bu râyı
Ġatı berkdür çekemezsin o yâyı
- 256 Didi göñlüm daķı virüp cevâbı
Ġüşâdedür müdâm aķıda âbı
- 257 Nażar kıl cân göziyle âftâba
Ne vech ile şeref virür tûrâba

249 dağ : daş

[] : Eger gûş ide anı âhenin dağ / Teninde bir niçe yirde yaķa dâğ MK. 28a.

256 aķıda âbı : ümmîd-i bâbı MK.28b.

- [42b]
- 258 Kelām it dimedi mūra Süleymān
‘Atā itmez mi hiç mūra Süleymān
- 259 Diyemezem kim olayın yārānuñ
Olayın bende hizmetkārı anuñ
- 260 Dimezem meclis-i hāşa ireyin
İrağdan tek hemān yüzün göreyin
- 261 Dimezem dā’imā yüzün göreyin
Yeter ki geh izi tozın göreyin
- 262 Dimem kim olayın ben şöhetinde
Olayın yār maqbūl katında
- 263 Hemān sağluğun ilden işideyin
Du’ ā vū devletin iş ideyin
- 264 Añılursa yanında bir kez adum
Tamām olur hemān küllī murādum
- 265 Eger geh geh iderse arz-ı didār
İdeyin cānumı pāyına işār

(Hikāyet Kuned)

- 266 Meger kim var imiş bir merd-i ‘āşık
Añılurmuş reh-i ‘ışk içre şādık
- 267 Faķirū’l-hāl bir āvāre imiş
Marīz-i ‘ışk imiş bīmāre imiş
- 268 Velī dervīş imiş gayetde ol er
Severmiş ulu yirden līk dil-ber
- 269 Ne deñlū eyler ise cehd ü ikdām
Aña meyl eylememiş ol gül-endām

258 it dimedi : itmedi mi // mūra Süleymān : dervīşe sultān MK.28b.

262 olayın : oluben MK.28b.

Hikāyet Kuned : Hikāyet-i Ğarrā MK. 28b.

- 270 Niçe ay niçe yıl cehd idüp ol
Kim anuñ şoñbetine bulmamış yol
- 271 Ne deñlü ağlayup itdi ise zārī
Aña yüz virmemiş ol gül-‘izārı
- 272 Ne deñlü dökdi ise dīdeden yaş
O serv-i ser-keş egmemiş aña baş
- [29a] 273 Kaçan yire var idi kūy-ı yāre
Yir idi niçe yirde zaħm u yāre
- 274 Kaçusından yañılup geçe bir kez
Yise yüz yirde yāre dirmiş az
- 275 Bu hāl ile görüben ol ġarībi
Belā bağında düşmiş ‘andelībi
- [43a] 276 Su ‘āl itmiş aña bir şahş-ı bī-derd
Niçe bir dökürsin āhını serd
- 277 Eger yıllarla eylerseñ mūdāra
Bulınmaz çünki işbu derde çāre
- 278 Niçe bir işbu derd ü işbu miñnet
Niçe bir bu belā vü bu meşakķat
- 279 Dimiş gec bu hevādan dut naşīhat
Seni āñir helāk eyler bu miñnet
- 280 Anuñ pendi ile olmayup ‘āmīl
Cevābından düşmüş ol merd-i kāmīl
- 281 Baña yitmez mi ‘ālemde bu devlet
Elinden dil-berūñ dā’im yiyem let
- 282 Baña yitmez mi bu devlet nişāmı
Vücūdum dolıdur zaħm u sinānī

277 Bulınmaz çünki işbu derde çāre : Bulınmazdur bu derd-i ‘ışķa çāre MK. 29a.
279 miñnet : ħasret MK. 29a.

- 283 Baña yitmez mi bu şöret birāzer
Ki şehrinden beni red ide dil-ber
- 284 Baña yitmez mi kim yāruñ hayāli
Göñülde olmadı bir laḥze ḥālī
- 285 Dilā ‘āşık eger nezdik eger dūr
Olur yāruñ hayāli ile mesrūr
- 286 Baña ger āşkār u ger nihāndur
Ḥayāl-i yār yār-ı mihribāndur
- 287 Yine başlayayın oldukça kudret
İdeyin ser-güzeştümden hikāyet
- 289 Olup mest-i mey-i bezm-i maḥabbet
İñende kılmadum ‘aqla iṭā’ at
- [29b] 289 Gezerdüm vālih ü ser-mest ü hayrān
Daḥı esrār duymamışdı yārān
- 290 Kimesne olmadı ḥalūmden āgāh
Görürdüm līk ol dil-dār[1] geh gāh
- 291 Gehı olurdı alurdum selāmın
Düşerdi geh işidürdüm kelāmın
- [43b] 292 Gelürdi cum‘a oldukça namāza
İderdi ‘arz-ı ḥüsn ehl-i niyāza
- 293 Geh olurdı iderdi seyr-i şaḥrā
İraqdan anı eylerdüm temāşā
- 294 Geh olurdı varurdum kūy-i yāre
Görürdüm gün yüzün ben bī-sitāre
- 295 Cemāli aynı geçmezdi vū hafta
Temāşā itmiş idüm ben şikeste
- 296 Meger kim böyle imiş ḥūy-ı ‘ışkuñ
Nihān olmak yoğ imiş būy-ı ‘ışkuñ

- 297 Göreydüm kanda yoğ idi qarārūm
Varurdum qalmaz idi ihtiyārūm
- 298 Varurdum kanda ise reh-güzārı
Durur qatlanur idūm ol nigārı
- 299 Varurdum kanda görürsem zarūrī
Duraraq dağı artuq oldu dūrī
- 300 Qamu esrārūma remz ile ol yār
Bu fi' lūmden benūm oldu haber-dār
- 301 Çū tıydı kendi hālūmi o dil-dār
İñende itmez oldu 'arz-ı dīdār
- 302 Benūm yanında çūn bir mūr-ı nā-çīz
' Aceb benden niçūn ider ki perhīz
- 303 Yanında çūn benūm bir zerreden kem
Niçūn qaçar ki ol gün yüzlü bilsem
- 304 Niçe gün orada çūn düşdi fūrkat
Ziyāde oldu başladı maḥabbet
- [30a]
- 305 Nihān oldukça ol māh-ı dil-ārā
Maḥabbet gün gibi oldu hüveydā
- 306 Nihān itdükçe benden kendin ol yār
Maḥabbet şah kıldı 'arz-ı dīdār
- 307 Nihān oldukça rāzum oldu peydā
Qamu aḥvālī duydı pīr ü bernā
- 308 Görinmez olalı ol serv-i ra' nā
Yaşum āb-ı revānı oldu deryā
- 309 Görinmez oldu çūn ol māh-ı tābān
Gözūmden yire dökildi şitābān

[] : Nihān oldukça ol gün yüzlü dil-ber / Maḥabbet māhını kıldı münevver MK. 29b.

[44a]

- 310 Görinmez olalı ol iki ebrū
Gözüm yaşı revâne oldu her sū
- 311 Görinmez olalı ol iki cādū
Beni ğarķ itdi gözümnden aķan řu
- 312 Görinmeyeli ol řirīn dehānum
Bedende ķalmadı cāndan niřānum
- 313 Görinmez oldu ol řirīn řemā 'il
Gözüm yaşı mı oldu yoķsa ķā 'il

* *

3

Mefā' īlūn Mefā' īlūn Fe' īlūn

- 314 Niķe gündür ki dil-dārum görünmez
Bütün ğün ağlarum yārum görünmez
- 315 Ħazān oldu yine bāğ-ı dil ü cān
Nihāl-i ķüb-reftārum görünmez
- 316 Dilā zār eyle kim ķaylī zamāndur
Benüm yār-i dil-āzārum görünmez
- 317 Olupdur varlığumla yoķluğum bir
Cihānda ol idi varum görünmez
- 318 Fiġān it Ħayretī dā 'im ķū bülbüī
Ķanı şol yüzi ğülzārum görünmez

* *

311 cādū : cāzū MK.30a.
314 gazel 226-149
315 ķarāb : ķazān
316 şol : ol
317 ol idi : olalı MK.30a.

- [30b]
- 319 Bu hâl ile gezerken mest ü bed-nâm
Hemân-dem süy-ı Hâkdan oldı ilhâm
- 320 Didi ‘âşık rızâ-yı yâr[1] gözler
Huzûrın terk ider dildârı gözler
- 321 Koyuban kendi gönli muhteżâsın
Diler cân ile maĥbûbı rızâsın
- 322 Yiter saña hayâl-i yâr yoldaş
Yüri terk it diyâr-ı yâr yoldaş
- 323 Çü senden geçdi terk eyledi yâruñ
Yüri sen dahı terk eyle diyâruñ
- [44b]
- 324 Rızâsın gözledür yâruñ olan merd
Yüri gönline senden konmasun gerd
- 325 Yörenmesün anuñ gönline tek ğam
Yüri sen ğuşşalı ħalsun o ħurrem
- 326 Ğubâr irişmesün gönline sinden
Esen ħalsun yüri hecrüñ ile sen
- 327 Olursa ħât[1]rı senden perişân
Düşüben ğurbete ħasretle vir cân
- 328 Eger senden olursa ol dil-efġâr
Yeg ol kim olasın ħasretle şad-bâr
- 329 Eger senden ola ayînesi jeng
Götürme geh ħopuzı eyle aheng
- 330 Didüm bizde varup gitmek revâdur
Anuñ gönline irmek nâ-sezâdur

[] : Hikâyet-i Dîġer MK.30a.

321 cân ile maĥbûbı : maĥbûbı- cân ile MK.30b.

325 ħalsun : olsun MK.30b.

- 331 Gedāyam dostum derd ü ğam olsun
Gözüm yaşı yiter eglencem olsun
- 332 Gedāyam baña yār incinmesün tek
Ĥayālî benden olmaz çünkü münfek
- 333 Gedāyam tek anuñ gitsün melālî
Beni ĥālî kıomaz ĥāl ü ĥayālî
- 334 O vaķt olurdı ğāyet saña müşkil
Ĥayāl menzili olmasaydı dir dil
- 335 Sefer oldı baña çünkü muķarrer
Bu terci‘ hemân-dem itdüm ez-ber

*

*

4

(Terci‘ Bend-i Ĥayretî)

Mef‘ ülü Fâ‘ ilâtü Mefâ‘ ilü Fa‘ ilün

I

[31a]

- 336 Gïtdüm diyâr-ı ğurbete ey şâh el-vedâ‘
Oldum belâ vü miñnete hem-râh el-vedâ‘
- 337 ‘Arz eylesün yer ehline her mâ-cerâmı eşk
Yazsun felekler üzre çıkup âh el-vedâ‘
- 338 Demler durur ki levĥa-i ĥihremde kıan ile
Ey eşk-i dîde yazıla her ğâh el-vedâ‘
- 339 Terk itmez idüm işigüñi lîk kıorķaram
Od ura şehre âh-ı şehergâh el-vedâ‘

331 derd ü : zādum // yiter : baña MK.30b.

334 Ĥayāl menzili : Ĥayāle menzil MK. 30b.

Terci‘ Bend-i Ĥayretî : Ġazel-i Diger MK.30b

336 ğurbete : fūrķate

336 Terci‘ Bend Ender Şikāyet-i Meĥcūrî vü Dürî 71-2

337 her : bu

- [45a]
- 340 Düşmenler ile sen esen ol dostum hemân
Virşün benüm de şabrumı Allâh el-vedâ‘
- 341 Hicrân iline şaldı beni rûzgâr âh
Ey göz kan ağla ey gönül eyle hezâr âh

II

- 342 Bir hasteyem ki şerbet-i dermâna irmedüm
Bir ‘âşıkam ki vuşlat-ı cânâna irmedim
- 343 Bir zerreyem ki vâsıl-ı şems olmadum henüz
Pervaneyem ki şem‘-i şebistâna irmedüm
- 344 Yaşum gibi yüz üzre sürindüm yolında çok
Biñ sa‘y ile o serv-i hürâmâna irmedüm
- 345 İçdüm belâ piyâlelerin bezm-i gamda lîk
Hüm-hâne-i maḥabbet-i cânâna irmedüm
- 346 Vâ ḥasretâ ki zulmet-i hicrânda kaldum uş
İskenderem ki Çeşme-i Ḥayvâna irmedüm
- 347 Hicrân iline şaldı beni rûzgâr âh
Ey göz kan ağla ey gönül eyle hezâr âh

III

- 348 İtdüm diyâr-ı ğurbete gerçi sefer dirîğ
Zâdum gam oldu ince bu yol mâ-ḥazar dirîğ
- 349 Sen gülden ayrılaldan işidüp figânumı
Bûlbûl hezâr zâr ile dir her seher dirîğ
- 350 Sen mû-miyân u sîm-bedenden cüdâ benüm
Kıldı felek bilümi büküp zer kemer dirîğ

Diger, MK nüshasında her bendin başlığıdır.

346 hicrânda kaldum : hicrâna düşdüm MK.31a.

- [31b]
- 351 Derdũñ devâ yeter baña ey cân tabīb[i] kim
Hālũmden olmayayduñ eger bî-ḥaber dirīg
- 352 Fūrkat diyārıdur baña şimden girũ maḳām
Muḥkem yapıldı bāğ-ı vişāl üzre der dirīg
- 353 Hicrân iline şaldı beni rûzgār āh
Ey göz ḳan ağla ey göñũl eyle hezār āh

IV

- [45b]
- 354 Göz göre cânũm itdi tenũmden felek ba‘īd
Naḥs oldı gitdi olmadı bu ṭālī‘ũm sa‘īd
- 355 Yıḳdı göñũl sarâyını hicrân eliyle çerḥ
Bāğ-ı vişālũñe yapıldan der-i ümīd
- 356 Ḳıldı felek işin bu ben eksũklinũñ tamām
Sen şāhı ḥũsnũñ eylesũn ‘õmrin Ḥudā mezīd
- 357 Ağyārı kes yanũndan eyā serv-i ḥoş-ḥurām
Bostān-ı vaşl içinde yaraşmaz ifen pelīd
- 358 İki gözũm cihānı senũñle görürken āh
Cānũm gibi iki gözũm olduñ mı nā-bedīd
- 359 Hicrân iline şaldı beni rûzgār āh
Ey göz ḳan ağla ey göñũl eyle hezār āh

V

- 360 ‘Azmũm reh-i firāḳadur illā ne müşkil āh
Derdā vũ ḥasretā vũ dirīgā ne müşkil āh
- 361 Sen gül-‘izār-ı goñce-dehenden cüdā baña
Raḥm itdi didi bũlbũl-i gũyā ne müşkil āh

351 yeter : yeterdi

351 bostān-ı vaşl : bāğ-ı vişāl

357 bostān-ı vaşl : bāğ-ı vişāl

- 362 Āsān gelūr maḥabbet egerçi baña bu gün
Hicrān olursa arada ferdā ne müşkil āh
- 363 Āh eyle ey gönül demidūr ƙan aƙıt gözüm
İns ü melek ƙamu diye ḥayfā ne müşkil āh
- 364 Derd ü belā vü ğam ola yārān Ḥayretī
Ağyār saña yār ola yārā ne müşkil āh
- 365 Hicrān iline şaldı beni rûzgār āh
Ey göz ƙan ağla ey gönül eyle hezār āh

* *

[32a]

- 366 Temāşa eyle gör kim yine bu dehr
Şunar tiryāk nā-ehle baña zehr
- 367 Ele şādī naşīb olmış baña ğam
Ele şerbet şunılmış bendeye sem
- 368 Olup her zāğ bāğ-ı vaşla bülbul
Aña dā'im güler yüz gösterür gül
- 369 Velīkin miḥnet ile bülbul-i zār
Yatur ḥār-ı belālarda giriftār

[46a]

- 370 Ki ya' nī ehl olan hecr ile giryān
Olur nā-ehl olan vaşl ile ḥandān
- 371 Bu imiş gerdiş-i gerdün u 'ādet
Virürmiş ehle let nā-ehle devlet
- 372 Gezer dil-berler ile her münāfiƙ
Şehirden red iderler olsañ 'aşıƙ

362 olursa : olcaƙ

362 arada ferdā ne müşkil āh : [] MK.31b.

363 Divanda 363 ve 364 beyitleri yer değıştirmiştir.

364 yārā : derdā

[] : Ḥikāyet-i Ğarrā MK. 31b.

369 giriftār : dil-figār MK. 32a.

- 373 Meger bir şubh kim hürşîd-i raḥşân
Sefer ‘azmine olmuşdı şitâbân
- 374 Ten ü tenhâ idi yoğ idi diyâr
Diyâr-ı ğurbete giderdi ey yâr
- 375 Meger düşmişdi o da nâr-ı hecre
Ki olmuşdı be-ġâyet zerd-çihre
- 376 Meger ol daḥı olmuşdı hevâyî
Ki menzilgâh idinmişdi hevâyı
- 377 Meger olmuşdı ol daḥı ‘âşık
Ki bakmazlardı yüzine ḥalâyık
- 378 Meger anda terk itmişdi yârı
Ki ol derd ile terk itmiş diyârı
- 379 Meger düşmişdi dildârdan dūr
Ki seyr ider cihânı böyle mecrūr
- 380 Giderdi koyuban ortaya başın
Dökerdi durmayuban gözi yaşın
- 381 Hemân-dem ben daḥı ser-mest ü ḥayrân
Döküben dîdeden yaş yirine kıan
- 382 Semend-i şabra urdum tâzyâne
Diyâr-ı ğurbete oldum revâne
- 383 Hevâya uyup anı baş idindüm
Gözimüñ yaşını yoldaş idindüm
- 384 İdindüm reh-nümâ ‘ışk-ı nigârı
Enîs-i yâr idindüm derd-i yârı
- [32b] 385 Cihânda her belâyı yâr idindüm
Velî yâr olımadum baña kendüm

374 ten : tek MK. 32a.

375 hecre : mihre MK. 32a.

379 cihânı : [] MK. 32a.

- [46b]
- 386 Giderdüm seçemezdüm şol u sağı
Ne bilürdüm yakın [u] ne ırağı
- 387 Ne yolca gitdügüm bilürdüm ey yâr
Ne konduğumdan olurdum haber-dâr
- 388 Giderdüm vâlih ü hayrân u dil-teng
İderdüm durmayup kendüm ile ceng
- 389 Gehî yoldan dönüp gelmek dilerdüm
Hudâdan gâh olup ölmek dilerdüm
- 390 Düşeydi gönlüme ger kûy-ı cânân
Görinürdi cihân gözüme zindân
- 391 Düşeydi gönlüme ol kadd ü kâmet
Kopardı başuma ol gün kıyâmet
- 392 Düşeydi gönlüme ol şüret-i pāk
Yüzerdi şafha-i hat[ı]rdan idrāk
- 393 Düşeydi gönlüme ol iki gīsū
Olurdi gözüme ‘âlem karamu
- 394 Düşeydi gönlüme kaşı kemânı
Olurdum tîr-i endûhuñ nişânı
- 395 Düşeydi gönlüme ol iki ser-hoş
Olurdum vâlih ü ser-mest ü medhüş
- 396 Düşeydi gönlüme ger ol kara hâl
Yağardum cânda dâğ olurdum abdâl
- 397 Düşeydi gönlüme çâh-ı zenâhdân
Olurdi mülk-i ‘âlem baña zindân
- 398 Düşeydi gönlüme ol sîb-i gâbgab
Revânum ditrer idi dutuban teb

389 dilerdüm : iderdüm MK. 32b.

395 medhüş : bî-hüş MK. 32b.

399 Firāk-ı yār itdükçe dile ger
İderdüm dā 'im işbu şî'ri tekrār

* *

5

(Şî'r-i Şî'r)

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

400 Gideyin ben dostum bu çeşm-i giryān ağlasun
Vaḳtidür düşman şen olsun dostlar ḳan ağlasun

[33a]

401 Şol ḳadar āh ideyin şol deñlū yaşlar dökeyin
Acısun deryā-yı 'ummān ebr ü bārān ağlasun

402 Yād-ı lā'liyle ölüsem sāgar eyleñ toprağum
Anı taḥmîr itmege üstüme yārān ağlasun

[47a]

403 Yazayın ḥün-ı cigerle ben bu ḥasret-nāmeyi
Başına toprak saçup ḳağıd ḳalem ḳan ağlasun

404 Ey boyı serv-i revānum senden ayru Ḥayretī
Göz yaşın seyl-i revān itsün firāvān ağlasun

* *

(Meşnevî Meşnevî)

405 Elā ey 'andelīb-i cān ḳıl āğāz
Yine söz gülşeninde eyle āvāz

406 Getür bezm-i belāya sâz u sözññ
Çalup bir perdeden daḥı ḳopuzuñ

407 Yine bir şavtdan başla terāne
Kim āteşler bıraḳsun mülk-i cāna

Şî'r-i Şî'r : [] MK.32a.

400 gideyin ben dostum : dostum ben gideyin

400 gazel : 368-378

Meşnevî Meşnevî : [] MK. 33a.

- 408 Bize fūrkat ilinũñ vir niřānın
Getür bize o yirũñ armağānın
- 409 Bize fūrkat diyārından haber vir
Yine řerħ it bize ne yirdür ol yir
- 410 O yirlerde ne gördũñ ne iřitdũñ
Ol illerde ne kıldũñ ne iř itdũñ
- 411 Kime yār u kime yoldaş olduñ
Kime mūnis kime hāldař olduñ
- 412 Kim idi mūnisũñ kim idi yāruñ
Ol illerde kim idi ğam-ğūsāruñ
- 413 Yine řerħ eyle başla dāstāne
Kim olsun ‘ arž-ı hāl içün bahāne
(Meřnevi-i Diger)
- 414 Giderdüm vālih ü ser-mest ü mevzūn
Ne ğün firaķ idebilürdüm ne hōd dün
- 415 Mezīd olsun gözüm yaşı ile ğam
Olar oldu baña ol ilde hem-dem
- [33b]
- 416 Niřānsuzluķdur ol ilũñ niřānı
Kiřinũñ anda ğamdur yār-ı cānı
- 417 Ol ilde ğuşşa yirler ol durur zād
Yıkık ğōñüller eyler anı ābād
- [47b]
- 418 ‘ Aceb ildür ki dirilmekdür ölmek
Hemişe ağlamakdur anda ğölmek
- 419 İderse bir kişi ol ilde řoħbet
Olur yārı belā vü derd ü miħnet

412 Kimidũñ:vezne uymadığı için üzeri çizilmiş ve kim idi yazılmış
Meřnevi-i Diger : [] 33a.
418 ildür : oldur MK. 33b.

- 420 O bezm ehli kıllar boyların çeng
İdüp âvâze-i âh ile âheng
- 421 Ciger kanıdur ol bezmüñ şarâbı
Cigerden bişürürler hem kebâbı
- 422 Ol illerde oluban niçe demler
Bu üslûb ile sürdüm niçe demler
- 423 O bezm içinde olduğumca ser-hoş
Gelürdi hât[ı]ra bu şî'r-i dil-keş

* *

6

(Şî'r-i Şî'r)

Mef'ûlû Mefâ'îlû Mefâ'îlû Fe'ûlûn

- 424 Yâ Rabbi varup bir dağı ol yâri görem mi
Âvâre dil eglencesi dildârı görem mi
- 425 Bu haste gönül derdine tîmâra erem mi
Sağlıklar ile ol gözi bîmârı görem mi
- 426 Uyğuda idi dîde-i bahtum şeb-i gamda
Vaşluna irüp devlet-i bîdârı görem mi
- 427 Yaşı gözümün eylemedin 'âlemi deryâ
Çan ağlayurağ bir dağı Vardarı görem mi

420 boyların : şadlerin MK. 33b.

Şî'r-i Şî'r : [] MK.33b.

424 gazel : 419-458

425 ol : şol

426 idi : iken MK.33b.

427 yaşımı : yaşı MK. 33b.

427 divanda gazelin 7.beyitinde şu şekilde yer almıştır: Yaşı gözümün eylemedin
'âlemi deryâ / Ey Hâyeti çan ağlayu Vardarı görem mi

- 428 Cānāne ki gūlzārı durur bŭlbŭl-i cānuñ
Gāh ağlayurağ gāh iderek yārı görem mi
- 429 Şu gibi revāne oluban ol serv-i revānuñ
Şol nāz ile şalınuğı yolları görem mi
- 430 Fūrkat kılıcı yarasına çāre bulam mı
Ey Hāyretī ya‘ nī ki varup yārı görem mi
- [34a]
(Meşnevī Meşnevī)
- 431 Şu dem kim aña idŭm kūy-ı yārı
Çıkarurdum göge feryād u zārı
- 432 Bu vech ile geçŭrdŭm bir niçe ay
Gezerdŭm valih ũ ser-mest ũ rŭsvāy
- [48a]
433 İdemezdŭm bu çok sâ‘ at qarārı
Giderdŭm tutar idŭm bir kenārı
- 434 Gehī mescidde geh mey-ḥānelerde
K’olurdum bŭmveş vīrānelerde
- 435 Yirŭm geh tağ olurdı gāh bāzār
İşŭm geh ağlamağ idi gehī zār
- 436 Geh olur meskenŭm olurdı külḥān
Geh olur menzilŭm olurdı gülşen
- 437 Geh ‘aqlum aldurur Mecnŭn olurdum
Dem olurdı geh kendŭme gelŭrdŭm
- 438 İderdŭm her nefes ney gibi nāle
Vŭcŭdum za‘ f döndŭrmişdi nāle

428 yārı : zārī MK. 33b.

429 oluban : olup

Meşnevī Meşnevī : [] MK.34a.

433 tutar : dutar MK. 34a.

434 k’olurdum : ƣalurdum MK. 34a

435 İşŭm geh ağlamağ idi gehī zār : Geh olur menzilŭm olurdı gŭlzār MK. 34a.

436 Geh olur meskenŭm olurdı külḥān / Geh olur menzilŭm olurdı gülşen : [] MK. 34a.

- 439 Kaşı yâdıyla dönmiştüm hilâle
Dişi fikriyle olmuşdum hilâle
- 440 Oluban gözi fikri ile haste
Ža'îf idüm be-ğâyet ben şikeste
- 441 Temâm oldı çü bu hâl ile bir yıl
Göñül kūy-ı nigâra oldı hâ'il
- 442 Geçürdüm işbu üslûb ile bir sâli
Görüp hâlüm didi bir lâ'übâlî
- 443 Niçe kez şeh-süvâr-ı 'ışka pâ-mâl
Olup geçmiş başundan niçe kez hâl
- 444 Niçe kez derd-i 'ışka yâr elinden
Diyârın terk idüp gitmiş elinden
- 445 Didi kūy-ı nigâra eyle rihlet
Niçe bir bu belâ vü bu meşakkât
- 446 Ğam-ı fûrkat çekersin ğam degüldür
Düşeli gün yüzünden az degüldür
- 447 Unudmuşdur seni yâhûd mu'în
Ya geçmişdür senüñ eksükligünden
- 448 Yine biñ luṭf ile idüp naşîḥat
Didi zinhâr edep ile ri'âyet
- 449 Egerçi kim varursan ey dil-efgâr
Rızâsını gözet zinhâr zinhâr
- [48b][34b]
- 450 Görürseñ gün yüzünü ayda bir kez
Degüldür gerçek 'âşık olana az
- 451 Bu hâl içre baña bir hoş hikâyet
Ser-âğâz eyledi itdi rivâyet

442b sâli : yılı

446 ğam : az MK.34a.

447 Unudmuşdur seni yâhûd mu'în / Ya geçmişdür senüñ eksükligünden : [] MK:34a.

(Hikāyet-i Diğer)

- 452 Var idi bir zamān bir ‘āşık-ı zār
Severdi bir cevānı ol dīl-efgār
- 453 Yolında yıl gibi yıldı niçe yıl
O serv olmadı bir dem aña mā’il
- 454 Nitekim eyledi cehd itdi ikdām
Vişālî şöhetinde içmedi cām
- 455 Nitekim eyledi bülbul gibi zār
Aña rahm itmedi ol yüzi gülzār
- 456 Nitekim ağladı eyledi feryād
Dil-i dīvānesin itmedi ābād
- 457 Nitekim ağladı eyledi nāle
Lebinden içmedi yāruñ piyāle
- 458 Yolında niçe yıl çekdi meşakḳat
Vefāsın görmedi olmadı rāḥat
- 459 Meger bir rüz ol dīvāne ‘āşık
Belālar genci şol vīrāne ‘āşık
- 460 Turuban reh-güzārına nigāruñ
Varup tırdı yolu üstüne yaruñ
- 461 Hezārān şīve ile geçdi cānān
Yanından geçdi nāz ile şitābān
- 462 Selām itmedi bakmadı yüzine
O bī-çāre danışdı kendözine
- 463 Didi ‘arz ideyin dildāra ḥālüm
Dükendi şabr ḳalmadı mecālüm

Hikāyet-i Diğer : Hikāyet MK. 34b.
458 yıl : kez MK. 34b.

- 464 Țariḡ-i ‘ışḡda kim zahmetlerümden
Yolında çekdügüm miḡnetlerümden
- 465 Diyeyin çünki fırsat oldu yâre
Umarum rahm ide urmaya yâre
- [49a][35a]
- 466 Varup iriṣdi ardından nigāruñ
O serv-ḡāmetüñ ol gül-‘ izāruñ
- 467 Didi bunca zamāndur mübtelāyam
Esīr-i miḡnet ü derd ü belāyam
- 468 Yoluñda n’eyledüm nedür günāhum
Ki böyle arturursın her gün āhum
- 469 Ne suçum ne günāhum hey vefāsuz
Ki geçersin yanımdan merḡabāsuz
- 470 Nedür eksükligümüñ di tamāmın
Ki virmezsın baña Ḥaḡuñ selāmın
- 471 Dehān açdı didi ol yār-ı şīrīn
Dönüben sögdi birkaç itdi nefrīn
- 472 Seni bī-çāre ben ‘āşık şanurdum
Bugün da‘ vāñda şādık şanurdum
- 473 Ḳamu duyuldu tezvīrūñ yalānuñ
Buña göre durur bildüm ḡalānuñ
- 474 Vefā oldur ki elden ey dil-efḡār
Ayıra ide müşteşnā seni yār
- 475 Koya bir bende-i kemter yirine
Daḡı ‘ālemde bu ‘ışḡuñ nesine
- 476 Gerek ayrulmasun bir laḡze bir ān
Bile olsun müdām anuñla cānān

469 Ne suçum ne günāhum : Nedür suçum günāhum MK. 35a.

- 477 Şunu kim kıomaya ‘âşık yirine
Yiridür dâ’im ol ‘âşık yirine
- 478 Şıyuban kâse-i Mecnûn u Leylâ
Aña onuñla virürdi tesellâ
- 479 Bulınur zillet içre lezzet-i ‘ışk
Görinür miñnet içre râhat-i ‘ışk
- 480 Gerek lutf u gerek kıahr ide dildâr
Rızâsın gözlemekdür ‘âşıkâ kâr
- 481 Çü pendin ol ‘azîzüñ eyledüm güş
Begendüm geldi gâyet göñlüme hoş
- 482 Elümden ihtiyârüm gitdi nâ-çâr
Hemân-dem itdüm ‘azm-i küy-ı dildâr
- [49b][35b]
- 483 Yöneldüñ kıble yili gibi çâlâk
Giderdüñ hem dökerdüñ başuma hâk
- 484 Kıaş mihrâbını añduķça vecde
Gelüp hem eylerdüñ ol arada secde
- 485 Düşeydi göñlüme ol serv-kâmet
Tıruban yine eylerdüñ ikâmet
- 486 Girüp yola inerdüm yine âheng
O şevķ ile giderdüñ nice ferseng
- 487 Ögüme düşse yine zülf-i piçân
Şaşurdum yolu olurduñ perîşân
- 488 Ögüme düşse ger ol kâkül-i ham
Yolu kıordum düşşerdüm taķa ol dem
- 489 Ögüme düşse nâ-gâh alnı mâhı
Delil olur bulurdum yine râhı
- 490 Ögürdüñ yoluma yine revâne
Giderdüñ şevķ odına yâne yâne

491 Ögüme düşse yine iki cādū
Yolum bağlardı gözümden akan şu

492 Ögüme düşse haṭṭ-ı sebz-i dildār
Baña yol gösterür idi Hızırvar

493 Düşe dura bu üslûba girerdüm
Dün ü gün ‘azm-i küy-ı yâr iderdüm

(Meşnevî-i Diğer)

494 Meger bir rûz irüben vaḫt-i pî-rûz
Açılmışdı bahâr olmuşdı nev-rûz

495 Dem olmuşdı ki işbu dehr-i pür-ğam
Açılup gül gibi olmuşdı hurrem

496 İderdi nâleler bî-çâre bülbül
Açılmışdı gülerdi gonce-i gül

497 Ki gûyâ bülbül idi ‘âşık-ı zâr
Gülistân idi aña küy-ı dildâr

498 Tamâm olmuş idi bir yıl ki bülbül
Düşüp ayrı çekerdi ḫasret-i gül

[50a][36a]

499 Gelüp irişdi ol dem küy-ı yâra
Anuñçün başlamıştı âh u zâra

500 Gülinüñ görüben yanında ḫârı
Anuñçün eyler idi âh u zârı

501 Görüben yârını yad ile hem-dem
Anuñçün nâleler eylerdi her dem

Meşnevî-i Diğer : Hikâyet MK. 35b.

496 Açılmışdı gülerdi gonce-i gül : Düşüp ayrı çekerdi ḫasret-i gül MK. 35b.

497 bülbül idi ‘âşık-ı zâr : ‘âşık idi bülbül-i zâr MK. 35b.

498 Düşüp ayrı çekerdi ḫasret-i gül : Açılmışdı gülerdi gonce-i gül MK.35b.

501 Görüben yârını yad ile hem-dem / Anuñçün nâleler eylerdi her dem : [] MK.36a.

502 Giderdüm ben dağı maḥzûn-ı dil-teng
Bu şi'ri başlayuban itdüm âheng

* *

7

(Şi' r-i Dîger)

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

503 Göñül vaḳt oldı şimden girü kūy-ı yâra 'azm eyle
Bahâr oldı yine bülbül gibi gülzâra 'azm eyle

504 Beni öldürmedin bu derd-i ḥasret hey meded cehd it
Yüri ol cân ṭabîbine iriş bi-çâre 'azm eyle

505 Bu ğurbetde yiter eglendün ey dil derd ü ḥasretle
Demidür şol göñül eglencesi dildâra 'azm eyle

506 Şafâ bulmaḳ dilerseñ ey göñül jeng-i küdüretden
Sürin yüz üzre şu gibi sū-yı dildâra 'azm eyle

507 Ğam-ı dünyâdan el yumaḳ dilerseñ Ḥayreti cehd it
Gözün yaşı gibi yüz üzre düş Vardara 'azm eyle

* *

508 Tamâm itdüm çü şi'ri ben dil-efgâr
Gözüme nâ-gehân görindi dildâr

509 İrişdüm çünki ol âb-ı revâna
Biraz şu sepdî bu pejmürde câna

510 Yüzi üzre düşüp şan 'âşık-ı zâr
Sürinürdi meger görmişdi didâr

Şi' r-i Dîger : Şi' r MK. 36a.

503 gazel : 391-415

504 beni : seni

505 ḥasret : hicrân

507 düş : var

508 dil-dâr : Vardâr MK. 36a.

- 511 Meger görmiş idi dîdâr-ı yâri
Anuñçün böyle olmuşdı cârî
- 512 *Rücû' itmiş idi aşlına gâlib*
Ki olmuş cân ile çü yâra tâlib
- 513 Anı ben çünki bu vech ile gördüm
Gözüm yaşı gibi yüz yire urdum
- [50b] 514 Kişi kim olsa maflûbına tâlib
Degüldür aña ser-keşlik münâsib
- 515 Orada şehre varınca arada
Hemân bir menzil idi bi'l-ziyâde
- [36b] 516 Yola yüz üstine düşüp yöneldüm
O gün şehre yüzüm üstine geldüm
- 517 Giderdüm lîk iderdüm Hudâya
' Aceb görüne mi ol serv-i bâlâ
- 518 Naşib olup göricek şehriyârı
' Aceb görem mi ki ol şehr-i yâri
- 519 İrişdüm şehre itdüm cehd ü ikdâm
Varup gam-ğanem içre kıldum ârâm
- 520 Muradum bu ki ne yâr u ne ağıyâr
Ola râz-ı derûnumdan haber-dâr
- 521 Niçe gün varmadum hiç kûy-ı yâra
İñende râğıb olmadum nigâra
- 522 Bilürdüm lîk ben ol serv-i nâzı
Kılurdu Cum' ada dâ'im namâzı
- 523 Gelicek Cum' aya ol serv-i bâlâ
Varuban eyledüm anda temâşâ

511 Meger görmiş idi dîdâr-ı yâri / Anuñçün böyle olmuşdı cârî : [] MK. 36a.

515 Hemân : Temâm MK. 36a.

524 Çü gördüm tağıdup şabr u qararı
Oğudum işbu şi' r-i âb-dârı

* *

8

(Şi' r-i Dîger)

Mef' ulü Mefâ' ilü Mefâ' ilü Fe' ülün

525 El-minnetü li'llâh ki yine yârimi gördüm
Âvâre dil eglencesi dildârumı gördüm

526 Bu haste gönül derdine tîmâra irişdüm
Şağlıklar ile şol gözi bîmârumı gördüm

527 Uyğuda idi çeşm-i ümîdüm şeb-i gamda
Vaşl ile bugün devlet-i bîdârumı gördüm

528 Virâne gönül tekyesini kıldum ' imâret
Gencîne arardum yine mi' mârımı gördüm

529 Bir câme-i dâl ile yine Hayretiyâ ben
Şol âl idici gözleri şehhârumı gördüm

* *

(Meşnevî-i Dîger)

[51a][37a]

530 ' Acebdür hâl[i] aşhâb-ı niyâzuñ
Diler kim perdesin keşf ide râzuñ

531 Diler kim ide râzın âşkâra
' Aceb dîvânedür bilmez müdâra

Şi' r-i Dîger : Şi' r MK. 36b.

525 gazel : 334-327

529 dâl : al MK.36b.

529 Şol âl idici gözleri şehhârumı gördüm : Şol tûfî-i gûyâ-yı şeker-bârumı gördüm

Meşnevî-i Dîger : [] MK. 37a.

- 532 Dimez rāz-ı derūnum eyledüm fāş
Gözinden dem-be-dem durmaz döker yâş
- 533 Dimez hālūmden oldılar haber-dār
İşini dā'im eyler nāle vü zār
- 534 Dimez kim keşf olur esrār-ı pinhān
Varur kūy-ı nigāra mest ü hayrān
- 535 Göñülden arzuladum kūy-ı yāri
Boşandurdum 'inān-ı ihtiyārı
- 536 Kaçan kim hālet-i 'ışk ola efzūn
Varurdum kūy-ı yāra zār u maḥzūn
- 537 İdemezsem eger kendin temāşā
Varur kūyında bulurdum tesellā
- 538 Kenāre seyre çıksalardı geh gāh
Varurdum seyr iderdüm ölsem āgāh
- 539 Bunuñ üstine geçdi niçe gün hāl
Hemān gūş eyle kim nic' olur aḥvāl

(Hikāyet)

- 540 Meger bir gün ki bu sultān-ı ḥāver
Felek şahrāsını seyr itmek ister
- 541 Urunup başına bir nūr-ı efser
Cihān yüzini kılmışdı mūnevver
- 542 Anuñ mihrinden idüp vecd-i hālāt
Öñünce çerḥ urarak gitdi zerrāt
- 543 Bu hāl içre irüp bir yār-ı çālāk
Didi ey ḡam-zede olğıl ferahnāk

535 Boşandurdum : yaşındurdum MK. 37a.

538 çıksalardı : çıkaldı MK. 37a.

543 irüp : iken MK. 37a.

- 544 Dem-i şevk irdi vaqt-i ğam degüldür
Ne durursın duracaķ dem degüldür
- [51b]
- 545 Ki biñ nāz ile ol serv-i dil-ārā
Revāne oldu k'ide seyr-i şahrā
- [37b]
- 546 Yūri ey bülbul-i āşüfte vü zār
Demidür kām idesün seyr-i gülzār
- 547 Var ey pervāne-i dil-rīş ü bed-hāl
Çerāġ-ı hūsnine yandır per ü bāl
- 548 Didi hīç ırma var ey mūr-i nā-çiz
Süleymān menziline er yūri tiz
- 549 İştüdüm gitdi elden ihtiyārüm
Dükendi tākāt u şabr u qarārüm
- 550 Bir ay olmışdı ol gün yüzli dildār
Baña göstermemişdi nūr-ı didār
- 551 Hemān bī-ih̄tiyār oldum revāne
Semend-i ' işķa urdum tāzyāne
- 552 Şol ümīde ki alam bir selāmın
İraķdan gūş idem yāhūd kelāmın
- 553 Hīç olmaz ise ol serv-i dil-ārā
İraķdan görine idem temāşā
- 554 Varuban reh-güzār-ı yāre irdüm
Ki gūyā bülbulüm gül-zāra irdüm
- 555 Göñül gāhī qarār itmek dilerdi
Gehī kırķar qarār itmek dilerdi
- 556 Hele biñ dürlü itdüm cehd ü iķdām
Durup ol reh-güzārda kıldum ārām

548 ırma : durma MK. 37b.

555 qarār : firār MK. 37b.

- 557 Görindi nâ-gehân ol serv-i ser-keş
Vücûdum hırmenine urdı âteş
- 558 Giyüben egnine bir âl câme
Başına nûrdan urmuş imâme
- 559 Çü bu âl ile ol cânân görindi
Şan ol dem gözlerüme kıan görindi
- 560 Hata didüm nice kıan mahz-ı cåndur
Görinen gözüme rûh-ı revåndur

* *

[52a][38a]

Mef'ûlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

- 561 Yine ey mürde cismüm cân görindi
Devâsuz derdüme dermân görindi
- 562 Halâş olam gibi ğam zûlmetinden
Ki ya' nî pertev-i raḥmân görindi
- 563 Çün ol gencîne-i taḥkîka irdüm
Bu 'âlem baña bir vîrân görindi
- 564 Çü dağdı boynıma zencîr-i 'ışkı
Vücûdum baña bir zindân görindi
- 565 Yine hışm ile miskîn Ḥayretiye
Bu gün ol ḥazret-i sulṭân görindi

* *

556 kıldum : itdüm MK. 37b.

557 nâ-gehân : gözüme MK. 37b.

559 Şan ol dem gözlerüme kıan görindi : Gözüme anki nûr-ı cân görindi MK. 37b.

[] : Çü bu reng ile ol cânân görindi / Şan ol dem gözlerüme kıan görindi MK. 37b

[] : gazel MK. 37b.

561 ey : bu / cismüm : cisme MK. 38a.

- 566 Dir idüm şems-i bahtum doğısardur
Velî bilmen ne yüzden doğısardur
- 567 Degüldür lîk tenhâ ol melek-ğû
İtiyle bile seyr eylerdi âhû
- 568 Degüldi ol nihâl-i serv-ğâlî
Var idi bir pelîd-i bed-fî' âli
- 569 Rağîb ile gelürdi ol perî rîv
Süleymân ile seyr eylerdi şan dîv
- 570 Çü gördüm yâr ile ol bed-lağâbı
Ebû Cehl ile gûyâ Muştafâyı
- 571 Göricek elleri didüm dirîğâ
Ecel almış yanına 'ömrüñ eyvâ
- 572 Anı bildüm ki bâl olmaz belâsuz
Ya canımdur ki hâz almaz cefâsuz
- 573 Biledür dâ'imâ rahmet ile zağmet
Ya zağmetsüz olur mı hiç rahmet
- 574 Gülüñ elbet yanında hâr vardur
Mülüñ her kişiye humâr[1] vardur
- 575 Çü her bir lezzetüñ bir zilleti var
Çamu şâdilîğüñ bir şerbeti var
- 576 Bu hâl ile dururken zâr u giryân
Gelürdi hışmla lîkin şitâbân
- [52b][38b]
- 577 Kaşın yay kirpüginden tîr düzmiş
Siyeh sünbüllerin zencîr düzmiş

566 doğısardur : doğar idi // bilmen : bilmem MK. 38a.

571 elleri : anları MK. 38a.

575 şerbeti : miñneti MK. 38a.

- 578 Uruban ğamzeler s̄inemize t̄ir
Şaçı c̄ân gerdenine dağdı zenc̄ir
- 579 Oĥurdum luţfla vire selâmı
Hemân d̄üşnâmdan açdı kelâmı
- 580 Egerçi söyledi telĥ itdi nefr̄in
Gelürdi l̄ik baña ĥûb u ş̄ir̄in
- 581 Cefâ itdüm şanup itdi vefâyı
Sögerin şandı eyledi du‘ âyı
- 582 ‘ Acebdür ey gōñül aĥvâli ‘ ıřķuñ
Güzeldür ehl-i ĥâle ĥâlî ‘ ıřķuñ
- 583 Dögerse yâr sürersin şafâyı
Sögerse ger işidürsin du‘ âyı
- 584 Olursın aĥladıkça daĥı ĥurrem
Dügündür saña eylerseñ de mâtem
- 585 Cefâdan ĥiç vefâyı seçmez ‘ âşık
Olıcak râh-ı ‘ ıřķ içinde şâdık
- 586 Eger c̄ânânınuñ yolında c̄ânı
Virürse bulur ‘ ömr-i c̄avidânı
- 587 Olur ise işigüñde anuñ ĥâk
Olur ĥadr ile yiri anuñ eflâk
- 588 Eger merdûd ola ger ola maĥbûl
Ĥabûl eyler ĥamu muĥbil olan ĥul
- 589 Sögererek geçdi yanumdan çü c̄ânân
Gözümnden oldu c̄ânım ĥibi pinĥân
- 590 Şanasın ben ten-i b̄i-c̄ân ĥaldum
Ya bir b̄imâr u b̄i-dermân ĥaldum

578 ğamzeler : ğamze bu Mk. 38b.

585 Cefâdan : Vefâdan / vefâyı : cefâyı MK. 38b.

587 yiri anuñ : anuñ yiri MK. 38b.

- 591 Gözümün yaşı kalmadı gitdi nûr
Dolup dil ğamla boşaldı sürûr
- 592 Benümle kaldı gözüm yaşı vü ğam
Mezîd olsun ki anlar oldı hem-dem
- 593 Benümle kaldı hem feryâd u zârum
Anuñ ile bile gitdi qarârûm
- [53a][39a]
594 Nigârûm gitdi vü ben kaldum ey yâr
Hevâ-yı ‘ışk ile ney gibi zâr
- 595 Çü yârûm gitdi urdı baña yara
Yüzüm üzre düşüp ol reh-güzâra
- 596 Ayağı izini mihrâb idindüm
Hemân-dem secde-i şûkr itdüm andum
- 597 Ayağı izini sürdüm yüzüme
Tozını tûtyâ itdüm gözüme
- 598 Ne yire dökdi ise dâmen-i pâk
Düşüp çoçdum yaşamı eyledüm çâk
- 599 Biraz yatdum o yirde mest ü hayrân
Yine cem‘ oldı çün ‘aql perîşân
- 600 Turup şabrum girbânın idüp çâk
Başumı geh dögüp geh dökerek hâk
- 601 Yaşumı döndürüp âb-ı revâne
Gözüm yaşı gibi oldum revâne
- 602 Gözüm yaşı olup gözüme hâ’il
Ne yol farq eyledüm ırâk ne menzil

[] : Benümle kaldı gözüm ağlayurâk / Yüregüm âteş-i ğam dağlayurâk MK. 38b.

597 itdüm : çekdüm MK. 39a.

598 ise : ol MK. 39a.

603 Giderdüm lîk yoğ idi mecâlüm
Perişân idi zülfi gibi hâlüm

604 Hemân-dem derd ile âvâz
Bu nazm-ı âb-dârı itdüm âgâz

* *

10

(Kaşîde Güft)

Mef'ûlû Fâ' ilâtü Mefâ'ilün Fâ' ilün

605 Geçdi yanumda ağızuma söğdi ol iki yâr
Güyâ ki bir kûluna söğiş şundi şehriyâr

606 Mest eyledi yine bir ağız söz ile beni
Güyâ ki şundi ağızuma cām-ı hoş-güvâr

607 Sögmek degüldür ol baña i'zâz için beni
Dürç-i lebinden eyledi dürr ü güher nişâr

608 Sögdükçe baña medh dahı hoş gelür dile
Tûñ şeker yidükçe sözi olur âb-dâr

[39b]

609 Maḥmûr-ı cām-ı fûrkâtam acı sözi baña
Datlu dilinden özgelerüñ yeg baña hezâr

[53b]

610 Gül gibi açılup yine oldum güşâde-dil
Söğmege baña çünki dehân açdı şehriyâr

Kaşîde Güft : [] MK.39a.

605 ol : bir

605 kaside:61-21

605 bir : biz

605 söğiş : şeker

608 yidükçe : bulınca MK. 39a.

609 datlu : tatlu

609 baña hezâr : şad hezâr-bâr MK. 39b.

610 şehriyâr : gonca-vâr

- 611 Bilmem ne sihr okıdı ki oldı ol hemân
Boyunca ğuşşa bir nefes içinde târ u mâr
- 612 Meydân-ı 'ışk içinde 'Alîlik idüp yine
Ġam leşkerine oldı zebân ile Zü'l-feķâr
- 613 Düşnâm ile şu daş ki baña urdı her biri
Ġam leşkerinden oldı şıĝınmaĝa bir hişâr
- 614 Bend-i belâdan eyleyüp âzâde bendesin
Bir sözle itdi milket-i şâdîde şehriyâr
- 615 Gülzâr-ı hûsn içinde boyı bir nihâl idi
Bu nuţķ-ı âb-dârı aña oldı berg ü bâr
- 616 Çîn oldı ğonce gibi çü düşnâma başladı
Bir şi'r okıdı gül gibi bu tab'-ı hoş-güvâr
- 617 Düşnâm ile kuluñı kıldıñ çü kâmkâr
Şîrîn sözüñe eyleyeyin cânımı nişâr
- 618 Yüz berkidüben eyledüm eksüklüĝi tamâm
Baña ne deñlü sögesin ey yâr vechi var
- 619 Yok yok yañılmışam niçe sögmekdür ol baña
Luţf u keremler eyledüñ ey şîve-kâr yâr
- 620 Bir zerre gibi kılduruban hâkdan beni
Kıldıñ kuluñı hem-ser-i hırşîde tâb-dâr
- 621 Devlet degül midür diye bi'llâh ey göñül
Bir bendesini her nice geh aña şehriyâr
- 622 Sögmek degüldür ol saña incinme hurrem ol
Biñ şîve ile nâz ile eyleyü beni 'âr

611 ki oldı ol : kim oldı o dem

612 oldı : urdı

613 daş : taş

[] : Şi'r MK. 39b.

621 bir : biz

621 geh aña : ögerse

622 beni 'âr : ben şümâr

623 Bezm-i maḥabbete çağıruban konukladı
Ḥayrânla Ḥayretî yine datlu ile nigâr

• *

(Meşnevî)

[40]

624 Elâ ey bülbül-i cân olma ḥâmûş
Demidür eyle derd ile yine cûş

625 Dutalum cân kulağını yine bâz
Demidür eyle bülbül gibi âvâz

[54a]

626 Bu gülşende sözün âb-ı revân it
Biraz ‘ışk-ı maḥabbetden ‘ayân it

627 Egerçi ‘ışka yok durur nihâyet
Yiter bir şemme eylerseñ rivâyet

628 Ḥaṭâ didüm eger durdukça ‘âlem
Kitâbet eyleyelerdi dem-â-dem

629 Yazılmayaydı ‘ışkuñ biñde biri
Cihânuñ cümle cem‘ olsa debîri

630 Biraz şerḥ ideyin oldukça kudret
Eger gûş ide aşḥâb-ı zerâfet

(Meşnevî)

631 Söğerek çün yanumdan geçdi dildâr
Yöneldüm ben de miḥnet-ḥâneme zâr

632 Didi göñlüme ‘aklüm buldı fırsat
Nedür bu bunca derd ü bunca miḥnet

623 datlu : ʔatlu

627 Divanda kaside 33 beyittir. Mesnevide 19 beyiti yer alan kasidenin 16. beyiti yer almamıştır.

Meşnevî : [] MK.40a

630 zerâfet : ʔarîkat MK. 40a.

- 633 Seni gör 'ışk nice kıldı bed-hâl
Uruban cânuñıa dâğ itdi abdâl
- 634 Seversin bunca yıl şol bî-vefâyı
İşitmedüñ henüz bir merhabâyı
- 635 Yakınlık umduğuñca irdi düri
Değişdüñ derd ü miñnetle huzûrı
- 636 Umarken luṭfla in'âmın anuñ
İşitdüñ hışmla düşünâmın anuñ
- 637 Meşakḳatdür maḥabbet bil meşakḳat
Ki birdür şüretâ miñnet maḥabbet
- 638 Dil-i dîvâne dahı keşf idüp râz
Virüp 'aqla cevâb itdi ser-âğâz
- 639 Meger kim sende yoḳdur zerrece şevḳ
Kim almazsın bu derd-i 'ışḳdan zevḳ
- 640 Şunı kim pîr-i 'ışḳ eyledi abdâl
Belâ oldu o Hâḳ dervîşine bâl
- [40b]
- 641 Şunı kim baña dîrsin pür cefâdur
Benüm yanumda ol 'ayn-ı devâdur
- [54b]
- 642 Olur mı dür dil-ber hîç benden
Çü gönîlüm ḥânesidür aña mesken
- 643 Baña hışm ile düşünâm itdügi yâr
Du'âdan yeg durur yanumda şad-bâr
- 644 Başında 'âşıḳuñ tâc-ı sa'âdet
Maḥabbetdür maḥabbetdür maḥabbet
- 645 Maḥabbet olmasa olmazdı 'âlem
Budur ben bildüğüm vallâhu a'lem

640 Şunı kim pîr-i 'ışḳ eyledi abdâl / Belâ oldu o Hâḳ dervîşine bâl : [] MK.40a.
641 devâdur : vefâdur MK. 40b.

(Mu‘âriz Kerden-i ‘Akl Bâ-dil)

- 646 Hired didi yine dîvânesin sen
Göreyin odlara hem yanasın sen
- 647 Mey-i ‘ışk ile ser-hoşsın müdâmı
Elûñden hiç düşmez ‘ışk câmı
- 648 Uyaldan ‘ışka olduñ eyle rûsvây
Sînemi ey gönül eyvây eyvây
- 649 Uyaldan ‘ışka olduñ eyle mezmûm
Cihân lezzetlerinden cümle maḥrûm
- 650 Uyaldan ‘ışka olduñ eyle maḡbûn
Gezersin dâ ‘imâ ser-mest [ü] maḥzûn
- 651 Ne gördin ‘ışkdan olduñ hevâ-dâr
Daḡı başuñda beñzer kim hevâ dâr
- 652 Kerem kıl ‘ışk terk it dut naşîḡat
Niçe bir bu belâ vü bu meşakḡat

(Cevâb Dâden-i Dil Bâ-‘aḡl)

- 653 Hemân-dem başlayup dîvâne gönülüm
Didi derd ile yana yana gönülüm
- 654 Olaldan ‘ışk ile ey ‘aḡl yaḡı
Ḳomazam bir nefes elden ayaḡı
- 655 Uyaldan şâh-ı ‘ışka pâdşâyam
Şanursın sen beni bir rûsvâyam
- [41a]
- 656 Yıkılursa ser-â-ser işbu gerdûn
Olur şanma sen ehl-i ‘ışka maḥzûn

Mu‘âriz-kerden-i ‘Aḡl Bâ-dil : Mu‘âriz-ı ‘Aḡl Bâ-dil-i Dîvâne MK. 40b.
Cevâb Dâden-i Dil Bâ-‘aḡl : [] MK. 40b.

[55a]

- 657 Nice olmayayın ‘ışka hevā-dār
Giderdi ġam kıomadı bende diyār
- 658 Baña dīvāneyem itmeñ naşīhat
Ĥamākatdūr ĥamākatdūr ĥamākat
- (Bāz-ı Su’āl Kerden-i ‘Aql Bā-dil)
- 659 Didi yine ĥired gel olma bī-hūş
Naşīhatdūr sözüm cân ile dut ġūş
- 660 Nedāmetdūr hemīşe ‘ışkuñ işi
Olur ‘ışk ile varmaz başa kışı
- 661 Kışıye ‘ışk her-giz yār olmaz
Ėalur ‘ışk ehli ber-ĥordār olmaz
- 662 Ya Mecnūn olur ol āĥir ya Ferĥād
Çıkarmaz ‘āşık olan bir eyū ad
- 663 Kimini derd ile zār eyledi ‘ışk
Kimini daĥı ber-dār eyledi ‘ışk
- 664 Virūpdūr ‘ışk ucundan niçeler baş
Döker bu ‘ışk elinden niçeler yaş
- 665 Sözüm ĥaĥdur eger dīñlerseñ ey yār
İñen ma’ kıul görmez ‘ışkı ‘ākıl
- (Bāz-ı Cevāb Dāden-i Dil Bā-‘aql)
- 666 Didi ġöñlüm yine ĥuşm ile ey pīr
Bilürsin sen de şıġmaz ‘ışka tedbīr
- 667 Ėöñülden ‘āşık olana nedāmet
Sa’ ādetdūr sa’ ādetdūr sa’ ādet

Bāz-ı Su’āl Kerden-i ‘Aql Bā-dil : [] MK. 41a.

665 yār : dil MK. 41a.

Bāz-ı Cevāb Dāden-i Dil Bā-‘aql : [] MK. 41a

- 668 Şunuñ kim ‘ışk olur ‘âlemde yârı
Yine ğam olur onuñ ğam-güsârı
- 669 Virüp başını Mecnûn ile Ferhâd
Göre olmadılar mı ğamdan âzâd
- 670 Şular kim bundan berdâr oldı anlar
Bil oldılar beķâ dârına server
- [41b]
- 671 Târîķ-i ‘ışķda şol kim virür baş
Maķabbet beglerine olur ol baş
- [55b]
- 672 Mu‘ânîd olma anı şöyle bilgil
İñen maķbûl dutmaz ‘akl[1] kâmil
(Bâz-ı Su’âl Kerden-i ‘Aķl Bâ-dil)
- 673 Hıred yine didi kim ey perîşân
Virürler ‘âşık olanlar yok yire cân
- 674 Virürler râķatı zaķmet alurlar
Hıuzûrı terk idüp miķnet alurlar
- 675 Olup dellâl-ı miķnet cân şatarlar
Dem-â-dem derd alup dermân şatarlar
- 676 Bu bâzârında bunlaruñ nedür sûd
K’olurlar böyle ģalk içinde merdûd
- 677 Bu sevdâdan kerem kııl ey gônûl gec
Târîķ-i râstı gel eyleme kec
- 678 Yiter kılduñ gözünüñ yaşı mı cû
Kerem kııl gel bu sevdâdan elüñ yu
- 679 Şular kim kendöziyle âşnâdur
Târîķ-i ‘ışķa gitmek key ģaķâdur

Bâz-ı Su’âl Kerden-i ‘Aķl Bâ-dil : [] MK. 41b.

(Bâz-ı Cevâb Dâden-i Dil Bâ-‘aql)

680 Didi gönlüm yine ey pîr-i nâ-dân
İder ‘ışk ehline ölmegi âsân

681 Cefâdur ehl-i ‘ışk içinde rahmet
‘İtâb-ı ‘ışk olur ‘ayn-ı ‘inâyet

682 Düşer bâzâr-ı ‘ışk içre kesâda
Şu kim cân virüp ırmeye murâda

683 Olur mı bundan özge sûd hâşıl
Virüp cânın ola cânâna vâşıl

684 Tarîk-i ‘ışkdur râh-ı hâkîkat
Bu yoldan bulunur meydân-ı vuşlat

685 İder ‘âşık gezer çün ü çerâdan
Elini yur geçer her mâ-cerâdan

686 Şevâb olur kamu ‘ışkuñ hañâ’sı
Özinden yaduñ oldur âşnâsı

[56a][42a]

(Bâz-ı Su’âl Kerden-i ‘Aql)

687 Hîred ‘ışkı yine dutmadı ma’kül
Dil-i divâneme sordı yine yol

688 Didi şol vâkt olur ‘ışk içre lezzet
İdesin dil-ber ile ‘ayş ü ‘işret

689 İdüben yâr ile ‘ayş-ı müdâmı
Lebinden nûş idesin tolu câmı

690 Gehî şîve ide gâhı o şeh nâz
Geh ola pûselikden ide âğâz

Bâz-ı Cevâb Dâden-i Dil Bâ-‘aql : [] MK. 41b.

681 Cefâdur : şafâdur MK. 41b.

Bâz-ı Su’âl Kerden-i ‘Aql : [] MK. 42a.

- 691 Mülâyim olmasa serd olsa dil-ber
Anı terk eyler ‘ākıl ey birāzer
- 692 Güzel olmayıcağ fî‘l-cümle mâ’ıl
Hevādârı olımaz anuñ ‘ākıl
- 693 İñen olmasa bir dil-ber vefādār
Aña ‘ākıl olan olmaz hevādār
- (Bâz-ı Cevāb Dāden-i Dil Bâ-‘aql)
- 694 Oluban yine bu dīvāne dil -teng
Cevābın virmege eyledi āheng
- 695 Didi yārūñ hayāli ile ‘ışret
Yiter ‘āşık olana zevk u lezzet
- 696 Lebi yādına kan yutmağ dem-ā-dem
Yiter bezm-i belāda ‘āşıkā dem
- 697 Kaçan cev̄r ü cefāya itse āğāz
Dil ehline yiterdür şive vü nāz
- 698 Ne deñlū olsa dil-ber serv-i ser-keş
Bırağur mülk-i cāna sūz u āteş
- 699 Ne deñlū olsa istiğnāda dil-ber
O deñlū ehl-i ‘ışkuñ zevk[i] artar
- 700 Vefā ümmīdin itmek ‘āşık-ı zār
Ṭarīk-i ‘ışk içinde ‘ārdur ‘ār
- [42b]
- (Medḥ-i ‘Işk)
- 701 Olmaz ‘ışkdan ḥāl ehl[i] münfek
Ki cāndur ehl-i ḥāle ‘ışk bî-şek

691 birāzer : birāder MK.42a.

Bâz-ı Cevāb Dāden-i Dil Bâ-‘aql : [] MK.42a.

694 dil : göñül MK. 42a.

[56b]

- 702 Bugün dil-teşneler cüllâbdur 'ışk
Ki hem Hızruñ hayât-ı âbdur 'ışk
- 703 Maḥabbet ehlinüñ imânıdır 'ışk
Meveddet yolınuñ bürhânıdır 'ışk
- 704 Şular kim buldılar 'ışk-ı ḥaḳıḳî
Ḥaḳîḳat buldı anlar 'ömr-i bâḳî
- 705 Ki 'ârifler katunda 'ışk durur ḥaḳ
Ne bilsün n'idügün anı her aḥmaḳ

* *

11

(Şi'r-i Şi'r)

- 706 Maḥabbet mülkinüñ sultânıdır 'ışk
Meveddet 'âleminüñ cânıdır 'ışk
- 707 Kimi öldürse bulur 'ömr-i sermed
Temâşâ kıl ne cânlar cânıdır 'ışk
- 708 Bulayın dir iseñ ey ṭâlib-i Ḥaḳ
Ḥaḳîḳat gevherinüñ kânıdır 'ışk
- 709 Cihân 'ışk ile olmuştur 'imâret
Ḥaḳîḳat gencinüñ vîrânıdır 'ışk
- 710 Ne bilsün Ḥayretî 'ışkı her âdem
Ḥaḳuñ bir luṭfıdır iḥsânıdır 'ışk

* *

(Hikâyet)

Şi'r-i Şi'r : [] MK. 42b.

706 gazel : 246-181

708 ey ṭâlib-i Ḥaḳ : anı taleb kıl MK. 42b.

Hikâyet : [] MK. 42b.

- 711 Gel ey söz ehli gûş eyle maḳālüm
Saña şerḥ eyleyeyin ḳıl ü ḳalüm
- 712 Dehân açdı baña çün itdi düşünām
Mey-i ‘ışḳ ile şundı şan tolu cām
- 713 Yine şundı baña bir cām-ı cān-baḥş
Ki yakdı âteşüm üstine âteş
- 714 Çü nûş itdüm o cām-ı hoş-güvārı
Giderdi cān u dilden inkisārı
- 715 Çü itdüm ol şarāb-ı telḥ ben nûş
Özümi şevḳden ḳıldum ferāmûş
- [43a] 716 Ölü isem ger bu şevḳ ile muḳarrer
Yine mestāne ḳalkam rüz-ı maḥşer
- [57a] 717 İçen bezm-i maḥabbetden piyāle
Turur mestāne maḥşerde çü lāle
- 718 Maḥabbet bezminüñ var iki cāmı
Ol iki cām devr eyler müdāmı
- 719 Biri ol bezmde cām-ı vefādur
Biri daḥı anuñ cām-ı cefādur
- 720 Vefā cāmı egerçi kim şafādur
Velî ḥālet viren cām-ı cefādur
- 721 Cefā cāmını şundı bize sâḳî
Anı nûş idüp olduk mest-i bâḳî
- 722 Şarāb-ı cevır egerçi mürdür ey yār
Vefā cāmında vardur lîk ḥumār
- 723 Dime vuşlat durur maḳşūd-ı âşık
Zihî devlet görürse cevır lāyık

722 vuşlat durur : vuşlatta dur MK. 43a.

- 724 Degül ‘ âşık-ların maqşûdı vuşlat
Hemân hâlet gerek ‘ uşşâka hâlet
- 725 Olıcağ dil-ber ey dil pâk-dâmân
Olur lutfı vü kahrı cümle yeksân
- 726 Bu deñlü lutf yârândan yiterdür
Tarîk-i ‘ ışk içinde şol ki erdür
- 727 Bugün meydân-ı ‘ ışk içre olan merd
Virür dermanını derd olur ol derd
- 728 Şu kim olmaya cevri ile tesellâ
Olımaz ‘ âşık-ı tahkîk hâşâ
- 729 Şu kim hâz almaya cevri ü cefâdan
Olabilmez ol erbâb-ı belâdan
- 730 Şu baş kim yâr elinden yimedi let
Urınmamış durur ol tâc-ı devlet
- 731 Şu dil kim incinür yâr itse düşnâm
Tarîk-i ‘ ışk içinde hâm-der-hâm
- 732 Baña çün sögdi dil-ber añdı adum
Tamâm oldu hemân cümle murâdum
- [43b] 733 Göñül maqşûdına irdüm tamâmet
Uzatma Hayretî sözi tamâm et
- [57b] 734 Ol itdiyse saña düşnâm ü nefrîn
Sen it aña du‘ â vü medh ü tahsîn
- 735 İlâhî anda olan ân haqı
Aramuza düşen hicrân haqı

(Du‘ â Güyed)

727 derd olur ol : ol derd olur MK. 43a.

732 cümle : küllî MK. 43a.

Du‘ â Güyed : [] MK. 43b.

- 736 Gölün bu reng ü büyü haşı için
 Hezârun hây u hüyü haşı için
- 737 Hemîşe tâze vü ter dutsun anı
 Ebed şolmasun ‘ömrü gülîstânı
- 738 Ben andan olduğumca dūr u mehcūr
 İlahî gönlin anuñ eyle mesrūr
- 739 Ben itdügümce andan ayru nâle
 Elinden düşmesün anuñ piyâle
- 740 Lebi şevkıyle ben yakdukça dâğı
 Müdâm elden kıomasun ol ayağı
- 741 Ben olduğumca andan ayru pūr-derd
 Hemîşe tâze olsun nitekim verd
- 742 Gözi gibi ben olduğumca bîmar
 İlahî şıhhatiyle yâr ola yâr
- 743 Şacı gibi ben olduğça perişân
 Bula ‘ömr-i dırâz ol şâh-ı hûbân
- 744 Baña virdükçe hicrân âteşi tâb
 Anuñ gülzâr-ı hüsni ola sır-âb
- 745 Gözüm yaşı benüm olduğça seyl-âb
 Nigârün baht-ı ‘aynı görmesün âb
- 746 Gözüm yaşı benüm olduğça cârî
 Hudâyâ seyl-i ğamdan şakla yâri
- 747 Ben eyledükçe bûlbûl gibi zârı
 Hudâyâ tâze tut ol gül-‘izârı
- 748 Ser-efrâz it boyı serv-i revânın
 Hâzândan şakla dâ’im gülsitânın
- 749 İlahî dilerüm ol kıadd-i şimşâd
 Hâzândan serv gibi ola âzâd

[58a]

- 750 İlâhî vaşl-ı gülzârına ağıyâr
Girüp dâmânına el şunmasun hâr
- 751 Yaşamı eyledükçe şevk eli çāk
El urmasun güline hâr u hâşāk
- 752 İlâhî bu du‘âmı sen kabûl it
Tarîk-i hâkı ben güm-râha yol it
- 753 Delîl ol gel yol azmış bir faķîrem
Ayakda kaldum olgıl dest-gîrüm
- 754 Kara yazuluyam bir nâme gibi
Hemişe ser-nigünüm hâme gibi
- 755 Bilürem ben de gâyet kemligüm çok
Delüyüm baş açuk sersemligüm çok
- 756 Bu bir kaç beyti kim yazdum bekledüm
Tamâm eksüklügüm ben dağı bildüm
- 757 Meger himmet ola ehl-i hünerden
Götürüp işbu ben toprağı yirden
- 758 Kerem kapusına yapmayuban sed
Meger ‘ayn-ı hünerden ideler ‘ad
- 759 Hünerden ‘ad ola ‘aybı ser-â-ser
Ve gerni yüz karasıdur bu defter
- 760 Eger ‘aybına olurlarsa nâzır
Hemân evrākını evrâdda bir bir
- 761 Eger ma‘zûr olursa işbu nâme
Kamu eksüklügüm geçdi tamâma
- 762 Hüner ehli dutar ma‘zûrlu isem
Oķu ey Hayretî vallâhu a‘lem

ÖZET

Hayretî Mehmed Çelebi, XVI. yüzyılda yaşamış olup o dönemde şairleriyle meşhur Vardar Yenice'sinde yetişmiş bir şairdir. Şairin hayatı hakkında çok fazla bilgi vermeyen tezkireler divanını övmekte adetâ birbirleriyle yarışmışlardır. Bu zamana kadar Divanı ile Yenice ve Belgrat Şehrengizleri bilinen şairin, üç ayrı mesnevisi daha vardır. Hayretî, edebî zevk ve hayal inceliklerini divanında sergilemiş, mesnevilerini ise ömrünün son dönemlerinde kaleme almıştır.

Bahâristan, Nâme-i Hayretî ve Mahabbetnâme adlı üç mesnevinin iki nüshası mevcuttur. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi ve Ankara Millî Kütüphane'de kayıtlı mesnevileri, bu nüshalar üzerinde değerlendirmeye çalıştık. Hayretî diğer eserlerinde olduğu gibi bu eserlerinde de yaşayışına ve tasavvuf anlayışına yer vermiştir. Şair Caferî-mezhep ve kalender-meşrep kimliğini mesnevilerindeki beyitlere aksettirmiştir. Tasavvufî terim ve mecazlara eserlerinde genişçe yer vermesine rağmen Hayretî'nin bir mutasavvıf olduğu söylenemez. Eserlerinde sade bir dil kullanan şair, Rumeli'ye ait mahallî renkleri işlemiş, o coğrafyayı yansıtan deyim, atasözü ve halk söyleyişlerini şiirlerine taşımıştır. Bahâristan, girizgâh niteliğindeki baharı tasvir eden bir mesnevidir. Nâme-i Hayretî, şairin hasb-i halini anlattığı ve şehrengizlerine yer verdiği bir mesnevidir. Mahabbetnâme ise bir aşk hikâyesini anlatan sekiz ayrı küçük hikâyeden oluşur. Mesneviler, hece bahrinin kısa kalıplarından "Mefâîlün Mefâîlün Feûlün" kalıbı ile yazılmış olup üç mesnevinin toplam beyit sayısı bin altı yüz seksen dördttür. Nüshalarda müstensihden kaynaklanan yazım hatalarına sıkça rastlanmıştır. Buna rağmen mesneviler, Eski Anadolu Türkçesine ait bazı ekleri ve dil inceliklerini yansıtmaları açısından ayrı bir öneme sahiptirler.

Sonuç olarak Hayretî, yaşadığı dönemde kıymeti bilinmemiş ancak şöhreti çağları aşarak günümüze kadar ulaşmış; Divanı ve Şehrengizlerinin haricinde mesnevi sahasında da kalem oynatmayı başarmış usta bir divan şairidir.

ABSTRACT

Hayretî Mehmed Çelebi lived in the 16th century, is a famous divan poet of Vardar Yenice. Tezkires which do not provide us with sufficient information about the poet had always been contending to praise his Divan. Till then there had been three more Works which were Divan, Yenice, Belgrat Şehrengiz. Hayretî showed literary pleasure and fantasy details in his Divan and wrote his his poets in his last era.

Two copies of three poems (Bahâristan, Nâme-i Hayretî, Mahabbetnâme) still exist. We tried to evaluate these poems which are registered National Library and Topkapı Palace Museam Library depending upon these copies. Hayretî discussed his way of living and Sufism understanding to which he belonged to as he did in his other works. He reflected his Caferî-Madhab and bohemian-temperament personality in his distiches of his poems. It can not be said that Hayretî is a Sufi although he reflected metaphors and sufistic terms in his works. The poet who used a plain language discussed local tones belonging to Rumelia and bore idioms proverbs, common saying in his works. Baharistan is a poem which describes the spring as a characteristic introduction. Nâme-i Hayretî is a poem which describes state of the poet and the Şehrengiz. Mahabetnâme is love story consisting of eight parts. The poems were written in short “Mefâilün Mefâilün Feûlün” structure and the number of distiches of the three poems is 1684. In the poems spelling mistakes are frequently seen owing to writer. Nevertheless the poems have an importance because they reflect language details belonging to Old Anatolian Turkish.

As a result Hayretî, not appreciated in his time but his reputation reached today centuries later, is an expert Divan poet who wrote in the poetry field excluding his Divan and Şehrengiz.

METİN İNDEKSİ

(Mekan-Şahıs-Eser)

Acem:N-367.
Ahmed:N-239,M-72.
Alem-şâh:N-236.
Âlî:B-88,N-442,M-612.
Âlî Bâlî:N-240.
Arap:N-367.
Bahâristan:B-123,B-185,B-264.
Bâkî:N-183.
Bâlî:N-443.
Behram:N-455.
Beligrâd:N-323.
Bezm-i Elest:N-395.
Bî-süttûn:N-451.
Câfer:N-324.
Cehennem:N-118.
Cem:N-417.
Cennet:N-382,N-118.
Çin:N-365.
Davûd:N-385.
Ebû Cehl:M-570.
Farûk:B-86,M-74.
Ferhâd:N-449,N-451,N-465,M-662,M-669.
Ferruh:N-320.
Firdevs:N-204.
Gül-gûn:N-222.
Gülşen-i Râz:B-269.
Haydar:N-327,N-467.
Hasan:N-437.
Hayretî:B-91,B-166,B-239,B-267,B-302,B-330,B-359,B-420,N-27,N-184,N-256,N-486,M-60,M-198,M-318,M-404,M-430,M-507,M-529,M-565,M-623,M-710,M-733,M-762.
Hızr:B-321,N-461,N-462,N-463,M-241,M-492,M-702.
Hindistân:N-349.
Hudâverdi:N-458,N-459.

İndekste yer alan harfler mesnevilerin baş harfleri, numaralar ise beyit numaralarıdır.

Husrev:N-221,N-451,N-464,N-480.
Hüdhdüd:N-434.
Hüseyin:N-243,N-244,N-245.
İbrâhim:N-219,N-224.
İlyâs:N-461.
İrem:B-383.
İsâ:M-69.
İshâk:N-477.
İskender:M-346.
İsmâil:N-220.
Kabe:B-239,N-224,N-225.
Kûh-ken:N-221.
Kurân:N-431.
Leylâ:M-478.
Mahabbetnâme:B-269,M-102.
Mahmûd:N-452.
Mahşer:M-716,M-717.
Mecnûn:B-331,N-140,M-85,M-437,M-478,M-662,M-669.
Memî:N-421.
Meryem:N-462,M-69.
Mesîh:N-356.
Mısır:B-382,N-228,N-457.
Muhammed:N-239,N-403,M-42,M-58,M-72.
Murâd:N-230.
Mustafa:B-83,N-215,N-233,N-473,M-26,M-27,M-28,M-29,M-30,M-31,M-32,M-33,M-34,M-43,M-44,M-45,M-50,M-54,M-55,M-70,M-190,M-192,M-194,M-196,M-198,M-570.
Nesîmî:N-418.
Nevrûz:N-320.
Nîl:N-145.
Nizâmî:B-272.
Nûşîrvân:N-466.
Osmân:B-87,M-74.
Pervâne:N-483.
Pîrî:N-470.
Rahmân:N-430,N-431.
Rahmi:N-446,N-447,N-448.
Rûh-i Sâni:N-481.
Siddik:B-85.

Süleymân:N-376,N-434,N-435,M-9,M-258,M-548,M-569.

Şeb-dîzin:N-222.

Şîrîn:N-450,N-465.

Tâtâr:N-387.

Vardar:M-427,M-507.

Yakûp:N-153.

Yenice:N-204.

Yûsuf:N-153,N-227,N-460.

Zâl:N-305.

Zü'l-fekâr:N-429,N-441,N-468,M-612.

